অধ্যায় ১ঃ বিপ্লৱৰ ধাৰণা আৰু প্ৰকৃতি

অধ্যায় গাঁথনি

১.১ উদ্দেশ্য
১.২ পৰিচয়
১.৩ বিপ্লৱৰ সংজ্ঞা
১.৪ বিপ্লৱৰ প্ৰকৃতি আৰু বৈশিষ্ট্য
  ১.৪.১ বিপ্লৱৰ উপাদানসমূহ
  ১.৪.২ বিপ্লৱৰ প্ৰকাৰ
  ১.৪.৩ বিপ্লৱৰ পৰ্যায়সমূহ
১.৫ অধ্যায়টিৰপৰা আমি কি শিকিলোঁ
১.৬ অধিক জানিবলৈ
১.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- বিপ্লৱৰ সংজ্ঞা প্ৰকৃতি বিশ্লেষণ কৰি ইয়াৰ মূল বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব
- ৰাজনৈতিক বিপ্লৱৰ স্বৰূপ পৰীক্ষা কৰি ঐতিহাসিক বিপ্লৱে সমসাময়িক বিশ্বক কেনেদৰে গঢ় দিছে সেই বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- বিপ্লৱক এটা ধাৰণা আৰু ঐতিহাসিক পৰিঘটনা হিচাপে ধাৰণা লাভ কৰাৰ লগতে ইয়াৰ বিভিন্ন ৰূপ, প্ৰকাৰ আৰু পৰ্যায়সমূহৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব। তদুপৰি বিপ্লৱ কিয় জটিল আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত সামাজিক পৰিৱৰ্তন বুজিবলৈ ই কিয় গুৰুত্বপূৰ্ণ সেই সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।

১.২ পৰিচয়

আমি বিপ্লৱৰ সংজ্ঞা কেনেকৈ দিম? ১৯৭০ চনত চীনৰ নেতা ঝৌ এনলাইয়ে কৈছিল যে ফৰাচী বিপ্লৱৰ ফলাফল অস্পষ্ট - ইয়াৰ দীৰ্ঘম্যাদী প্ৰভাৱ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ ২০০ বছৰ অতি সীমিত সময়/ ১৬০০ চনৰ ইংলেণ্ডৰ গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আমেৰিকা, ফ্ৰান্স, হাইটি, ৰাছিয়া, চীন আৰু দক্ষিণ-পূব এছিয়া, আফ্ৰিকা, লেটিন আমেৰিকা আৰু মধ্যপ্ৰাচ্যৰ আধুনিক স্বাধীনতা আন্দোলনলৈকে বিপ্লৱসমূহ জটিল আৰু সূক্ষ্ম আৰু ই বিশ্বৰ ভাৰসাম্যক মৌলিকভাৱে স্থানান্তৰিত কৰিব পাৰে।

থমাছ হবছৰ সামাজিক চুক্তিৰ ব্যৰ্থতাৰ প্ৰতিবাদত বেছিভাগ বিপ্লৱীয়েই আগবাঢ়ি আহিছিল। এওঁলোকে অনুভৱ কৰিছিল যে তেওঁলোকৰ চৰকাৰে নিজৰ জনসাধাৰণৰ প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণ কৰা নাই বা তেওঁলোকক সঁহাৰি নিদিয়াৰ লগতে অত্যাচাৰী হৈ পৰিছে। প্ৰতিবাদকাৰীসকলে বিভিন্ন পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰে। ভাৰততে দেখা পোৱাৰ দৰে কোনোৱে শান্তিপূৰ্ণ নাগৰিক অসহযোগ ব্যৱহাৰ কৰে। কোনোৱে ফ্ৰান্স, ৰাছিয়া, চীন, কম্বোডিয়াত দেখা পোৱাৰ দৰে চৰম হিংসা অৱলম্বন কৰে। কোনোৱে ঔপনিৱেশিক শাসনৰ বিৰুদ্ধে গোপন আৰু সন্ত্ৰাসবাদী পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰে। বিশেষকৈ আমেৰিকা, লেটিন আমেৰিকা, ভিয়েটনাম আৰু আধুনিক মধ্যপ্ৰাচ্যত এই পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল।

যদিও সম্পূৰ্ণ ৰূপে একেমুখে সফলতা স্বীকাৰ কৰিব পৰা নাযায়, তথাপিও দেখা যায় কেইবাটাও বিপ্লৱে সুস্থিৰ প্ৰতিনিধিত্বমূলক চৰকাৰৰ সৃষ্টি কৰিলে। বিশেষকৈ ভাৰত, জাপান, যুক্তৰাজ্য, আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ উল্লেখযোগ্য। চীন আৰু ৰাছিয়াই সুস্থিৰ চৰকাৰ গঠন কৰিলে নে স্বৈৰাচাৰী নেতাসকলে কেৱল অসন্তুষ্টিক স্তব্ধ কৰি পেলালে? ঝৌ এনলাইয়ে কোৱাৰ দৰে ইতিহাসে ইয়াৰ সিদ্ধান্ত ল'ব। বহু দেশে কেইবাজনো দুৰ্বল নেতাক নিৰ্বাচন কৰিছিল বা নিযুক্তি দিছিল। এই নেতাসকলে সঠিকভাৱে শাসনভাৰ চলাব নোৱাৰিলে। তেওঁলোকৰ ব্যৰ্থতাই প্ৰতিবিপ্লৱী শক্তিৰ উত্থান ঘটাবলৈ উৎসাহিত কৰিলে। ইয়াৰ ফলত গৃহযুদ্ধ আৰু পিছলৈ বিপ্লৱৰ সৃষ্টি হয়। ফ্ৰান্স, হাইটি, লেটিন আমেৰিকা আৰু মধ্যপ্ৰাচ্যত এনে ঘটনা ঘটিছিল। এই অধ্যায়ত সামৰি লোৱা বহু বিপ্লৱ ঔপনিৱেশিকতাবাদ আৰু ইউৰোপীয় সাম্ৰাজ্যবাদৰ প্ৰত্যক্ষ সঁহাৰি আছিল। এই বিপ্লৱসমূহ আমেৰিকা, হাইটি, লেটিন আমেৰিকা, দক্ষিণ-পূব এছিয়া, ভিয়েটনাম, ভাৰত আৰু মধ্যপ্ৰাচ্যত সংঘটিত হৈছিল।
বিপ্লৱ ৰাজনৈতিক, সামাজিক, কৃষি আৰু বৈজ্ঞানিক আদি বহু ৰূপত সংঘটিত হয়।

১.৩ বিপ্লৱৰ সংজ্ঞা

বিপ্লৱ হৈছে এক নিৰ্ণায়ক ঐতিহাসিক পৰিঘটনা, যিয়ে আজিৰ পৃথিৱীখনক গঢ় দিছে। ই হৈছে ব্যাপক আৰু পৰিৱৰ্তন কৰাৰ এক সংহত প্ৰক্ৰিয়া। আমি এই শব্দটো বিভিন্ন ঐতিহাসিক সহমতৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰো যেনে "নৱপ্ৰস্তৰ যুগীয় বিপ্লৱ" (Neolithic revolution), "ঔদ্যোগিক বিপ্লৱ" (Industrial revolution) বা "যৌন বিপ্লৱ" (Sexual revolution)। ইতিহাসত ইয়াৰ অৰ্থ হ'ল এটা পুৰণি ব্যৱস্থাৰ পৰা মুক্তি পাবলৈ আৰু এখন সমাজৰ কাম-কাজ সম্পূৰ্ণৰূপে সলনি কৰিবলৈ সাধাৰণতে হিংসাৰ সৈতে জড়িত আন্দোলন। অষ্টাদশ শতিকাৰ ফৰাচী বিপ্লৱৰ কথালৈ মনত পেলাওক। এই বিপ্লৱত তেওঁলোকে ৰজাৰ পৰা মুক্তি পাইছিল আৰু সমাজৰ সকলো সলনি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। তেতিয়াৰ পৰাই মানুহে বিপ্লৱক অতীতৰ পৰা সম্পূৰ্ণ ৰূপে বিচ্ছিন্ন হোৱাৰ উপায় হিচাপে গ্ৰহণ কৰিলে। তেওঁলোকৰ মতে প্ৰকৃত প্ৰগতি ইমান বৃহৎ আৰু সম্পূৰ্ণ পৰিৱৰ্তনৰ জৰিয়তেহে সম্ভৱ।

ইতিহাসৰ পাতত মানুহে কঠিন সময় আৰু অন্যায়মূলক ব্যৱহাৰৰ সৈতে মোকাবিলা কৰি আহিছে। বেছিভাগ সময়তে তেওঁলোকে ইয়াক শক্তিৰে সহ্য কৰি, হাৰ মানি, প্ৰাৰ্থনা কৰি বা ভাল কিবা এটাৰ আশা কৰি সঁহাৰি জনায়। যেতিয়া মানুহে ক্ষমতাত থকা সকলৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ কৰে, তেতিয়া সাধাৰণতে ই বিচ্ছিন্ন আৰু দায়িত্বত থকা সকলৰ বাবে বন্ধ কৰাটো সহজ। গতিকে, বিপ্লৱ বিৰল। অন্যায় আৰু দুখ-কষ্টৰ বিষয়তকৈ বহু কমকৈ সংঘটিত হয়। বিপ্লৱ তেতিয়াই হয় যেতিয়া শাসকসকল দুৰ্বল আৰু বিচ্ছিন্ন হৈ পৰে। তেতিয়া অভিজাত শ্ৰেণীয়ে চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিয়ে আৰু মানুহে বিশ্বাস কৰে যে তেওঁলোক এটা ডাঙৰ, ঐক্যবদ্ধ আৰু ন্যায়সংগত গোটৰ অংশ যিয়ে একেলগে পৰিৱৰ্তন আনিব পাৰে।

ৰাজনীতি আৰু ইতিহাসৰ বিশেষজ্ঞসকলে বিপ্লৱক বিভিন্ন ধৰণে সংজ্ঞায়িত কৰে। বেছিভাগেই এই কথাত একমত যে ইয়াৰ লগত চৰকাৰৰ বলপূৰ্বক পৰিৱৰ্তন, বহুতে অংশগ্ৰহণ কৰা আৰু কামবোৰ কেনেকৈ চলে তাৰ পৰিৱৰ্তনৰ দিশ জড়িত হৈ থাকে। কোনো কোনোৱে কয় যে বিপ্লৱ হঠাতে হোৱাৰ লগতে হিংসাৰ লগত জড়িত হ'ব লাগিব। আন কিছুমানে ভাবে যে ই দুখীয়া মানুহে ধনীৰ বিৰুদ্ধে সংগ্ৰাম কৰা বা নিয়মীয়া মানুহে বিশেষ সুবিধাপ্ৰাপ্ত লোকৰ বিৰুদ্ধে সংগ্ৰাম কৰা বিধৰ হ'ব লাগে। কিন্তু বাস্তৱত বিপ্লৱবোৰ বৈচিত্ৰ্যময়। চীনৰ কমিউনিষ্ট বিপ্লৱক এই ক্ষেত্ৰত উদাহৰণ হিচাপে ল'ব পাৰি। ইয়াত মাও জে টুঙে দায়িত্ব লোৱাৰ আগতে কৃষকক একত্ৰিত কৰি শাসকীয় চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে যুঁজি বিশ বছৰতকৈও অধিক সময় কটায়। শেহতীয়া ৰিভলুচনচ বিপ্লৱ (colour revolutions), যেনে ফিলিপাইনছৰ পিপল পাৱাৰ বিপ্লৱ (People Power Revolution) বা ইউক্ৰেইনৰ অ'ৰেঞ্জ ৰিভলুচনচ (Orange Revolution) দ্ৰুতগতিত ঘটিছিল যদিও ই হিংসাবিহীন আছিল। আনকি আমেৰিকান বিপ্লৱৰ দৰে ঔপনিৱেশিক বিৰোধী বিপ্লৱতো ঔপনিৱেশিক ক্ষমতাৰ বিৰুদ্ধে সকলো শ্ৰেণীৰ লোক জড়িত হৈ পৰিছিল। তাত ধন-সম্পত্তি বা মৰ্যাদাৰ বিশেষ পৰিৱৰ্তন হোৱা নাছিল।

বিংশ শতিকাত বিশেষজ্ঞসকলৰ বেছিভাগেই সংঘাতৰ পৰ্যবেক্ষণযোগ্য অংশ আৰু প্ৰতিষ্ঠানসমূহ কেনেকৈ সলনি হয় তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। বিপ্লৱৰ ব্যক্তিগত আৰু আৱেগিক দিশটোৰ প্ৰতি তেওঁলোকে বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া নাছিল। কিন্তু শেহতীয়া বছৰবোৰত বিপ্লৱৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰাসকলে উপলব্ধি কৰিছিল যে সামাজিক ন্যায়ৰ বিষয়ে ধাৰণা আৰু কাহিনীবোৰ মানুহক যোগদান কৰা আৰু বিপ্লৱক সফল কৰাৰ বাবে অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ।

গতিকে, মানুহ জড়িত হোৱা আৰু সমাজৰ বিভিন্ন দিশৰ পৰিৱৰ্তন উভয়লৈ আমি বিপ্লৱৰ সংজ্ঞা প্ৰদান কৰিব পাৰোঁ। বিপ্লৱ কেৱল সেনাবাহিনী বা সাধাৰণ নাগৰিকৰ সহায়ত চৰকাৰ এখনক উৎখাত কৰাই নহয়, ই সামাজিক ন্যায় অৰ্জন আৰু শাসন ব্যৱস্থাৰ নতুন ব্যৱস্থা গঢ়ি তোলাৰ লগতো জড়িত।

আধুনিক পৃথিৱীখন গঢ় দিয়াত বিপ্লৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে। এই শব্দটোৱে আমূল পৰিৱৰ্তনক বুজায়। ইয়াত ঔদ্যোগিক বিপ্লৱৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক উত্তাল পৰিস্থিতিলৈকে বহুতো পৰিঘটনা সামৰি লোৱা হৈছে। গতিকে ঐতিহাসিক প্ৰেক্ষাপটত বিপ্লৱৰ অৰ্থ হ'ল সমাজৰ প্ৰতিষ্ঠানসমূহত মৌলিক পৰিৱৰ্তন আনিবলৈ বৰ্তমানৰ শাসন ব্যৱস্থা এটাক উফৰাই পেলোৱাৰ লক্ষ্যৰে প্ৰায়ে হিংসাৰ দ্বাৰা চিহ্নিত কৰা আন্দোলন। অষ্টাদশ শতিকাৰ ফৰাচী বিপ্লৱে ৰাজতন্ত্ৰক উফৰাই সমাজখনক পুনৰ্গঠন কৰিবলৈ বিচাৰিছিল আৰু বিপ্লৱক আমূল পৰিৱৰ্তনৰ সমাৰ্থক হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। এনে হিংসাত্মক আৰু সম্পূৰ্ণ উত্তাল পৰিস্থিতিৰ জৰিয়তেহে আধুনিকতা লাভ কৰিব পৰা যায় বুলি প্ৰায়ে বিশ্বাস কৰা হৈছিল।

জানি থোৱা ভাল

২০০০ চনৰ আৰম্ভণিতে উদ্ভাৱন কৰা "ৰঙীন বিপ্লৱ" (Color Revolution) শব্দটো মূলতঃ ছাৰ্বিয়া, জৰ্জিয়া, কিৰ্গিস্তান আৰু ইউক্ৰেইনত হোৱা বহুলাংশে অহিংস প্ৰতিবাদৰ ধাৰাবাহিকতাক বৈশিষ্ট্যৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়, যাৰ ফলত উত্তৰ-ছোভিয়েট ৰাষ্ট্ৰসমূহত চৰকাৰ আৰু সমাজৰ গাঁথনিৰ পৰিৱৰ্তনৰ চেষ্টা কৰা হয় বা সফল হয়। এই বিপ্লৱসমূহৰ সামগ্ৰিক লক্ষ্য আছিল পশ্চিমীয়া শৈলীৰ উদাৰ গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা আৰু এই জাতিসমূহৰ ভিতৰত দুৰ্নীতি নিৰ্মূল কৰা। ৰঙীন বিপ্লৱৰ বিষয়ে অধিক জানিবলৈ অনুগ্ৰহ কৰি 'অধিক জানিবলৈ' অংশত দিয়া লিংক চাওক।

১.৪ বিপ্লৱৰ প্ৰকৃতি

মানৱ ইতিহাসত বিপ্লৱ এক শক্তিশালী আৰু গতিশীল শক্তি। ই আধুনিক বিশ্বৰ ভেটি গঢ় দিছে। 'শিল্প বিপ্লৱ'ৰ যান্ত্ৰিক অগ্ৰগতিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি 'যৌন বিপ্লৱ'ৰ সময়ত দেখা সমাজৰ নীতি-নিয়মৰ গভীৰ পৰিৱৰ্তনলৈকে পৰিৱৰ্তনক ব্যক্তিগতকৰণ কৰি বিপ্-ৱে বিভিন্ন ৰূপ লয়। ঐতিহাসিক প্ৰক্ৰিয়া হিচাপে বিপ্লৱে প্ৰায়ে হিংসাৰে ভৰা এক আন্দোলনক মূৰ্ত কৰি তুলিছে, যাৰ লক্ষ্য হৈছে প্ৰতিষ্ঠিত শাসন ব্যৱস্থাসমূহক উফৰাই পেলোৱা আৰু মৌলিক সমাজৰ প্ৰতিষ্ঠানসমূহৰ সম্পূৰ্ণ ৰূপান্তৰৰ সূচনা কৰা।

অষ্টাদশ শতিকাৰ ফৰাচী বিপ্লৱ ইতিহাসৰ এক বিশেষ ঘটনা আছিল। ইয়াত ৰাজতন্ত্ৰক উৎখাত কৰি ওপৰৰ পৰা তললৈ সমাজখন পুনৰ নিৰ্মাণৰ চেষ্টা চলাইছিল। এই উত্তাল পৰিস্থিতিৰ পিছত 'বিপ্লৱ' শব্দটো অতীতৰ পৰা বন্ধন মুক্তিৰ সমাৰ্থক হৈ পৰিল। বহুতে আনকি এই ধাৰণাটোক এইদৰে গ্ৰহণ কৰিছিল যে প্ৰকৃত আধুনিকতা এনে হিংসাত্মক আৰু সৰ্বাংগীণ ৰূপান্তৰৰ জৰিয়তেহে উপলব্ধি কৰিব পৰা যাব।

বিংশ শতিকাত ভ্লাদিমিৰ লেনিনৰ নেতৃত্বত আৰু মাৰ্ক্সবাদী কমিউনিজমৰ ইন্ধন যোগোৱা ১৯১৭ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱে বিশ্বজুৰি বিপ্লৱীসকলৰ বাবে প্ৰেৰণাৰ পোহৰ হিচাপে কাম কৰিছিল। সমাজসমূহক এটা ঐতিহাসিক পৰ্যায়ৰ পৰা আন এটা পৰ্যায়লৈ আগুৱাই নিবলৈ বিপ্লৱৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত কাৰ্ল মাৰ্ক্সৰ বিশ্বাসে বিশ্ব ইতিহাসৰ এক সৰ্বজনীন আৰু অনিবাৰ্য শক্তি হিচাপে বিপ্লৱৰ ধাৰণাক সুদৃঢ় কৰি তুলিছিল। ডেৰ শতিকাৰো অধিক সময়ৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱ ৰাজনৈতিক উত্তাল পৰিস্থিতি আৰু আৰ্থ-সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ আৰ্হি হৈ পৰিছিল। এই বিপ্লৱে

চীনৰ ছান ইয়াট-চেনৰ পৰা ভিয়েটনামৰ হো চি মিনলৈকে বিপ্লৱীসকলক প্ৰভাৱিত কৰিছিল।

বিংশ শতিকাৰ শেষৰ ফালে ইৰাণী বিপ্লৱে বিপ্লৱৰ আন এক দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰৱৰ্তন কৰে। ১৯৭৯ চনত এটা ইছলামিক আন্দোলনে অত্যধিক ধৰ্মনিৰপেক্ষ আৰু পশ্চিমীয়া মূল্যবোধৰ দ্বাৰা কলংকিত ৰাষ্ট্ৰ আৰু সমাজখনক আমূলভাৱে ৰূপান্তৰিত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। ইৰাণৰ বিপ্লৱে জাতীয়তাবাদী আৰু ইছলামিক মূল্যবোধক কেন্দ্ৰ কৰি আধুনিক, বিপ্লৱী পৰিৱৰ্তনৰ আন এক আৰ্হি হিচাপে থিয় দিছিল।

এছিয়াৰ মহাদেশৰ বাবে বিংশ শতিকাটো বিপ্লৱৰ যুগ হিচাপে উন্মোচিত হৈছিল। ঊনবিংশ শতিকাত ইউৰো-আমেৰিকান সাম্ৰাজ্যবাদে আমূল পৰিৱৰ্তনৰ অনুঘটক হিচাপে কাম কৰিছিল। ভাৰতৰ জাতীয়তাবাদী ঔপনিৱেশিক বিৰোধী আন্দোলনৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আফিং যুদ্ধৰ অপমানৰ দ্বাৰা ইন্ধন যোগোৱা ১৯১১ চনৰ চীনৰ ৰিপাব্লিকান বিপ্লৱলৈকে বিপ্লৱৰ ক্ষেত্ৰত এছিয়াৰ অভিজ্ঞতা ভিন্ন আছিল। ঔদ্যোগিক শক্তিশালী দেশলৈ ৰূপান্তৰিত হোৱা জাপান আৰু পশ্চিমীয়া শক্তিৰ উপনিবেশত পৰিণত হোৱা দক্ষিণ-পূব এছিয়াৰ সমাজসমূহে বিপ্লৱৰ ধাৰাত বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ অধ্যায় সংযোজন কৰিলে।

সাম্ৰাজ্যবাদে কেৱল জাতীয় স্বাধীনতাৰ সংগ্ৰামৰ সৃষ্টি কৰাই নহয়, ইয়াৰ ফলত আভ্যন্তৰীণ সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱৰ্তনৰ আকাংক্ষাও বৃদ্ধি পালে। এছিয়াৰ বিপ্লৱীসকলে কেৱল ঔপনিৱেশিক বন্ধনৰপৰা মুক্ত হোৱাৰ লগতে নিজৰ সমাজখনক ভিতৰৰ পৰাই পুনৰ গঢ় দিবলৈও চেষ্টা কৰিছিল। এই প্ৰক্ৰিয়াত পুৰণি সামাজিক স্তৰসমূহ নাকচ কৰা হৈছিল। নতুন আৰু অধিক সমান সামাজিক সম্পৰ্কৰ প্ৰসাৰ ঘটিছিল।

এই বিপ্লৱী অভিজ্ঞতাসমূহৰ বহুপক্ষীয় প্ৰকৃতিয়ে ইয়াৰ গুৰুত্বক উজ্জ্বল কৰি তুলিছে। আধুনিক এছিয়াৰ ইতিহাস গঢ় দিয়াত ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক বিপ্লৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। শেহতীয়া বছৰবোৰত মানুহে বিপ্লৱৰ ফলাফল পুনৰ পৰীক্ষা কৰিছে। শাসন ব্যৱস্থাসমূহ ভাঙি পেলোৱা আৰু দেশসমূহে বজাৰ অৰ্থনীতিৰ দিশে আগবাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে এইটো ঘটিছিল। এই পৰিৱৰ্তনৰ পিছতো বিপ্লৱ অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ হৈয়েই আছে। লক্ষ্য আৰু ঐতিহাসিক প্ৰক্ৰিয়া দুয়োটাতে ই গুৰুত্বপূৰ্ণ হৈয়েই আছে। আধুনিক ইউৰোপ, এছিয়া আৰু বহল বিশ্বৰ নিৰ্মাণত ই স্থায়ী চিন ৰাখিছে।

বিপ্লৱৰ প্ৰকৃতি বিপৰীতমুখী দৃষ্টিভংগীৰে গঢ় লৈ উঠে। প্ৰত্যেকেই সমাজসমূহক ৰূপান্তৰিত কৰা উত্তাল পৰিস্থিতিৰ প্ৰতি এক বেলেগ দৃষ্টিভংগী চিত্ৰিত কৰে। বীৰ দৃষ্টিভংগীয়ে (heroic vision) বিপ্লৱক এক উদাৰ সংগ্ৰাম হিচাপে লয় য'ত নিপীড়িত জনসাধাৰণে নেতাৰ অধীনত উত্থান ঘটায় আৰু নৈতিকতাহীন শাসকক উফৰাই স্বাধীনতা আৰু মৰ্যাদা লাভ কৰে। গ্ৰীক আৰু ৰোমান পৰম্পৰাত শিপাই থকা আৰু থমাছ পেইন আৰু জুলছ মিচেলেটৰ দৰে ব্যক্তিয়ে প্ৰদান কৰা এই মতবাদে হিংসাক পুৰণি শৃংখলাটো ভাঙি সামাজিক ন্যায়ত শিপাই থকা নতুন ব্যৱস্থা স্থাপনৰ প্ৰয়োজনীয় উপায় হিচাপে ন্যায্যতা প্ৰদান কৰে। মাৰ্ক্স, লেনিন, মাও আদি আধুনিক সমৰ্থকসকলে এই দৃষ্টিভংগীক সম্প্ৰসাৰিত কৰি ধনীসকলৰ ওপৰত দুখীয়াৰ অনিবাৰ্য জয়ৰ ভৱিষ্যদ্বাণী কৰে।

ইয়াৰ বিপৰীতে আন এটা দৃষ্টিভংগীয়ে বিপ্লৱক জনসাধাৰণৰ ক্ষোভৰ বিস্ফোৰণ হিচাপে বিশৃংখলতাৰ সৃষ্টিকৰ্তা বুলি চিত্ৰিত কৰিছে। সংস্কাৰকসকলে ভাল উদ্দেশ্য থাকিলেও অনিচ্ছাকৃতভাৱে অনিয়ন্ত্ৰিত হিংসাৰ সূচনা কৰিব পাৰে। তেতিয়া জনসাধাৰণে তেজ আৰু প্ৰতিশোধৰ দাবী কৰিব পাৰে। এই মতামত বাৰ্ক, কাৰ্লাইল, ডিকেন্স আদি ইংৰাজ সমালোচকে প্ৰকাশ কৰিছিল। তেওঁলোকে সকীয়াই দিছিল যে অবাস্তৱ ধাৰণা আৰু ব্যক্তিগত উচ্চাকাংক্ষাৰ দ্বাৰা পৰিচালিত বিপ্লৱী নেতাই তেওঁলোকে সংস্কাৰ কৰিব বিচৰা সভ্যতাক অজানিতে ধ্বংস কৰিব পাৰে। পিছৰ বিপ্লৱৰ সমালোচকসকলে বিশেষকৈ ৰাছিয়া আৰু চীনৰ বিপ্লৱৰ সমালোচকসকলে আমূল পৰিৱৰ্তনৰ গধু�ৰ মানৱীয় ব্যয়ৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। তেওঁলোকে ষ্টেলিন আৰু মাওৰ দৰে নেতাৰ কাৰ্যক আঙুলিয়াই দিয়ে।

বাস্তৱত ঐতিহাসিক বিপ্লৱে ফলাফলৰ এক বিভিন্নতা প্ৰদৰ্শন কৰে। কিছুমান অহিংস আৰু আন কিছুমানৰ ফলত ৰক্তাক্ত গৃহযুদ্ধ হয়। কিছুমানে গণতন্ত্ৰ আৰু স্বাধীনতা বৃদ্ধিৰ সূচনা কৰে আৰু আন কিছুমানে নিষ্ঠুৰ একনায়কত্ববাদৰ জন্ম দিয়ে। আজি ৰাজনৈতিক নেতাসকলে বিপ্লৱৰ কাৰণ আৰু বিকাশ বুজিবলৈ চেষ্টা কৰে। ইৰাণ, নিকাৰাগুৱা, ছোভিয়েট ইউনিয়ন, পূব ইউৰোপ, আৰব বিশ্বৰ দৰে ঠাইত হঠাতে হোৱা বিদ্ৰোহৰ দ্বাৰা এই

কথা প্ৰকাশ পাইছে। এই ঘটনাবোৰে শাসকসকলক স্তম্ভিত কৰাই নহয়, বিপ্লৱৰ জটিল আৰু বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ প্ৰকৃতিৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি আন্তৰ্জাতিক ব্যৱস্থাটোক অস্থিৰ কৰি তুলিছিল।

১.৫ বিপ্লৱৰ বৈশিষ্ট্য

বিপ্লৱৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ বুজি পালে ইতিহাসৰ শিক্ষাৰ্থীসকলে সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক কাৰকৰ আন্তঃসংযোগ বিবেচনা কৰি বিপ্লৱসমূহক সূক্ষ্মভাৱে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰে। তদুপৰি শিক্ষাৰ্থীসকলে বিপ্লৱৰ গতিপথ আৰু ফলাফল গঢ় দিয়াত মতাদৰ্শ, নেতৃত্ব আৰু বহল সমাজৰ প্ৰেক্ষাপটৰ ভূমিকা অন্বেষণ কৰিব পাৰে।

গভীৰ সামাজিক পৰিৱৰ্তন ঃ

বিপ্লৱৰ ফলত সমাজৰ গাঁথনি আৰু নীতি-নিয়মৰ গভীৰ আৰু প্ৰায়ে দ্ৰুত পৰিৱৰ্তন ঘটে। মানুহৰ জীৱন-যাপন, যোগাযোগ আৰু নিজকে সংগঠিত কৰাৰ ধৰণত বিপ্লৱে উল্লেখযোগ্য পৰিৱৰ্তন আনে। সামাজিক স্তৰসমূহক প্ৰত্যাহ্বান জনোৱা হ'ব পাৰে, যাৰ ফলত ভূমিকা, সম্পৰ্ক আৰু সামাজিক প্ৰতিষ্ঠানৰ সংজ্ঞাৰ পৰিৱৰ্তন হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে।

ৰাজনৈতিক উত্তাল পৰিস্থিতি ঃ

বিপ্লৱৰ লগত সাধাৰণতে ৰাজনৈতিক পৰিৱেশৰ আমূল পৰিৱৰ্তন জড়িত হৈ থাকে। বৰ্তমানৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাসমূহ উফৰাই পেলাই নতুন ধৰণৰ শাসন ব্যৱস্থা বা ৰাজনৈতিক মতাদৰ্শৰ উন্মেষ ঘটিব পাৰে। ৰাজনৈতিক ক্ষমতাৰ সংগ্ৰাম আৰু নতুন ৰাজনৈতিক গাঁথনি প্ৰতিষ্ঠা কৰাটো বিপ্লৱী আন্দোলনৰ কেন্দ্ৰীয় দিশ।

অৰ্থনৈতিক পুনৰ্গঠন ঃ

অৰ্থনৈতিক অভিযোগে প্ৰায়ে বিপ্লৱৰ অনুঘটক হিচাপে কাম কৰে। বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহে অৰ্থনৈতিক বৈষম্য, শোষণ বা সম্পদৰ অভাৱ আদি বিষয়সমূহৰ সমাধান কৰিব বিচাৰিব পাৰে। বৈপ্লৱিক পৰিৱৰ্তনৰ লগত অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থাৰ পুনৰ্গঠন, সম্পদৰ পুনৰ বিতৰণ বা নতুন অৰ্থনৈতিক নীতিৰ গাঁথনি জড়িত থাকিব পাৰে।

গণ সংগঠন আৰু অংশগ্ৰহণ

বিপ্লৱৰ বৈশিষ্ট্য হৈছে সমাজৰ এক বহল পৰিসৰৰ সক্ৰিয় জড়িত। গণ সংগঠনে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে আৰু বিভিন্ন গোটসমূহে একত্ৰিত হৈ পৰিৱৰ্তনৰ দাবী কৰে। তৃণমূল পৰ্যায়ৰ আন্দোলন, নাগৰিক সমাজৰ সংগঠন, সাধাৰণ নাগৰিকে প্ৰায়ে পৰিৱৰ্তন অনাৰ সামূহিক প্ৰচেষ্টাত অৰিহণা যোগায়।

মতাদৰ্শগত ভেটি ঃ

বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহ সঘনাই এনে মতাদৰ্শৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হয় যিয়ে বিচৰা পৰিৱৰ্তনৰ আকাংক্ষিত লক্ষ্য আৰু নীতিসমূহ উল্লেখ কৰে। এই মতাদৰ্শসমূহ ৰাজনৈতিক, সামাজিক বা অৰ্থনৈতিক তত্ত্বৰ মাজত শিপাই থাকিব পাৰে। স্বাধীনতা, সমতা, ন্যায়, মানৰ অধিকাৰ আদি ধাৰণাবোৰে প্ৰায়ে বিপ্লৱী সংগ্ৰামৰ মতাদৰ্শগত ভিত্তি গঠন কৰে।

১.৪.১ বিপ্লৱৰ উপাদানসমূহ

বিপ্লৱী ঃ

সমাজত বৈপ্লৱিক পৰিৱৰ্তন সাধন কৰাৰ হেঁপাহ থকা ব্যক্তি বা গোটক বিপ্লৱী বোলে। এই ব্যক্তিসকল সমাজত পৰিৱৰ্তনৰ কাৰণত পৰিচালিত আৰু দায়বদ্ধ। তেওঁলোক বেছিভাগ সময়তে এটা বিপ্লৱী আন্দোলনৰ প্ৰৱৰ্তক বা ধাৰণকাৰী। ঠিক তেনেদৰে বিপ্লৱী কাৰ্যকলাপৰ এক সমবেত বিন্দু। বিপ্লৱী নেতাৰ কেইটামান উদাহৰণ হ'ল- মহাত্মা গান্ধী, নেলছন মেণ্ডেলা ইত্যাদি।

বিপ্লৱী ধাৰণাসমূহ

বিপ্লৱী ধাৰণাত বিপ্লৱী গোটসমূহৰ মতাদৰ্শগত ভেটি গঠন কৰা প্ৰধান মতামতসমূহ জড়িত হৈ থাকে। ইয়াত যিটো পৰিৱৰ্তনৰ বাবে মাত মতা হয় আৰু সেই পৰিৱৰ্তন কেনেকৈ লাভ কৰিব লাগে তাৰ ধাৰণাটো সামৰি

লোৱা হৈছে। ইয়াক মনত স্থিতি লোৱা বিপ্লৱ বুলি ক'ব পাৰি। উদাহৰণ স্বৰূপে মহাত্মা গান্ধীৰ "অহিংস", আমেৰিকান বিপ্লৱৰ "প্ৰতিনিধিত্ববিহীন কৰ" (Non-Taxation without Representation) ইত্যাদি।

বিপ্লৱী আন্দোলন ঃ

বিপ্লৱী আন্দোলন হ'ল এক মঞ্চত যৌথভাৱে একেলগে থকা ব্যক্তিৰ এটা দলে কৰা কাম। তেওঁলোকৰ মূল উদ্দেশ্য হ'ল প্ৰতিষ্ঠিত ব্যৱস্থাটোৰ পৰিৱৰ্তন আনিবলৈ ইচ্ছা বা প্ৰতিশ্ৰুতি প্ৰদান কৰা। তেওঁলোকৰ অভিযান হিংসাত্মক বা অহিংস হ'ব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে ৰেড কার্ড মুভমেণ্ট (নাইজেৰিয়া), দ্য ৰুৱাণ্ডা পেট্ৰিয়াটিক ফ্ৰণ্ট (RPF) ইত্যাদিৰ কথা ক'ব পাৰি।

বিপ্লৱী যুদ্ধ ঃ

বিপ্লৱী যুদ্ধ হৈছে বৰ্তমানৰ শাসন ব্যৱস্থাৰ বিকল্পক প্ৰতিনিধিত্ব কৰা বিপ্লৱী আন্দোলনৰ হিংসাত্মক অভিযান। প্ৰতিষ্ঠিত ব্যৱস্থাটোলৈ ভাবুকি কঢ়িয়াই আনিবলৈ জনসংখ্যাৰ পৰ্যাপ্ত উপাদানক সংগঠিত কৰি এনে ঘটনা সংঘটিত হয়। সাধাৰণতে শান্তিপূৰ্ণ উপায়ে বৈপ্লৱিক অৱস্থা এটা সলনি কৰাত ব্যৰ্থ হোৱাৰ ফলত এনে পৰিস্থিতিৰ উদ্ভৱ হয়। উদাহৰণস্বৰূপে, নাইজাৰ-ডেল্টা মুক্তিৰ বাবে আন্দোলন (Movement for the Emancipation of the Niger-Delta - MEND)।

১.৪.২ বিপ্লৱৰ প্ৰকাৰ

বিপ্লৱক বিভিন্ন নামকৰণ কৰা হয়। এই নামকৰণসমূহক শ্ৰেণীভুক্ত কৰাৰ উপায় হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। বিপ্লৱ কোনে আৰম্ভ কৰিছিল তাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি এনে শ্ৰেণীবিভাজনৰ বিকাশ ঘটিছিল। বিপ্লৱৰ মূল বিষয়, লক্ষ্য, উদ্দেশ্য আদিৰ ওপৰতো এয়া নিৰ্ভৰ কৰে।

ক) অভিজাত বিপ্লৱ

সমাজৰ অভিজাত শ্ৰেণীৰ এটা অংশৰ বিভাজনৰপৰাই এনে বিপ্লৱৰ সৃষ্টি হয়। এনে পৰিস্থিতিত ফৈদ গঠন হয় আৰু তাৰে এটাই প্ৰতিষ্ঠিত ব্যৱস্থাক প্ৰত্যাহ্বান জনাবলৈ ওলাই আহে। ইয়াত কাৰণ হ'ব পাৰে বৰ্তমানৰ ব্যৱস্থাৰ পৰা বিশেষাধিকাৰ হেৰুৱা বা অন্য অনুৰূপ কাৰণ। উদাহৰণস্বৰূপে, দ্য মেইজি ৰিভল্যুচন।

খ) বুৰ্জোৱা বিপ্লৱ

ইয়াত এই বিপ্লৱ সমাজৰ অ-অভিজাত বা সম্ভ্ৰান্ত শ্ৰেণীৰ পৰাই উদ্ভৱ হৈছে। এই শ্ৰেণীটো ধনী উদ্যোগী, ব্যৱসায়ী, ব্যক্তিৰ দ্বাৰা গঠিত যিসকলৰ হাতত এক শক্তিশালী ৰাজনৈতিক শক্তি গঠনৰ সম্পদ আছে। বুৰ্জোৱাসকলে বিশেষ সুবিধাপ্ৰাপ্ত অভিজাত শ্ৰেণীৰ কেইজনমানৰ হাতৰ পৰা ৰাজনৈতিক অংশগ্ৰহণৰ সুবিধা আদায় কৰিবলৈ বিচাৰে। সেয়েহে তেওঁলোকে বাধা দিয়া অন্যায় পৰিস্থিতিৰ পৰিৱৰ্তনত বিস্তাৰিত ক্ষমতা বিচাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে ১৭৮৯ চনৰ ফৰাচী বিপ্লৱ, অ'ৰেইঞ্জ ৰিভলুচন ইত্যাদি।

গ) সৰ্বহাৰা বিপ্লৱ

সৰ্বহাৰা বিপ্লৱ হৈছে যিটোত অধিকাংশ শ্ৰমিক শ্ৰেণীয়ে অংশগ্ৰহণ কৰে। কার্লমার্ক্সে এই শ্ৰেণীক 'হেভ ন্টছ' (Have Nots) বুলি অভিহিত কৰে। ইয়াত এনে বিপ্লৱৰ নেতৃত্ব দিয়া গোটটো সাধাৰণতে উগ্ৰ। তেওঁলোকে এনে এক অন্যায়মূলক অৰ্থনৈতিক বা ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাক আসনৰ পৰা আঁতৰাই পেলাব বিচাৰে, যিয়ে তেওঁলোকক অধীন, শোষিত আৰু নিপীড়িত কৰি ৰাখে। উদাহৰণস্বৰূপে, দ্য বলছেভিক ৰিভল্যুচন।

ঘ) কৃষক বিপ্লৱ

কৃষক বিপ্লৱৰ সৃষ্টি হয় তেতিয়া যেতিয়া কৃষকসকলে নিজৰ মাটিৰ মালিকৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিয়ে। কৃষকসকল প্ৰায়ে মাটিৰ লগত বান্ধ খাই থকা এটা নিম্ন আৰু নিৰ্ভৰশীল শ্ৰেণী। যেনে, ৰঙা পাগুৰি বিপ্লৱ (Red Turban Revolution)।

ঙ) অভ্যুত্থান (Coup d'etat)

এই অভ্যুত্থানক বিতৰ্কিতভাৱে এক প্ৰকাৰৰ বিপ্লৱ হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হয়। কিন্তু ইয়াক বিপ্লৱ বুলি

অভিহিত কৰাৰ বাবে যথেষ্ট প্ৰত্যাহ্বানৰো সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছে। অভ্যুত্থান হ'ল কোনো ব্যৱস্থাৰ ৰাজনৈতিক নেতৃত্বক উফৰাই পেলোৱাৰ লক্ষ্যৰে কৰা এক বলপূৰ্বক কাৰ্য্য। সাধাৰণতে চৰকাৰী গাঁথনিৰ ভিতৰত এটা সৰু গোট জড়িত হৈ থাকে। মৌলিক পৰিৱৰ্তনৰ সৈতে জড়িত হ'বই লাগিব বুলি ক'ব নোৱাৰি। উদাহৰণস্বৰূপে ১৯৬৬ চনৰ ১৫ জানুৱাৰীত নাইজেৰিয়াত হোৱা অভ্যুত্থান, ১৯৯৯ চনত পাকিস্তানত হোৱা অভ্যুত্থান ইত্যাদি।

১.৪.৩ বিপ্লৱৰ পৰ্যায়সমূহ

বিপ্লৱী পৰিঘটনাৰ পণ্ডিত আৰু ইতিহাসবিদসকলে তেওঁলোকৰ পৰ্যবেক্ষণৰ পৰা অনুমান কৰিছে যে বিপ্লৱ পৃথকে পৃথকে উদ্ভৱ নহয়। প্ৰকৃততে কিছুমান পৰিঘটনা বা কাৰ্য্যই বিপ্লৱ বুলি অভিহিত কৰা প্ৰক্ৰিয়াটোলৈ লৈ যায়। পণ্ডিতসকলে তেওঁলোকৰ দৃষ্টিভংগীৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি কেইবাটাও পৰ্যায়ৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছে আৰু সেইবাবেই, এজন বিশিষ্ট পণ্ডিত ক্ৰেন ব্ৰীণ্টনে তেওঁৰ "The Anatomy of a Revolution" নামৰ গ্ৰন্থখনত এটা বিপ্লৱৰ চাৰিটা পৰ্যায়ৰ কথা উপস্থাপন কৰিছিল।

ক) প্ৰাৰম্ভিক পৰ্যায় (The Incubation Stage) ঃ এই পৰ্যায়ত বিপ্লৱৰ লক্ষণসমূহ বিপ্লৱৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱৰ আগতেই দেখা যায়। এনে লক্ষণৰ ভিতৰত অৰ্থনৈতিক সংকট, চৰকাৰী অন্যায়, দুৰ্বল শাসক আদি। লগতে ইয়াত বৌদ্ধিক বিৰোধিতা, শ্ৰেণী বিভাজন আৰু বিৰোধিতা, বিপ্লৱীসকলৰ দ্বাৰা সশস্ত্ৰ বাহিনীক পৰাজিত কৰা বা নিযুক্তি দিয়া আদি দিশো জড়িত হৈ থাকে।

খ) মাধ্যমিক পৰ্যায় (The Moderate Stage) ঃ এই পৰ্যায়ত এটা বিপ্লৱ শান্তিপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্যৰে আৰম্ভ হয়। পৰিৱৰ্তনৰ বাবে আহ্বান বা অনুৰোধ জনোৱা হয়। লগতে এই পৰ্যায়ত অংশগ্ৰহণকাৰীসকলে আপোচত উপনীত হ'বলৈ চেষ্টা কৰে আৰু বিপ্লৱীসকলে মাত মাতি থকা বিষয়সমূহৰ সংস্কাৰ বিচাৰে।

গ) সংকটৰ পৰ্যায় (The Crisis Stage) ঃ সহমতত উপনীত হ'বলৈ বাৰে বাৰে কৰা আবেদন আৰু আহ্বানৰ ব্যৰ্থতাই হিংসাৰ তীব্ৰতা বৃদ্ধি কৰে। হিংসা বৃদ্ধি পায় আৰু দুয়োপক্ষ অধিক উগ্ৰ হৈ পৰে। সেইবাবেই বিপ্লৱী যুদ্ধ সংঘটিত হয়। বিশেষকৈ এই পৰ্যায়ত ইয়াৰ অধিক হিংসাত্মক ৰূপ পৰিলক্ষিত হয়।

ঘ) পুনৰুদ্ধাৰৰ পৰ্যায় (The Recovery Stage) ঃ এই পৰ্যায়ত বিপ্লৱ প্ৰশমনৰ পৰ্যায়ত উপনীত হয়। ইয়াত শত্ৰুতাৰ অন্ত পৰে। এই পৰ্যায়ত বিপ্লৱী বা প্ৰতিবিপ্লৱীসকলে সফলতা লাভ কৰে। কেতিয়াবা, দুয়োপক্ষই পাৰস্পৰিক সহমতত উপনীত হয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ঃ বিপ্লৱৰ এটা বীৰত্ব ব্যঞ্জক দৃষ্টিভংগী উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ২ঃ বিপ্লৱৰ প্ৰকৃতি সম্পৰ্কত বাৰ্ক, কাৰ্লাইল আৰু ডিকেন্সৰ দৃষ্টিভংগী উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ঃ অভ্যুত্থান বুলিলে কি বুজা যায়?

.....

১.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়ত আমি ৰাজনৈতিক বিপ্লৱৰ প্ৰকৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলোঁ। এই পৰিঘটনাসমূহৰ মাজত সামঞ্জস্য আৰু পাৰ্থক্য চিনাক্ত কৰাৰ লগতে বিপ্লৱে ব্যক্তিগত আৰু সামূহিক পৰ্যায়ত আধুনিক পৃথিৱীখনক কেনেকৈ ৰূপান্তৰিত কৰিছে, তাৰ ধাৰণা লাভ কৰিলোঁ। কিছুমান গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ হ'ল -

- বিপ্লৱ এক জটিল আৰু বহুমুখী ধাৰণা। আধুনিক বিশ্বক গঢ় দিয়াত ই উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰিছে।
- বিপ্লৱৰ কাৰণসমূহৰ ভিতৰত অৰ্থনৈতিক শোষণ, ৰাজনৈতিক দমন আৰু সামাজিক আৰু ধৰ্মীয় সংস্কাৰ আন্দোলন আদি অন্তৰ্ভুক্ত।
- গভীৰ সামাজিক পৰিৱৰ্তন বিপ্লৱৰ এক চিহ্ন। যাৰ ফলত সমাজৰ গাঁথনি আৰু নীতি-নিয়মৰ যথেষ্ট পৰিৱৰ্তন ঘটে।
- বিপ্লৱী আন্দোলনত গণ সংগঠন আৰু অংশগ্ৰহণে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে।
- মতাদৰ্শগত ভেটিসমূহে বিপ্লৱী লক্ষ্যসমূহক পথ প্ৰদৰ্শন কৰাৰ লগতে স্বাধীনতা, সমতা, ন্যায় আৰু মানৰ অধিকাৰৰ দৰে ধাৰণাসমূহৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

১.৬ অধিক জানিবলৈ

1) Goldstone, Jack A.(2014). Revolutions: A Very Short Introduction. Oxford University Press. London, England .
2) Todd, Allan. Revolutions, 1789-1917.Cambridge University Press.
3) Hobsbawm, Eric. (2003). Revolutionaries : Abacus, London
4) Rude, George. (1995). Ideology and Popular Protest.University of North Carolina Press.
5) Hobsbawm, Eric. (1988). Age of Revolution. Little Brown Group,
6) Hobsbawm, Eric. Bandits. Abacus, (2011). London.
7) Moore, Barrington. (1974). Social Origins of Dictatorship and Democracy. Penguin Books.
8) Rude, Georg. (1959). The Crowd in the French Revolution London.
9) Poh Phaik Thien. (2009). Explaining the Color Revolutions. Retrieved from https://www.e-ir.info/2009/07/31 explaining-the-color- revolutions

১.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ বীৰত্বব্যঞ্জক দৃষ্টিভংগীয়ে বিপ্লৱক এক উদাৰ সংগ্ৰাম হিচাপে লয় য'ত নিপীড়িত জনসাধাৰণে নেতাৰ অধীনত উত্থান ঘটায় তথা স্বাধীনতা আৰু মৰ্যাদা লাভৰ বাবে অন্যায় শাসকক উফৰাই পেলায়।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ তেওঁলোকে সমালোচনা কৰিছিল যে অবাস্তৱিক দৃষ্টিভংগী আৰু ব্যক্তিগত গৌৰৱৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হৈ বিপ্লৱী নেতাসকলে অজানিতে তেওঁলোকে সংস্কাৰ কৰিবলৈ লক্ষ্য কৰা ব্যৱস্থাটোকে ধ্বংস কৰিব পাৰে।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ অভ্যুত্থান হ'ল বল প্ৰয়োগ কৰি চৰকাৰক উফৰাই পেলোৱা।

১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চমু প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ প্ৰায় ৫০টা শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ঃ কলৰ ৰিভলুচন শব্দটো কোনে উদ্ভাৱন কৰিছিল? ইয়াৰ প্ৰসংগ উল্লেখ কৰক?

প্ৰশ্ন ২ঃ ক্ৰেন ব্ৰীণ্টনৰ বিপ্লৱৰ পৰ্যায় অনুসৰি 'মাধ্যমিক পৰ্যায়'ৰ সময়ত কি ঘটে?

প্ৰশ্ন ৩ঃ অভিজাত আৰু বুৰ্জোৱা বিপ্লৱ উভয়ৰে এটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক।

(খ) চমু প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ প্ৰায় ১৫০-৩০০ টা শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ঃ গেৰিলা যুদ্ধৰ ধাৰণা আৰু বিপ্লৱৰ প্ৰেক্ষাপটত ইয়াৰ ঐতিহাসিক প্ৰাসংগিকতা চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ গণ সংগঠন আৰু বিপ্লৱত অংশগ্ৰহণৰ তাৎপৰ্য্য ব্যাখ্যা কৰক। ঐতিহাসিক বিপ্লৱৰ উদাহৰণ দিয়ক য'ত এই কাৰকে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল।

প্ৰশ্ন ৩ঃ সমাজসমূহক বিপ্লৱৰ প্ৰতি সম্ভাৱনাময় কৰি তোলা কিছুমান কাৰক উল্লেখ কৰক।

(গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ প্ৰায় ১৫০-৩০০ টা শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ঃ ঐতিহাসিক আৰু সামাজিক পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰেক্ষাপটত 'বিপ্লৱ' শব্দটোৰ সংজ্ঞা প্ৰদান কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ বিভিন্ন ঐতিহাসিক প্ৰসংগৰ পৰা উদাহৰণ উল্লেখ কৰি বিপ্লৱৰ বহুমুখী প্ৰকৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক। বিভিন্ন বিপ্লৱৰ মাজত থকা সামঞ্জস্য আৰু পাৰ্থক্য বিশ্লেষণ কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ঃ বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহ গঢ় দিয়াত মতাদৰ্শসমূহৰ ভূমিকা পৰীক্ষা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ২ঃ বিপ্লৱ আৰু মতাদর্শ

অধ্যায় গাঁথনি

২.১ উদ্দেশ্য
২.২ পৰিচয়
২.৩ বুদ্ধিজীৱী
২.৪ প্রগতিৰ ধাৰণা
২.৫ জনসাধাৰণৰ সবলীকৰণ
২.৬ প্রতিৰোধ হিচাপে বিপ্লৱ
২.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
২.৮ অধিক জানিবলৈ
২.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
২.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

৮.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- বিপ্লৱী আন্দোলন গঢ় দিয়াৰ ক্ষেত্রত মতাদর্শৰ ভূমিকা ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- মার্ক্সবাদ, উদাৰতাবাদ আদিৰ দৰে মতাদর্শই কেনেকৈ বিপ্লৱৰ জন্ম দিয়ে সেই সম্পর্কে অৱগত হ'ব
- বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহলৈ বুদ্ধিজীৱী-দার্শনিক, লেখক, কর্মী আৰু পণ্ডিতসকলৰ অৱদানৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- বিপ্লৱী আন্দোলনৰ কেন্দ্রীয় বিষয়বস্তু হিচাপে সবলীকৰণ, প্রতিৰোধ আৰু প্রগতিৰ ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

২.২ পৰিচয়

ইয়াৰ পূর্বৰ অধ্যায়ত আমি বিপ্লৱৰ সংজ্ঞা, প্রকৃতি আৰু বৈশিষ্ট্যৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলোঁ। এই অধ্যায়ত বিপ্লৱৰ সৃষ্টি কৰা, বিপ্লৱক গঢ় দিয়া আৰু প্রায়ে বিপ্লৱত ইন্ধন যোগোৱা মতাদর্শসমূহৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হ'ব।

বিপ্লৱ হৈছে পৰিৱর্তনৰ আহিলা তথা প্রায়ে সমতাক প্রসাৰিত কৰা আৰু অত্যাচাৰৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিয়াৰ প্রয়াস। ই কেৱল অসন্তুষ্টিৰ স্বতঃস্ফূর্ত বিস্ফোৰণ নহয় বৰঞ্চ প্রায়ে মতাদর্শগত দৃঢ় বিশ্বাসৰ বহিৰ্প্রকাশ। বিপ্লৱী আৰু বিপ্লৱৰ পণ্ডিত উভয়েই প্রায়ে মতাদর্শ নামেৰে জনাজাত এটা বিশেষ ধাৰণা ব্যৱহাৰ কৰে। এই শব্দটো সাধাৰণতে বহু কর্মী আৰু চিন্তাবিদৰ ভাষণ আৰু লেখাত পোৱা যায়। ইয়াৰ অর্থ হৈছে মানুহে ভাগ কৰা ধাৰণাৰ কৰিব পৰা যায় গোট। এই ধাৰণাবোৰ প্রায়ে ৰাজনীতি সম্পর্কীয় হোৱা দেখা যায়। সমাজ আৰু মানৱ জীৱনক কেনেকৈ বিচাৰা হয় সেই বিষয়েও এই ধাৰণাবোৰে আভাস প্রদান কৰে। মতাদর্শই পৰিৱর্তনৰ আৰ্হি হিচাপে কাম কৰে। ই এনে এক ভিত্তি প্রদান কৰে যাৰ জৰিয়তে অভিযোগসমূহ প্রকাশ কৰা হয়, সামূহিক পৰিচয় গঠন কৰা হয় আৰু বিকল্প সমাজৰ দৃষ্টিভংগী কল্পনা কৰা হয়।

ইতিহাসৰ বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহ শক্তিশালী ধাৰণাৰে পৰিচালিত হৈছিল। এই ধাৰণাবোৰ চিন্তাবিদ আৰু বুদ্ধিজীৱীসকলে ব্যাখ্যা কৰিছিল। প্রগতি, সৱলীকৰণৰ আশা, অন্যায়ৰ বিৰোধিতাই তেওঁলোকক বিশেষভাৱে

প্রভাৱিত কৰিছিল। মার্ক্সবাদ, উদাৰতাবাদ, জাতীয়তাবাদৰ দৰে মতাদর্শই বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহক এক স্পষ্ট ধাৰণা দিছিল। মানুহৰ সমস্যা আৰু অভিযোগৰ বিষয়ে এই মতাদর্শসমূহে বুজাই দিছিল। এই মতাদর্শসমূহে পৃথক আৰু উন্নত ভৱিষ্যতৰ কল্পনা কৰিছিল। আনকি মানুহক একত্রিত কৰি সমর্থন লাভ কৰাতো সহায় কৰিছিল। বিপ্লৱ হ'ল বিদ্যমান অন্যায়ক নাকচ কৰি জনসাধাৰণৰ সামূহিক ক্ষমতা আৰু মর্যাদাক দৃঢ় কৰা প্রতিৰোধৰ কার্য। ই বিভিন্ন প্রকাৰৰ হ'ব পাৰে, যেনে অহিংস প্রতিবাদ, সশস্ত্র সংগ্রাম, সাংস্কৃতিক প্রতিৰোধ ইত্যাদি। মুঠতে এইটো ক'ব পাৰি যে বিপ্লৱ হৈছে মতাদর্শ, বৌদ্ধিক বাক্‌ধাৰা, প্রগতিৰ আকাংক্ষা, মানুহৰ সবলীকৰণ, প্রতিৰোধমূলক কার্য্যৰ দ্বাৰা পৰিচালিত এক জটিল আৰু গতিশীল প্রক্রিয়া। এই আন্তঃসংলগ্ন বিষয়বস্তুসমূহৰ জৰিয়তে আমি বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহৰ পৰিৱর্তনশীল সম্ভাৱনা আৰু বিশ্বজুৰি সমাজসমূহত ইয়াৰ স্থায়ী প্রভাৱৰ বিষয়ে অন্তর্দৃষ্টি লাভ কৰোঁ।

এইদৰে বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহ সমগ্র ইতিহাসতে মতাদর্শ, বৌদ্ধিক বাক্‌ধাৰা আৰু প্রগতিৰ আকাংক্ষাৰ সৈতে জড়িত হৈ আছে। বিপ্লৱী মতাদর্শৰ কিছুমান ধ্রুপদী উদাহৰণ হ'ল-

মার্ক্সবাদী মতাদর্শ (Marxist Ideology) ঃ

মার্ক্সবাদৰ মতে ইতিহাস হৈছে শ্রেণী সংগ্রামৰ শৃংখলা, য'ত বুর্জোৱা শ্রেণীয়ে পুঁজিবাদী সমাজত সর্বহাৰাৰ শোষণ কৰে। মার্ক্সৰ মতে এই শোষণে অন্তর্নিহিত বৈপৰীত্যৰ সৃষ্টি কৰে যিয়ে শেষত শাসক শ্রেণীক উফৰাই শ্রেণীহীন সমাজ প্রতিষ্ঠা কৰে।

১৯১৭ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱ, ১৯৪৯ চনৰ চীনা বিপ্লৱ আৰু সমগ্র বিশ্বতে আন অসংখ্য মার্ক্সবাদী বিপ্লৱসমূহে সমাজবাদী বা কমিউনিষ্ট সমাজৰ দৃষ্টিভংগীক বাস্তৱায়িত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। এই দৃষ্টিভংগী অনুসৰি উৎপাদনৰ মাধ্যমসমূহ সামূহিক মালিকানাধীন হোৱাৰ লগতে অর্থনৈতিক বৈষম্য নাথাকে। মার্ক্সবাদী বিপ্লৱৰ ফলাফল কার্যক্ষেত্রত ভিন্ন হৈ অহা পৰিলক্ষিত হয়। কিন্তু তেওঁলোকৰ স্থায়ী গুৰুত্ব হৈছে পুঁজিবাদৰ সমালোচনা আৰু সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক ন্যায়ৰ প্রতি সমর্থন।

উদাৰতাবাদ আৰু জাতীয়তাবাদ (Liberalism and Nationalism) ঃ

মার্ক্সবাদৰ উপৰিও বিপ্লৱী আন্দোলন গঢ় দিয়াত উদাৰ আৰু জাতীয়তাবাদী মতাদর্শইও গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। ১৭৭৬ চনৰ আমেৰিকান বিপ্লৱ আৰু ১৭৮৯ চনৰ ফৰাচী বিপ্লৱৰ দৰে উদাৰ বিপ্লৱসমূহে ব্যক্তিগত স্বাধীনতা, আইনৰ আগত সমতা আৰু প্রতিনিধিত্বমূলক চৰকাৰৰ আদর্শৰ সমর্থন কৰিছিল। এই বিপ্লৱবোৰে ৰাজতন্ত্রিক শাসন উফৰাই জনপ্রিয় সার্বভৌমত্ব আৰু মানৱ অধিকাৰৰ নীতিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সাংবিধানিক গণতন্ত্র প্রতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰিছিল।

একেদৰে ভাৰত, আলজেৰিয়া আৰু আন অসংখ্য ঔপনিবেশিক ভূখণ্ডৰ স্বাধীনতাৰ আন্দোলনৰ দৰে জাতীয়তাবাদী বিপ্লৱ আত্মনিয়ন্ত্রণ, সাংস্কৃতিক পৰিচয় আৰু ৰাজনৈতিক সার্বভৌমত্বৰ আকাংক্ষাৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হৈছিল। মহাত্মা গান্ধী আৰু হো চি মিনৰ দৰে জাতীয়তাবাদী নেতাই ঔপনিৱেশিক অত্যাচাৰ প্রতিহত কৰিবলৈ আৰু নিজৰ শাসনৰ অধিকাৰ সাব্যস্ত কৰিবলৈ নিজৰ জনসাধাৰণক সংগঠিত কৰিছিল।

সমসাময়িক মতাদর্শ (Contemporary Ideologies) ঃ

সমসাময়িক যুগত অসংখ্য মতাদর্শই সমগ্র বিশ্বতে বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহক সজীৱ কৰি ৰাখিছে। এই মতাদর্শসমূহৰ ভিতৰত পৰিৱেশবাদ, নাৰীবাদ, বিশ্বায়ন বিৰোধী আৰু খিলঞ্জীয়া অধিকাৰ আদি অন্তর্ভুক্ত। এই মতাদর্শসমূহে পৰিৱেশগত বহনক্ষমতা, লিংগ সমতা, সামাজিক ন্যায় আৰু সাংস্কৃতিক স্বায়ত্তশাসন আদি বিভিন্ন আশংকা প্রকাশ কৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে, ২০১০-২০১১ চনত মধ্যপ্রাচ্য আৰু উত্তৰ আফ্রিকাত বিয়পি পৰা আৰব বসন্ত বিদ্রোহ (Arab Spring uprisings)ৰ ইন্ধন যোগাইছিল ৰাজনৈতিক সংস্কাৰ, অর্থনৈতিক সুযোগ আৰু সামাজিক ন্যায়ৰ দাবীৰ সংমিশ্রণে। আৰব বসন্ত বিদ্রোহৰ ফলাফল প্রতিখন দেশতে বেলেগ বেলেগ আছিল। কিন্তু বিদ্রোহে দেখুৱাই দিলে যে মানুহক সংগঠিত কৰা আৰু দীর্ঘদিনীয়া স্বৈৰাচাৰী শাসনক প্রত্যাহ্বান জনোৱাৰ ক্ষেত্রত মতাদর্শ এতিয়াও গুৰুত্বপূর্ণ।

২.৩ বুদ্ধিজীৱী (Intellactuals)

বুদ্ধিজীৱীসকলৰ ভিতৰত দার্শনিক, লেখক, কর্মী আৰু পণ্ডিতসকলে বিপ্লৱী আন্দোলনত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে। তেওঁলোকে বর্তমানৰ ব্যৱস্থাসমূহৰ সমালোচনা, বিপ্লৱী ধাৰণাসমূহ প্রচাৰ আৰু সমর্থন সংগ্রহ কৰি পৰিৱর্তনৰ অনুঘটক হিচাপে কাম কৰে। বুদ্ধিজীৱীসকলে অভিযোগসমূহ প্রকাশ, বিকল্প দৃষ্টিভংগী প্রণয়ন আৰু সামূহিক কার্য্যক অনুপ্রাণিত কৰাৰ ক্ষমতাৰ জৰিয়তে বিপ্লৱত অৰিহণা যোগায়। ফৰাচী বিপ্লৱৰ সময়ত ভল্টেয়াৰ আৰু ৰুছ'ৰ পৰা আৰম্ভ কৰি কুৰি শতিকাৰ এণ্টনিঅ' গ্রামচি আৰু ফ্রাণ্টজ ফেননলৈকে বুদ্ধিজীৱীসকলে বিপ্লৱী বাক্‌ধাৰা গঢ় দি পৰিৱর্তনশীল আন্দোলনৰ অনুঘটক হিচাপে কাম কৰি আহিছে।

দার্শনিক চিন্তাবিদ

ইতিহাসৰ বুকুত দার্শনিকসকলে বিপ্লৱী চিন্তা আৰু কর্মৰ ওপৰত গভীৰ প্রভাৱ পেলাই আহিছে। জ্যা জেক ৰুছ'ৰ দৰে ব্যক্তিয়ে, যাৰ 'সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব' (Social Contract Theory) ই ফৰাচী বিপ্লৱক অনুপ্রাণিত কৰিছিল। জন লকে 'প্রাকৃতিক অধিকাৰ' (Natural Rights) আৰু সন্মতিৰ দ্বাৰা চৰকাৰৰ ধাৰণাই আমেৰিকান বিপ্লৱক গঢ় দিছিল। বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহক তীব্র কৰি তোলা আৰু নতুন ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ভিত্তি স্থাপন কৰা নীতিসমূহ উল্লেখ কৰিছিল।

একেদৰে এলবার্ট কেমু আৰু জ্যা পল ছাৰ্ত্রেৰ দৰে অস্তিত্ববাদী চিন্তাবিদসকলে সর্বাত্মক শাসনক সমালোচনা কৰিছিল। তেওঁলোকে ব্যক্তিগত স্বাধীনতা তথা দায়বদ্ধতাক সমর্থন কৰিছিল আৰু নাজী দখল কৰা ইউৰোপ আৰু ঔপনিৱেশিক আলজেৰিয়াত নিপীড়নকাৰী শাসন ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে প্রতিৰোধৰ প্রেৰণা দিছিল।

সাহিত্যিক ব্যক্তিত্ব

লেখক আৰু সাহিত্যিকসকলেও বিপ্লৱৰ ক্ষেত্রত সহায়ক ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। ভাষা আৰু গল্প কোৱাৰ শক্তিক ব্যৱহাৰ কৰি অন্যায়ৰ সমালোচনা কৰি মতাদর্শক সংগঠিত কৰাত ভূমিকা গ্রহণ কৰি আহিছে। সাহিত্যৰ লগত জড়িত ব্যক্তি আৰু সাহিত্যিকসকলে পুৰণি সমাজৰ দোষবোৰ চিনাক্ত কৰি নিজৰ কলমৰ জৰিয়তে সামাজিক পৰিৱর্তনৰ বাবে এক শক্তিশালী যুক্তি দাঙি ধৰে। তেওঁলোকৰ সাহিত্যৰ জৰিয়তে পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাৰ অন্যায়ৰ স্পষ্ট ছবি দাঙি ধৰে। তেওঁলোকে পৰিৱর্তনৰ প্রয়োজনীয়তা আৰু অনিবার্যতাৰ দিশো দাঙি ধৰে যিয়ে বিভিন্ন গোটক বিপ্লৱক সমর্থন কৰিবলৈ প্রেৰণা আৰু একত্রিত কৰে।

"যুদ্ধ আৰু শান্তি" (War and Peace) উপন্যাসত যুদ্ধ, শান্তি আৰু সামাজিক পৰিৱর্তনৰ বিষয়বস্তু অন্বেষণ কৰা লিঅ' টলষ্টয় আৰু চিন'ৱা আচেবে'ৰ "থিংছ ফ'ল এপার্ট" (Things Fall Apart) উপন্যাসখনে আফ্রিকান সমাজত ঔপনিৱেশিকতাবাদৰ প্রভাৱ পৰীক্ষা কৰা দৰে লেখকে মানৱ অৱস্থা আৰু মর্যাদা তথা স্বাধীনতাৰ সন্ধানৰ সম্পর্কত আলোকপাত কৰি বিপ্লৱী চেতনাত অৰিহণা যোগাইছিল।

ৰাজনৈতিক কর্মী আৰু নেতা

ৰাজনৈতিক কর্মী আৰু সংগঠকসকলে বিপ্লৱী আন্দোলন, জনসাধাৰণক সংগঠিত কৰা, প্রতিবাদৰ আয়োজন কৰা, নিপীড়নকাৰী শাসন ব্যৱস্থাক প্রত্যাহ্বান জনোৱাৰ ক্ষেত্রত আগৱণুৱা হৈ আহিছে। ব্রিটিছ ঔপনিৱেশিক শাসনৰ বিৰুদ্ধে ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ অহিংস সংগ্রামৰ নেতৃত্ব দিয়া মহাত্মা গান্ধী আৰু দক্ষিণ আফ্রিকাত বর্ণবৈষম্যৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিয়া নেলছন মেণ্ডেলাৰ দৰে ব্যক্তিয়ে বৈপ্লৱিক পৰিৱর্তন সাধন কৰাত তৃণমূল পর্যায়ৰ সক্রিয়তা আৰু নাগৰিক অসহযোগৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰে। বিপ্লৱৰ সময়ত দূৰদর্শী নেতাসকলে বিপ্লৱী শক্তিসমূহক অনুপ্রাণিত আৰু পথ প্রদর্শন কৰি আহিছে। এনে দূৰদর্শী নেতাসকলৰ ভিতৰত আছে থমাছ জেফাৰচন, ৰবস্পিয়েৰ, ফ্রান্সিস্কো মাডেৰো, ভি আই লেনিন, মাও জে ডং, ফিডেল কাষ্ট্রো, হো চি মিন, ভাক্লাভ হাভেল, আয়াতোল্লাহ খোমেইনি ইত্যাদি।

জানি থোৱা ভাল

ফিডেল কাষ্ট্রো আৰু চে গুৱেভাৰাৰ নেতৃত্বত কিউবা বিপ্-ৱে ১৯৫৯ চনত বাটিষ্টা শাসন ব্যৱস্থাক উফৰাই পেলোৱাৰ লগতে বৃহৎ সামাজিক সংস্কাৰ, যেনে সর্বজনীন স্বাস্থ্যসেৱা আৰু সাক্ষৰতা অভিযানৰ সৃষ্টি হয় যিয়ে কিউবাত শিক্ষাৰ খণ্ডত বহুখিনি উন্নতি সাধন কৰে।

পণ্ডিত আৰু তত্ত্ববিদ

পণ্ডিত আৰু তত্ত্ববিদসকলেও সামাজিক পৰিস্থিতি বিশ্লেষণ কৰি, বিদ্যমান ব্যৱস্থাৰ সমালোচনা কৰি, বিকল্প দৃষ্টিভংগী প্রণয়ন কৰি বিপ্লৱত অপৰিহার্য ভূমিকা পালন কৰে। ফ্রাণ্টজ ফেননৰ দৰে চিন্তাবিদসকলে ঔপনিৱেশিকতাবাদ আৰু ঔপনিবেশিকৰণ ভংগৰ বিষয়ে লিখিছিল আৰু আফ্রিকা তথা অন্যান্য অঞ্চলত ঔপনিৱেশিকতা বিৰোধী আন্দোলনক অনুপ্রাণিত কৰিছিল।বেল হুকছে নাৰীবাদী তত্ত্বৰ সহায় লৈ জাতি, শ্রেণী, লিংগ অত্যাচাৰ কেনেকৈ জড়িত হৈ আছে সেই বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিছিল। দুয়োজন চিন্তাবিদেই ক্ষমতাৰ গাঁথনি উদঙাই দি আৰু সামাজিক ন্যায়ৰ সমর্থন কৰি বৈপ্লৱিক কার্যত সহায় কৰিছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ কোনজন ৰাজনৈতিক চিন্তাবিদৰ লগত 'সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব' জড়িত হৈ আছে?

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ ফ্রাণ্টজ ফেনন কোন?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ কোনটো বিপ্লৱত ফিডেল কাষ্ট্রোৱে মুখ্য ভূমিকা পালন কৰিছিল?

.....

২.৪ প্রগতিৰ ধাৰণা

বহুতো বিপ্লৱী মতাদর্শৰ কেন্দ্রীয় বিষয় হৈছে প্রগতিৰ ধাৰণা - সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক উন্নতিৰ সম্ভাৱনাৰ ওপৰত বিশ্বাস। প্রগতিৰ ধাৰণাটোৱে বিপ্লৱী আন্দোলনৰ বাবে এক প্রেৰণাদায়ক শক্তি আৰু পথ প্রদর্শক নীতি হিচাপে কাম কৰে। তদুপৰি ই ব্যক্তিক নিপীড়নকাৰী শাসন ব্যৱস্থাক প্রত্যাহ্বান জনাবলৈ আৰু উন্নত ভৱিষ্যতৰ বাবে চেষ্টা কৰিবলৈ অনুপ্রাণিত কৰে। প্রযুক্তিগত উন্নতি, সামাজিক সংস্কাৰ বা সাংস্কৃতিক মুক্তি — যিটো ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তেই নহওক কিয়, বিপ্লৱসমূহ প্রায়ে সমাজসমূহক অন্যায় আৰু বৈষম্যৰ পৰা মুক্ত কৰিব পৰা পৰিৱর্তনশীল শক্তি হিচাপে প্রগতিৰ ওপৰত বিশ্বাসৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হয়।

প্রযুক্তিগত/বস্তুগত অগ্রগতি

প্রযুক্তিগত বা বস্তুগত উন্নতিক প্রায়ে প্রগতিৰ কাৰক হিচাপে বিবেচনা কৰা হয়। ই জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰাৰ লগতে উৎপাদনশীলতা বৃদ্ধি আৰু মানৱ সামর্থ্য সম্প্রসাৰণৰ প্রতিশ্রুতি প্রদান কৰে। অষ্টাদশ আৰু ঊনৱিংশ শতিকাৰ ঔদ্যোগিক বিপ্লৱৰ পৰা একবিংশ শতিকাৰ ডিজিটেল বিপ্লৱলৈকে - প্রযুক্তিগত উদ্ভাৱনে সমাজৰ ৰূপান্তৰ ঘটোৱাৰ লগতে অর্থনীতিক নতুন ৰূপ দিছে তথা প্রগতি আৰু সমৃদ্ধিৰ আকাংক্ষাক ইন্ধন যোগাইছে।

সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক অগ্রগতি ঃ

প্রগতিশীল আন্দোলনসমূহে শিপাই থকা বৈষম্যক প্রত্যাহ্বান জনাই, অধিকাৰ আৰু স্বাধীনতাক সম্প্রসাৰণ কৰি, অন্তর্ভুক্তি আৰু বৈচিত্র্যক প্রসাৰিত কৰি সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱর্তনক আগুৱাই নিবলৈ চেষ্টা কৰি আহিছে। নাগৰিক অধিকাৰ, মহিলাৰ অধিকাৰ, এলজিবিটিকিউ অধিকাৰ আৰু বিশেষভাৱ সক্ষমসকলৰ অধিকাৰৰ

বাবে আন্দোলনসমূহে অধিক সমতা, ন্যায় তথা মানৱ মর্যাদাৰ স্বীকৃতিৰ বাবে প্ৰয়াস কৰিছে। আনকি প্ৰগতিৰ সন্ধানত প্ৰচলিত নীতি-নিয়ম আৰু প্ৰতিষ্ঠানসমূহক প্ৰত্যাহ্বান জনাইছে।

অর্থনৈতিক অগ্রগতি ঃ

অর্থনৈতিক অগ্রগতিক প্ৰায়ে জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড বৃদ্ধি, ধন-সম্পত্তি বৃদ্ধি আৰু দৰিদ্রতা হ্ৰাসৰ সৈতে এক হিচাপে গণ্য কৰা হয়। কিন্তু অর্থনৈতিক প্ৰগতিয়ে শোষণ, পৰিৱেশৰ অৱক্ষয়, ধনী আৰু দুখীয়াৰ মাজত বৈষম্য বৃদ্ধিৰো সূচনা কৰিছে। পুঁজিবাদৰ সমালোচনা আৰু বিকল্প অর্থনৈতিক ব্যৱস্থাৰ আহ্বান, যেনে সমাজবাদ, সাম্যবাদ আৰু অংশগ্রহণমূলক অর্থনীতিয়ে অর্থনৈতিক প্ৰগতিৰ বহনক্ষমতা আৰু সমতাৰ বিষয়ে যথেষ্ট উদ্বেগ প্ৰতিফলিত কৰে।

২.৫ জনসাধাৰণৰ সৱলীকৰণ

বিপ্লৱীসকলে প্ৰায়ে প্ৰান্তীয় আৰু নিপীড়িত জনসাধাৰণক শক্তিশালী কৰিবলৈ বিচাৰে আৰু দ-লৈকে শিপাই থকা ক্ষমতাৰ গাঁথনিক প্ৰত্যাহ্বান জনাবলৈ তেওঁলোকক সংগঠিত কৰে। সৱলীকৰণৰ লগত কেৱল সচেতনতা বৃদ্ধি আৰু সমর্থন সংগঠিত কৰাই নহয়, সংহতি তথা সাংগঠনিক ক্ষমতা গঢ়ি তোলা আৰু ৰাজনৈতিক প্ৰক্রিয়াত সক্রিয় অংশগ্রহণ সক্ষম কৰা আদিও জড়িত হৈ থাকে। ক্ষমতাশালী ব্যক্তি আৰু সম্প্রদায়সমূহ পৰিৱর্তনৰ কাৰক হৈ পৰে। তেওঁলোকে বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহক আগুৱাই লৈ যায় আৰু সামূহিক কার্য্য আৰু প্ৰতিৰোধৰ জৰিয়তে সেই আন্দোলন গঢ়ি তোলে।

শিক্ষা আৰু সজাগতা ঃ

শিক্ষা আৰু সজাগতাই মানুহক তেওঁলোকৰ অধিকাৰ বুজিবলৈ, তেওঁলোকৰ অভিযোগসমূহ স্পষ্ট কৰিবলৈ আৰু পৰিৱর্তনৰ বাবে সংগঠিত হ'বলৈ শক্তিশালী কৰাত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে। সাক্ষৰতা অভিযান, সম্প্রদায়সমূহৰ মাজত কর্মশালা অনুষ্ঠিত কৰা আৰু তৃণমূল পর্যায়ৰ সংগঠনৰ প্ৰচেষ্টাই সমালোচনাত্মক চেতনা আৰু ৰাজনৈতিক সংযোগ গঢ়ি তোলাত সহায় কৰে আৰু ব্যক্তি তথা সম্প্রদায়ক তেওঁলোকৰ স্বার্থৰ পোষকতা আৰু অন্যায়ক প্ৰত্যাহ্বান জনোৱাৰ জ্ঞান আৰু দক্ষতাৰে সজ্জিত কৰে।

জানি থোৱা ভাল

ফৰাচী বিপ্লৱত মেট্রিক ব্যৱস্থাৰ প্ৰৱর্তন ঘটিছিল, যাৰ উদ্দেশ্য আছিল জোখ-মাখৰ প্রামাণিককৰণ আৰু দক্ষতা বৃদ্ধি কৰা। ই শৰীৰৰ অংগ আৰু স্থানীয় ৰীতি-নীতিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি জোখ-মাখৰ পুৰণি ব্যৱস্থাৰ ঠাই লয়, যাৰ ফলত সমগ্র বিশ্বতে মেট্রিক ব্যৱস্থা ব্যাপকভাৱে গ্রহণ কৰা হয়।

তৃণমূল পর্যায়ৰ আয়োজন ঃ

সম্প্রদায়সমূহক সংগঠিত কৰা, মিত্রতা গঢ়ি তোলা আৰু প্ৰায়ে প্ৰান্তীয় বা নিস্তব্ধ কৰা কণ্ঠক সন্মুখলৈ অনাৰ ক্ষেত্রত তৃণমূল পর্যায়ৰ সংগঠন অতি প্রয়োজনীয়। সম্প্রদায়ভিত্তিক সংগঠন, শ্রমিক সংঘ তথা সামাজিক আন্দোলনসমূহে সামূহিক কার্য্যৰ বাহন হিচাপে ভূমিকা গ্রহণ কৰাৰ লগতে মানুহক একত্রিত হ'বলৈ, তেওঁলোকৰ অভিজ্ঞতাসমূহ ভাগ-বতৰা কৰিবলৈ স্থান প্রদান কৰে তথা কণ্ঠস্বৰ উত্থাপন কৰিবলৈ আৰু সামাজিক পৰিৱর্তনৰ বাবে কৌশল ৰচনা কৰিবলৈ উপযুক্ত মঞ্চ প্রদান কৰে

নেতৃত্বৰ বিকাশ ঃ

জনসাধাৰণৰ মাজৰপৰা নেতৃত্বৰ বিকাশ অতি গুৰুত্বপূর্ণ। ই ভৱিষ্যতৰ কর্মী আৰু সংগঠক সৃষ্টি কৰাত সহায় কৰে আৰু মানুহক নিজৰ সম্প্রদায়ত পৰিৱর্তন আনিবলৈ শক্তিশালী কৰে। বিপ্লৱ আগবাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে স্বাভাৱিকতে নতুন নেতাই নিজৰ পৰিস্থিতি আৰু সামর্থ্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি আগবাঢ়ি যায়। ইয়াৰ উপৰিও নেতৃত্বৰ দক্ষতা শিকোৱা পৰিকল্পিত কার্যসূচী অতি গুৰুত্বপূর্ণ। এই কার্যসূচীয়ে যোগাযোগ আৰু আলোচনাৰ দৰে

ক্ষমতা গঢ়ি তুলিবলৈ পৰামর্শ প্রদান আৰু কর্মশালা অনুষ্ঠিত কৰে। এই পদক্ষেপসমূহে উদীয়মান নেতাসকলক আনক অনুপ্রাণিত আৰু একত্রিত কৰিবলৈ প্রয়োজনীয় আত্মবিশ্বাস আৰু আৰ্হি লাভ কৰাত সহায় কৰে, যিয়ে উল্লেখযোগ্য আৰু ইতিবাচক পৰিৱর্তনক আগুৱাই লৈ যায়।

২.৬ প্রতিৰোধ হিচাপে বিপ্লৱ

প্রকৃততে বিপ্লৱ হৈছে প্রতিৰোধৰ এক কার্য্য। অন্যায় বা অত্যাচাৰী বুলি ধৰা বিদ্যমান সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক ব্যৱস্থাক প্রত্যাখ্যান কৰাই ইয়াৰ মূল লক্ষ্য। ঔপনিৱেশিক শাসনৰ বিৰোধ, স্বৈৰাচাৰী শাসনৰ বিৰোধ ব্যৱস্থা বা ব্যৱস্থাগত বৈষম্যৰ বিৰোধ — আটাইবোৰ অন্তৰালত বিপ্লৱত শিপাই থকা ক্ষমতাৰ বিৰুদ্ধে অৱজ্ঞাৰ কার্য্যই মূর্ত হৈ থাকে। প্রতিৰোধ, বিদ্রোহ, ধর্মঘট, সশস্ত্র সংগ্রাম আদি বহু ৰূপত এই প্রতিৰোধে দেখা দিয়ে। এই কার্য্যসমূহৰ জৰিয়তে ব্যক্তি আৰু গোটসমূহে নিজৰ ক্ষমতা দখল কৰে আৰু বর্তমানৰ ব্যৱস্থাটোক প্রত্যাহ্বান জনায়।

অহিংস প্রতিৰোধ ঃ

অহিংস প্রতিৰোধ অত্যাচাৰক প্রত্যাহ্বান জনোৱা আৰু সামাজিক পৰিৱর্তনক প্রভাৱিত কৰাৰ এক শক্তিশালী আহিলা হৈ আহিছে। ই প্রতিৰোধৰ এনে এক উপায়, যিটো নৈতিকভাৱে আৰু কৌশলগত উভয় দিশতে ফলপ্রসূ। আমেৰিকাৰ নাগৰিক অধিকাৰ আন্দোলন (Civil Rights Movement), চেকোশ্লোভাকিয়াৰ ভেলভেট ৰিভলুচন (Velvet Revolution), মধ্যপ্রাচ্যৰ আৰব বসন্ত বিদ্রোহ (Arab Spring uprisings)ৰ দৰে আন্দোলনে শিপাই থকা ক্ষমতাক প্রত্যাহ্বান জনোৱা আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱর্তন সাধন কৰাত নাগৰিক অসহযোগ, বর্জন, গণ সংগঠনৰ দৰে অহিংস কৌশলৰ শক্তি প্রদর্শন কৰিছিল।

জানি থোৱা ভাল

চেকোশ্লোভাকিয়াৰ ভেলভেট ৰিভলুচন (১৯৮৯)ৰ নামকৰণ কৰা হৈছে ইয়াৰ শান্তিপূর্ণ প্রকৃতিৰ বাবে। প্রাগত প্রতিবাদকাৰীসকলে কমিউনিষ্ট শাসনৰ বিৰুদ্ধে গণ বিক্ষোভ আৰু ধর্মঘট অনুষ্ঠিত কৰে। এই বিপ্লৱৰ ফলত সমগ্র কমিউনিষ্ট নেতৃত্বই পদত্যাগ কৰে আৰু গণতন্ত্রলৈ শান্তিপূর্ণ পৰিৱর্তন ঘটে। ই পূব ইউৰোপত কমিউনিজমৰ পতনৰ এক উল্লেখযোগ্য মুহূর্ত হিচাপে পৰিগণিত হয়।

সশস্ত্র সংগ্রাম ঃ

হিংসাত্মক দমন আৰু ৰাষ্ট্রৰ পৃষ্ঠপোষকতাত হিংসাৰ সম্মুখীন হোৱা বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহে ব্যৱহাৰ কৰা প্রতিৰোধৰ আন এক মাধ্যম হৈছে সশস্ত্র সংগ্রাম। গেৰিলা যুদ্ধ, সশস্ত্র বিদ্রোহ, বিপ্লৱী যুদ্ধ আদিয়ে মুক্তি আন্দোলন আৰু বিপ্লৱী সেনাই ঔপনিৱেশিক শাসনক প্রত্যাহ্বান জনাবলৈ, একনায়কত্ববাদক উফৰাই পেলাবলৈ আৰু জাতীয় মুক্তি আৰু আত্মনিয়ন্ত্রণৰ পথ অনুসৰণ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে।

সাংস্কৃতিক প্রতিৰোধ ঃ

কলাত্মক প্রকাশ, সাংস্কৃতিক উৎপাদন আৰু সামূহিক স্মৃতিৰ জৰিয়তে প্রভাৱশালী আখ্যান, প্রতীক আৰু উপস্থাপনক প্রত্যাহ্বান জনোৱা আদি সাংস্কৃতিক প্রতিৰোধৰ অন্তর্গত। শিল্পী, লেখক, সংগীতজ্ঞ আৰু চলচ্চিত্র নির্মাতাসকলে নিজৰ সৃষ্টিশীল প্রতিভাক ক্ষমতাৰ সমালোচনা, মতানৈক্য বৃদ্ধি, সংহতিক উচটনি দিয়া আৰু অনুপ্রাণিত কৰাত প্রয়োগ কৰি সামাজিক ন্যায়, সাংস্কৃতিক স্বায়ত্তশাসন আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱর্তনৰ বাবে আন্দোলনত অৱিহণা যোগায়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ঃ ভেলভেট ৰিভলুচন কিয় তেনেদৰে নামকৰণ কৰা হৈছে?

.....

প্রশ্ন নং ৫ঃ বিপ্লৱে মানুহক কেনেকৈ শক্তিশালী কৰে? এটা উদাহৰণ প্রদান কৰক।

.....

২.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি তলত উল্লেখ কৰা দিশসমূহৰ বিষয়ে ধাৰণা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

- বিপ্লৱী আন্দোলন হৈছে মতাদর্শ, বৌদ্ধিক বাক্‌ধাৰা, প্রগতিৰ আকাংক্ষা, মানুহৰ সবলীকৰণ, প্রতিৰোধৰ কার্য্যৰ দ্বাৰা গঠিত জটিল পৰিঘটনা।
- মতাদর্শই বিপ্লৱী আন্দোলন, অভিযোগসমূহ প্রকাশ কৰা, বিকল্প ভৱিষ্যতৰ কল্পনা কৰাৰ বাবে বৌদ্ধিক কাঠামো প্রদান কৰে।
- বুদ্ধিজীৱীসকলে বিপ্লৱী চিন্তাধাৰা গঢ় দিয়াত আৰু তেওঁলোকৰ অন্তর্দৃষ্টি, বিশে-ষণ আৰু দূৰদর্শী নেতৃত্বৰ জৰিয়তে সমর্থন সংগ্রহ কৰাত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে।
- প্রগতিৰ ধাৰণাটোৱে বিপ্লৱীসকলৰ বাবে এক পথ প্রদর্শক নীতি হিচাপে কাম কৰে।
- পৰিৱর্তন, ব্যক্তি আৰু সম্প্রদায়ক অন্যায়ক প্রত্যাহ্বান জনাবলৈ, অত্যাচাৰৰ সন্মুখীন হ'বলৈ আৰু উন্নত ভৱিষ্যতৰ বাবে চেষ্টা কৰিবলৈ বিপ-ৰে অনুপ্রাণিত কৰে।
- প্রান্তীয় জনসংখ্যাক সংগঠিত কৰা, সংহতি গঢ়ি তোলা, সামূহিক কার্য্যকলাপ সক্ষম কৰা, ভোটাধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত সম্প্রদায়সমূহৰ মাজত একতাৰ ভাৱনা আৰু সৱলীকৰণৰ পোষকতা কৰাৰ বাবে মানুহৰ সৱলীকৰণ অতি প্রয়োজনীয়।

২.৮ অধিক জানিবলৈ

1) Goldstone, Jack A.(2014). Revolutions: A Very Short Introduction. Oxford University Press, London.
2) Todd, Allan. Revolutions: 1789-1917.Cambridge University Press.
3) Hobsbawm, Eric. (2003). Revolutionaries : Abacus, London .
4) Rude, George. (1995). Ideology and Popular Protest. University of North Carolina Press.
5) Hobsbawm, Eric. (1988). E.J. Age of Revolution. Little Brown Group, 6)Hobsbawm, Eric. (2011) Bandits. Abacus. London.
6) Hobsbawm, Eric and George Rude. (1974). Captain Swing . London.
7) Moore, Barrington(1974). Social Origins of Dictatorship and Democracy. Penguin Books.
8) Rude, Georg (1959). The Crowd in the French Revolution London.
9) Poh Phaik Thien. (2009). Explaining the Color Revolutions. Retrieved from https://www.e-ir.info/2009/07/31 explaining-the-color- revolutions.

✓ ২.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰুছ'।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰাজনৈতিক দার্শনিক।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কিউবাৰ বিপ্লৱ।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ প্রতিবাদৰ শান্তিপূর্ণ স্বভাৱৰ বাবে এনেদৰে নামকৰণ কৰা হৈছে।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বিপ্লৱৰ সময়ত অনুষ্ঠিত হোৱা সাহিত্য কর্মশালাৰ জৰিয়তে জনসাধাৱণে সর্বশ্রেষ্ঠ চিন্তাবিদসকলৰ কথা শুনি নিজৰ পৰিস্থিতিৰ প্রতি নিজকে সচেতন কৰি তোলাৰ সুযোগ পায় আৰু এইদৰে নিজকে শক্তিশালী কৰে।

? ২.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চমু প্রশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ বিপ্লৱী আন্দোলনত বুদ্ধিজীৱীসকলে কি কি মূল ভূমিকা পালন কৰে?

প্রশ্ন ২ ঃ মার্ক্সবাদক পথ প্রদর্শক বিপ্লৱী মতাদর্শ হিচাপে লোৱা মূল যুক্তি কি?

প্রশ্ন ৩ ঃ বিপ্লৱীসকলে নিপীড়নশীল ক্ষমতাৰ গাঁথনিক প্রত্যাহ্বান জনাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা কিছুমান প্রতিৰোধৰ ৰূপ কি কি?

প্রশ্ন ৪ ঃ প্রগতিৰ ধাৰণাটোৱে ব্যক্তি আৰু জনসাধাৱণক কেনেকৈ বৈপ্লৱিক পৰিৱর্তনত লিপ্ত হ'বলৈ প্রেৰণা দিয়ে?

প্রশ্ন ৫ ঃ বিপ্লৱী মতাদর্শ আৰু আন্দোলনৰ ওপৰত ঐতিহাসিক আৰু বিশ্বব্যাপী প্রভাৱসমূহ কি কি?

(খ) চুটি প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ প্রায়১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ বিপ্লৱী আন্দোলন গঢ় দিয়াত মতাদর্শৰ কেন্দ্রীয় ভূমিকা কি?

প্রশ্ন ২ ঃ বিপ্লৱী কার্য্যৰ সংগঠন আৰু দিশত বুদ্ধিজীৱীসকলে কেনেদৰে অৱিহণা যোগায়?

প্রশ্ন ৩ ঃ বিপ্লৱীসকলে সাধাৱণতে কেনে ধৰণৰ প্রতিৰোধ ব্যৱহাৰ কৰে?

প্রশ্ন ৪ ঃ প্রগতিৰ ধাৰণাটোৱে বিপ্লৱীসকলৰ আকাংক্ষাক কিদৰে প্রেৰণা দিয়ে?

(গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন ঃ (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ প্রায় ৩০০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ মার্ক্সবাদ, উদাৰতাবাদ, জাতীয়তাবাদৰ দৰে বিপ্লৱী মতাদর্শই ইতিহাসৰ বুকুত বিপ্লৱী আন্দোলনৰ লক্ষ্য, কৌশল আৰু ফলাফল কেনেদৰে গঢ় দিয়ে? নির্দিষ্ট উদাহৰণৰ উল্লেখ কৰি আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ দার্শনিক, লেখক, কর্মীকে ধৰি বুদ্ধিজীৱীসকলে বিপ্লৱী আন্দোলনৰ গতিপথত কেনেধৰণৰ প্রভাৱ পেলাইছে? ঐতিহাসিক উদাহৰণৰ সৈতে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৩ ঃ নিপীড়নকাৰী ক্ষমতাৰ গাঁথনিক প্রত্যাহ্বান জনোৱা আৰু সামাজিক পৰিৱর্তনক প্রভাৱিত কৰাত বিভিন্ন ধৰণৰ প্রতিৰোধৰ ফলপ্রসূতা, নৈতিকতা আৰু প্রভাৱ বিশ্লেষণ কৰা।

প্রশ্ন ৪ ঃ বিপ্লৱী আন্দোলনত প্রগতিৰ ধাৰণাটোৰ ভূমিকাক ইয়াৰ সম্ভাব্য সুবিধা আৰু সীমাবদ্ধতাসমূহ বিবেচনা কৰি মূল্যায়ন কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৩ঃ ইংলেণ্ডৰ গৌৰৱময় বিপ্লৱ

অধ্যায় গাঁথনি

৩.১ উদ্দেশ্য
৩.২ পৰিচয়
৩.৩ পটভূমি
অলিভাৰ ক্রমৱেল আৰু ইংলেণ্ডৰ গৃহযুদ্ধ
৩.৪ গৌৰৱময় বিপ্লৱ সূত্রপাতৰ কাৰণসমূহ
৩.৫ প্রভাৱ - অধিকাৰ বিল (১৬৮৯)
৩.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৩.৭ অধিক জানিবলৈ
৩.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৩.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ আগৰ ঘটনা সম্পর্কে জানিব পাৰিব।
- গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ কাৰণসমূহ পর্যালোচনা কৰিব পাৰিব।
- গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ গুৰুত্ব সম্পর্কে আলোচনা কৰা হ'ব।

৩.২ পৰিচয়

প্রিয় শিক্ষার্থী, এই অধ্যায়টিত আমি ১৬৮৮-৮৯ চনত সংঘটিত হোৱা গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব। এই বিপ্লৱক ইতিহাসৰ অন্যতম দ্রুততম বিপ্লৱ হিচাপে গণ্য কৰা হয়, য'ত কেৱল কিছু সপ্তাহৰ ভিতৰতে দ্রুত আৰু নির্ণায়ক উন্নতিৰ পৰিৱর্তনৰ দ্বাৰা চিহ্নিত হৈছিল। গৌৰৱময় বিপ্লৱক 'ৰক্তহীন বিপ্লৱ' বুলিও জনা যায়, কাৰণ এই বিপ্লৱ শান্তিপূর্ণ ৰূপে সংঘটিত হৈছিল। ই ইংলেণ্ডত সংবিধানিক ৰাজতন্ত্র আৰু সংসদীয় আধিপত্যৰ এটা নতুন যুগ আৰম্ভ কৰিছিল, যেতিয়া ইউৰোপত স্বৈৰাচাৰী প্রৱণতাৰ উত্থান ঘটিছিল। ইয়াৰ পিছত সমগ্র বিশ্বৰ ৰাজনৈতিক উন্নয়নত প্রভাৱ পৰিলক্ষিত হয়।

ইংলেণ্ডত ষষ্ঠদশ শতিকাৰ মধ্যভাগত ইংৰাজ ধর্ম সংস্কাৰৰ পিছৰ পৰাই দেশখন মূলতঃ প্রটেষ্টান্ট ৰাজ্য হিচাপে গঢ় লৈ উঠিছিল য'ত কেথলিক-বিৰোধী মনোভাৱ লাহে লাহে জ্বলি আছিল। যেতিয়া জেম্ছ প্রথম আৰু চার্ল্ছ প্রথমে কেথলিক ধর্মৰ সৈতে জড়িত পৰম্পৰাসমূহ পুনৰুজ্জীৱিত কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল তেতিয়া ইয়াৰ ফলত মতভেদ সৃষ্টি হৈছিল আৰু ১৬৪০ চনত গৃহযুদ্ধৰ সৃষ্টি হৈছিল। ১৬৮৮ চনত ধর্মীয় বিভেদ আৰু শাসন ব্যৱস্থাৰ সংঘাতৰ ফলত ৰাজতন্ত্র আৰু সংসদৰ মাজত পুনৰ সংঘর্ষই দেখা দিলে, যাক গৌৰৱময় বিপ্লৱ (Glorious Revolution) বুলি জনা যায়। বিপ্লৱে প্রটেষ্টেণ্ট ৰাণী মেৰী আৰু তেওঁৰ ডাচ স্বামী উইলিয়াম অৰ অৰেঞ্জক সিংহাসনত বহুৱাইছিল যদিও সংসদে ৰাজকীয় কর্তৃত্বৰ ওপৰত যথেষ্ট বাধা আৰোপ কৰিছিল।

সংসদ আৰু ইংৰাজ জনসাধাৰণৰ নাগৰিক স্বাধীনতাসমূহ সমর্থন কৰা অধিকাৰ বিলখন দেশৰ নতুন ৰজাসকলে মানি লৈছিল।

৩.৩ পটভূমি

গৌৰৱময় বিপ্লৱ (Glorious Revolution) বুজিবলৈ, ইংৰাজ গৃহযুদ্ধ (English Civil War) আৰু অলিভাৰ ক্ৰ'মৱেলৰ শাসনকালৰ গণৰাজ্য (Republic) সম্পৰ্কে এক সামগ্ৰিক ধাৰণা থকাটো প্ৰয়োজনীয়।

অলিভাৰ ক্ৰ'মৱেল আৰু ইংৰাজ গৃহযুদ্ধ

১৭ শতিকাত ইউৰোপত নিৰপেক্ষ ৰাজতন্ত্ৰৰ যুগ আছিল য'ত ৰজাসকলে নিজৰ শাসনৰ ঐশ্বৰিক অধিকাৰ দাবী কৰিছিল। অন্য ইউৰোপীয় ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ বিপৰীতে ইংলেণ্ড পৃথক আছিল কাৰণ তাত ৰাজতন্ত্ৰৰ উপৰিও সংসদ আৰু নিৰ্বাচিত হাউচ অৱ কমনছ (House of Commons) আছিল য'ত ভোটাধিকাৰ সীমিত আৰু দেশখনৰ সুস্থিৰ আৰু সঠিক পৰিচালনাৰ বাবে ৰাজতন্ত্ৰৰ সৈতে বিস্তৃত সহম প্ৰয়োজনীয় আছিল। ১২১৫ চনত মেগ্না কার্টাৰ দ্বাৰা সংসদৰ ভূমিকাটো ৰাজকীয় ক্ষমতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল।

'সমস্যাসমূহ আৰম্ভ হৈছিল যেতিয়া স্কটলেণ্ডৰ ৰজা জেমছ ষষ্ঠই তেওঁৰ সম্বন্ধীয়া ৰাণী ইলিজাবেথৰ পাছত ১৫৬৬ চনত ইংলেণ্ডৰ প্ৰথম ষ্টুৱার্ট ৰজা হিচাপে 'ৰজা জেমছ প্ৰথমৰূপে' সিংহাসন আৰোহণ কৰিছিল।' স্কটিশ মূলৰ বাবে অপছন্দ কৰা হৈছিল তাৰ উপৰিও, জেমছ প্ৰথমে ৰাজতন্ত্ৰৰ প্ৰাধান্য সম্পৰ্কে নিজৰ মত প্ৰকাশ কৰি সংসদক কেৱল 'চিঞৰ, হাঁহাকাৰ আৰু বিভ্ৰান্তি' বুলি অভিহিত কৰিছিল। জেমছ প্ৰথমে তুচ্ছ কাৰ্যকলাপত লিপ্ত হৈছিল আৰু ৰাজ্যখনৰ কোনো গুৰুত্বপূৰ্ণ অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন নোহোৱাকৈ ধন সংগ্ৰহৰ সন্দেহজনক পদ্ধতি আৰম্ভ কৰিছিল। এই সমস্যাবোৰে ৰজা আৰু সংসদৰ মাজত সম্পৰ্কৰ অবনতি ঘটাইছিল। সংসদখন এটা বিতৰ্কমূলক সংঘৰ পৰা পৰিৱৰ্তিত হৈ এনেকুৱা এটা সংগঠনত পৰিণত হৈছিল, যিয়ে নিজক ইংৰাজ ৰাইজৰ অধিকাৰৰ সুৰক্ষাৰক্ষক হিচাপে বিবেচনা কৰিছিল। হাব্‌সবার্গ স্পেইনত হোৱা যুদ্ধখনৰ ফলত ৰাজতন্ত্ৰ আৰু সংসদৰ মাজত বৈদেশিক নীতিৰ ওপৰত আলোচনা আৰু প্ৰভাৱ বিস্তাৰৰ অধিকাৰৰ সন্দৰ্ভত সংঘৰ্ষ আৰম্ভ হয়। যেতিয়া জেমছ প্ৰথমে সংঘাতৰ বাবে ধন প্ৰদান কৰিবলৈ সমৰ্থন জনাইছিল, সেই সময়ত সংসদে সেই ধন দিয়া নাকচ কৰি ইংৰাজ ইতিহাসৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ সাংবিধানিক সংকটৰ আধাৰ স্থাপন কৰিছিল। সংসদেও ইংলেণ্ডৰ ভবিষ্যৎ উত্তৰাধিকাৰী চার্লছ আৰু কেথলিক স্পেইনৰ ফিলিপ চতুৰ্থৰ কন্যাৰ মাজত বিবাহ জোটৰ প্ৰস্তাৱবো বিৰোধিতা কৰিছিল। জেমছে অসম্মতি প্ৰকাশ কৰিছিল আৰু সংসদক বৈদেশিক বিষয়ত হস্তক্ষেপ নকৰিবলৈ কৈছিল কিয়নো তেতিয়া বিবাহ চুক্তিসমূহ বৈদেশিক নীতিৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ অংশ হিচাপে গণ্য কৰা হৈছিল। জেমছ এজন প্ৰটেষ্টাণ্ট আছিল যদিও স্কটছৰ কেথলিক ৰাণী মেৰীৰ গৰ্ভত জন্ম গ্ৰহণ কৰাৰ বাবে তেওঁৰ কেথলিক পন্থীৰ ওপৰত সহানুভূতি আছিল। বিবাহ চুক্তি সফল নহ'ল যদিও, চার্লছে পাছত ফ্ৰান্সৰ প্ৰসিদ্ধ মেদিচি পৰিয়ালৰ এক ধৰ্মবিশ্বাসী কেথলিক হেনৰিয়েটা মাৰিয়াক বিয়া কৰায়। এটা গোপন চুক্তিমতে- জেমছে এদিন ইংলেণ্ডৰ কেথলিকসকলক স্বাধীনভাৱে তেওঁলোকৰ ধৰ্ম পালন কৰাৰ অনুমতি প্ৰদান কৰিব। এইদৰে ধৰ্মীয় পাৰ্থক্যই ৰাজনৈতিক সংকটক অধিক তীব্ৰ আৰু স্পষ্ট কৰি তুলিলে। চার্লছ প্ৰথমে ১৬২৫ চনত ৰাজসিংহাসনত আৰোহণ কৰিছিল আৰু পৃথক ৰাজনৈতিক ধৰ্মীয় দৃষ্টিভংগীৰ প্ৰতি তেওঁ অধিক অসহিষ্ণু আছিল। ৰাজ দৰবাৰৰ নান্দনিকতাৰ অধীনত কেথলিক সংস্কাৰৰ ধৰ্মীয় বিষয়বস্তুৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হেনৰিটা মাৰিয়াৰ প্ৰভাৱক সন্দেহৰ দৃষ্টিৰে চোৱা হৈছিল। ইংৰাজ সমাজে কেথলিক ধৰ্মক চৰকাৰী ধৰ্ম হিচাপে পুনৰ প্ৰৱৰ্তনৰ পৰিকল্পনা কৰা বুলি সন্দেহ কৰা হৈছিল। সংস্কাৰৰৰ সময়ত ধৰ্মীয় সম্পত্তি কিনি লোৱা মাটিৰ মালিক আৰু পৰিয়ালৰ মানুহবোৰে কেথলিক গীৰ্জাই সেই সম্পত্তিসমূহ ঘূৰাই লৈ যাব বুলি চিন্তিত হৈ পৰিছিল। শুল্ক সম্পৰ্কীয় বিবাদৰ বাবে চার্লছে ১৬২৯ চনত সংসদ ভংগ কৰি এঘাৰ বছৰ ধৰি সংসদ অবিহনে শাসন কৰে। এই বছৰবোৰত তেওঁ ধন সংগ্ৰহৰ বিতৰ্কিত উপায় আৰু স্বৈৰাচাৰী শাসনৰ আশ্ৰয় লৈছিল যিয়ে স্কটলেণ্ডত বিদ্ৰোহৰ উচটনি দিছিল। আৰ্থিক সমস্যা আৰু সামৰিক বিদ্ৰোহৰ সন্মুখীন হৈ চার্লছে ১৬৪০ চনত দুবাৰকৈ সংসদ আহ্বান কৰিবলৈ বাধ্য হয় যদিও বৰ্তমানৰ অভিযোগসমূহ সমাধান নকৰাকৈ যুদ্ধৰ বাবে ধন দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰাত লগে লগে সংসদ ভংগ কৰি পেলায়। চার্ল্‌ছৰ সংসদৰ প্ৰতি অমান্যতাই ইংলেণ্ড কেনেকৈ শাসিত হ'ব তাৰ ওপৰত এটা সাংবিধানিক সংকটৰ সৃষ্টি হৈছিল।

সংসদপক্ষীয়সকলে নিজকেই মেগনা কার্টাৰ দ্বাৰা প্ৰদান কৰা মৌলিক ইংৰাজ স্বাধীনতাৰ ৰক্ষক হিচাপে

বিবেচনা কৰিছিল। ৰজাই কেথলিক আইৰিছ সৈন্যৰ সহায়ত সশস্ত্ৰ বাহিনী শক্তিশালী কৰাৰ ফলত ষ্টেইনড গ্লাছৰ খিৰিকী যিবোৰ ৰোমান পোপৰ ক্ষমতাৰ প্ৰতিনিধিত্বমূলক আছিল সেইবোৰ ভাঙি পেলাইছিল। স্কটলেণ্ডত যেতিয়া ইংৰাজ সেনাই পৰাজয়ৰ সন্মুখীন হয়, তেতিয়া সংসদে চাৰ্লছৰ উপদেষ্টাসকলক বিচাৰ কৰি ফাঁচী দিয়ে আৰু পূৰ্বৰ এঘাৰ বছৰৰ ভিতৰত অধিকাংশ অজনপ্ৰিয় ৰাজকীয় কাৰ্যক অবৈধ বুলি ঘোষণা কৰে। সংসদে ঘোষণা কৰে যেভৰিষ্যতে ৰজাই প্ৰতি তিনি বছৰৰ মূৰে মূৰে ইয়াক আহ্বান কৰিব লাগিব আৰু কেৱল সংসদেহে ইয়াক ভংগ কৰিব পাৰিব। ইয়াৰ পিছত অলপ সময়ৰ ভিতৰতে আয়াৰলেণ্ডত কেথলিক সংখ্যাগৰিষ্ঠতাই বিদ্ৰোহ কৰিছিল আৰু তাত শ শ প্ৰটেষ্টাণ্টক হত্যা কৰা হৈছিল। উত্তেজনা আৰু ক্ৰমাৎ বৃদ্ধি পোৱা হিংসাৰ পৰিস্থিতিত কেনেদৰে ব্যৱস্থা ল'ব লাগে, এই বিষয়ে ৰজা আৰু সংসদৰ মাজত কোনো ঐকমত্য গঢ়ি উঠা নাছিল। ১৬৪১ চনৰ নৱেম্বৰ মাহত সংসদে ধৰ্মীয় আৰু প্ৰশাসনিক সংস্কাৰৰ আহ্বান জনাইছিল। আনহাতে ধনী অভিজাতসকলে তেওঁলোকৰ স্থিতি সংস্কাৰে দূৰ্বল কৰিব বুলি আশংকা কৰি ৰজা চাৰ্লছৰ চাৰিওফালে একত্ৰিত হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। ১৬৪২ চনৰ জানুৱাৰী মাহত সংসদৰ বিৰুদ্ধে ৰজাই এটা ষড়যন্ত্ৰৰ চেষ্টা কৰাৰ ফলত যুদ্ধ আৰম্ভ হৈছিল। লণ্ডনত লোকসকলে সংসদৰ সমৰ্থনত অধিক সক্ৰিয় হৈ পৰাৰ পিছত চাৰ্ল্যেছ লণ্ডন ত্যাগ কৰিছিল। সংসদৰ সৈন্যসকলে নিজকেৰাউণ্ডহেড' বুলি পৰিচয় দিছিল আৰু ৰজাৰ সৈন্যসকল কাভেলিয়াৰ' বুলি জনাজাত হৈছিল। গৃহযুদ্ধৰ সময়ছোৱাত অলিভাৰ ক্ৰমৱেল সংসদপক্ষীয়সকলৰ মুখ্য নেতা হিচাপে উদয় হয়। তেওঁ এজন অসাধাৰণ সেনাপতি আছিল আৰু সংসদৰ পক্ষত যুদ্ধ কৰা 'নিউ মডেল আৰ্মি' নামৰ শক্তিশালী সেনাদল গঠন কৰিছিল। সংসদ পিছত দুটা নতুন গোটত বিভক্ত হয় — প্ৰেছবিটেৰিয়ানস্ আৰু নিৰ্দলীয়।

সংখ্যাগৰিষ্ঠতা গঠন কৰা মধ্যপন্থী প্ৰেছবিটেৰিয়ানসকলে বিচপৰ কৰ্তৃত্বৰ বিৰোধিতা কৰিছিল আৰু ৰজাৰ সৈতে আলোচনা কৰিবলৈ ইচ্ছুক আছিল আৰু এক সুসংগঠিত গীৰ্জা ব্যৱস্থা বজাই ৰাখিব পৰা এটা বন্দোবস্ত বিচাৰিছিল।

নিৰ্দলীয়সকল আছিল উদাৰপন্থী পিউৰিটান তেওঁলোকে গীৰ্জাৰ কেন্দ্ৰীয়কৃত গঠন ব্যৱস্থাৰ বিপক্ষে আছিল আৰু ব্যক্তিগত অধিকাৰ সুৰক্ষাৰ বাবে বিস্তৃত ৰাজনৈতিক সংস্কাৰৰ দাবী কৰিছিল। নিৰ্দলীয়সকলৰ সদস্য অলিভাৰ ক্ৰ'মৱেলৰ উত্থানে সংসদত এই গোটৰ আধিপত্য সূচনা কৰিলে। ক্ৰ'মৱেলে নিউ মডেল আৰ্মীৰ পৰা প্ৰেছবিটেৰিয়ান সেনানায়কসকলক আঁতৰাই তেওঁলোকৰ স্থানত নিৰ্দলীয়সকলক নিযুক্তি দিছিল। ১৬৪৮ চনত সংসদৰ পৰা প্ৰেছবিটেৰিয়ান আৰু কিছুসংখ্যক নিৰ্দলীয়সদস্যকো আঁতৰাই পেলোৱা হয় ফলত বহুত সৰু সদস্যবিশিষ্ট সংসদ' ৰৈ যায়। হাউছ অৱ লৰ্ডছও বৰ্খাস্ত কৰা হৈছিল। উচ্চ দেশদ্ৰোহিতাৰ অভিযোগত ৰজাৰ বিচাৰ কৰিবলৈ এটা উচ্চ ন্যায়ালয় গঠন কৰা হৈছিল। ৰজা চাৰ্ল্ছ প্ৰথমৰ শাস্তি আৰু মৃত্যুদণ্ডৰ সৈতে, গৃহযুদ্ধৰ অন্ত পৰে। তেওঁৰ নিজ প্ৰজাসকলৰ দ্বাৰা বিচাৰ আৰু ফাঁচি হোৱা প্ৰথম ৰজা হিচাপে ইতিহাসত সদায় স্মৰণীয় হৈ ৰব। ক্ৰমৱেলে বহু বছৰ ধৰি চলি থকা আইৰিছ বিদ্ৰোহক নিৰ্মমভাৱে দমন কৰে আৰু স্কটছক পৰাস্ত কৰি প্ৰথমবাৰৰ বাবে ব্ৰিটিছ দ্বীপপুঞ্জ একত্ৰিত কৰে। ১৬৫৩ চনত তেওঁ ৰাম্প সংসদ ভাঙি পেলায় আৰু 'বেৰব'নছ সংসদ' নামেৰে এখন নতুন সংসদ গঠন কৰে। এই সংসদটোও ছয় মাহৰ পাছত ভাঙি পেলোৱা হয় আৰু অলিভাৰ ক্ৰমৱেলক লৰ্ড প্ৰটে'ৰ' ৰূপে ঘোষণা কৰা হয়, যাৰ ফলত তেওঁৰ হাতত অধিক ক্ষমতা আহে। ইংলেণ্ড এখন সামৰিক একনায়কতন্ত্ৰলৈ পৰিণত হয়। অলিভাৰ ক্ৰমৱেলৰ 'গণৰাজ্য' তুলনামূলকভাৱে সুস্থিৰ আছিল যদিও ষ্টুৱাৰ্ট ৰাজতন্ত্ৰই ঠাই লোৱাৰ লগে লগে শেষত ই অত্যাচাৰী হৈ পৰিছিল। ক্ৰমৱেলক বহু ইউৰোপীয় শক্তিৰ সৈতে আৰম্ভ কৰা যুদ্ধৰ বাবে আৰ্থিক বোজা আৰু পিউৰিটান জীৱনশৈলীৰ নিয়ম জাৰি কৰাৰ চেষ্টাৰ বাবে অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয়। এজন উৎকৃষ্ট সেনানায়ক হিচাপে তেওঁ সফল যদিও এজন ভাল অসামৰিক প্ৰশাসক হিচাপে ব্যৰ্থ হৈছিল। ক্ৰমৱেলে কেতিয়াও ৰাজমুকুট গ্ৰহণ কৰা নাছিল যদিও ১৬৫৭ চনত 'হাম্বল পিটিছন এণ্ড এডভাইচ' নামৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰি তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী নিৰ্বাচনৰ অধিকাৰৰ জৰিয়তে তেওঁ ৰাজতান্ত্ৰিক ধাৰণাৰ আৰম্ভ কৰিছিল। ১৬৫৮ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত অলিভাৰ ক্ৰমৱেলৰ মৃত্যু হোৱাৰ পিছত, তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী ৰিচাৰ্ড ক্ৰমৱেল স্পেইনৰ সৈতে যুদ্ধ আৰু সংসদৰ ভিতৰত ৰাজপন্থী শক্তিসকলৰ দ্বাৰা সৃষ্টি হোৱা অস্থিৰতা নিয়ন্ত্ৰণ কৰাত ব্যৰ্থ হয়। তেওঁৰ পিছত অহা কেইবাজনো সামৰিক নেতা সফল হ'ব পৰা নাছিল। এতিয়া উচ্চবৰ্গৰ লোকে অনুভৱ কৰিবলৈ ধৰিলে

যে গৃহযুদ্ধৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা বিশৃঙ্খল অৱস্থাৰ পৰা ইংলেণ্ডক উদ্ধাৰ কৰাৰ একমাত্ৰ উপায় হৈছে ষ্টুৱার্ট ৰাজতন্ত্ৰৰ পুনঃস্থাপনা। এজন ৰাজপন্থী সেনানায়ক জৰ্জ মন্‌কেয়ে সংসদ ভাঙি পেলায়। তাৰ পাছত নতুন নিৰ্বাচনৰ ফলত প্ৰেছবিটেৰিয়ান আৰু ৰাজপন্থীসকলৰ এক সংসদত মিত্ৰতা হয়। এখন মধ্যপন্থী সংখ্যাগৰিষ্ঠতা গঠন কৰি ৰাজতন্ত্ৰ পুনঃস্থাপন কৰাৰ পথ প্ৰসস্ত কৰে। ফাঁচিকাঠলৈ গৈ থকা ৰজাৰ উত্তৰাধিকাৰী চার্লছ দ্বিতীয়ক ১৬৬১ চনৰ ২৩ এপ্ৰিলত ইংলেণ্ডৰ সিংহাসন গ্ৰহণ কৰিবলৈ নেদাৰলেণ্ডৰ পৰা আমন্ত্ৰণ জনোৱা হয়। নৱনিযুক্ত ৰজা চার্লছ দ্বিতীয়ই আগৰ শাসকসকলৰ দৰে স্বেচ্ছাচাৰীভাৱে শাসনৰ পৰা বিৰত থাকি সংসদক আদৰণি মান্যতা দিয়াৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়ে। যদিও ৰাজতন্ত্ৰ পুনঃস্থাপন কৰা হৈছিল, এই নতুন ৰাজ ব্যৱস্থাই গৃহযুদ্ধৰ আগৰ শাসন ব্যৱস্থাতকৈ কিছু পাৰ্থক্য আছিল। সংসদক উপেক্ষা কৰি সকলো ক্ষেত্ৰত সিদ্ধান্ত লোৱা ৰজাৰ অধিকাৰ যথেষ্ট পৰিমাণে সীমিত কৰি দিয়া হৈছিল। গৃহযুদ্ধ আৰু ইণ্টাৰেগ নামৰ ব্যৰ্থ সাংবিধানিক পৰীক্ষাৰ পাছত পুনঃস্থাপনটো ভালদৰে গ্ৰহণ কৰা হৈছিল আৰু স্বাগতম জনোৱা হৈছিল। তথাপি এই পুনঃস্থাপনটোৱে কিছুমান দিশত সংঘৰ্ষৰ আগৰ সময়ৰ কথা মনত পেলাইছিল। ইংলেণ্ডৰ গীৰ্জাটোৱে আকৌ এবাৰ স্থাপিত গীৰ্জাৰূপে নিজৰ স্থান দখল কৰিলে আৰু অন্য ধৰ্মসমূহৰ প্ৰতি সহিষ্ণুতা দেখুৱাবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। ৰজাই সদায় ধনৰ অভাৱত ভুগি আছিল আৰু পুনৰ ধনৰ বাবে সংসদৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব লগা হৈছিল। এইদৰে বাহ্যিকভাৱে শান্তিপূৰ্ণ অৱস্থাৰ পিছতো আন এটা সাংবিধানিক সংকটৰ বীজ ৰোৱা হৈছিল যাক পাছত 'গৌৰৱময় বিপ্লৱ' (Glorious Revolution) বুলি অভিহিত কৰা হ'য়।

অগ্ৰগতি অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

খালি ঠাই পূৰণ কৰক ঃ

প্ৰশ্ন নং ১ঃ ৰাজতন্ত্ৰটো ..... চনত বাতিল কৰা হৈছিল।

প্ৰশ্ন নং ২ঃ গৃহযুদ্ধৰ সময়ত ৰজাৰ সৈন্যসকলক ..... বুলি জনা হৈছিল।

প্ৰশ্ন নং ৩ঃ সোতৰশ শতিকাটো সাধাৰণতে ইউৰোপত ..... ৰ যুগ আছিল

প্ৰশ্ন নং ৪ঃ গৃহযুদ্ধৰ সময়ত সংসদৰ সৈন্যসকলক ..... বুলি কোৱা হৈছিল।

গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ উদ্ভৱৰ কাৰণসমূহঃ

ধৰ্মই পুনৰ এক মুখ্য বিবাদৰ বিষয় হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰিছিল। চার্লছ দ্বিতীয় এজন বাস্তৱবাদী আছিল। তেওঁ ১৬৪০ চনৰ পৰা হোৱা পৰিৱৰ্তনসমূহ গ্ৰহণ কৰিছিল যদিও ব্যক্তিগত স্তৰত কেথলিক ধৰ্মালম্বীৰ প্ৰতি তেওঁৰ এক বিশেষ আকৰ্ষণ আছিল। চার্লছ দ্বিতীয়ই ফ্ৰেন্সৰ সৈতে গোপন চুক্তি 'ডোভাৰৰ চুক্তি' (Treaty of Dover) ৰŽÂ± ßÁৰিছিল য'ত তেওঁ ইংলেণ্ডত কেথলিক ধৰ্ম পুনঃস্থাপন কৰাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিছিল। তেওঁ নিজৰ প্ৰশাসনত কেথলিকসকলক প্ৰাধান্যতা দিছিল আৰু ইংলেণ্ডৰ চৰ্চৰ বিৰুদ্ধে এখন ঐক্যবদ্ধ ফ্ৰণ্ট গঠন কৰিবলৈ ডিছেণ্টাৰসকলৰ (ধৰ্মীয় ভিন্নমতাবলম্বীসকল) সমৰ্থন বিচাৰিছিল। ফলস্বৰূপে সংসদে ১৬৬১-৬৬ চনৰ ভিতৰত ডিছেণ্টাৰসকলৰ বিৰুদ্ধে এক শৃংখলাবদ্ধ আইনৰ প্ৰণয়ন কৰিলে যাক 'ক্লাৰেণ্ডন ক'ড' (Clarendon Code) বুলি জনা যায়। কিছুমান নতুন আইনো প্ৰণয়ন কৰে য'ত কাৰ্যালয়ত নিযুক্ত ব্যক্তিসকলক 'এংগ্লিকান বুক অফ কমন প্ৰেয়াৰ' (Anglican Book of Common Prayer) অনুসৰণ কৰাৰ নিৰ্দেশ দিয়া হৈছিল। চার্লছ এজন বাস্তৱবাদী আছিল আৰু তেওঁৰ ভাতৃ তথা সিংহাসনৰ উত্তৰাধিকাৰী জেমছ স্পষ্টভাৱে কেথলিক ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰা ব্যক্তি আছিল।

জানি থোৱা ভাল

বডিছেণ্টাৰ (Dissenters) বুলিলে ইংলেণ্ডৰ সেইসমূহ প্ৰটেষ্টাণ্টক বুজোৱা হয়, যিসকলে স্থাপিত ইংলেণ্ডৰ এংগ্লিকান গীৰ্জা অনুসৰণ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল। এই 'ডিছেণ্টাৰ' শব্দটোৰ ভিতৰত বহু ধৰণৰ প্ৰটেষ্টেণ্ট গোট অন্তৰ্ভুক্ত আছিল।

১৬৭০ চনৰ ভিতৰত ইংৰাজ সংসদে দুটা সুকীয়া ফৈদৰ উত্থান ঘটায় যিয়ে কিছু দিশত গৃহযুদ্ধৰ পূৰ্বৰ বিভাজনৰ কথা মনত পেলাই দিয়ে। ৰাজতন্ত্ৰৰ ঐশ্বৰিক অধিকাৰৰ পক্ষত থকা সংসদৰ সদস্যসকলক ট'ৰী বুলি কোৱা হৈছিল আৰু সংসদীয় আধিপত্য আৰু ধৰ্মীয় সহনশীলতাৰ পোষকতা কৰা সংসদক হুইগ বুলি জনা হৈছিল। হুইগ নেতাসকলে জেমচৰ কেথলিক ধৰ্ম গ্ৰহণৰ বাবে তেওঁক সিংহাসনৰ উত্তৰাধিকাৰ পদৰ পৰা বাদ দিয়াৰ এখন ৰণনীতি তৈয়াৰ কৰিছিল। ফলত এ'ক্লুছন সংকট' (১৬৭৮-৮১) আৰম্ভ হৈছিল। এই সময়ছোৱাত ট'ৰিসকলে জেমচক বৈধ উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে সমৰ্থন কৰিছিল।

১৬৭৯ চনত সংসদৰ কিছুমান সদস্যই তেওঁৰ অবৈধ পুত্ৰক উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে ঘোষণা কৰাৰ চেষ্টা কৰিলে তাৰ প্ৰতিক্ৰিয়াত চাৰ্লছ-এ সংসদ ভংগ কৰিছিল। তদুপৰি পৰৱৰ্তী তিনিটা নিৰ্বাচনত হুইগসকলে কেথলিক বিৰোধী মনোভাৱক ব্যৱহাৰ কৰি সংসদত আসনৰ সংখ্যাগৰিষ্ঠতা লাভ কৰিছিল। ১৬৭৯ চনত সংসদে গৃহীত কৰা হাবিয়াছ কৰ্পাছ আইনখন আছিল হুইগসকলৰ আধিপত্যৰ প্ৰকাশ। এই আইনখনে চৰকাৰক অপৰাধৰ অভিযোগত অভিযুক্তসকলৰ আইনী অধিকাৰ সংজ্ঞায়িত কৰি গ্ৰেপ্তাৰ হোৱা লোকসকলক ক্ষিপ্ৰ বিচাৰ কৰিবলৈ বাধ্য কৰাইছিল যাৰ ফলত ৰাজতন্ত্ৰৰ ক্ষমতা বহু পৰিমাণে হ্ৰাস পাইছিল। এইটো আছিল ইংলেণ্ডৰ 'হাউচ অৱ কমন্স'ৰ বাবে এক ঐতিহাসিক জয়, যিয়ে শ শ শতিকাজুৰি ইংলেণ্ড চৰকাৰৰ ওপৰত সাংবিধানিক অধিকাৰ সংৰক্ষণ কৰাৰ বাবে চলাই অহা সংগ্ৰামত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ পদক্ষেপ হিচাপে বিবেচিত হয়। ইয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়াত চাৰ্লছ দ্বিতীয়-এ সংসদৰ অবিহনে শাসন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে আৰু তেওঁৰ মৃত্যু শয়নত তেওঁ নিজৰ কেথলিক ধৰ্ম গ্ৰহণৰ কথা ঘোষণা কৰিলে। চাৰ্লছ দ্বিতীয় এ ব্যতিক্ৰমীভাৱে শক্তিশালী স্থানত মুকুট এৰি থৈ গৈছিল। দ্বিতীয় জেমছ (১৬৮৫-৮৯)ৰ উত্তৰাধিকাৰীত্বৰ অৰ্থ আছিল যে এজন ঘোষিত কেথলিক এতিয়া ইংলেণ্ডৰ এংলিকান ৰাষ্ট্ৰৰ মুৰব্বী। প্ৰথম অৱস্থাত মানুহে মানি লৈছিল। কিন্তু অলপ পিছতে জেমছে অ-কেথলিক উপদেষ্টাসকলক চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। তেওঁ ১৬৮৫ চনত ফ্ৰান্সত হিউগেনটসকলৰ (ফ্ৰেঞ্চ প্ৰটেষ্টেণ্টস) প্ৰতি সহিষ্ণুতা শেষ কৰা এডি" অৱ নাণ্টছ (Edict of Nantes) ৰ বাতিলকো নিন্দা কৰা নাছিল। এই ঘটনাটোৱে ইংলেণ্ডৰ প্ৰটেষ্টেণ্টসকলৰ মাজত জেমচৰ প্ৰকৃত অভিপ্ৰায় সম্পৰ্কে আৰু অধিক উদ্বেগ আৰু সন্দেহৰ সৃষ্টি কৰিছিল। তেওঁ ইংলেণ্ডত কেতিয়াও কেথলিক ধৰ্ম জাপি দিয়া নাছিল যদিও ৰাজতন্ত্ৰবাদী নিৰপেক্ষতাবাদ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ সপোনক দেখিছিল। ১৬৮৭ চনত তেওঁ কেথলিকসকলক ধৰ্মীয় সহনশীলতা প্ৰদান কৰি ইনডলজেন্স জাৰি কৰে আৰু তেওঁলোকক সেনাবাহিনী, বিশ্ববিদ্যালয় আনকি এংলিকান গীৰ্জাৰ ভিতৰৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ পদত নিযুক্তি দিছিল। ইয়াৰ ফলত সংসদত জেমছৰ সমৰ্থকসকল বিচ্ছিন্ন হৈ পৰিছিল - ট'ৰীসকল (যিসকল ৰাজতন্ত্ৰিক শাসনৰ সমৰ্থক আৰু যদিও এংলিকান ধৰ্মৰো কঠোৰ সমৰ্থ আছিল)।

ইংলেণ্ডৰ জনসাধাৰণে জেমছৰ প্ৰতি সহনশীল আছিল কাৰণ তেওঁৰ কন্যা মেৰী - সিংহাসনত বহাৰ যোগ্য আছিল আৰু তেওঁ এগৰাকী প্ৰটেষ্টেণ্ট আছিল। কিন্তু ১৬৮৭ চনত পৰিস্থিতিৰ সলনি হয় যেতিয়া জেমছৰ পত্নী মেৰী বিয়াট্ৰিছ গৰ্ভৱতী হয় আৰু যদি তেওঁৰ পুত্ৰ সন্তান হয় তেন্তে তেওঁ কেথলিক উত্তৰাধিকাৰীৰ পদ নিশ্চিত কৰিব। মেৰীৰ ডাচ স্বামী অৰেঞ্জৰ উইলিয়াম- নেদাৰলেণ্ডৰ মুখ্য কাৰ্যবাহীয়ে পত্নীৰ সিংহাসন দাবী কৰিবলৈ সাধাৰণ ইংৰাজ জনসাধাৰণে এই বিষয়ে গম নোপোৱাকৈ আক্ৰমণ কৰাৰ প্ৰস্তুতি আৰম্ভ কৰিছিল। ১৬৮৮ চনৰ এপ্ৰিল মাহত দ্বিতীয় জেমছে এংলিকান ধৰ্মগুৰুসকলক তেওঁলোকৰ মণ্ডলীৰ মঞ্চৰ পৰা ইনডুলজেন্সৰ ঘোষণাপত্ৰ (১৬৮৭) পঢ়িবলৈ নিৰ্দেশ দিছিল কিন্তু সাতজন বিচপে নাকচ কৰি আদালতত এই আদেশৰ বিৰুদ্ধে আবেদন জনায়। ইফালে এজন পুত্ৰ- জেমছ ফ্ৰান্সিছ এডৱাৰ্ড (ৱেলছৰ ৰাজকুমাৰ), জন্মগ্ৰহণ কৰি কেথলিক

হিচাপে দিক্ষিত হয়। কেইদিনমানৰ পাছত ৩০ জুনত জুৰীয়ে ৰজাৰ কর্তৃত্বত আঘাত দি সাতজন বিচপক দোষমুক্ত কৰে।

'একেটাইমৰটেল চেভেন' নামেৰে পৰিচিত ৭ জনীয়া ট'ৰী আৰু হুইগৰ এটা দলে জেমছক নিয়ন্ত্রণ কৰিবলৈ অৰেঞ্জৰ উইলিয়ামলৈ আহিবলৈ আমন্ত্রণ পঠিয়াইছিল। উইলিয়ামে এই সুযোগ গ্রহণ কৰি ইংলেণ্ডক ইয়াৰ প্রিটে'ৰে আক্রমণ কৰে। তেতিয়াৰ ইউৰোপীয় আন্তঃৰাষ্ট্রীয় ৰাজনীতিয়ে উইলিয়ামক সমর্থন কৰিছিল। নান্টছৰ আদেশ বাতিল কৰাটো, ডাচসকলক গভীৰভাৱে ৰুষ্ট কৰিছিল আৰু তেওঁলোকে ভাবিছিল যে ইংলেণ্ডত কেথলিক ধর্ম পুনৰুদ্ধাৰ হ'লে কেথলিক ফ্রান্সৰ বিৰুদ্ধে ডাচ গণৰাজ্যৰ সুৰক্ষা দুর্বল হৈ পৰিব। তেওঁলোকে ইংলেণ্ডক লুই চতুর্দশৰ বিস্তৃত লক্ষ্যৰ বিৰুদ্ধে নিজৰ প্রতিৰোধত এক গুৰুত্বপূর্ণ মিত্র হিচাপে বিবেচনা কৰিছিল। ইয়াৰ উপৰিও ইংলেণ্ড আৰু ডাচ গণৰাজ্যৰ মাজত বাণিজ্যিক সম্পর্ক উন্নত কৰাৰ ক্ষেত্রতো তেওঁলোকৰ গভীৰ স্বার্থ জড়িত আছিল।

এইদৰে উইলিয়াম অফ্ অৰেঞ্জে নিজকে ৰোমান কেথলিক শক্তিৰ বিৰুদ্ধে প্রটেষ্টান্ট ধর্মৰ ৰক্ষক হিচাপে প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ সক্ষম হয়। জেম্ছে তেওঁৰ ভতিজা তথা জোঁৱাইৰ পৰা এনে এক অতিক্রমৰ আশা কৰা নাছিল। এই পর্যায়ৰ এক আক্রমণৰ বাবে জেম্ছ সঠিকভাৱে প্রস্তুত নাছিল আৰু ইউৰোপত থকা তেওঁৰ কেথলিক সমসাময়িকসকল নিজ নিজ কার্যত ব্যস্ত হৈ থকা বাবে সহায়-সহযোগ প্রদান কৰিব পৰা নাছিল।

জেম্ছে শেষ মুহূর্তত এখন মুক্ত সংসদ আহ্বান কৰে আৰু উইলিয়ামৰ সমর্থকসকলক তাত বহিবলৈ অনুমতি দিয়াৰ প্রস্তাব আগবঢ়াইছিল কিন্তু তেওঁৰ শাসন আৰু কেথলিকসকলৰ বিৰুদ্ধে দাঙ্গা বিক্ষোভ আৰম্ভ হৈছিল। ডাচ প্রিন্সক ইংলেণ্ডত যি উৎসাহৰে স্বাগতম জনোৱা দেখি জেম্চ দ্বিতীয়ই ফ্রান্সলৈ পলায়ন কৰে, য'ত তেওঁৰ খুলশালীয়েক চতুর্দশ লুইয়ে ৰাজত্ব কৰিছিল। শেষত সংসদে সিংহাসন খালী বুলি ঘোষণা কৰে।

১৬৮৯ চনৰ জানুৱাৰী মাহত ইংলেণ্ড, স্কটলেণ্ড আৰু আয়াৰলেণ্ডৰ মুকুট হস্তান্তৰৰ তদাৰক কৰিবলৈ গভীৰ বিভাজনৰ মাজত ইংৰাজী কনভেনচন সংসদ আহ্বান কৰা হয়। হুইগসকলে জনসাধাৰণৰ পৰা নিজৰ সমর্থন আহৰণ কৰি উইলিয়ামক নির্বাচিত ৰজা হোৱাৰ প্রস্তাৱ দিছিল। টোৰীসকলে প্রস্তাৱ দিছিল যে মেৰীক ৰাণী হিচাপে ঘোষণা কৰা হওক আৰু উইলিয়ামে তেওঁৰ ৰিজেণ্ট হিচাপে কর্মৰত থাকক।

উইলিয়ামক ৰজাৰ মুকুট পিন্ধোৱা নহ'লে ইংলেণ্ড এৰি যোৱাৰ চূড়ান্ত সিদ্ধান্তৰ ল'ব বুলি ভাবি অৰেঞ্জৰ প্রটেষ্টাণ্ট মেৰী আৰু উইলিয়ামক ইংলেণ্ডৰ যৌথ শাসক হিচাপে মুকুট পিন্ধোৱা হয়। কোৰ'নেচন ওথ আইন (Coronation Oath Act) অনুসৰি উইলিয়াম আৰু মেৰীয়ে সম্মতি জনাইছিল যে তেওঁলোকে 'সংসদৰ বিধি-বিধান আৰু তদনুৰূপ আইন-কানুন আৰু পৰম্পৰা' অনুসৰি শাসন কৰিব আৰু 'আইনদ্বাৰা প্রতিষ্ঠিত প্রটেষ্টান্ট সংস্কাৰিত ধর্ম' ৰক্ষা কৰিব। এই ৰাজনৈতিক দখলযুদ্ধই পুনৰ ইংলেণ্ডৰ এংগ্লিকান গীর্জাৰ প্রভুত্ব প্রতিষ্ঠা কৰিলে। ইতিহাসত গ্ল'ৰিয়াছ ৰেভলিউশ্যন'' (Glorious Revolution) নামেৰে পৰিচিত হ'ল আৰু ইয়াৰ সৈতে প্রায় অর্ধ শতাব্দীৰ সংঘাতৰ অন্ত পৰিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

তলত দিয়া প্রশ্নবোৰ সঠিক বিকল্প বাছক ঃ

প্রশ্ন নং ৫ঃ ইংৰাজ ৰজা দ্বিতীয় জেমছে দৰবাৰলৈ পলায়ন কৰিছিল ঃ

ক) ষোড়শ লুই

খ) উইলিয়াম অফ অৰেঞ্জ

গ) চতুর্দশ লুই

ঘ) হাবছবার্গ স্পেইন

প্রশ্ন নং ৬ঃ উইলিয়াম অফ অৰেঞ্জ আছিল এজন ঃ

ক) ডাচ মানুহ

খ) ফৰাচী মানুহ

গ) স্পেনিছ

ঘ) পর্তুগীজ

প্রশ্ন নং ১ঃ ইংলেণ্ডৰ কেথলিক ৰজা দ্বিতীয় জেমছৰ কন্যা মেৰী আছিল এগৰাকী ঃ

ক) প্রটেষ্টেণ্ট

খ) কেথলিক

৩.৫ প্রভাৱ - অধিকাৰ বিধেয়ক (১৬৮৯)

১৬৮৮ চনৰ 'গৌৰৱময় বিপ্লৱ' ইংৰাজী গৃহযুদ্ধৰ দৰে হিংস্র আৰু দীর্ঘস্থায়ী নহ'লেও দীর্ঘম্যাদীভাৱে ইংলেণ্ডৰ সাংবিধানিক বিকাশ গঢ় দিয়াৰ ক্ষেত্রত ই অধিক তাৎপর্যপূর্ণ। কেথলিক জেম্ছৰ নেতৃত্বত ইংৰাজ ৰাজ্য আৰু প্রটেষ্টাণ্ট উইলিয়াম আৰু মেৰীৰ নেতৃত্বত চলা ৰাজনীতিৰ উল্লেখযোগ্য ধাৰাবাহিকতা আছিল যদিও তেওঁলোকৰ মাজত গুৰুত্বপূর্ণ পার্থক্যও আছিল। জেম্ছৰ অধীনত ইংলেণ্ডে ফ্রান্সৰ প্রতি মূলতঃ নিৰপেক্ষ আৰু কেতিয়াবা বন্ধুত্বপূর্ণ স্থিতি বজাই ৰাখিছিল। কিন্তু উইলিয়ামৰ যোগদানে ইংলেণ্ডৰ বৈদেশিক নীতি আৰু মিত্রতাক বহু পৰিমাণে নতুন ৰূপ দিলে, যিয়ে ইংলেণ্ডৰ ওপৰত নিজৰ নিয়ন্ত্রণৰ জৰিয়তে ইউৰোপত ফৰাচী আধিপত্য প্রতিহত কৰাৰ বহল উচ্চাকাংক্ষাক প্রতিফলিত হৈছিল। কিন্তু ইংৰাজ জনগণৰ বাবে মুখ্য চিন্তাবোৰ আছিল গৃহ-সংক্রান্ত— জেম্চ দ্বিতীয়ৰ পুনৰাগমন আৰু কেথলিক ধর্মৰ পুনঃস্থাপন ৰোধ কৰা আৰু বিপ্লৱকালীন চুক্তিৰ জৰিয়তে নিশ্চয়তা প্রাপ্ত ৰাজনৈতিক স্বার্থসমূহ সংৰক্ষণ কৰা।

ৰক্তহীন বিপ্লৱৰ পিছত ইংৰাজী ঐতিহাসিক অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিত সাংবিধানিক ব্যৱস্থা প্রণয়ন কৰিবলৈ সংসদে গৃহীত কৰা একাধিক আইন প্রণয়ন কৰা হয়। ১৬৮৯ চনৰ পৰা ১৭০১ চনৰ ভিতৰত গৃহীত হোৱা একাধিক আইনৰ জৰিয়তে ৰাজসিংহাসন আৰু সংসদৰ মাজৰ সম্পর্ক পুনৰ নির্ধাৰণ কৰা হয়। ১৬৮৯ চনত সংসদে অধিকাৰ বিধেয়ক প্রণয়ন কৰি দীর্ঘদিনীয়া সাংবিধানিক সংঘাতৰ অন্ত পেলায়। বিখ্যাত ইংৰাজ দার্শনিক জন ল'কৰ মতে, 'বিল অফ ৰাইটছ' বা অধিকাৰৰ বিধিয়ে মানুহৰ জীৱন, স্বাধীনতা আৰু সম্পত্তিৰ প্রাকৃতিক অধিকাৰক স্বীকৃতি দিয়ে। এই বিধিয়ে সংসদৰ অধিকাৰ পুনৰ প্রতিষ্ঠা কৰিছিল। সম্পত্তি থকা লোকৰ আত্ম-শাসনৰ অধিকাৰ সুৰক্ষিত কৰিছিল আৰু অভিযুক্তসকলক আইনৰ অধীনত কিছু অধিকাৰ দিছিল। এই বিধিয়ে চৰকাৰৰ ওপৰত সংসদৰ আর্থিক ক্ষমতা স্পষ্ট কৰি তোলে। চৰকাৰে ধন সংগ্রহ কৰাৰ ক্ষমতাৰ ওপৰত সীমা নির্ধাৰণ কৰে আৰু সেনাৰ ওপৰত ৰাজকীয় নিয়ন্ত্রণ হ্রাস কৰে। নিয়মীয়া বিধানসভা অধিবেশন, মুক্ত আৰু নিকা নির্বাচন আৰু সংসদৰ ভিতৰত মুক্ত বাক্য সংৰক্ষণ-এতিয়া বিধানসভাৰ বিশেষাধিকাৰ নামেৰে জনাজাত। এই সকলোবোৰ বিধেষকখনৰ দ্বাৰা দৃঢ়ভাৱে প্রতিষ্ঠিত হৈছিল। ইয়াত অপৰাধৰ অভিযোগত অভিযুক্ত যিকোনো ব্যক্তিৰ বাবে জুৰীৰ দ্বাৰা ন্যায্য বিচাৰৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। আৰু ইয়াত অসমতাপূর্ণ জৰিমনা আৰু অস্বাভাৱিকভাৱে কঠোৰ শাস্তি নিষিদ্ধ কৰা হৈছিল।

লকে ৰাষ্ট্র আৰু ধর্মৰ পৃথকীকৰণ বিচাৰিছিল যদিও উইলিয়ামকে ধৰি আন বহুতৰ বাবেও ই গ্রহণযোগ্য নাছিল আৰু সেয়েহে ইয়াক অধিকাৰ বিলত অন্তর্ভুক্ত কৰা হোৱা নাছিল। অৱশেষত ঘোষণা কৰিছিল যে সংসদ সঘনাই অনুষ্ঠিত হ'ব।

অধিকাৰৰ বিলখনে শাসনকাৰী ৰজাৰ স্বীকৃতি লাভ কৰাৰ সময়ত ইউৰোপৰ বেছিভাগ অঞ্চলত প্রতিনিধিত্বমূলক সংস্থাসমূহ কল্পনাও কৰিব পৰা নাছিল। লকৰ 'প্রকৃত চুক্তি'ৰ ধাৰণাটোৰমতে উইলিয়াম আৰু মেৰীয়ে শাসন কৰাৰ অধিকাৰ কোনো ঐশ্বৰিক শাসনৰ অধিকাৰৰ পৰা নহয় বৰঞ্চ জনসাধাৰণৰ পছন্দৰ পৰাহে লাভ কৰিছিল - যিটো বৈধ চৰকাৰৰ একমাত্র ভেটি। তেওঁ অত্যাচাৰ প্রতিৰোধ কৰাৰ আৰু প্রয়োজন হ'লে প্রতিহত কৰাৰ অধিকাৰৰ লাভ কৰিছিল।

এই আধাৰভূত ধাৰণাসমূহ আজিও গুৰুত্বপূর্ণ আৰু সর্বোচ্চ আদালতসহ পৃথিৰীৰ বহু ঠাইৰ আদালতত

প্ৰায়েই উল্লেখ কৰা হয়। গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ বাতৰিয়ে আমেৰিকান উপনিবেশিকসকলৰ স্বাধীনতাৰ আকাংক্ষাক আৰু অধিক শক্তিশালী কৰি তুলিছিল, আৰু সেয়েহে ১৭৮৯ চনত খচৰা প্ৰস্তুত কৰা আমেৰিকাৰ অধিকাৰ বিলখন ১৬৮৯ চনৰ অধিকাৰ বিলৰ আৰ্হিত নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। ইয়াৰ বিষয়বস্তু ইউৰোপীয় মানৱ অধিকাৰ সন্ধি আৰু ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ মানৱ অধিকাৰ ঘোষণাপত্ৰৰ দৰে আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় মানৱ অধিকাৰ সন্ধিত উল্লেখ কৰা হৈছে, যিয়ে ইয়াৰ দীৰ্ঘস্থায়ী গুৰুত্ব প্ৰদান কৰে। ১৬৮৯ চনৰ সহনশীলতা আইনখনৰ জৰিয়তে ইংলেণ্ডত কিছু পৰিমাণে ধৰ্মীয় সহনশীলতা প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছিল। ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰটেষ্টেণ্ট বিৰোধীসকলক অনুজ্ঞাপত্ৰ প্ৰাপ্ত সভাঘৰত ৰাজহুৱা উপাসনা চলাবলৈ অনুমতি দিছিল আৰু তেওঁলোকক নিজৰ উপদেশদাতাসকল (প্ৰিচাৰ) ৰখাৰ অনুমতিও প্ৰদান কৰা হৈছিল। তথাপিও এংলিকান গীৰ্জা ইংলেণ্ডৰ চৰকাৰী গীৰ্জা হৈয়েই থাকিল আৰু চৰকাৰী কামকাজ কেৱল এংলিকানসকলৰ মাজতে সীমাবদ্ধ আছিল।

কেথলিকসকলক সিংহাসনৰ পৰা নিষিদ্ধ কৰা হৈছিল আৰু শাসকীয় ৰজাসকলক ২০১৫ চনলৈকে কেথলিকক বিয়া কৰাবলৈ নিষেধ কৰা হৈছিল। বিপ্লৱৰ পিছৰ দশকবোৰত প্ৰশাসনিক ব্যৱস্থাত উল্লেখযোগ্য সম্প্ৰসাৰণ ঘটিছিল।

ইউৰোপৰ অন্যান্য আমোলাতন্ত্ৰিক গাঁথনিৰ তুলনাত দেশসমূহত ব্ৰিটেইন চৰকাৰ তুলনামূলকভাৱে ব্যয়বহুল হৈয়ে থাকিল। তথাপিও সংসদত অপব্যৱস্থাপনা আৰু দুৰ্নীতিৰ উদ্বেগ স্থায়ী হৈ ৰ'ল।

গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ পিছৰ বছৰবোৰত সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্ৰ শক্তিশালী কৰাৰ দিশত অগ্ৰগতি দেখা নগ'ল। স্বৈৰাচাৰী ৰজাৰ শাসনকালত বহু লাভ ওলোটাই দিয়া হৈছিল।

তদুপৰি, গৌৰৱময় বিপ্লৱক পার্লিয়ামেণ্টৰ বিজয় বুলি কলেও সংসদখন নিজেই স্বাৰ্থপৰ আৰু সাধাৰণ জনসাধাৰণক প্ৰতিনিধিত্ব হীন আছিল। বিপ্লৱটো প্ৰধানকৈ সম্পত্তিসম্পন্ন শ্ৰেণীৰ দ্বাৰা নেতৃত্ব প্ৰদান কৰা হৈছিল আৰু তাৎক্ষণিক পৰৱৰ্তী সময়ত ই সম্পত্তিসম্পন্ন শ্ৰেণীক উপকৃত কৰিছিল। সাধাৰণ ৰাইজে কোনো তাৎক্ষণিক লাভ বা প্ৰতিনিধিত্ব লাভ কৰা নাছিল। কিন্তু তেতিয়া গঁটি উঠা সংসদীয় সংস্কৃতিয়ে পাছলৈ সাধাৰণ মানুহৰ বাবে ৰাজ্যৰ কাৰ্যসম্পাদনত অংশগ্ৰহণ কৰাৰ সুযোগ আগবঢ়াব আৰু তেওঁলোকে নিজৰ হিতৰ বাবে ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰিব। বৰ্তমানো বহুতো ইতিহাসবিদে ইংলিছ বিল অৱ ৰাইটছক ইংলেণ্ডৰ একাধিকাৰ ৰাজতন্ত্ৰৰ পৰা সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্ৰলৈ ৰূপান্তৰৰ প্ৰথম খোজ হিচাপে বিবেচনা কৰে। এইটো এটা ঐতিহাসিক গুৰুত্বপূৰ্ণ মুহূৰ্ত আছিল। এইদৰে গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ আটাইতকৈ স্থায়ী উত্তৰাধিকাৰ আছিল প্ৰতিনিধিত্ব বা সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ ধাৰণা যিটো ক্ৰমান্বয়ে সম্প্ৰসাৰিত হৈ সমগ্ৰ বিশ্বৰ বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন সময়ত জনসংখ্যাৰ নিত্য বৃদ্ধি পোৱা গোটসমূহক সামৰি লৈছিল।

জানি থোৱা ভাল

গৌৰৱময় বিপ্লৱ আৰু ইয়াৰ গুৰুত্ব পৰিধিত বিভিন্ন ঐতিহাসিক বিতৰ্কৰ বিষয় হৈ আহিছে। মেক'লেৰ নেতৃত্বত থকা হুইগৰ ব্যাখ্যাই গৌৰৱময় বিপ্লৱে ইংলেণ্ডক স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ পৰা ৰক্ষা কৰা আৰু দেশখনক ৰাজনৈতিক স্বাধীনতা, স্থিৰতা আৰু অৰ্থনৈতিক উন্নতিৰ দিশে আগবঢ়োৱা এক ঘটনাৰূপে বৰ্ণনা কৰিছে। সংসদীয় চৰকাৰ আৰু ধৰ্মীয় সহনশীলতা স্থাপনৰ বাবে গৌৰৱময় বিপ্লৱক কৃতিত্ব দিয়া হয়, যাৰ ফলত ইংলেণ্ড ফৰাচী বিপ্লৱৰ দৰে ৰক্তাক্ত বিদ্ৰোহৰ পৰা ৰক্ষা কৰিছিল। হুইগ ব্যাখ্যাক ১৯৪... চনত ক্ৰিষ্টফাৰ হিলে প্ৰত্যাহ্বান জনাইছিল। তেওঁ যুক্তি দিছিল যে ১৬৪০ চন হৈছে বিপ্লবী পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰকৃত আৰম্ভণি বিন্দু। মাৰ্ক্সে ১৬৪৪ চনৰ গৌৰৱময় বিপ্লৱ ব্যৱসায়িক স্বাৰ্থত চালিত এখন ৰাজপ্ৰসাদৰ অভ্যুত্থান হিচাপে বিবেচনা কৰিছিল। জোনাথন ইজৰাইলৰ নেতৃত্বত আধুনিক ইতিহাসবিদসকলে এই বিপ্লৱক জনপ্ৰিয় বিদ্ৰোহতকৈ 'Willium of Orrange'- ৰ কৌশলগত আক্ৰমণ হিচাপে লয় কাৰণ, জড়িত থকাৰ পিছতো প্ৰাক্তন ৰিপাব্লিকানসকলৰ বিপ্লৱৰ ফলত ৰক্ষণশীল বেৰস্থাৰ সৃষ্টি হয়, কিন্তু সমাজৰ সকলো দাবী পূৰণ হোৱা নাছিল।

কিয়নো পূৰ্বৰ ৰিপাৰ্লিকসকল জড়িত থকাৰ সত্ত্বেও এই বিপ্লৱৰ ফলস্বৰূপে এটা ৰক্ষণশীল ব্যৱস্থাৰ সৃষ্টি হৈছিল যিয়ে সমাজৰ সকলো দাবী পূৰণ কৰিব নোৱাৰিলে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৮ঃ কোন বছৰত বিল অৱ ৰাইটছ (Bill of Rights) পাছ কৰা হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৯ঃ গ্ল'ৰিয়াছ্ ৰেভলিউশ্যনৰ অন্য নাম কি?

.....

প্রশ্ন নং ১০ঃ ইউনাইটেড ষ্টেটছৰ বিল অৱ ৰাইটছ (United States Bill of Rights) কিহৰ আধাৰত প্রস্তুত কৰা হৈছিল?

.....

৩.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

১৬৮৮-৮৯ চনৰ গ্ল'ৰিয়াছ্ ৰেভলিউশ্যনটো ইংৰাজ গৃহযুদ্ধৰ পৰিপ্রেক্ষিতত উদ্ভৱ হৈছিল, য'ত ধর্মীয় সহনশীলতা আৰু ক্ষমতাৰ সমতা সন্দর্ভত ৰাজতন্ত্র আৰু সংসদৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা তীব্র সংঘাতে এক সংকটজনক সীমাত উপনীত হৈছিল। সংসদৰ ভিতৰত ট'ৰী আৰু হুইগদলসমূহৰ উদ্ভৱে পৰৱর্তী ৰাজনৈতিক বিভাজনৰ আভাস দিছিল।

- ১৬৮৮ চনৰ গ্ল'ৰিয়াছ্ ৰেভলিউশ্যনত প্রটেষ্টেণ্ট ৰাণী মেৰী আৰু তেওঁৰ ডাচ স্বামী উইলিয়াম অফ অ'ৰেঞ্জ সংসদৰ সমর্থনত ইংলেণ্ডৰ সিংহাসনত আৰোহণ কৰিছিল।
- ৰাজতন্ত্র বজাই ৰখাৰ সময়তে সংসদে ৰাজকীয় কর্তৃত্বৰ ওপৰত যথেষ্ট বাধা আৰোপ কৰিছিল যাৰ ফলত দেশখনৰ সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্র হিচাপে মর্যাদা সুদৃঢ় হৈ পৰিছিল। নাগৰিক স্বাধীনতা ৰক্ষা কৰি ৰাজকীয় ক্ষমতা আৰু অধিক সীমিত কৰি অধিকাৰৰ বিলখন স্থাপন কৰা হৈছিল।
- ৰাজতন্ত্রক অটুট ৰাখিসংসদে ৰাজকীয় ক্ষমতাৰ ওপৰত গুৰুত্বপূর্ণ সীমাবদ্ধতা আৰোপ কৰিছিল যাৰ ফলত দেশখনৰ সংবিধানিক ৰাজতন্ত্রৰ স্থিতি সুদৃঢ় হয়। নাগৰিক সর্বস্বাধিকাৰ সুৰক্ষিত কৰাৰ বাবে 'বিল অৱ ৰাইটছ' স্থাপন কৰা হৈছিল আৰু এইদৰে ৰাজকীয় ক্ষমতা সীমিত কৰা হৈছিল।
- সামগ্রিকভাৱে গৌৰৱময় বিপ্লৱে ব্রিটিছ ইতিহাসৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ মুহূর্তক প্রতিনিধিত্ব কৰিছিল, ইংলেণ্ড আৰু বিদেশ উভয়তে পৰৱর্তী ৰাজনৈতিক উন্নয়নক গঢ় দিয়াৰ লগতে সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্র আৰু সংসদীয় গণতন্ত্রলৈ পৰিৱর্তন আনিবলৈ সক্ষম হৈছিল।
- গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ প্রকৃতিৰ ওপৰত ইতিহাসবিদসকলৰ মতামত পৃথক।

৩.৭ অধিক জানিবলৈ

1) Merriman. J., (2009). A History of Modern Europe : from the Renaissance to the present (Vol. 1). W W Norton & Company
2) Guickshanks, E., (2000). The Glorious Revolution, MacMillian Press Ltd.
3) Sinha, A., (2016). Europe in Transition from Feudalism to Industrialization, Manohar.

✓ ৩.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৬৪৯
২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ কেভেলিয়াৰ
৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ নিৰপেক্ষ ৰাজতন্ত্র
৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ৰাউণ্ডহেডছ
৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ গ) চতুর্দশ লুই
৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ক) ডাচমেন
৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ খ) প্রটেষ্টেণ্ট
৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৬৮৯
৯ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ৰক্তহীন বিপ্লৱ
১০ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ইংৰাজ অধিকাৰ বিল ১৬৮৯

? ৩.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চমু প্রশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ 'উইলিয়াম অফ অৰেঞ্জ' কোনখন দেশৰ আছিল?
প্রশ্ন ২ঃ ১৬৪৯ চনত ৰাজতন্ত্র উৎখাত হোৱাৰ পিছত ইংলেণ্ডৰ নেতৃত্ব কোনে গ্রহণ কৰিছিল?
প্রশ্ন ৩ঃ কোন চনত ৰক্তহীন বিপ্লৱ সংঘটিত হৈছিল?
প্রশ্ন ৪ঃ ক্লেৰেণ্ডন সংহিতা কি?
প্রশ্ন ৫ঃ প্রজাসকলে মৃত্যুদণ্ড দিয়া প্রথমজন ইউৰোপীয় ৰজাৰ নাম কি?
প্রশ্ন ৬ঃ 'ইংৰাজ অধিকাৰ বিল' কেতিয়া প্রণয়ন কৰা হৈছিল?

(খ) চুটি প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ প্রায়১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ চমুটোকা লিখাঃ
(ক) উইলিয়াম অৱ অৰেঞ্জ
(খ) অলিভাৰ ক্রম্'মৱেল
(গ) জেমছ দ্বিতীয়
প্রশ্ন ২ঃ ইংৰাজ সংসদত হুইগছ (Whigs) আৰু ট'ৰী (Tories) কোন আছিল?
প্রশ্ন ৩ঃ ইংৰাজ ইতিহাসত ৰাম্প সংসদ (Rump Parliament) বুলিলে কি বুজায়?

(গ) দীঘলীয়া প্রশ্ন ঃ (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ প্রায় ৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ গৌৰৱময় বিপ্লৱ কি আছিল? ইতিহাসত ইয়াৰ গুৰুত্ব কি?
প্রশ্ন ২ঃ কি কি কাৰণৰ বাবে ইংলেণ্ডৰ ৰাজনীতিত উইলিয়াম অফ্ অৰেঞ্জক হস্তক্ষেপ কৰিবলৈ আমন্ত্রণ জনোৱা হৈছিল আৰু আন্তঃৰাষ্ট্রীয় ৰাজনীতিয়ে তেওঁৰ কার্য্যত কেনেদৰে সহায় কৰিছিল?
প্রশ্ন ৩ঃ কেথলিক আৰু প্রটেষ্টেণ্ট ধর্মীয় উত্তেজনাই গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ পূর্বৰ ঘটনাসমূহক কেনেদৰে প্রভাৱিত কৰিছিল?
প্রশ্ন ৪ঃ গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ পিছত গৃহীত হোৱা আইনসমূহে কেনেকৈ ৰাজতন্ত্র আৰু সংসদৰ মাজত সম্পর্ক পুনৰ গঢ় দিছিল?

*** ***** ***

অধ্যায় ৪ঃ আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধ

অধ্যায় গাঁথনি

৪.১ উদ্দেশ্য
৪.২ পৰিচয়
৪.৩ উৎপত্তি
৪.৪ যুদ্ধৰ পৰ্যায়
৪.৫ পেৰিছৰ সন্ধি
৪.৬ যুদ্ধৰ প্ৰভাৱ- অধিকাৰ বিধেয়ক
৪.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৪.৮ অধিক জানিবলৈ
৪.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৪.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- আমেৰিকাত বিভিন্ন ইউৰোপীয় শক্তিৰ দ্বাৰা ঔপনিৱেশিকতাবাদৰ আৰম্ভণিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ কাৰণসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- যুদ্ধৰ বিভিন্ন ঘটনা আৰু পৰিঘটনাৰ মূল্যায়ন কৰিব পাৰিব।
- আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে জানিব পাৰিব।

৪.২ পৰিচয়

প্ৰিয় শিক্ষাৰ্থী, পূৰ্বৰ অধ্যায়ত আমি ইংলেণ্ডৰ গৌৰৱময় বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলোঁ। এই অধ্যায়ত আমি আন এটা ঐতিহাসিক পৰিঘটনাৰ অন্বেষণ কৰিম- আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধ, যাক বিপ্লৱী যুদ্ধ বুলিও কোৱা হয়। এই পৰিঘটনাই ইতিহাসৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ মূহুৰ্ত হিচাপে চিহ্নিত কৰিছিল কাৰণ সেই সময়ত তেৱখন আমেৰিকাৰ উপনিবেশে ব্ৰিটিছ শাসনৰ পৰা মুক্ত হ'বলৈ চেষ্টা কৰিছিল। এই সংঘৰ্ষৰ গভীৰ প্ৰভাৱত এখন নতুন ৰাষ্ট্ৰৰ জন্ম হৈছিল আৰু গণতান্ত্ৰিক নীতিসমূহৰ বিকাশত এই ঘটনাই গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। কলম্বাছৰ ভাৰত বা পূব এছিয়াত উপস্থিত হোৱাৰ ইচ্ছাই তেওঁক এটি নতুন ভূখণ্ডলৈ লৈ গৈছিল, যাক তেওঁ স্পেইনৰ বাবে অধিকাৰ কৰি ল'লে। তেওঁ কেৰিবিয়ান দ্বীপপুঞ্জত অৱতৰণ কৰিছিল আৰু সেইবোৰক 'ৱেষ্ট ইণ্ডিজ' (West Indies) নামেৰে নামাকৰণ কৰিছিল।

কলম্বাছে এছিয়াত উপনীত হোৱা বুলি ভাবিলেও ভূগোলবিদ আমেৰিগো ভেছপুচ্চিয়ে সমগ্ৰ মহাদেশখন অনুসন্ধান কৰাৰ ফলত তেওঁৰ নাম অনুসৰি এই মহাদেশখনৰ নাম 'আমেৰিকা' ৰখা হৈছিল। ইউৰোপীয়সকলে তাত বাস কৰা স্থানীয় অধিবাসীসকলক 'ৰেড ইণ্ডিয়ান' বা 'নেটিভ ইণ্ডিয়ান' বুলি সম্বোধন কৰিছিল। এই আৱিষ্কাৰে ইউৰোপীয় শক্তিসকলৰ মাজত আমেৰিকাৰ সম্পদ উপভোগ কৰিবলৈ এটি প্ৰতিযোগিতাৰ সূচনা কৰিছিল, যাৰ ফলত স্পেইন, ইংলেণ্ড, ফ্ৰান্স, ডাচলেণ্ড (নেদাৰলেণ্ডছ), আৰু চুইডেনৰ উপনিবেশ স্থাপন হৈছিল। উদাহৰণস্বৰূপে স্পেইনে ফ্ল'ৰিডাত তেওঁলোকৰ উপনিবেশ স্থাপন কৰিছিল। ফ্ৰান্সৰ বাসিন্দাসকলে উত্তৰ আমেৰিকাত উপনিবেশ

স্থাপন কৰিছিল যাক 'নিউ ফ্রান্স' (কানাডা) আৰু লুইজিয়ানা (আমেৰিকা) বুলি কোৱা হৈছিল। ব্রিটেইনৰ তেৰখন উপনিবেশ (Thirteen Colonies) পূব আমেৰিকাৰ উপকূল অঞ্চলজুৰি স্থাপন কৰা হৈছিল য'ত ভার্জিনিয়াৰ জেমছটাউন (Jamestown) ১৬০৭ চনত স্থাপিত প্রথম উপনিবেশ আছিল আৰু জর্জিয়া (Georgia) ১৭৩২ চনত স্থাপিত শেষখন উপনিবেশ আছিল।

ইউৰোপ আৰু ব্রিটেইনৰ জনসাধাৰণৰ মাজত প্রব্রজনৰ প্রধান বিষয় আছিল বাণিজ্য আৰু ধর্ম। উদাহৰণস্বৰূপে ভার্জিনিয়া কোম্পানীয়ে ব্যৱসায়িক উদ্দেশ্যে জেমছটাউনত বসতি স্থাপন কৰিছিল। ইংলেণ্ডৰ নির্যাতনৰ পৰা পলায়ন কৰা পিলগ্রিম ফাদাৰসকলৰ ধর্মীয় উত্তেজনাৰ বাবেও অসংখ্য উপনিবেশৰ বিকাশ পৰৱর্তী পঞ্চাশ বছৰত বিভিন্ন ঠাইত বসতি স্থাপন কৰিছিল।

জানি থোৱা ভাল

কোৱাকাৰ- কোৱাকাৰ হৈছে এনে লোক যিসকলৰ ৰিলিজিয়াছ ছ'চাইটি অৰ ফ্রেণ্ডছৰ অন্তর্গতএটা ঐতিহাসিকভাৱে প্রটেষ্টাণ্ট খ্রীষ্টান ধর্মগোষ্ঠীৰ গোট।

আমেৰিকাত বিভিন্ন ইউৰোপীয়লোকৰ বসতি স্থাপন হৈছিল যাৰ ফলত স্থানীয় আদিবাসীসকল লাহে লাহে হ্রাস হৈছিল আৰু স্থানচ্যুতি ঘটিছিল। পিলগ্রিম ফাদাৰসকল আমেৰিকালৈ আহি নিউ ইংলেণ্ড অঞ্চলত উপনিবেশ স্থাপন কৰিছিল, যাৰ মুখ্য উদ্দেশ্য আছিল নিজৰ মাতৃভূমিৰ পৰা নাগৰিক আৰু ধর্মীয় স্বাধীনতা লাভ কৰা। 'মেফ্লাৱাৰ কম্পেক্ট' তেওঁলোকৰ নতুন চৰকাৰৰ ভেটি হিচাপে কাম কৰিছিল। ইফালে ভার্জিনিয়া আৰু জর্জিয়াৰ দৰে দক্ষিণৰ উপনিবেশসমূহে ধঁপাত আৰু কপাহৰ খেতিৰ সম্প্রসাৰণৰ বাবে লাভৱান হৈছিল আৰু ইংৰাজ স্কোৱায়াৰ মালিকসকলে দাসক নিয়োগ কৰিছিল। কুৱেকাৰ আৰু কেথলিকসকলৰ প্রভাৱত পেনচিলভেনিয়া আৰু মেৰিলেণ্ড উপনিবেশদ্বয়ৰ বিকাশ ঘটিছিল। উইলিয়াম পেনে পেনচিলভেনিয়া প্রতিষ্ঠা কৰিছিল য'ত ধর্মীয় স্বাধীনতাক গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল। আনহাতে লর্ড বাল্টিম'ৰে কেথলিকসকলৰ বাবে মেৰিলেণ্ড প্রতিষ্ঠা কৰিছিল যদিও তেওঁ প্রটেষ্টেণ্টসকলকো স্বাগতম জনাইছিল। ডাচসকলে ব্যৱসায়িক কেন্দ্র হিচাপে নিউ এমষ্টাৰডাম (New Amsterdam) প্রতিষ্ঠা কৰিছিল কিন্তু ১৬৬৪ চনত ইংৰাজসকলে তেওঁলোকক পৰাস্ত কৰি এই অঞ্চলৰ নাম নিউ ইয়র্ক (New York) ৰাখে। নিউ জার্ছি (New Jersey) নিউইয়র্কৰ এক অংশৰ পৰা গঢ় লৈ উঠিছিল, আৰু ডেলাৱেয়াৰ (Delaware) যিটো প্রথমে ছুইডেনৰ এক অংশ আছিল পাছত ইংৰাজসকলৰ নিয়ন্ত্রণলৈ আহে। কানেকটিকাট (Connecticut) ধর্মীয় আৰু ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ উদ্দেশ্যে প্রতিষ্ঠা কৰা হৈছিল আৰু নিউ হেম্পশ্যায়াৰ (New Hampshire) বষ্টনৰ পৰা অহা লোকসকলে প্রতিষ্ঠা কৰিছিল। কানেকটিকাট আৰু ৰোড আইলেণ্ড বাদে সকলো উপনিবেশত ৰজা বা ধনী ব্যক্তিয়ে নিযুক্ত কৰা গভর্ণৰ আছিল। প্রত্যেক গভর্ণৰ এজন পৰিষদৰ সহায়ত চলিছিল। প্রতিটো উপনিবেশত নির্বাচিত প্রতিনিধিসকলৰে গঠিত এটা বিধানসভা (assembly) আছিল যিসকলে স্থানীয় কৰ আৰু আইনসমূহৰ বাবে ভোট দিছিল। উপনিবেশসমূহে ফ্রান্সৰ সৈন্য আৰু স্থানীয় আদিবাসীসকলৰ পৰা ভাবুকিৰ সন্মুখীন হৈছিল যাৰ বাবে তেওঁলোকে ব্রিটিছ সুৰক্ষাৰ প্রয়োজন অনুভৱ কৰিছিল। ওঠৰশ শতিকাৰ মাজভাগত তিনিখন উপনিবেশৰ জনসংখ্যা প্রায় ১৫ লাখলৈ (1.5 million) বৃদ্ধি পাইছিল। এই উপনিবেশসমূহে স্ব-শাসনৰ অধিকাৰ লাভ কৰিছিল য'ত তেওঁলোকে বাহ্যিক হস্তক্ষেপ নোহোৱাকৈ স্থানীয় কৰ আৰোপ কৰাৰ ক্ষমতা পাইছিল।

জানি থোৱা ভাল

'মেফ্লাৱাৰ কম্পেক্ট' — ১৬২০ চনৰ নৱেম্বৰ মাহৰ ১১ তাৰিখে মেফ্লাৱাৰ নামৰ জাহাজৰ কেবিনত পিলগ্রিমসকলে চৰকাৰ (government) গঠন কৰাৰ বাবে কৰা এক চুক্তি আছিল। এই চুক্তিটোৱে তেওঁলোকৰ বসতি অঞ্চলত আইন-শৃংখলা আৰু স্ব-শাসনৰ আধাৰশিলা স্থাপন কৰিছিল।

৪.৩ উৎপত্তি

১৭৬৩ চনত সাত বছৰীয়া যুদ্ধৰ পিছত ইংৰাজ ঔপনিৱেশিক নীতিৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। পেৰিছ সন্ধিত ফ্ৰান্সৰ পৰা কানাডা লাভ কৰাৰ পিছতো যুদ্ধৰ ফলত দূৰ্বল ব্ৰিটেইনে নিজে নিৰ্মিত সামগ্ৰীৰ ওপৰত গধুৰ শুল্ক আৰোপ কৰিছিল। ইয়াৰ ফলত সহজ ঔপনিৱেশিক নীতিৰ পৰা কিছু কঠোৰ নীতিলৈ পৰিৱৰ্তন হ'বলৈ বাধ্য হ'ল। আমেৰিকাৰ উপনিবেশসমূহ সদায় ফৰাচীসকলৰ ভাবুকিৰ সন্মুখীন হৈছিল। সাত বছৰীয়া যুদ্ধৰ পিছত যেতিয়া ব্ৰিটেইনে ফৰাচীৰ পৰা কানাডাৰ ওপৰত নিয়ন্ত্ৰণ লাভ কৰিছিল তেতিয়া উপনিবেশিকসকলে সকাহ অনুভৰ কৰিছিল কাৰণ তেওঁলোকে আৰু নিজৰ উপনিবেশত ফৰাচী আক্ৰমণৰ চিন্তা কৰা নাছিল। উপনিবেশিকসকলে আত্মবিশ্বাস লাভ কৰি নিজৰ মতামত প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু ৰজা তৃতীয় জৰ্জৰ চৰকাৰে উপনিবেশসমূহক উল্লেখযোগ্য স্বাধীনতা প্ৰদানৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। আৰ্থিক সমস্যাৰ সন্মুখীন হৈ ব্ৰিটেইনে উপনিবেশসমূহক শোষণ কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল যাৰ ফলত ঘাটি দূৰ কৰিবলৈ কৰ আৰোপ কৰাৰ সময়ত বিৰোধী মতামতৰ সৃষ্টি হৈছিল। ব্ৰিটিছ থলুৱা উদ্যোগপতিসকলে তেওঁলোকৰ অভিযানমূলক প্ৰচেষ্টাৰ জৰিয়তে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল।

সাত বছৰীয়া যুদ্ধৰ সময়ত ব্ৰিটেইনৰ সুৰক্ষা সন্দৰ্ভত যুক্তিৰ উত্থান ঘটে। উপনিবেশবাসীয়ে দাবী কৰিছিল যে তেওঁলোকে নিজেই যুদ্ধৰ খৰচ বহন কৰিছিল আৰু যুদ্ধত অংশ লৈছিল। বহুতে যুক্তি আগবঢ়াইছিল যে ব্ৰিটিছ চৰকাৰে উপনিবেশসমূহৰ ওপৰত কৰ আৰোপ কৰাৰ কোনো অধিকাৰ নাছিল কাৰণ উপনিবেশবাসীৰ ব্ৰিটিছ সংসদত কোনো প্ৰতিনিধিত্ব নাছিল। তেওঁলোকে 'প্ৰতিনিধিত্ব নথকাকৈ কৰ আৰোপ নহয়' ('No Taxation without Representation') বুলি কৈছিল আৰু নিজৰ অসন্তোষ প্ৰকাশ কৰিছিল। তথাপি ৰজা জৰ্জ তৃতীয়ই মাৰ্কেণ্টেলিষ্ট নীতি বজাই ৰাখি নতুন কৰ আৰোপৰ বাবে সংসদীয় অনুমোদন লাভ কৰিছিল আৰু বাণিজ্যিক নিয়ম কঠোৰভাৱে কাৰ্যকৰী কৰাৰ উদ্দেশ্যে আমেৰিকালৈ সেনা প্ৰেৰণ কৰিছিল।

বাসিন্দাসকলক পৰম্পৰাগত সীমাৰ বাহিৰে স্থানান্তৰ হোৱাটো নিষিদ্ধ কৰা হৈছিল যাৰ ফলত চামৰাৰ ব্যৱসায়ী আৰু সৰু কৃষকসকলৰ মাজত গভীৰ অসন্তোষ সৃষ্টি হৈছিল। লগতে পশ্চিম দিশৰ মাটি কম দামত ক্ৰয় কৰাৰ আশা নষ্ট হোৱাৰ ফলত ব্যৱসায়িক স্বাৰ্থতো বাধা পৰিল। ইংৰাজ নীতিসমূহে উপনিবেশসমূহৰ আৰ্থিক বিস্তাৰত বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। আইন অনুসৰি উপনিবেশবাসীয়ে কেৱল ইংৰাজ জাহাজ ব্যৱহাৰ কৰি আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্য কৰিব লগা হৈছিল। কাপোৰ, চেনি আৰু ধঁপাতজাতীয় সামগ্ৰীহে ইংলেণ্ডলৈ পঠিয়াব পাৰিছিল। আন উপনিবেশ তথা ইংলেণ্ডৰ বাহিৰৰ পৰা অহা সামগ্ৰীৰ ওপৰত বৰকৈ আমদানি শুল্ক আৰোপ কৰা হৈছিল। উপনিবেশসমূহে লোহা, তীখা, বস্ত্ৰশিল্প আদি উদ্যোগ স্থাপন কৰাত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰাত তেওঁলোকে ইংলেণ্ডৰ পৰা সামগ্ৰী আমদানি কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল উপনিবেশসমূহৰ উদ্যোগ আৰু বাণিজ্যৰ বৃদ্ধি নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ বিভিন্ন নীতি প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছিল।

চুগাৰ-আইন (১৭৬৪)ঃ ১৭৬৪ চনত ব্ৰিটিছ সংসদে চেনি আইন প্ৰণয়ন কৰি উপনিবেশিকসকলে আমদানি কৰা গুড়ৰ ওপৰত কৰ আৰোপ কৰে। উপনিবেশিকসকলে গুড় সৰবৰাহ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল আৰু তেওঁলোকৰ কাৰ্যকলাপ ৰোধ কৰা হৈছিল। উপনিবেশিকসকলৰ মাজত যথেষ্ট ক্ষোভৰ সৃষ্টি হৈছিল কাৰণ এই কৰ ব্ৰিটিছ চৰকাৰে আৰোপ কৰিছিল। উপনিবেশসমূহত নিয়োজিত ব্ৰিটিছ সৈন্যৰ খৰচ পূৰণৰ ক্ষেত্ৰত উপনিবেশিকসকলে অৰিহণা যোগাবলৈও এই কৰ আৰোপ কৰা হৈছিল।

ষ্টেম্প আইন (১৭৬৫)ঃ ১৭৬৫ চনত ব্ৰিটিছ প্ৰধানমন্ত্ৰী জৰ্জ গ্ৰেনভিলেৰ উদ্যোগত ব্ৰিটিছ সংসদে ষ্টেম্প আইন প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল। সকলো চৰকাৰী নথিপত্ৰ, ইচ্ছাপত্ৰ আৰু অনুমতি পত্ৰত ৰাজহ ষ্টেম্প লগোৱাৰ বাধ্যতামূলক নিয়ম কৰা হৈছিল। এই আইনৰ বিৰুদ্ধে ব্যাপক প্ৰতিবাদ হৈছিল আৰু কিছু ক্ষেত্ৰত এই প্ৰতিবাদে হিংসাত্মক পৰিস্থিতিৰ ৰূপ লৈছিল। ষ্টেম্পৰ থোপবোৰ আৰু ষ্টেম্প সংগ্ৰহকৰ প্ৰতিমূৰ্তি জ্বলাই দিয়া হৈছিল আৰু নিউ ইংলেণ্ড আৰু নিউয়ৰ্কত দাঙ্গা আৰম্ভ হৈছিল। ইপিনে ইংৰাজ অভিজাতসকলে উত্তৰ আমেৰিকাত অধিকাংশ ভূমি অধিকাৰ কৰিছিল আৰু উপনিবেশবাসীয়ে পশ্চিমৰ ভূমি ক্ৰয়ৰ ক্ষমতা সীমাবদ্ধ কৰিছিল যাতে তেওঁলোকক

দীর্ঘম্যাদী ভাড়াতীয়া হিচাপে ৰাখিব পৰা যায়।

টাউনশ্যেণ্ড আইন (১৭৬৭)ঃ ১৭৬৭ চনত পিটৰ মন্ত্রালয়ৰ অধীনত চার্লছ টাউনশ্যেণ্ডৰ প্রস্তাৱত টাউনশ্যেণ্ড আইন প্রৱর্তন কৰা হৈছিল। এই আইনে উপনিবেশত কাঁচ, ৰং, কাগজ আৰু চাহ আদি সামগ্রীৰ আমদানিত কৰ আৰোপ কৰিছিল। নিউয়র্ক সভাৰ স্থগিতকৰণে বষ্টন, ফিলাডেলফিয়া আৰু নিউয়র্কত ব্যাপক প্রতিবাদ উদ্ভৱ হয় যাৰ ফলত ব্রিটিছ সামগ্রীৰ বয়কট আৰম্ভ হৈছিল। 'নন-ইম্পর্টেশ্বন এগ্রিমেণ্ট' আৰু 'ছনছ অৱ লিবার্টি'ৰ কার্যকলাপে পূর্বে 'ষ্টাম্প-আইন' বাতিলৰ ক্ষেত্রত প্রভাৱ পেলাইছিল। টাউনশ্যেণ্ডৰ মৃত্যুৰ পাছত লর্ড নর্থে নেতৃত্ব গ্রহণ কৰিছিল আৰু চাহৰ ওপৰৰ কৰৰ বাদে উপনিবেশবাসীৰ ঐক্য বিঘ্নিত কৰিবলৈ সকলো টাউনশ্যেণ্ড কৰ বাতিল কৰিছিল। ছেমুৱেল এডামছৰ মতে বষ্টনত শুল্ক আয়ুক্তৰ উপস্থিতিয়ে 'বষ্টন হত্যাকাণ্ড'ৰ সূচনা কৰিছিল। ব্রিটিছসকলে এই ঘটনাক 'কিং ষ্ট্রিটৰ ঘটনা' বুলি অভিহিত কৰে। এই ঘটনা ১৭৭০ চনৰ ৫ মার্চত সংঘটিত হৈছিল। ই ব্রিটিছ কৰৰ বিৰুদ্ধে প্রতিবাদ কৰা পাঁচজন আমেৰিকান নাগৰিকৰ হত্যা ঘটনাৰ সৈতে সম্পর্কিত।

চাহ আইন (১৭৭৩)ঃ ব্রিটিছ সংসদে ১৭৭৩ চনত চাহ আইন প্রৱর্তন কৰিছিল যাৰ দ্বাৰা আমেৰিকান ব্যৱসায়সকলে ব্রিটিছ চাহত কৰ পৰিশোধ কৰিব বাধ্য হৈছিল। এই আইনক বষ্টন চাহ আন্দোলনৰ মুখ্য কাৰক হিচাপে গণ্য কৰা হয়। ১৭৭৩ চনৰ ১৬ ডিচেম্বৰত হোৱা বষ্টন চাহ আন্দোলনৰ সময়ত চাহত আৰোপ কৰা কৰ বজাই ৰখা হৈছিল দুটা কাৰণতঃ প্রথমতে ব্রিটিছ চৰকাৰে উপনিবেশসমূহৰ ওপৰত কৰ আৰোপ কৰাৰ নিজৰ অধিকাৰ বজাই ৰাখিব বিচাৰিছিল যদিও উপনিবেশবাসীয়ে 'প্রতিনিধিত্ব নোহোৱাকৈ কৰ আৰোপ নহয়' আৰু 'প্রতিনিধিত্ব নোহোৱাকৈ কৰ আৰোপ স্বেচ্ছাচাৰিতা' বুলি প্রতিবাদ কৰিছিল। দ্বিতীয়তে লর্ড নর্থে ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীক সহায় কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যাতে কোম্পানীটোৱে নিজৰ বৃহৎ চাহৰ ভঁৰাল উপনিবেশবাসীক বিক্রী কৰি তাৰ পৰা মুক্তি পাব পাৰে। ছামুৱেল এডামছ আৰু তেওঁৰ অনুগামীসকলে মোহাক (Mohawk) ভাৰতীয়ৰ ছদ্মবেশ ধৰি প্রতিবাদৰ ৰূপত চাহৰ বাকচ পানীত পেলাই দিলে। ৰজা জর্জ তৃতীয় আৰু লর্ড নর্থে প্রতিশোধ স্বৰূপে কেইবাটাও পদক্ষেপ গ্রহণ কৰিছিল। মেচাচুচেটছ উপনিবেশৰ চার্টাৰ বাতিল কৰা, বষ্টন বন্দৰ বন্ধ কৰি দিয়াৰ দৰে নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰা, ৰাজনৈতিক সভাসমূহ নিষিদ্ধ কৰা আৰু অপৰাধত অভিযুক্ত উপনিবেশবাসীক ইংলেণ্ডত বিচাৰ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা আদি। কুৰেৰেক আইনেও উত্তেজনা বৃদ্ধি কৰিছিল বিশেষকৈ পশ্চিম অঞ্চলৰ ভূমিত আগ্রহ উপনিবেশবাসীৰ দৃষ্টিত এই আইনক নেতিবাচকভাৱে লৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও মেচাচুচেটছত অধিক সংখ্যক ব্রিটিছ সেনা-বাহিনী মোতায়েন কৰা হৈছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ 'বষ্টন হত্যাকাণ্ড'ক ব্রিটিছে ..... বুলি কয়।

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ 'চুগাৰ আইন'ৰ দ্বাৰা উপনিবেশিকসকল কেনেদৰে প্রভাৱিত হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ 'ষ্টাম্প আইন' কেতিয়া গৃহীত হৈছিল?

.....

৪.৩ যুদ্ধৰ পর্যায়

ব্রিটিছসকলৰ প্রতিশোধমূলক ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা ক্ষুব্ধ হৈ উপনিবেশবাসীসকলে প্রতিবাদ আৰম্ভ কৰে। ইয়াৰ উত্তৰস্বৰূপে ভার্জিনিয়াৰ উপনিবেশীয় সভাই নেতৃত্ব গ্রহণ কৰে আৰু ব্রিটিছ চৰকাৰৰ দমনমূলক কার্যৰ প্রতিবাদত এখন মহাদেশীয় কংগ্রেছ (Continental Congress) আহ্বান কৰাৰ সিদ্ধান্ত লৈছিল। প্রথম মহাদেশীয় কংগ্রেছ ১৭৭৪ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত ফিলাডেলফিয়াত অনুষ্ঠিত হৈছিল য'ত ১৩ খন উপনিবেশৰ প্রতিনিধিসকল একত্রিত

হৈছিল। জর্জ ৰাছিংটন, জন এডামছ, ছামুৱেল এডামছ আৰু জন জে'-ৰ দৰে বিশিষ্ট ব্যক্তিসকলে উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰিছিল। তেওঁলোকে ৰজা জর্জ তৃতীয়ক নিজৰ অভিযোগসমূহ সমাধান কৰিবলৈ আবেদন জনাইছিল আৰু 'মহাদেশীয় সংঘ' (Continental Association) প্রতিষ্ঠা কৰিছিল যাৰ উদ্দেশ্য আছিল ব্রিটেইনৰ সৈতে বাণিজ্য বন্ধ কৰা আৰু অহা বসন্তত পুনৰ মিলিত হোৱাৰ পৰিকল্পনা কৰা।

ব্রিটেইনৰ লর্ড চেথাম আৰু এড্মাণ্ড্ বার্কৰ দৰে ব্যক্তিৰ আবেদনৰ পিছতো ৰজাই তেওঁলোকৰ ন্যায্য ব্যৱহাৰৰ অনুৰোধক অৱজ্ঞা কৰি তেওঁলোকৰ কার্যকলাপক বিদ্রোহ বুলি অভিহিত কৰে। ঔপনিৱেশিক সন্যবাহিনী আৰু ব্রিটিছ সৈন্যই প্রথমবাৰৰ বাবে ১৭৭৫ চনত লেক্সিংটন আৰু কনকর্ডত সংঘর্ষত লিপ্ত হয় আৰু যুদ্ধৰ আৰম্ভণি ঘটে। 'মেছাচুচেটছৰ মানুহে অস্ত্র-শস্ত্র আৰু বাৰুদ সংগ্রহ কৰি যুদ্ধৰ বাবে মিনিটমেন' প্রস্তুত কৰিছিল। ব্রিটিছ জেনেৰেল থমাছ গেজে বষ্টনৰ পৰা কনকর্ডলৈ মিনিট মেনে জমা কৰি ৰখা গোলাবাৰুদ জব্দ কৰিবলৈ সৈন্য প্রেৰণ কৰিছিল। মিনিট সেনাই লেক্সিংটন পোৱাৰ লগে লগে সংঘটিত হোৱা যুদ্ধত মিনিটমেনৰ মৃত্যু হয়। ব্রিটিছ বাহিনীয়ে কনকর্ডৰ ওচৰলৈ যোৱাৰ লগে লগে বাৰুদৰ ডিপোটো ধ্বংস হৈ গৈছিল। উপনিবেশিকসকলে ব্রিটিছ সৈন্যৰ ওপৰত গুলীচালনা কৰে ফলত উভতি অহাৰ পথত ২৫০ জন লোকৰ মৃত্যু হয়। ব্রিটিছৰ অত্যাচাৰৰ খবৰ চাৰিওফালে বিয়পি পৰিল আৰু অতি সোনকালেই যুদ্ধ আৰম্ভ হয়।

জানি থোৱা ভাল

মিনিট মেন (Minute Men) ঃ
আমেৰিকান বিপ্লৱ কালৰ এখন বিশেষ মিলিছিয়াৰ (স্থানীয় সৈন্যদল) সদস্য, যিয়ে স্বেচ্ছাসেৱক হিচাপে যুদ্ধত অংশগ্রহণ কৰিছিল।

ঔপনিবেশিকসকলে ইংৰাজ শাসনৰ বিৰুদ্ধে একত্রিত হৈছিল য'ত বষ্টনৰ বিপ্লৱীসকলে 'চানছ অৱ লিবার্টি' (Sons of Liberty) প্রতিষ্ঠা কৰিছিল যি বিভিন্ন উপনিবেশলৈ বিস্তৃত হৈছিল। ফিলাডেলফিয়াত বেঞ্জামিন ফ্রেংকলিন আৰু ভার্জিনিয়াত পেট্রিক হেনৰি আৰু থমাছ জেফাৰচনৰ দৰে প্রভাৱশালী ব্যক্তিসকলে এই আন্দোলনত যোগদান কৰিছিল যিসকলে জন লক, হেৰিংটন আৰু মিলটন আদি প্রগতিবাদি চিন্তাবিদসকলৰ দ্বাৰা অনুপ্রাণিত হৈছিল। জন লকৰ এটা গুৰুত্বপূর্ণ মত গ্রহণ কৰা হৈছিল যে চৰকাৰে শাসিতসকলৰ সম্মতি নোহোৱাকৈ জীৱন, স্বাধীনতা বা সম্পত্তিৰ অধিকাৰ হৰণ কৰিব নালাগে। এই ভাবধাৰৰ পোষকতা কৰা সকলে স্বাধীনতা ঘোষণাপত্র, অধিকাৰৰ বিধি (Bill of Rights) আৰু ৰাজ্যিক সংবিধানসমূহক প্রভাৱিত কৰিছিল। থমাচ পেইন আৰু থমাচ জেফাৰচন ব্রিটিছ সমাজৰ অসমতাৰ প্রতিবাদ কৰা বহুতো বৌদ্ধিক ব্যক্তিৰ ভিতৰত মাত্র দুজন আছিল। তেওঁলোকে এটা দ্বীপে এটা মহাদেশ শাসন কৰাৰ অযুক্তিকৰ বুলি উল্লেখ কৰি প্রতিবাদৰ স্বাধীনতা ঘোষণা কৰিছিল।

১৭৭৬ চনৰ ১০ জানুৱাৰীত প্রকাশিত থমাছ পেইনৰ পমফ্লেট কমন চেন্সে আমেৰিকাৰ আত্মশাসনৰ পোষকতা কৰি স্বাধীনতাৰ সমর্থন যথেষ্ট শক্তিশালী কৰিছিল। দ্বিতীয় মহাদেশীয় কংগ্রেছে স্বাধীনতা ঘোষণাৰ খচৰা প্রস্তুত কৰিবলৈ থমাচ জেফাৰচন, জন এডামছ, বেঞ্জামিন ফ্রেংকলিন, ৰজাৰ শ্বাৰমান আৰু ৰবার্ট লিভিংষ্টনকে ধৰি পাঁচজনীয়া সমিতি গঠন কৰে। থমাচ জেফাৰচনে মূলত ১৭৭৬ চনৰ ১১ জুনৰ পৰা ২৮ জুনলৈকে ফিলাডেলফিয়াৰ ৭০০ মার্কেট ষ্ট্রিটত একাকাৰভাৱে কাম কৰি এই খচৰাত মুখ্য ভূমিকা পালন কৰিছিল। স্বাধীনতা ঘোষণা পত্রখনে ত্রয়োদশ উপনিবেশৰ ঐক্যক 'এটা জাতি' বুলি উল্লেখ কৰি ব্রিটেইনৰ সৈতে ৰাজনৈতিক সম্পর্ক ছেদ কৰিছিল আৰু জর্জ তৃতীয়ৰ দ্বাৰা 'ইংৰাজ অধিকাৰ' লঙঘনৰ কথাবোৰ উল্লেখ কৰিছিল। বিশেষকৈ ইয়াত উপনিবেশসমূহক সাধাৰণতে ব্যৱহৃত United Colonies'ৰ পৰিৱর্তে United States' বুলি অভিহিত কৰা হৈছিল।

২ জুলাই তাৰিখে আনুষ্ঠানিকভাৱে স্বাধীনতা ঘোষণা কৰা হৈছিল আৰু ৪ জুলাই তাৰিখে স্বাধীনতা ঘোষণা পত্রখন প্রকাশ কৰা হৈছিল। জর্জ ৰাশ্বিংটনে ৯ জুলাইত নিউইয়র্ক চিটীত নিজৰ সৈনিকসকলক এই

ঘোষণা পঢ়ি শুনাইছিল। বিপ্লৱটো ব্যৱসায় আৰু কৰ নীতিৰ অভ্যন্তৰীণ দ্বন্দ্বৰ পৰা গৃহযুদ্ধলৈ পৰিণত হৈছিল কিয়নো কংগ্রেছৰ প্রত্যেকখন ৰাজ্যয়ে ব্রিটেইনৰ সৈতে সংঘর্ষত অংশগ্রহণ কৰিছিল আৰু আমেৰিকান দেশভক্ত (Patriots) আৰু আমেৰিকান লয়েলিষ্ট (Loyalists)-ৰ মাজতো বিভাজন ঘটিছিল। দেশভক্তসকলে স্বাধীনতা আৰু এটা নতুন ৰাষ্ট্রীয় ঐক্যৰ পক্ষপাতী আছিল আৰু লয়েলিষ্টসকলে ব্রিটিছ শাসনৰ প্রতি আনুগত্যশীল হৈ আছিল।

সাধাৰণ জনমত সম্পর্কে বিভিন্ন অনুমান আছিল কেতিয়াবা সমান বিভাজনৰ কথা কোৱা হৈছিল বা কেতিয়াবা অঞ্চলভেদে দেশভক্ত, নিৰপেক্ষ আৰু লয়েলিষ্টসকলৰ ভিন্নতা দেখা গৈছিল। বিদেশী মিত্রতাৰ প্রয়োজনীয়তা বুজি দ্বিতীয় মহাদেশীয় কংগ্রেছে বিশ্বজুৰি মিত্রসকলৰ সৈতে যোগাযোগ স্থাপন কৰিবলৈ Committee of Secret Correspondence' প্রতিষ্ঠা কৰিছিল। ১৭৭৫ ৰ পৰা ১৭৭৬ লৈকে কমিটিখনে গোপন পত্র ব্যৱহাৰ কৰিছিল। ইউৰোপত গুপ্তচৰ বৃত্তি আৰু গোপন অভিযানৰ বাবে এজেণ্ট নিযুক্ত কৰিছিল আৰু থমাচ পেইনক সচিব হিচাপে নিযুক্ত কৰিছিল। বেঞ্জামিন ফ্রেংকলিন আৰু চাইলাছ ডিনে পেৰিছত ফ্রান্সৰ সহায়তা নিশ্চিত কৰিছিল যিয়ে আমেৰিকাৰ বিপ্লৱৰ আন্তঃৰাষ্ট্রীয় দিশ প্রদর্শন কৰিছিল।

যুদ্ধঃ

লেক্সিংটন আৰু কনকর্ডত সংঘটিত হোৱাৰ লগে লগে ১৭৭৫ চনত আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধ আৰম্ভ হ'ল। ইয়াৰ পিছতে সর্বাধিক তিনিটা গুৰুত্বপূর্ণ সংঘর্ষ সংঘটিত হয়।

চাৰাটোগা অভিযানঃ

চাৰাটোগাৰ যুদ্ধসমূহ ১৭৭৭ চনৰ ১৯ ছেপ্টেম্বৰৰ পৰা ৭ অক্টোবৰলৈ সংঘটিত হয় আৰু এই যুদ্ধসমূহত আমেৰিকাই ব্রিটিছৰ বিৰুদ্ধে এটা গুৰুত্বপূর্ণ জয় লাভ কৰে।

ব্রিটিছ জেনেৰেল জন বাগৰ্হিনে তিনিটা বাহিনী একত্রিত কৰি এল্বানী দখল কৰাৰ পৰিকল্পনা আৰু যোগান-পাতিত হোৱা ভুলৰ বাবে বিফল হয় ফলস্বৰূপ তেওঁ চাৰাটোগালৈ পিছুৱাই যায় আৰু ১৭ অক্টোবৰত আত্মসমর্পণ কৰে।

এই জয়ে ফ্রান্সক আমেৰিকাক আনুষ্ঠানিকভাৱে মিত্র হিচাপে সহায় কৰিবলৈ উৎসাহিত কৰিছিল যি আগতে কেৱল সামগ্রীৰ সহায়তহে সীমাবদ্ধ আছিল।

ভেলি ফর্জ শিবিৰ ঃ

১৭৭৭ চনৰ শীতকালত ভেলি ফর্জত স্থাপিত শিবিৰৰ ঘটনা অত্যন্ত গুৰুত্বপূর্ণ আছিল কাৰণ ইয়াত মহাদেশীয় সেনাক এটা সংগঠিত বাহিনীলৈ ৰূপান্তৰিত কৰা হৈছিল। কৰুণ পৰিস্থিতি আৰু নিম্ন মনোবলৰ মাজতো প্রাছিয়াৰ বিষয়া ফ্রিড্রিখ ৱিলহেল্ম ভন ষ্টয়বেনৰ আগমনে সেনা অনুশীলন আৰু কৌশলৰ জৰিয়তে শৃংখলা আনিছিল।

উক্ত শিবিৰত বহু সমস্যাৰে সৈন্যৰ মৃত্যু আৰু যোগানৰ অভাৱ আদি বিভিন্ন সমস্যাৰ সন্মুখীন হব লগা হৈছিল যদিও ভেলি ফর্জে এটি সংগঠিত মহাদেশীয় সেনাৰ সেনা-ভেটি সাজি দিলে। মাত্র বিশ মাইল দুৰত থকাৰ পিছতো ভেলী ফর্জত ব্রিটিছ জেনেৰেল উইলিয়াম হাউৰ নিষ্ক্রিয়তাই যুদ্ধৰ অন্ত পেলোৱাৰ সুযোগ হেৰুৱাৰ বিষয়ে জল্পনা-কল্পনাৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

ইয়র্কটাউন অৱৰোধ ঃ

১৭৮১ চনৰ ২৮ ছেপ্টেম্বৰৰ পৰা ১৮ অক্টোবৰলৈকে ইয়র্কটাউন ঘেৰাওৰ ফলত ব্রিটিছৰ ভুল পদক্ষেপৰ বাবে আমেৰিকাই জয়লাভ কৰে। ভার্জিনিয়াত জেনেৰেল কর্ণৱালিছৰ সৈন্য দুর্বল হোৱাৰ আভাস পাই ৱাশ্বিংটন আৰু মার্কিছ ডি লাফায়েটে ফৰাচী আৰু আমেৰিকাৰ সৈন্যৰ সংযুক্ত বাহিনী সংগঠিত কৰে। ইয়াক নিউয়র্কৰ বাবে ভাবুকি বুলি ভুল ব্যাখ্যা কৰি জেনেৰেল ক্লিণ্টনে কর্ণৱালিছক সাগৰীয় ঘাটি স্থাপন কৰিবলৈ নির্দেশ দিয়ে। হেঁচা আৰু যোগান কমি অহা সমস্যাৰ সন্মুখীন হৈ কর্ণৱালিছে অৱশেষত ৱাশ্বিংটনৰ সৈতে আলোচনাৰ অন্তত আত্মসমর্পণ কৰে। এই ঘটনাৰ লগে লগে বিপ্লৱী যুদ্ধবোৰ সামৰণি পৰে।

জানি থোৱা ভাল

যুদ্ধৰ সময়ত, ফ্ৰেঞ্চ নৌবাহিনীয়ে ব্ৰিটিছসেনাক বাধা দিয়াত অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। মাৰ্কি ডা লাফায়েটে ফ্ৰেঞ্চ সেনাবাহিনী নেতৃত্ব দিছিল।

দাসত্বৰ সমস্যাঃ

দাস বিদ্ৰোহৰ আশংকাত ১৭৭৫ চনৰ পৰা দাসত্বগ্ৰস্ত আৰু মুক্ত দুয়ো ধৰণৰ কৃষ্ণাঙ্গ দেশভক্তক মহাদেশীয় সেনাত নিযুক্তি লাভৰ পৰা প্ৰথমে নিষিদ্ধ কৰা হৈছিল। ১৭৭৮ চনৰ জানুৱাৰী মাহত ৱাছিংটনে কংগ্ৰেছক মহাদেশীয় সেনাই অতিৰিক্ত সৈনিকৰ প্ৰয়োজন বুলি বুজাই দিয়াৰ পাছত এই নিষেধাজ্ঞা উঠাই দিয়া হৈছিল। অসুস্থতা আৰু পলায়ন দুয়োটাই সেনাবাহিনীক বহুমূলীয়া ক্ষতিসাধন কৰিছিল।

১৭৭৮ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত এই সিদ্ধান্ত উলটি যোৱাৰ পিছত প্ৰথম ৰোড আইলেণ্ড ৰেজিমেণ্ট গঠন কৰা হয়। ২২৫ জনীয়া এই ৰেজিমেণ্টত অন্তৰ্ভুক্ত আছিল প্ৰাক্তন দাস যাৰ মালিকে ক্ষতিপূৰণ লাভ কৰিছিল। এই ৰেজিমেণ্টটোতে ১৪০ জন কৃষ্ণাংগ সৈনিক আছিল যদিও জুন মাহত নিযুক্তি বন্ধ কৰা হয়।

শেষত প্ৰায় ৯০০০ দাসত্বত আফ্ৰিকান-আমেৰিকান লোকে যুদ্ধত অংশগ্ৰহণ কৰে। জৰ্জ ৱাশ্বিংটনকে ধৰি কিছুমান দাসৰ মালিকে তেওঁৰ দাস উইলিয়াম লীৰ সৈতে নিজৰ দাসসকলক অভিযানত লৈ গৈছিল । প্ৰায় ৫০০০ দাসত্বত আফ্ৰিকান-আমেৰিকান লোকে মহাদেশীয় সেনা আৰু নৌসেনাত সেৱা আগবঢ়াইছিল আনহাতে আন ৪০০০ লোকে মিলিচীয়া ইউনিটত ব্যক্তিগত জাহাজত বা চোৱাংচোৱা হিচাপে অৰিহণা যোগাইছিল।

বহুতকে যুদ্ধৰ পিছত নিজৰ মালিকক ঘূৰাই দিয়া হৈছিল যদিও তেওঁলোকক স্বাধীনতাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়া হৈছিল। তথাপিও এটা ক্ষুদ্ৰ সংখ্যালঘুৱে বৃদ্ধাৱস্থাত কংগ্ৰেছৰ পেঞ্চন বা মাটিৰ অনুদান পাইছিল। আনহাতে সমগ্ৰ যুদ্ধৰ সময়ছোৱাত বৃহৎ সংখ্যক আফ্ৰিকান-আমেৰিকান দাসে ব্ৰিটিছ সৈন্যৰ সৈতে সেৱা আগবঢ়াইছিল আৰু ১৭৮৩ চনত প্ৰায় ৩০০০ আফ্ৰিকান-আমেৰিকান আনুগত্যবাদীক নোভা স্কটিয়ালৈ স্থানান্তৰ কৰা হৈছিল।

কূটনৈতিক উত্তেজনাঃ

চুক্তি আলোচনাৰ সময়ত বৃহৎ ব্ৰিটেইন, ফ্ৰান্স আৰু স্পেইনে পৃথক উদ্দেশ্য অনুসৰণ কৰিছিল। বৃহৎ ব্ৰিটেইনে আমেৰিকাক যথেষ্ট শক্তিশালী কৰাৰ লক্ষ্য ৰাখিছিল যাতে ফ্ৰান্সক উত্তৰ আমেৰিকাত পুনৰ প্ৰভাৱ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পৰা নাযায় বিশেষকৈ সাত বছৰৰ যুদ্ধত উত্তৰ আমেৰিকাৰ ভূ-ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত ফ্ৰান্সৰ সৰ্বাধিক ক্ষতি হৈছিল। ফ্ৰান্স আৰু স্পেইনে আমেৰিকাৰ ওপৰত তেওঁলোকৰ নিৰ্ভৰশীলতা বঢ়োৱাৰ চেষ্টা কৰিছিল যাতে সাত বছৰৰ যুদ্ধত হোৱা লোকচানৰ পৰা নিজকে পুনৰুদ্ধাৰ কৰিব পাৰে।

জন জেই আলোচনাত আমেৰিকাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছিল মিচিচিপি নদীৰ সৈতে জড়িত দাবীৰ সন্দৰ্ভত স্পেইনৰ সৈতে প্ৰত্যাহ্বানৰ সন্মুখীন হৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও ফ্ৰান্সে আমেৰিকাৰ স্বাধীনতাত সন্মতি দিবলৈ দ্বিধাবোধ কৰিছিল যেতিয়ালৈকে ইয়াৰ সকলো দাবী পূৰণ নহয়। এই পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হৈ জেই তৎক্ষণাত ব্ৰিটিছৰ সৈতে পোনপটীয়াকৈ আলোচনা কৰিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰে। ব্ৰিটিছ আলোচনা চোৱাচিতা কৰা প্ৰধানমন্ত্ৰী লৰ্ড শ্বেলবাৰ্নে এই প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰে।

৪.৫ পেৰিছৰ সন্ধি

১৭৮৩ চনত পেৰিছ সন্ধিৰ ফলত আমেৰিকাৰ বিপ্লৱী যুদ্ধৰ আনুষ্ঠানিকভাৱে অন্ত পৰে। আমেৰিকা আৰু গ্ৰেট বৃটেইনৰ মাজত স্বাক্ষৰিত চুক্তিয়ে আমেৰিকাৰ স্বাধীনতাক স্বীকৃতি দিছিল আৰু নতুন প্ৰতিষ্ঠা কৰা সীমাৰেখাৰে মিচিচিপি নদীলৈকে আমেৰিকাৰ ভূখণ্ডৰ অধিকাৰ প্ৰদান কৰিছিল। এই সন্ধিখনত মাছ ধৰাৰ অধিকাৰ আৰু জব্দ কৰা সম্পত্তি ঘূৰাই অনাৰ দৰে বিষয়সমূহো আলোচনা কৰা হৈছিল।

১৭৮৩ চনৰ পেৰিছৰ চুক্তিত কেইবাটাও মুখ্য নিয়ম উল্লিখিত আছিল সেই কেইটা হ'ল ঃ

স্বাধীনতাৰ স্বীকৃতিঃ এই চুক্তিয়ে যুক্তৰাষ্ট্রক স্বাধীন আৰু সার্বভৌম ৰাষ্ট্র হিচাপে স্বীকৃতি দিছিল।

ভূ-সীমা নির্ধাৰণঃ এই চুক্তিয়ে যুক্তৰাষ্ট্রৰ পশ্চিম সীমা মিচিচিপি নদী হিচাপে স্থিৰ কৰিছিল আৰু ব্যাপক ভূখণ্ড অধিকাৰ নিশ্চিত কৰিছিল।

মাছ ধৰাৰ অধিকাৰঃ এই চুক্তিয়ে আমেৰিকান মৎস্যজীৱীসকলক নিউফাউণ্ডলেণ্ড আৰু চেন্ট লৰেন্স উপসাগৰত মাছ ধৰাৰ অধিকাৰ প্রদান কৰিছিল।

সম্পত্তিৰ পুনৰুদ্ধাৰঃ এই চুক্তিয়ে যুক্তৰাষ্ট্রত থকা আনুগত্যবাদী আৰু বৃটিছ অধিকৃত অঞ্চলত থকা দেশভক্তসকলৰ জব্দ কৰা সম্পত্তি ঘূৰাই দিয়াৰ বিষয়টো সমাধান কৰিছিল।

ঋণঃ যুক্তৰাষ্ট্র আৰু বৃহৎ ব্রিটেইনে যুদ্ধপূর্বৰ সময়ৰ পৰা পৰিশোধ নোহোৱাদুয়োখন দেশেই ইখনে সিখন দেশৰ পাওনাদাৰৰ ঋণ পৰিশোধ কৰাৰ বাবে একমত হৈছিল।

যুদ্ধবন্দীঃ এই চুক্তিত যুদ্ধবন্দীসকলৰ মুক্তি আৰু তেওঁলোকৰ সম্পত্তি ঘূৰাই দিয়াৰ ব্যৱস্থাও অন্তর্ভুক্ত আছিল।

৪.৬ যুদ্ধৰ প্রভাবঃ অধিকাৰৰ বিধেয়ক

আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ গভীৰ প্রভাৱ পৰিছিল। ১৭৮৩ চনত পেৰিছ সন্ধিত আমেৰিকাক সার্বভৌম ৰাষ্ট্র হিচাপে আনুষ্ঠানিকভাৱে স্বীকৃতি দিয়া হয়।

যুদ্ধৰ প্রভাৱৰ ভিতৰত গণতান্ত্রিক চৰকাৰ গঠন, আমেৰিকাৰ সংবিধানৰ খচৰা প্রস্তুত, নতুন ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক ব্যৱস্থাৰ সৃষ্টি আদি আছিল। ই বিশ্বজুৰি অন্যান্য স্বাধীনতা আন্দোলনকো প্রভাৱিত কৰিছিল আৰু গণতান্ত্রিক নীতিৰ সম্প্রসাৰণৰ মঞ্চ তৈয়াৰ কৰিছিল। যুদ্ধৰ অর্থনৈতিক প্রতিক্রিয়া হৈছিল যাৰ ফলত আমেৰিকাক অর্থনৈতিক শক্তি হিচাপে উত্থানত অৱিহণা যোগাইছিল।

বিপ্লৱটোৱে ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু আর্থিক ক্ষেত্রত এনে শক্তিশালী পৰিবর্তনৰ সূচনা কৰিছিল যিয়ে বিপ্লৱৰ পাছত ৰাজনীতি আৰু সমাজক আকৌ নতুন ৰূপত গঢ়ি তুলিলে।

ঐতিহাসিকভাৱে এই পৰিবর্তনসমূহৰ অন্তর্গত আছিল ৰাজনৈতিক অংশগ্রহণত বৃদ্ধি, ধর্মীয় সহিষ্ণুতাৰ আইনী স্বীকৃতি আৰু জনসংখ্যাৰ বৃদ্ধি তথা বিস্তাৰ। মহিলাসকলৰ জীৱনতো গুৰুত্বপূর্ণ প্রভাৱ পৰিছিল আৰু দীঘলীয়া পৰিসৰত বিপ্লৱটোৱে দাস, স্বাধীন কৃষ্ণাঙ্গসকল আৰু দাসপ্রথাৰ ওপৰত গভীৰ প্রভাৱ পেলাইছিল।

আনহাতে আমেৰিকানসকলে পশ্চিমীয়া বসতি আৰু তেওঁলোকৰ ভূখণ্ডৰ অধিকাৰক প্রত্যাহ্বান জনোৱা শত্রুতাপূর্ণ চৰকাৰৰ জৰিয়তে পৰিণতিৰ সন্মুখীন হৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও বিপ্লৱটোৱে বাণিজ্যিকতাবাদী অর্থনীতিৰ শেষৰ সূচনা কৰিছিল আৰু বাণিজ্য আৰু উদ্যোগৰ ক্ষেত্রত নতুন সম্ভাৱনাসমূহৰ পথ মুকলি কৰিছিল।

যুদ্ধৰ দীঘলীয়া প্রভাৱৰ অন্তর্গত আছিল ১৭৯১ চনত অধিকাৰ বিধিৰ সৃষ্টি, যি আমেৰিকাৰ সংবিধানৰ প্রথম দশটা সংশোধনী।

এই অধিকাৰ বিধি উজ্জ্বল যুগৰ আদর্শ আৰু বিপ্লৱৰ অভিজ্ঞতাৰ পৰা অনুপ্রাণিত হৈ প্রস্তুত কৰা হৈছিল যাৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল ব্যক্তিগত স্বাধীনতাৰ সুৰক্ষা আৰু ফেডাৰেল কর্তৃত্বক নিয়ন্ত্রণ কৰা, ফেডাৰেল বিৰোধীসকলে উত্থাপন কৰা উদ্বেগসমূহৰ সমাধান কৰা।

উদাহৰণস্বৰূপে প্রথম সংশোধনীয়ে বাক, ধর্ম আৰু সংবাদ মাধ্যমৰ স্বাধীনতা নিশ্চিত কৰে, যিয়ে উপনিবেশিকসকলৰ আত্মপ্রকাশৰ আৰু সম্ভাব্য চৰকাৰী সুৰক্ষাৰ ইচ্ছাক প্রতিফলিত কৰে।

দ্বিতীয় সংশোধনীখনে যুদ্ধকালীন মিলিছিয়াৰ অভিজ্ঞতাৰ আধাৰত স্বৈৰাচাৰৰ প্রতিৰোধৰ বাবে অস্ত্রধাৰী নাগৰিকত্বৰ গুৰুত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। পৰৱর্তী সংশোধনীসমূহে অযুক্তিকৰ অনুসন্ধান আৰু জব্দৰ বিৰুদ্ধে সুৰক্ষা (চতুর্থ সংশোধনী) ন্যায়সঙ্গত বিচাৰৰ অধিকাৰ (ষষ্ঠ সংশোধনী) আৰু নিষ্ঠুৰ শাস্তিৰ বিৰুদ্ধে সুৰক্ষা (অষ্টম সংশোধনী) আদি বিষয়সমূহৰ সৈতেসামূহিকভাৱে মোকাবিলা কৰে। এই যুদ্ধৰ সংগ্রামেবিপ্লৱী যুগত গঢ় লৈ উঠা আমেৰিকাৰ নাগৰিক স্বাধীনতাৰ ভেটি গঠন কৰিছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ঃ অধিকাৰৰ বিধিৰ প্রথম সংশোধনীটো কি উল্লেখ কৰক।

.....

প্রশ্ন নং ৫ঃ ১৭৮৩ চনৰ পেৰিছ চুক্তিয়ে ..... ৰ স্বাধীনতা স্বীকৃতি দিছিল।

প্রশ্ন নং ৬ঃ পেৰিছ সন্ধি কেতিয়া স্বাক্ষৰিত হৈছিল?

.....

৪.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

প্রিয় শিক্ষার্থীসকল, এই অধ্যায়টো পঢ়ি শেষ কৰাৰ পিছত আমি আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা সংগ্রামৰ গুৰুত্ব ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিছোঁ যি এটি পৰিৱর্তনশীল যুগৰ অন্যতম মুখ্য ঘটনা হিচাপে চিহ্নিত কৰিছিল। এই সংগ্রামৰ উৎপত্তি, বিশৃঙ্খল যুদ্ধ, পেৰিছ চুক্তিৰ দ্বাৰা কূটনৈতিক সমাধান আৰু আমেৰিকাৰ 'বিল অৱ ৰাইটছ'ৰ ওপৰত ইয়াৰ দীঘলীয়া প্রভাৱ—এই সকলোবোৰে এই যুগৰ জটিলতা আৰু গুৰুত্ব উদঘাটন কৰে। বিপ্লৱৰ কঠিন পৰিসৰৰ ভিতৰত জন্ম হোৱা আদর্শসমূহ আজিও অব্যাহত আছে যিয়ে আমেৰিকাৰ পৰিচয় গঢ়ি তোলে আৰু বিশ্বজুৰি স্বাধীনতা আৰু গণতন্ত্রৰ বাবে আন্দোলনক অনুপ্রেৰণা দিয়ে।

১৭৬৫ চনৰ পৰা ১৭৮৩ চনলৈ সংঘটিত হোৱা আমেৰিকান বিপ্-ৰে উপনিবেশিক উত্তৰ আমেৰিকাত এটা গভীৰ মতাদর্শগত আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱর্তন আনিছিল। আমেৰিকাৰ বিপ্লৱী যুদ্ধত তেৰটা উপনিবেশে বৃটিছ শাসনৰ পৰা সফলতাৰে স্বাধীনতা লাভ কৰি আমেৰিকাক প্রথম আধুনিক সংবিধানিক উদাৰ গণতন্ত্র হিচাপে প্রতিষ্ঠা কৰিছিল।

৪.৮ অধিক জানিবলৈ

1) Rao, B.V. (2014). World History: From Early Times Sterling Publishers
2) McCullough, David. (2006). In 1776 Simon and Schuster
3) Jayapalan, N (2023). History of United States of America. Atlantic
4) Alden, John R (1976). The American Revolution, 1775-1783, Harper Collins

৪.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ 'কিং ষ্ট্রীটৰ ঘটনা।'

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ বৃটিছ সংসদে চুগাৰ আইন (Sugar Act) প্রণয়ন কৰিছিল, যাৰ ফলত উপনিবেশবাসীয়ে আমদানি কৰা মলাছিছ (molasses)ৰ ওপৰত কৰ আৰোপ কৰা হৈছিল।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৭৬৫।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ প্রথম সংশোধনে বাকস্বাধীনতা, ধর্মস্বাধীনতা আৰু সংবাদমাধ্যমৰ স্বাধীনতা নিশ্চিত কৰে, যিয়ে উপনিবেশবাসীৰ আত্ম-অভিব্যক্তিৰ ইচ্ছা আৰু চৰকাৰী অধিকাৰ লঙঘনৰ পৰা সুৰক্ষাৰ আশা প্রতিফলিত কৰে।

৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ যুক্তৰাষ্ট্র (United States)।

৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৭৮৩ চনৰ ৩ ছেপ্তেম্বৰ।

? ৪.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চমু উত্তৰৰ প্ৰশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ বৃটিছসকলে আমেৰিকাত কিমানটা উপনিবেশ স্থাপন কৰিছিল?

প্ৰশ্ন ২ ঃ আমেৰিকাৰ বিপ্লৱৰ সময়ত কোন কোন দেশে উপনিবেশসমূহৰ পক্ষত যুদ্ধ কৰিছিল?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ কেতিয়া ইংলেণ্ডে আমেৰিকাৰ স্বাধীনতাক স্বীকৃতি দিছিল?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ 'বষ্টন টি পাৰ্টি' বুলিলে কি বুজে?

প্ৰশ্ন ৫ ঃ আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা ঘোষণাপত্ৰৰ খচৰা কোনে প্ৰস্তুত কৰিছিল?

(খ) চুটি প্ৰশ্ন (প্ৰত্যেক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত কৰিব)

প্ৰশ্ন ১ ঃ টোকা লিখাঃ

(ক) বষ্টন হত্যাকাণ্ড (The Boston Massacre)।

(খ) অধিকাৰৰ বিল (The Bills of Rights)।

(গ) পেৰিছ চুক্তি (The Treaty of Paris)।

(ঘ) ১৭৭৩ চনৰ চাহ আইন (The Tea Act of 1773)।

(ঙ) ১৭৬৭ চনৰ টাউনচেণ্ড আইন (The Townshend Act of 1767)।

(গ) দীঘল প্ৰশ্ন (প্ৰত্যেক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত কৰিব)

প্ৰশ্ন ১ ঃ আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ মুখ্য কাৰণসমূহ বৰ্ণনা কৰা।

প্ৰশ্ন ২ ঃ আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ গুৰুত্ব বিশে-ষণ কৰা।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ আমেৰিকাৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ মতাদৰ্শৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা।

*** ***** ***

অধ্যায় ৫ঃ ফৰাচী বিপ্লৱ

অধ্যায় গাঁথনি

৫.১ উদ্দেশ্য
৫.২ পৰিচয়
৫.৩ বৌদ্ধিক উৎপত্তি আৰু পু�ৰণি শাসন ব্যৱস্থা
৫.৪ ফৰাচী কৃষক আৰু বিপ্লৱ
৫.৫ নাৰী আৰু তেওঁলোকৰ ভূমিকা
৫.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৫.৭ অধিক জানিবলৈ
৫.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
৫.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ফৰাচী বিপ্লৱৰ বুদ্ধিবৃত্তিৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- ফ্রেঞ্চ বিপ্লৱৰ পৰিপ্রেক্ষিতত পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।
- বিপ্লৱত কৃষকসকলৰ ভূমিকা আৰু অৱদান সম্পর্কে জানিব পাৰিব।
- বিপ্লৱতফৰাচী মহিলাসকলৰ ভূমিকা সম্পর্কে জানিব পাৰিব।

৫.২ পৰিচয়

প্রিয় শিক্ষার্থী,ইয়াৰ পূর্বৱর্তী অধ্যায়টিত আমি আমেৰিকা যুদ্ধৰ স্বাধীনতা আৰু ইয়াৰ ফলত হোৱা কাৰকসমূহৰ লগতে পৰিণতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলোঁ।

এই অধ্যায়টোত আমি ফৰাচী বিপ্লৱৰ প্রাদুর্ভাৱ আৰু সেই সময়ৰ বৌদ্ধিক বিকাশৰ মাজত মুলতঃ উৎপত্তিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাও আলোচনাৰ এটা অংশ আছিল। এই অধ্যায়টিত কৃষক আৰু মহিলাসকলৰ ভূমিকা সম্পর্কেও আলোচনা কৰা হ'ব। ফৰাচী বিপ্লৱৰ বিষয়ে ভালদৰে জানিবলৈ ফৰাচী বিপ্লৱৰ পূর্বে ইউৰোপৰ ৰাজনৈতিক আৰু আর্থ-সামাজিক অৱস্থাৰ বিষয়ে জনাটো অত্যন্ত জৰুৰী। এই অধ্যায়টিয়ে আপোনালোকক বিপ্লৱৰ আগত আৰু পাছত সংঘটিত হোৱা বিকাশসমূহৰ বিষয়ে জনা-বুজাত সহায় কৰিব।

৫.৩ ফৰাচী বিপ্লৱ আৰু পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাৰ বৌদ্ধিক উৎপত্তি

ফ্রান্সত বৌদ্ধিক ধাৰাটো মণ্টেস্কিউ, ভল্টেয়াৰ আৰু ৰুছ'ৰ দৰে ব্যক্তিৰ প্রচুৰ শিক্ষাই আনিছিল। ফ্রান্স আৰু সমগ্র ইউৰোপক জোকাৰি যোৱা অনুষ্ঠানটোৰ বাবে তেওঁলোকে জনসাধাৰণৰ মন সাজু কৰি তুলিছিল। তেওঁলোকে নিজৰ নেতৃত্বৰে ৰাইজক পথ প্রদর্শন কৰিছিল, তেওঁলোকৰ অভাৱ-অভিযোগৰ মাত দিছিল আৰু ৰাজনীতিবিদৰ দৰে কাম কৰিছিল। তেওঁলোকৰ লিখনিয়ে ফ্রান্সৰ কঠিন সময়ত এটা গভীৰ অন্তর্দৃষ্টি প্রকাশ কৰিছিল আৰু তেওঁলোকে ইয়াৰ বিষয়ে উচ্চস্বৰে মত প্রকাশ কৰিছিল। মণ্টেস্কি সংবিধানিক ৰাজতন্ত্রৰ পক্ষে আছিল আৰু ইংলেণ্ডৰ চৰকাৰ ব্যৱস্থাক প্রশংসা কৰিছিল। তেওঁ ঐশ্বৰিক অধিকাৰ তত্ত্বৰ (divine right theory)

বিৰুদ্ধে আছিল কিন্তু উদাৰ ৰাজতন্ত্ৰৰ নাছিল। তেওঁ গীৰ্জা আৰু ৰাজ্যিক স্বৈৰাচাৰৰ বিৰুদ্ধেহে আছিল। তেওঁৰ কিতাপত 'L'Esprit Des Lois' (আইনৰ আত্মা) চৰকাৰৰ মূল নীতিসমূহৰ বিশ্লেষণ আছিল। ভল্টেৰে কল্যাণকাৰী স্বৈৰাচাৰৰ (benevolent despotism) সমৰ্থক আছিল। ৰাজ্য আৰু গীৰ্জাৰ ওপৰত আৰু সেই স্থানসমূহত চলি থকা সকলো অনৈতিকতা আৰু দুৰ্ব্যৱস্থাৰ ওপৰত ক্ষোভ প্ৰকাশ কৰিছিল। তেওঁৰ লিখনীয়ে ৰাজ্যিক সংগঠন আৰু গীৰ্জাৰ প্ৰতি সাধাৰণ জনতাৰ বিশ্বাস কঁপাই তুলিছিল। তেওঁ যুক্তিৰে শ্ৰেষ্ঠৰ পক্ষত থিয় দিছিল। ৰুছ' আছিল সামাজিক পুনৰ্গঠনৰ পক্ষত। তেওঁ ব্যক্তিগত সমতাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ়ি উঠা চৰকাৰৰ পক্ষপাতী আছিল।

'Social Contract' নামৰ গ্ৰন্থখনত তেওঁ গণতন্ত্ৰৰ তত্ত্বৰ প্ৰস্তাৰ আগবঢ়াইছিল য'ত জনসাধাৰণেই আছিল সাৰ্বভৌম শক্তি। মানুহৰ স্বাধীনতা আৰু সুখৰ স্বাভাৱিক অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত কৰা ৰাজ্যৰ প্ৰতিষ্ঠান আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাক দুৰ্নীতিৰ বাবে দোষী সাব্যস্ত কৰিছিল। তেওঁৰ সামাজিক চুক্তি তত্ত্বৰ অৰ্থ আছিল যে, ৰজাত্ব হৈছে জনসাধাৰণে তেওঁলোকৰ কল্যাণৰ বাবে গঠন কৰা চুক্তি, যাৰ ফলত জনসাধাৰণৰ প্ৰতি ৰাজমুকুটৰ দায়িত্ব স্বীকাৰ কৰে। এই মহান চিন্তাবিদসকলৰ পৰিসৰৰ লগতে অন্য লেখকসকলো আছিল যেনে ডিডেৰো, ডি' এলেম্বার্ট, টাৰ্গট, কুৰেছনে, বেউমার্চাইছ আদি। যদিও বহু পণ্ডিতে ফৰাচী বিপ্লৱৰ কাৰণ হিচাপে বুদ্ধিজীৱীসকলৰ প্ৰভাৱক স্বীকাৰ নকৰে তথাপি এইটো অস্বীকাৰ কৰিব পৰা নাযায় যে বুদ্ধিজীৱীসকলে মানুহক নতুন চিন্তাৰ ধৰণ আৰু নতুন মতবুদ্ধিৰ সৈতে পৰিচয় কৰাইছিল যিয়ে তেওঁলোকক আহিবলগীয়া বিপ্লৱৰ বাবে সাজু কৰি তুলিছিল।

বিপ্লৱৰ বৌদ্ধিক উৎপত্তিৰ বিষয়ে ইতিহাসবিদসকলৰ মাজত শতিকাজুৰি শৈক্ষিক বিতৰ্কৰ বিষয় হৈ আহিছে। ইতিহাসৰ এই গুৰুত্বপূৰ্ণ পৰিঘটনাটোৰ বাবে অৰিহণা যোগোৱা জটিল কাৰকসমূহৰ ব্যাখ্যাৰ বাবে বিভিন্ন ব্যাখ্যা আৰু তত্ত্বৰ প্ৰস্তাৰ দিয়া হৈছে। এটা দৃষ্টিভংগীয়ে যুক্তি আগবঢ়ায় যে প্ৰাক্-বিপ্লৱৰ ফ্ৰান্সৰ বৌদ্ধিক জলবায়ু গঢ় দিয়া পৰিশুদ্ধ চিন্তাধাৰাসমূহে মুখ্য ভূমিকা পালন কৰিছিল। এই দৃষ্টিকোণৰ সমৰ্থকসকলে ভল্টেয়ৰ, ৰুচো, মন্টেস্কিয়ে আৰু ডিডেৰোৰ দৰে প্ৰভাৱশালী দৰ্শনিকসকলক চিহ্নিত কৰে যাৰ লিখনিসমূহ পৰম্পৰাগত অধিকাৰৰ বিপক্ষে, ব্যক্তিগত অধিকাৰৰ প্ৰচাৰ আৰু ৰাজনৈতিক সংস্কাৰৰ পক্ষে আছিল। এই ব্যাখ্যা অনুসৰি পৰিশুদ্ধ চিন্তাধাৰাই স্বাধীনতা, সমতা আৰু ভ্ৰাতৃত্বৰ বিপ্লৱী তত্ত্বৰোৰৰ বাবে বৌদ্ধিক পৰিকাঠামো প্ৰদান কৰিছিল যিয়ে ফৰাচী মানুহক প্ৰাচীন ৰাজতন্ত্ৰৰ পৰা উৎখাত কৰি গণতান্ত্ৰিক তত্ত্বসমূহৰ ওপৰত আধাৰিত এক নতুন ব্যৱস্থা প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল। কিন্তু কিছুমান ইতিহাসবিদে প্ৰাক-বিপ্লৱৰ ফ্ৰান্সৰ জটিল সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক গতিশীলতাক অতি সৰল কৰি তোলাৰ বাবে পৰিশুদ্ধ চিন্তাধাৰা পদ্ধতিটোক সমালোচনা কৰিছিল। তেওঁলোকে যুক্তি আগবঢ়ায় যে পৰিশুদ্ধ ধাৰণাই নিশ্চিতভাৱে বিপ্লৱী চিন্তাধাৰাক প্ৰভাৱিত কৰিছিল কিন্তু সেয়া ফৰাচী বিপ্লৱৰ একমাত্ৰ তথা প্ৰধান কাৰণ নহয়। তাৰ বিপৰীতে তেওঁলোকে বহুদিন ধৰি চলি অহা অসন্তোষবোৰৰ ভূমিকা উদঙাই দিয়ে যেনে সামাজিক বৈষম্য, আৰ্থিক দুৰৱস্থা আৰু ৰাজনৈতিক দুৰ্নীতি যিয়ে বিপ্লৱী উত্তেজনাৰ বাবে পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰিছিল। আন এটা গৱেষণামূলক ধাৰাই গঠনমূলক কাৰকসমূহৰ ভূমিকা পৰ্যালোচনা কৰাত ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে- যেনে জনগাঁথনিগত পৰিৱৰ্তন, বিত্তীয় সংকট, পৰম্পৰাগত প্ৰতিষ্ঠানসমূহৰ বিভাজন। এই ইতিহাসবিদসকলে যুক্তি আগবঢ়ায় যে যুদ্ধ আৰু দুৰ্ভিক্ষৰ দৰে বাহ্যিক হেঁচাত তীব্ৰতৰ কৰি তোলা ফৰাচী সমাজৰ ভিতৰত থকা উত্তেজনা আৰু সংঘাতৰ ফলত শেষত পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাৰ পতন ঘটিছিল। এই দৃষ্টিত ফৰাচী বিপ্লৱ কেৱল বৌদ্ধিক উদ্দীপনাৰ ফল নাছিল বৰঞ্চ কেইবা দশক ধৰি গঢ় লৈ উঠা গভীৰভাৱে সোমাই থকা সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক শক্তিৰ পৰিনতি আছিল। ইয়াৰ উপৰিও শেহতীয়া পণ্ডিতসকলে ঐতিহাসিক পৰিঘটনাসমূহ গঢ় দিয়াত আকস্মিকতা আৰু এজেন্সীৰ গুৰুত্বৰ ওপৰত আলোকপাত কৰিছে। ইয়াৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি ফৰাচী বিপ্লৱ কোনো বিমূৰ্ত ধাৰণা বা গঠনমূলক শক্তিৰ দ্বাৰা আগতীয়াকৈ নিৰ্ধাৰিত নহয় বৰঞ্চ ব্যক্তি আৰু গোটসমূহৰ দ্বাৰা গ্ৰহণ কৰা নিৰ্দিষ্ট সিদ্ধান্ত আৰু কাৰ্য্যৰ ফল আছিল। এই দৃষ্টিভংগীটোৱে বিপ্লৱী নেতা, ৰাজনৈতিক গোটসমূহ আৰু জনসাধাৰণৰ আন্দোলনসমূহৰ দৰে মুখ্য চৰিত্ৰসকলৰ ভূমিকাক গুৰুত্ব দিয়ে যিয়ে ঘটনাসমূহৰ পথপ্ৰদৰ্শন আৰু বিপ্লৱৰ ফলাফল গঢ়ি তুলিবলৈ সহায় কৰিছিল।

পুৰণি শাসন ব্যৱস্থা (The Old Regime)

১৮শ শতিকাৰ ইউৰোপত স্বৈৰাচাৰী ৰাজতন্ত্ৰ চৰকাৰৰ প্ৰধান ধাৰা আছিল। কিন্তু ১৮শ শতিকাত এই শাসন ব্যৱস্থা আগৰ তুলনাত অধিক কেন্দ্ৰীভুত হৈ পৰিল। ৰজাসকলে নিজৰ ৰাইজৰ ওপৰত শাসনৰ বাবে ঐশ্বৰিক অধিকাৰ (Divine right) দাবী কৰিছিল। ইউৰোপৰ ১৮শ শতিকাৰ ৰজাসকলে বংশানুক্ৰমিক ৰাজবংশীয় অধিকাৰৰ আধাৰত শাসন কৰিছিল। ১৮শ শতিকাৰ ইউৰোপত আগশাৰীৰ ৰাজঘৰবোৰ আছিল — ফ্ৰান্সৰ বাৰ্বনস্ (Bourbons), অষ্ট্ৰিয়াৰ হেপ্সবাৰ্গস্ (Hapsburgs), প্ৰাছিয়াৰ হোহেনজোল্লার্নস্ (Hohenzollerns), ইংলেণ্ডৰ হেনোভাৰিয়ানস্ (Hanoverians) আৰু ৰাছিয়াৰ ৰোমানোভছ্ (Romanovs)। তেতিয়াৰ ৰজাসকল সকলো ক্ষমতাৰ অধিপতি আছিল।

ৰজাসকলে নিজৰ স্বৈৰাচাৰিতাক পৰিশুদ্ধ চিন্তাধাৰাৰ আৱৰণেৰে ঢাকি ৰাখিছিল। যদিও ১৮শ শতিকাত স্বৈৰাচাৰী ৰাজতন্ত্ৰৰ ধাৰণাটো পৰিশুদ্ধ চিন্তাধাৰাৰে কিছু পৰিমাণে প্ৰভাৱিত হৈছিল। ৰজাসকল বেছি বুদ্ধিমান আছিল আৰু তেওঁলোকে নিজৰ স্বাৰ্থবাদিতাক পৰিশুদ্ধ মতবাদৰ আৱৰ্তনেৰে ঢাকি ৰাখিছিল। পৰিশুদ্ধ স্বৈৰাচাৰিতা (Enlightened Despotism) আছিল মূলতঃ স্বৈৰাচাৰিতাক অব্যাহত ৰাখিবলৈ এটা চালাকিপূৰ্ণ প্ৰচেষ্টা। যদিও ইউৰোপৰ অন্য ৰজাসকলে পৰিশুদ্ধ সংস্কাৰৰ পক্ষে আছিল কিন্তু ফ্ৰান্সৰ বাৰ্বন ৰাজতন্ত্ৰ পৰিশুদ্ধ চিন্তাধাৰাৰ প্ৰভাৱৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত নাছিল।

ফৰাচী বিপ্লৱৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱৰ অন্যতম শক্তিশালী কাৰণ আছিল পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাৰ প্ৰকৃতি। ইয়াত পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাই ইউৰোপ আৰু বিশেষকৈ ফ্ৰান্সৰ শাসন ব্যৱস্থাক সামৰি লৈছে। ইউৰোপৰ অধিকাংশ দেশতে নিৰপেক্ষ ৰজাসকলৰ শাসন আছিল আৰু সেই ৰজাসকল অত্যাচাৰী আছিল। জাতিবোৰে চুবুৰীয়া জাতিবোৰৰ প্ৰতি অত্যধিক সন্দেহৰ চকুৰে চাইছিল। শক্তিশালী ৰাষ্ট্ৰৰ উদ্দেশ্য আছিল দুৰ্বল ৰাষ্ট্ৰক দখল কৰি তেওঁলোকৰ সম্পদ লুণ্ঠন কৰা। ইউৰোপৰ সামাজিক পৰিস্থিতি দুখজনক অৱস্থাত আছিল। ইউৰোপীয় জাতিসমূহত সামন্তবাদ এতিয়াও প্ৰচলিত আছে। কৰ ব্যৱস্থাত অন্যায় আৰু অনিয়ম আছিল। যিসকল সাধাৰণ লোকৰ ওপৰত অধিক কৰ আৰোপ কৰা হৈছিল, তেওঁলোকে পৰিশোধ কৰিবলৈ সক্ষম নাছিল আনহাতে বিশেষ সুবিধাপ্ৰাপ্তসকলক সকলো ধৰণৰ কৰ আদায় দিয়াৰ পৰা ৰেহাই দিয়া হৈছিল। সামন্তই দাসসকলৰ ওপৰত বহু অত্যাচাৰ চলাইছিল আৰু পিছৰ লোকসকলে তেওঁলোকৰ হাতৰ পৰা পীড়িত হ'বলৈ জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল।

ৰাজনৈতিকভাৱে বিপ্লৱৰ পূৰ্বে ফ্ৰান্স পুৰণি শাসন ব্যৱস্থাৰ স্বেচ্ছাচাৰী শাসনৰ অধীনত আছিল। শীৰ্ষত শাসন কৰা এজন অতি কেন্দ্ৰীভূত ৰজাই নিম্ন পৰ্যায়ৰ দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত বিষয়ববীয়াৰে আগুৰি আছিল। বেয়া প্ৰশাসন আৰু জনপ্ৰতিনিধি প্ৰতিষ্ঠানৰ অভাৱ ফ্ৰান্সৰ ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতিৰ বৈশিষ্ট্য আছিল। পঞ্চদশ লুই তেওঁৰ ককা চতুৰ্দশ লুইৰ দৰে অক্ষম ৰজা আছিল। সকলো ক্ষমতা শাসকৰ হাতত কেন্দ্ৰীভূত হৈ আছিল। ইয়াৰ আগতে চতুৰ্দশ লুইয়ে ঘোষণা কৰিছিলঃ L'etat c'est moi' (মই ৰাজ্য) আৰু উত্তৰাধিকাৰীসকলে এই পৰম্পৰা আগবঢ়াই লৈ গৈছিল। ৰাষ্ট্ৰৰ আইনী, বাণিজ্যিক আদি সকলো বিষয়তে মুকুটৰ ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰিছিল। দৰবাৰীসকল সকলো লোভী আৰু স্বাৰ্থপৰ আছিল। 'লেটাৰ ডি কেচেট' (Letters de Cachet) অতি সাধাৰণ আছিল।

ফ্ৰান্সৰ প্ৰথম শ্ৰেণী বা অভিজাতবৰ্গ সকলো শ্ৰেণীৰ ভিতৰত আটাইতকৈ অধিক বিশেষাধিকাৰ লাভ কৰা শ্ৰেণী আছিল। তেওঁলোকে সকলো ধৰণৰ কৰৰ পৰা মুক্তি পাইছিল। আগতে তেওঁলোকে ৰজাৰ প্ৰতি কৰা সেৱাৰ বিনিময়ত সেই সুবিধা উপভোগৰ অনুমতি দিয়া হৈছিল।

কিন্তু কেন্দ্ৰীভূত ৰাজশক্তি অহাৰ লগে লগে তেওঁলোকে পালন কৰা দায়িত্ব আৰু কাৰ্যসমূহ কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে পালন কৰিবলৈ ধৰিলে। ফলস্বৰূপে অভিজাতবৰ্গৰ কোনো দায়িত্ব নথকা হ'ল। তথাপিও তেওঁলোকে পুৰণি বিশেষাধিকাৰ আৰু সুবিধাসমূহধৰি ৰাখিছিল আৰু উপভোগ কৰিছিল।

পৰৱৰ্তী বিশেষ সুবিধাপ্ৰাপ্ত শ্ৰেণীটো আছিল দ্বিতীয় শ্ৰেণী ধৰ্মগুৰু। বেছিভাগ ধৰ্মগুৰুৱেই আভিজাতবৰ্গৰ আছিল। তেওঁলোকৰ বেছিভাগেই গীৰ্জাৰ ভিতৰত ষড়যন্ত্ৰ আৰু ভোগবিলাসত লিপ্ত আছিল। উচ্চ পৰ্যায়ৰ ধৰ্মীয়বৰ্গই পদসমূহ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল আৰু তেওঁলোকৰ কোনো কৰ্তব্য নাছিল। আনহাতে নিম্ন পদবীৰ ধৰ্মগুৰুসকলে সকলো কাম কৰিছিল আৰু অতি দৰিদ্ৰতাত জীৱন কটাইছিল। এই শ্ৰেণীৰ ধৰ্মগুৰুসকল বৰকৈ ক্ষুব্ধ হৈ পৰিছিল আৰু

এইদৰে এক উমৈহতীয়া কামত কৃষকৰ সৈতে একেটা উদ্দেশ্যৰে মিত্রতা কৰিছিল।

তৃতীয় বৰ্গৰ জনসংখ্যাৰ গৰিষ্ঠসংখ্যক গঠন কৰিছিল য'ত উচ্চ মধ্যবিত্ত শ্রেণী বা বুৰ্জোৱা শ্রেণী, শিপিনী আৰু কৃষকসকলো আছিল।

বুৰ্জোৱা শ্রেণীবোৰেই আছিল ফৰাচী সমাজত ভাল পদবী আৰু ধন থকা বৌদ্ধিক শ্রেণীৰ লোক। তেওঁলোকৰ আগ্রহ আছিল সামাজিক ৰাজনৈতিক সংস্কাৰ। শিপিনী আৰু কৃষকসকলে উদ্যোগ বা মাটিৰ মালিক ধনী মধ্যবিত্ত শ্রেণীৰ কৃপাত জীৱন নিৰ্বাহ কৰিছিল। কৃষকসকলৰ অৱস্থা অতি কৰুণ আছিল। তেওঁলোকে ৰাজ্যক কৰ দিব লাগিছিল, গিৰ্জাক 'টিথে' (ধৰ্মীয় কৰ) দিব লাগিছিল আৰু মাটিৰ মালিকক ভাড়াও দিব লাগিছিল। সকলো ধৰণৰ পেমেন্ট কৰাৰ পাছত ৰৈ যোৱা টকাৰে জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰিবলৈ কঠিন হৈছিল, ফলত কৃষকসকল অনাহাৰে মৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। তেওঁলোকে 'কৰভে' হিচাপে কাম কৰিব লাগিছিল। মালিকৰ সকলো নিকৃষ্ট কাম কৰি দিব লাগিছিল। তেওঁলোকৰ শস্য তেওঁৰ মালিকৰ চিকাৰী সৈন্যই ধ্বংস কৰা দেখিও প্রতিবাদ কৰিব নোৱাৰিছিল। তেওঁলোকৰ অৱস্থা ফৰাছী নীতিৰ এই কথাষাৰৰ দ্বাৰা ভালকৈ বুজিব পাৰিঃ 'অভিজাতসকলে যুদ্ধ কৰে, ধৰ্মীয়সকলে প্রার্থনা কৰে আৰু সাধাৰণ মানুহে মূল্য দিয়ে'।

ষোড়শ লুইৰ অধীনত ফ্রান্স গুৰুতৰ আৰ্থিক সংকটৰ মাজেৰে পাৰ হৈছিল। চতুৰ্দশ লুইৰ অসাৱধান যুদ্ধই দেশখনক গধু�ৰ ঋণত পেলাইছিল আনহাতে পঞ্চদশ লুই আৰু তেওঁৰ দৰবাৰীসকলৰ বিলাসী জীৱনশৈলীয়ে জাতিটোক দেউলীয়ালৈ লৈ গৈছিল। অৰ্থনৈতিকভাৱে ফ্রান্সৰ হাতত এটা খালী কোষাগাৰ থাকি গ'ল। বিশেষ সুবিধাপ্রাপ্ত শ্রেণীৰ ওপৰত কৰ আৰোপ কৰিব নোৱাৰা আৰু কৃষকসকলে দিব নোৱাৰাৰ বাবে অৰ্থনৈতিক পুনৰুজ্জীৱনৰ কোনো সম্ভাৱনা নথকা এখন দেউলীয়া সাম্রাজ্য হল। বিত্তমন্ত্রী টাৰ্গট আৰু নেকাৰে সংস্কাৰ আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যদিও বিশেষাধিকাৰ হেৰুৱাৰ ভাবুকি পোৱা সম্ভ্রান্ত লোকসকলৰ বিৰোধিতাৰ বাবে বিশেষ অগ্রগতি লাভ কৰিব নোৱাৰিলে।

১৭৮৮ চনৰ জুলাই মাহত হোৱা শিলাবৃষ্টিৰ ধুমুহাই শস্যৰ খেতি ধ্বংস কৰি দেশখনক অনাহাৰৰ মাজলৈ ঠেলি দিলে আৰু তাৰ পিছত আহিল ভয়াৱহ শীতকাল। ১৭৮৮ চনৰ আগতে ধাৰাবাহিকভাৱে বেয়া শস্য চপোৱাৰ ফলত দৰিদ্র লোকসকলৰ দৰিদ্রতা আৰু অনাহাৰত জর্জৰিত হৈছিল। সামগ্রীৰ মূল্য আৰু ভাড়াৰ দাম বাঢ়ি যোৱাৰ ফলত দুখীয়া মানুহৰ জীৱন অতি যন্ত্রণাময় হৈ পৰিছিল।

আৰ্থিক সংকট ফৰাচী বিপ্লৱৰ প্রধান কাৰণ আছিল। এশ বছৰৰো অধিক সময় ধৰি ফ্রান্সে গ্রেট ব্রিটেইনৰ সৈতে যুদ্ধ কৰিছিল। ইয়াৰ উপৰিও ৰজাৰ দৰবাৰৰ বৃহৎ প্রকল্পত কৰা অতিৰিক্ত ব্যয়ে বিষয়টোক আৰু বেয়া কৰি তুলিছিল। ফ্রান্সৰ ওপৰত মাৰাত্মক প্রহাৰটো আছিল যেতিয়া গ্রেট ব্রিটেইনৰ সৈতে যুদ্ধত লিপ্ত হয়। ৰাজমুকুটত এষ্টেটছ্ জেনেৰেলক আহ্বান কৰিবলৈ বাধ্য কৰা হ'ল। এইটো পৰিৱর্তনৰ এক সংকেত আছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ কৃষকসকল কোনটো স্তৰৰ আছিল?

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ কোনে ঘোষণা কৰিলে l'etat c'est moi'?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ মণ্টেস্কিউৰে ..... ৰাজতন্ত্রৰ পক্ষত আছিল।

৫.৪ ফৰাচী কৃষক আৰু বিপ্লৱ

ফৰাচী বিপ্লৱত সকলো শ্রেণীৰ লোকে অংশগ্রহণ কৰিছিল বিশেষকৈ বুৰ্জোৱা শ্রেণীয়ে। দুখ দুৰ্দশাৰ কাৰণবোৰ প্রধানকৈ বুৰ্জোৱা শ্রেণী, কৃষক আৰু শিল্পীৰে গঠিত থার্ড এষ্টেটে আছিল। ফ্রান্সৰ মধ্যবিত্ত শ্রেণীয়েও

বিপ্লৱত নেতৃত্ব দিছিল। যেতিয়াইষ্টেট্ জেনেৰেলৰ সভা হৈছিল তেতিয়া তৃতীয় স্তৰৰ লোকে কমাণ্ডিং ভূমিকা লৈছিল আৰু তেওঁলোকৰ সৈতে নিম্ন পাদুৰীসকলেও যোগ হৈছিল। মূলতঃ সাধাৰণ মানুহেই বৌদ্ধিক নেতৃবৃন্দৰ পথপ্রদর্শনত ৰাজ্যিক দমন নীতিৰ প্রতীক বাষ্টিল দুর্গটো ধ্বংস কৰিছিল। কৃষকসকলেও নিজ নিজ জমিদাৰৰ বিৰুদ্ধে অস্ত্রতুলি লৈছিল।

মহিলাসকলে পেৰিছৰ পৰা ভার্চাইললৈ অভিযান কৰিছিল। যেতিয়া ৰজাই তিনিওটা গোটক পৃথকে পৃথকে বহি সভা পতাৰ আদেশ দিছিল তেতিয়া সাধাৰণ ৰাইজে সেই আদেশ মানি নল'লে যদিও অপেক্ষা কৰি আলোচনাত অংশ ল'লে। ইয়াত নেতৃত্ব লৈছিল খগোলবিদ বাইয়ি (যি পিছত তেওঁলোকৰ সভাপতি আৰু পেৰিছৰ মেয়ৰ হৈছিল) আৰু লেখক আৰ্ৱে সিয়েছ-এ। তলৰ স্তৰৰ ধর্মীয় কর্মচাৰীসকলেও তৃতীয় তৰফত যোগ দি কিছুমান ধর্মীয় কর্মচাৰীৰ সৈতে মিলি ৰাষ্ট্রীয় সভা হিচাপে ঘোষণা কৰি বিপ্লৱৰ আৰম্ভণি কৰিছিল। লুইষোড়শে গোপনে তিনিটা গোটৰ পৃথক বৈঠকৰ ঘোষণা কৰাত সাংবাদিক আৰু বক্তা মিৰাব'ৰে নির্দেশ অমান্য কৰিছিল। বিপ্লৱৰ আৰম্ভণিতে বুর্জুৱা নেতাসকলে ইয়াৰ নেতৃত্ব লৈছিল। কিন্তু বিপ্লৱ আগবাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে ইয়াৰ নেতৃত্ব সাধাৰণ ৰাইজৰ হাতলৈ গৈছিল।

অষ্টাদশ শতিকাত ইউৰোপৰ অর্থনীতিৰ মুখ্য আধাৰ আছিল কৃষি। এই সময়ত ইউৰোপীয় অর্থনীতিৰ ক্ষেত্রত ভূমি সম্পত্তিৰ অধিকাৰ হোৱাটো আছিল সামাজিক মর্যাদা আৰু গৌৰৱৰ প্রমাণপত্র। কৃষিক্ষেত্রত কিছুমান বাধাৰ ভিতৰত আছিল—বৈজ্ঞানিক কৃষিপদ্ধতিৰ অভাৱ, সামন্তবাদী উৎপীড়ন আৰু দাসত্ব প্রথা আদি। খাদ্য শস্য আৰু খাদ্য সামগ্রীৰ ৰপ্তানি কঠোৰভাৱে নিষিদ্ধ আছিল। ইয়াৰ ফলত খাদ্য সামগ্রীৰ মূল্য যথেষ্ট নিম্ন আছিল। ফলস্বৰূপে, কৃষকে নিজৰ উৎপাদন বিক্রী কৰি কোনো লাভ নাপাইছিল। বৈজ্ঞানিক কৃষিকর্মৰ বাবেও কোনো উৎসাহ নাছিল। এই উদাসীন মনোভাৱৰ বাবে গ্রাম্য জনসংখ্যা দৰিদ্রতাত পৰিছিল। সামন্তীয় শোষণ আৰু মনৰিয়েল ব্যৱস্থাই কৃষিৰ বিকাশত বাধা দিছিল। অধিকাংশ কৃষক আছিল দাস (serf), যিসকল নিজ মালিকৰ ভূমিত থাকিছিল আৰু তেওঁলোকক ৰাজনৈতিক আৰু নাগৰিক অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত কৰা হৈছিল। তেওঁলোক ৰাজ্য, জমিদাৰ আৰু গীর্জাৰ দ্বাৰা আৰোপ কৰা বিভিন্ন ধৰণৰ কৰ বহন কৰিবলগীয়া হৈছিল।

অষ্টাদশ শতিকাৰ ইউৰোপত মধ্যযুগীয় সমাজ ব্যৱস্থাৰ পৰম্পৰা বহন কৰা হৈছিল। সাধাৰণ মানুহ যেনে—কৃষক, কর্মচাৰী আদি, যিসকলৰ উচ্চ বংশৰ যোগ্যতা নাছিল তেওঁলোকেই তৃতীয় স্তৰৰ গঠন কৰিছিল। চার্ফবোৰে কোনো ধৰণৰ মজুৰি নোহোৱাকৈ তেওঁলোকৰ মালিকৰ ভূমিত বাধ্যতামূলকভাৱে খাটনি (corve) বা শৰীৰিক পৰিশ্রম আগবঢ়াব লগা হৈছিল। তেওঁ ৰাজ্য, জমিদাৰ আৰু গীর্জাক বিভিন্ন কৰ দিবলগীয়া হৈছিল। আন কৃষক যেনে মুক্ত কৃষক, মেটায়াৰ (meteors) ভাড়াতীয়াৰ কৃষকসকলৰ অৱস্থাও কোনো কাৰণতে দাসসকলতকৈ ভাল অৱস্থা নাছিল। কৃষকসকলক সমাজত সকলো ধৰণৰ নাগৰিক আৰু ৰাজনৈতিক মর্যাদাৰ পৰা বঞ্চিত কৰা হৈছিল। তৃতীয় স্তৰৰ অন্তর্গত আন এটা দুখীয়া আৰু হতাশ শ্রেণী আছিল ছান্সকুলোট (sansculottes), তেওঁলোকৰ ভিতৰত আছিল পেৰিছ আৰু অন্যান্য চহৰৰ মাল-বহনকাৰী, দৈনন্দিন শ্রমিক, ভিক্ষাৰী, ফুটপাথত বাস কৰা লোকসকল।

গ্রাম্য অভিজাতসকল তেওঁলোকৰ নিজৰ নিজৰ গাঁৱৰ সম্পত্তিত বাস কৰিছিল। তেওঁলোকৰ হাতত শক্তি নাইবা ধন-সম্পত্তি একোৱে নাছিল তথাপিও জন্মগত বংশ গৌৰৱৰ বাবে তেওঁলোকে নিজৰ স্থিতিত গৌৰৱ অনুভৱ কৰিছিল। মাটিৰ মালিকীস্বত্ব আটাইতকৈ সন্মানীয় কাম হিচাপে গণ্য হৈছিল। অভিজাতসকলৰ তৃতীয় শ্রেণী আছিল সেৱা-অভিজাত (service nobles), যিসকলে উচ্চ পদত অধিষ্ঠিত হৈ অভিজাতৰ মর্যাদা লাভ কৰিছিল।

বিপ্লৱৰ বাবে কৃষকৰ অন্যতম উল্লেখযোগ্য অৱদান আছিল সামন্তীয় বিশেষাধিকাৰ বিলুপ্ত আৰু ভূমি পুনৰ বিতৰণৰ প্রতি তেওঁলোকৰ সমর্থন। ১৭৮৯ চনত ৰাষ্ট্রীয় বিধানসভাই সামন্তবাদ বিলুপ্ত কৰাৰ পিছত কৃষকসকলৰ মাজত ব্যাপক আনন্দৰ ঢৌ উঠিছিল আৰু তেওঁলোকে আগ্রহেৰে নিজৰ পূর্বৰ মালিকৰ পৰা মাটি আৰু সম্পত্তি জব্দ কৰিছিল। এই প্রক্রিয়াটো যাক 'মহান ভূমি পুনঃবণ্টন' (Great Land Redistribution) বুলি জনা যায় ই গ্রাম্য ফ্রান্সৰ সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক পৰিৱেশক মৌলিকভাৱে পৰিবর্তন কৰিছিল আৰু কৃষকসকলক

ভূমিৰ মালিক হিচাপে ক্ষমতা প্ৰদান কৰিছিল। অৱশ্যে বিপ্লৱে কৃষক সম্প্ৰদায়ৰ ভিতৰত প্ৰত্যাহ্বান আৰু বিভাজনো কঢ়িয়াই আনিছিল। বিপ্লৱ ক্ৰমান্বয়ে উগ্ৰ হোৱাৰ লগে লগে কৃষক সমাজৰ ভিতৰত বিভেদৰ সূচনা হ'ল। বিশেষকৈ, যিসকল কৃষকে কট্টৰ বিপ্লৱী আদৰ্শ সমৰ্থন কৰিছিল আৰু যিসকল ৰাষ্ট্ৰবাদী বা ৰাজভক্ত আছিল তেওঁলোকৰ মাজত উত্তেজনা আৰু মতভেদৰ সৃষ্টি হৈছিল। বিপ্লৱী সংস্কাৰসমূহ যেনে জোৱান ভৰ্তি আৰু শস্য জব্দ লাগু কৰাৰ ফলত কিছু অংশৰ কৃষকসকলৰ মাজত প্ৰতিবাদ আৰু বিদ্ৰোহৰ সূচনা হৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও বিপ্লৱ হিংসা আৰু বিশৃঙ্খলতাত পৰিণত হোৱাৰ লগে লগে কৃষকসকলে দুঃখ-কষ্ট আৰু হতাশাৰ সন্মুখীন হৈছিল। বিপ্লৱৰ ফলত হোৱা অৰ্থনৈতিক অস্থিৰতা, নিম্নমানৰ খেতি আৰু খাদ্য সংকটে কৃষকসকলৰ অৱস্থা অধিক জটিল কৰি তোলে। বিপ্লৱী চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে ক্ষোভ বঢ়ায়। ভেণ্ডী বিদ্ৰোহৰ দৰে কৃষক বিদ্ৰোহে কিছুমান গ্ৰাম্য সম্প্ৰদায়ৰ মাজত গভীৰভাৱে লুকাই থকা অভিযোগ আৰু বৈপ্লৱিক পৰিৱৰ্তনৰ প্ৰতিৰোধক স্পষ্ট কৰি তুলিছিল।

৫.৫ মহিলাসকল আৰু তেওঁলোকৰ ভূমিকা

ফৰাছী বিপ্লৱৰ সময়ছোৱাত মহিলাসকলৰ আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য অৱদান আছিল ৰাজনৈতিক সচেতনতা আৰু আন্দোলনত তেওঁলোকৰ সক্ৰিয় অংশগ্ৰহণ। মহিলাসকলে বিপ্লৱী ক্লাব আৰু সমাজসমূহত অংশ লৈ ৰাজনৈতিক চিন্তাভাবনা আলোচনা কৰিছিল। তেওঁলোকে প্ৰতিবাদ সংগঠিত কৰিছিল আৰু সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱৰ্তনৰ দাবী উত্থাপন কৰিছিল। ১৭৯৩ চনত গঠন 'হোৱাছ'চাইটি অৱ ৰিভল্যুচনেৰী ৰিপাব্লিকান উইমেন' নামৰ গোটসমূহে মহিলাসকলক নিজৰ বিপ্লৱী আবেগ প্ৰকাশ কৰাৰ লগতে সমতা আৰু নাগৰিকৰ অধিকাৰৰ দাবী উত্থাপন কৰাৰ এখন মঞ্চ প্ৰদান কৰিছিল।

মহিলাসকলে জনসাধাৰণৰ প্ৰতিবাদ আৰু প্ৰদৰ্শনসমূহত বিশেষকৈ খাদ্যৰ অভাৱ আৰু আৰ্থিক কষ্টৰ সময়ছোৱাত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। ১৭৮৯ চনৰ অক্টোবৰ মাহত হোৱা আইকনিক 'ভাৰছাইলৈ মহিলা মাৰ্চ'টো য'ত হাজাৰ হাজাৰ মহিলা ৰুটিৰ দাবী কৰিবলৈ আৰু ৰজাৰ মুখামুখি হোৱাৰ উদ্দেশ্যেলৈ সমদল উলিয়াইছিল, সেই সময়ৰ বিপ্লৱী ঘটনাসমূহত তেওঁলোকৰ সক্ৰিয় অংশগ্ৰহণৰ এক উদাহৰণ দাঙি ধৰে। ৰাজপথৰ প্ৰতিবাদ আৰু মহিলাসকলৰ অংশগ্ৰহণে তেওঁলোকৰ কৰ্তৃত্বক প্ৰত্যাহ্বান জনাই আৰু সামাজিক ন্যায়ৰ দাবী দৃঢ়তাৰে প্ৰকাশ কৰিছিল। ৰাজনৈতিক সক্ৰিয়তাৰ উপৰিও মহিলাসকলে প্ৰচাৰক, লেখক, প্যাম্প্লেটাৰ হিচাপে নিজৰ ভূমিকাৰ জৰিয়তে বিপ্লৱী কাৰ্য্যত অৰিহণা যোগাইছিল। অলিম্প ডি গ'জেছ আৰু থেৰ'ইন ডি মেৰিকোৰ্টৰ দৰে মহিলা লেখিকাই নাৰীৰ অধিকাৰ, সমতা, ৰাজতন্ত্ৰ আৰু অভিজাত শ্ৰেণীৰ উচ্ছেদৰ পক্ষে পোষকতা কৰি প্ৰভাৱশালী গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছিল। ডি গৌজেছৰ নাৰী আৰু মহিলা নাগৰিকৰ অধিকাৰ ঘোষণাই (১৭৯১) বিপ্লৱী প্ৰকল্পৰ পৰা নাৰীক বাদ দিয়াৰ প্ৰশ্ন কৰা হৈছে আৰু আইনৰ সন্মুখত লিংগ সমতাৰ দাবী উত্থাপন কৰা হৈছে।

ফৰাচী বিপ্লৱৰ স্বভাৱ আৰু অৱদানঃ

উল্লেখিত বিপ্লৱী ধাৰণাসমূহ কেৱল ফ্ৰান্সৰ ভিতৰত সীমাবদ্ধ নাছিল, বৰঞ্চ ফ্ৰান্সৰ বাহিৰলৈও বিস্তাৰ লাভ কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। সেয়ে আৰম্ভণিৰ পৰাই ফ্ৰান্সৰ বাহিৰৰ দাৰ্শনিকসকলে এটা প্ৰতিবাদী বৰ্ণনা গঢ়ি তোলাত আৰম্ভ কৰে, য'ত তেওঁলোকে বিপ্লৱৰ জৰিয়তে পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰণা আৰু প্ৰক্ৰিয়াটোক কঠোৰভাৱে সমালোচনা কৰিছিল। ফৰাচী বিপ্লৱৰ ঠিক পিছতেই বিখ্যাত ইংৰাজ দাৰ্শনিক এডমাণ্ড বাৰ্কে ইয়াক এটা গোটৰ দ্বাৰা কঢ়িয়াই অনা 'অপ্ৰয়োজনীয় পৰিঘটনা' দুষ্টতাৰ মূৰ্তিৰ বাহিৰে আন একো নহয় বুলি অভিহিত কৰিছিল। বাৰ্কে ফৰাচী বিপ্লৱক শাসকসকলৰ বিৰুদ্ধে শিক্ষিত শ্ৰেণীৰ এটা 'ষড়যন্ত্ৰ' হিচাপেও গণ্য কৰিছিল। আচলতে বাৰ্কে নিজকে আত্মপক্ষ সমৰ্থন কৰি কৈছিল যে তেওঁ পৰিৱৰ্তনৰ বিৰোধী নহয় কিন্তু তেওঁ অনুভৱ কৰিছিল যে এনে পৰিৱৰ্তন অতীতৰ পৰম্পৰা আৰু ৰীতি-নীতিৰ সৈতে সামঞ্জস্য ৰাখি হোৱা উচিত। একেদৰে স্কটিছ দাৰ্শনিক থমাছ কাৰ্লাইলে বিপ্লৱৰ এক ভয়ংকৰ ছবি অংকন কৰিছিল আৰু বিপ্লৱী জনসাধাৰণক এক অনিয়ন্ত্ৰিত, ৰক্তপিপাসু আৰু বনৰীয়া দৃষ্টিৰ জনতাৰ ৰূপত চাইছিল। ফ্ৰান্সৰ ভিতৰতো বিৰোধীসকলৰ ভিন্নমত প্ৰকাশ পাইছিল। ১৮৭৬

চনত ফৰাচী পণ্ডিত এইচ. টেইনে লিখিছিল যে, বিপ্লৱ হৈছে এক 'মানুহৰ ওপৰত গাধ আৰু ঘোৰাৰ বিদ্রোহ, যাক বান্দৰে পৰিচালনা কৰি থাকে আৰু যাৰ কণ্ঠস্বৰ টিয়াৰ দৰে।'

ফৰাচী বিপ্লৱে ফৰাচী জনসাধাৰণৰ পৰা তীব্র সঁহাৰি পাইছিল। সমতা, স্বাধীনতা আৰু ভ্রাতৃত্ববোধৰ ধাৰণাটোৱে সমগ্র সময়ছোৱাত প্রতিধ্বনিত হৈছিল আৰু বিশ্বজুৰি এক নতুন যুগৰ আৰম্ভণি ঘটিছিল। তথাপিও ফৰাচী বিপ্লৱ আছিল বাস্তৱ সময়ৰ ৰাজনৈতিক পৰিঘটনা যিয়ে ফ্রান্সৰ ভিতৰত আৰু বাহিৰত সুদূৰপ্রসাৰী প্রভাৰ পেলাইছিল। এই পৰিস্থিতিত ইউৰোপীয় শক্তিসমূহে ফৰাচী বিপ্লৱৰ তীব্র বিৰোধিতা কৰিছিল। প্রসংগক্রমে ইউৰোপৰ প্রায় সকলো তথাকথিত 'জ্ঞানপুঞ্জি শাসক' একত্রিত হৈ ফৰাচী বিপ্লৱক আঘাত হানিবলৈ আগবাঢ়ে যিটো আছিল জ্ঞানোন্মেষ দর্শনৰ এক সর্বোচ্চ পৰম প্রকাশ। জেকবিন আৰু নেপোলিয়ন বোনাপার্টৰ অধীনত ফ্রান্সত বিপ্লৱী আদর্শৰ অতিমাত্রাই বিশেষকৈ ষোড়শ লুইৰ ফাঁচীৰ পিছত ইউৰোপৰ বাকী ৰজাসকলক আতংকিত কৰি পেলাইছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

তলত দিয়া প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰ দিয়ক-

প্রশ্ন নং ৪ঃ থমাছ কার্লাইলে বিপ্লৱীসকলক কেনেদৰে চাইছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৫ঃ 'মার্চ অন ভার্চাইল'ত মহিলাসকলে কিয় অংশগ্রহণ কৰিছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৬ঃ কৃষকসকল কিয়অতি কষ্টত আছিল?

.....

৫.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টোৰ অধ্যয়নৰ অন্ততঃ

- ফ্রান্সত পুৰণি শাসন ব্যৱস্থা আৰু ইয়াৰ কার্যকলাপ আৰু সামাজিক গাঁথনি, গাঁওলীয়া জনসাধাৰণৰ অৱস্থাই বিপ্লৱৰ পথ প্রশস্ত কৰিছিল।
- ফ্রান্সৰ বিপ্লৱটো ফ্রান্সৰ স্বেচ্ছাচাৰী ৰাজতন্ত্রৰ বিৰুদ্ধে এটা প্রতিক্রিয়া আছিল। জীৱনৰ সকলো ক্ষেত্রত ফ্রান্সৰ ৰাইজৰ ব্যাপক অংশগ্রহণে এই বিপ্লৱটোত উল্লেখযোগ্য গতি আনিছিল।
- ১৭৮৯ চনৰ ফৰাচী বিপ্লৱৰ ফলত ইউৰোপত প্রচলিত ৰাজনৈতিক নীতি-নিয়ম, আদর্শ আৰু শাসন ব্যৱস্থা ভংগ হয়। এই বিপ্লৱে ফ্রান্সৰ লোকসকলৰ জীৱনৰ প্রতিটো দিশতে ব্যাপক পৰিৱর্তন আনিছিল।
- গাঁওলীয়া জনসাধাৰণে আৰু মহিলাসকলেও বিপ্লৱত অংশগ্রহণ কৰিছিল।

৫.৭ অধিক জানিবলৈ

1) Maiti Prabhatanshu. 1970. A History of Europe (1789-1919). Kolkata : India, Shreedhar Prakashani.
2) Hayes, C J H (1963) : Modern Europe to 1870. New York. America : Macmillan.
3) Ketelbey, C.D.M (2000) : Short History of Modern Europe. New Delhi, India : Surjeet Publication.

✓ ৫.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ তৃতীয় স্তৰ(The Third Estate)

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ লুই চতুর্দশ (Louis XIV)

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ সাংবিধানিক (Constitutional)

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ থ'মাছ কার্লাইলৰ দৃষ্টিত বিপ্লবী জনসাধাৰণ এজন অনিয়ন্ত্রিত, ৰক্তপিপাযু আৰু বন্য প্রাণীৰ দৃষ্টিৰ গণদল হিচাপে গণ্য কৰিছিল।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ খাদ্য আৰু ৰুটিৰ দাম বৃদ্ধি পোৱাৰ বাবে খাদ্যৰ দাবী জনাবলৈ।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ কৰ বৃদ্ধি।

? ৫.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চমু উত্তৰৰ প্রশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ ফৰাচী বিপ্লৱৰ সময়ত ফ্রান্সৰ সম্রাট কোন আছিল?

প্রশ্ন ২ ঃ কৰভে (Corve) বুলিলে কি বুজা?

(খ) চমু প্রশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ চমুটোকা লিখা—

(ক) সামাজিক চুক্তি তত্ত্ব।

(খ) বিপ্লৱৰ পূর্বৰ ফ্রান্সৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা।

(গ)সামাজিক শ্রেণী হিচাপে ধর্মগুৰুসকল।

(গ) দীঘলীয়া প্রশ্ন (৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ ১৭৮৯ চনৰ বিপ্লৱৰ বাবে পুৰণি শাসন ব্যৱস্থা কিয় দায়ী আছিল সেই বিষয়ে আলোচনা কৰা।

প্রশ্ন ২ ঃ বিপ্লৱৰ লগত কৃষকসকল কেনেদৰে জড়িত আছিল? ব্যাখ্যা কৰা।

*** ***** ***

অধ্যায় ৬ঃ ফৰাচী বিপ্লৱ আৰু ইয়াৰ পৰিণাম

অধ্যায় গাঁথনি

৬.১ উদ্দেশ্য
৬.২ পৰিচয়
৬.৩ বিপ্লৱৰ প্ৰভাৱ - এখন নতুন সামাজিক ব্যৱস্থাৰ উদয়
৬.৪ নেপোলিয়ন আৰু বিপ্লৱ
৬.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৬.৬ অধিক জানিবলৈ
৬.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৬.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৬.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ইউৰোপত বিপ্লৱৰ প্ৰভাৱ কেনেকৈ হ'ল
- দেশখনত এটা নতুন সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা গঢ় লৈ উঠাৰ ফলত হোৱা আন্তঃসাম্বিক প্ৰভাৱ আৰু
- বিপ্লৱৰ সময়ছোৱা ফ্ৰান্সত ৰাজনৈতিক বিশৃংখলাৰ মাজত নেপোলিয়নৰ উত্থান।

৬.২ পৰিচয়

পূৰ্বৰ অধ্যায়ত আমি ফ্ৰেন্স বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলোঁ, বিশেষকৈ বিপ্লৱৰ বৌদ্ধিক উৎসসমূহৰ ওপৰত আলোকপাত কৰিছিলোঁ। আন বহুতো কাৰকো আলোচনা কৰা হৈছিল, বিশেষকৈ কৃষক আৰু মহিলাসকলৰ ভূমিকা।

এই অধ্যায়ত আমি বিপ্লৱৰ পাছত হোৱা পৰিণাম আৰু ইয়াৰ ইউৰোপ তথা তাৰ ওচৰৰ দেশসমূহত পৰা প্ৰভাৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। এই অধ্যায়ত বিপ্লৱৰ পাছত দেশখনত হোৱা আন্তঃসাম্বিক পৰিৱৰ্তন আৰু এখন ৰাষ্ট্ৰৰ ভাগ্য সলনি কৰা এজন প্ৰভাৱশালী নেতাৰ উত্থানৰ কথাও আলোচনা কৰা হ'ব।

৬.৩ বিপ্লৱৰ প্ৰভাৱ- এটা নতুন সামাজিক-ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ উদয়

ফৰাচী বিপ্লৱে ফৰাচী জনসাধাৰণৰ পৰা তীব্ৰ সঁহাৰিৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ক্ষমতা, স্বাধীনতা আৰু ভ্ৰাতৃত্ববোধৰ ধাৰণাটোৱে সমগ্ৰ সময়ছোৱাত প্ৰতিধ্বনিত হৈছিল আৰু বিশ্বজুৰি এক নতুন যুগৰ আৰম্ভণিৰ সূচনা কৰিছিল। তথাপিও ফৰাচী বিপ্লৱ আছিল বাস্তৱ সময়ৰ ৰাজনৈতিক পৰিঘটনা যিয়ে ফ্ৰান্সৰ ভিতৰত আৰু বাহিৰত সুদূৰপ্ৰসাৰী প্ৰভাৱ পেলাইছিল। এই পৰিস্থিতিত ইউৰোপীয় শক্তিসমূহে ফৰাচী বিপ্লৱৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। পৰিস্থিতিগতভাৱে ইউৰোপৰ প্ৰায় সকলো তথাকথিত প্ৰবুদ্ধ শাসক ডিসপৰ্ট ফেন্সৰ বিপ্লৱ ধ্বংস কৰিবলৈ একত্ৰিত হৈছিল, যি প্ৰবুদ্ধ চিন্তাধাৰাৰ সৰ্বোচ্চ প্ৰদৰ্শন আছিল। জেকবিন আৰু নেপোলিয়ন বোনাপাৰ্টৰ অধীনত ফ্ৰান্সত বিপ্লৱী আদৰ্শৰ অতিমাত্ৰাই বিশেষকৈ ষোড়শ লুইৰ ফাঁচীৰ পিছত ইউৰোপৰ বাকী ৰজাসকলক আতংকিত কৰিলে। ইউৰোপীয় শক্তিসমূহে ফ্ৰান্সক পৰাস্ত কৰিবলৈ আৰু ফ্ৰান্সৰ বাহিৰত বিপ্লৱী আদৰ্শৰ প্ৰসাৰ বন্ধ কৰিবলৈ চাৰিটামান

মিত্রজোঁট গঠন কৰিছিল। ইউৰোপীয় শক্তিসমূহে ফ্রান্সৰ বিপ্লৱী চৰকাৰখনক উফৰাবলৈ পঠিয়াবলৈ তেওঁলোকৰ মাজত মিত্রতা গঠন কৰিছিল। ইংলেণ্ড, প্রুছিয়া, অষ্ট্রিয়া, ৰাছিয়া, স্পেইন, হলণ্ড আৰু চার্ডিনিয়াই ফ্রান্সৰ বিৰুদ্ধে প্রথম মিত্রজোঁট গঠন কৰিছিল। প্রথমতে তেওঁলোকে বিজয় পঞ্জীয়ন কৰিছিল যদিও অতি সোনকালেই ফৰাচীসকলে মিত্রতা ভংগ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল আৰু নেপোলিয়নে ফৰাচী বিপ্লৱৰ ত্রাণকর্তা হিচাপে ঠিয় দিছিল। কিন্তু ১৭৯৮ চনত নীল যুদ্ধত নেপোলিয়নৰ পৰাজয়ৰ ফলত দ্বিতীয় মিত্রজোঁট গঠন হয় য'ত ইংলেণ্ড, ৰাছিয়া, অষ্ট্রিয়া, তু�ৰস্ক আৰু নেপলছ্ অন্তর্ভুক্ত কৰা হয়। ইফালে ফ্রান্সত নেপোলিয়ন বোনাপার্টে ক্ষমতা দখল কৰিবলৈ সক্ষম হয় যিটো ইউৰোপৰ বহু শাসকে ভাবুকি হিচাপে গণ্য কৰিছিল। তাৰ পিছৰ যুদ্ধত ইংলেণ্ডক অকলে এৰি দিয়া হৈছিল কাৰণ আন সদস্যসকলে মিত্রজোঁট এৰি থৈ গৈছিল। সাময়িক সময়ৰ বাবে শান্তি পুনৰ ঘূৰি আহিল। চুইজাৰলেণ্ডৰ আভ্যন্তৰীণ বিষয়ত নেপোলিয়নৰ অযথা হস্তক্ষেপৰ বিৰুদ্ধে ৰাছিয়া, অষ্ট্রিয়া, ছুইডেন আৰু ইংলেণ্ডৰ তৃতীয় মিত্রজোঁট গঠন কৰা হৈছিল। তৃতীয় মিত্রজোঁটৰ উদ্দেশ্য আছিল জার্মান ভাষী অঞ্চলৰ উত্তৰ অংশৰ পৰা ফৰাচী সেনাক বহিষ্কাৰ কৰা। হলেণ্ড আৰু চুইজাৰলেণ্ডৰ স্বাধীনতা আৰু চার্ডিনিয়াৰ ৰজাৰ হাতত পিডমন্ট পুনৰুদ্ধাৰ কৰা। ইউৰোপীয় শক্তিসমূহৰ মাজত এই কথাও সহমতত উপনীত হৈছিল যে এবাৰ ফ্রান্স পৰাস্ত হ'লে ইউৰোপৰ মানচিত্র পুনৰ অংকন কৰি পূর্বৰ সীমা পুনৰুদ্ধাৰ কৰা হ'ব। অৱশ্যে তৃতীয় মিত্রজোঁটেও একে ভাগ্যৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হয়। ১৮১৩ চনত ৰাছিয়া, প্রুছিয়া, অষ্ট্রিয়া আৰু ইংলেণ্ডৰ প্রত্যেককে তথাকথিত 'আলোকিত নির্ভীকসকলে শাসন কৰি চতুর্থ মিত্রজোঁট গঠন কৰে। এই সময়লৈকে নেপোলিয়নে ঘৰুৱা খেলপথাৰৰ লগতে সাগৰৰ পাৰৰ যুদ্ধক্ষেত্রতো পৰাজয়ৰ সন্মুখীন হ'বলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। ইয়াৰ পৰিণতি হিচাপে ফ্রান্সত বার্বন ৰাজতন্ত্র পুনৰ স্থাপন কৰা হয় আৰু ইউৰোপৰ জাতীয় সীমা পুনৰুদ্ধাৰ কৰা হয়।

এটা নতুন সামাজিক-ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ উদয়

ফৰাচী বিপ্লৱৰ পিছত ফ্রান্সত এক নতুন সামাজিক ব্যৱস্থাৰ উত্থান ঘটিছিল যিয়ে পুৰণি সামন্তীয় ব্যৱস্থাৰ পৰা উল্লেখযোগ্য বিচ্যুতিক প্রতিনিধিত্ব কৰিছিল। বিপ্লৱে আভিজাত্য আৰু ধর্মগুৰুসকলৰ সামন্তীয় বিশেষাধিকাৰ বিলুপ্ত কৰি শতিকাজুৰি ফৰাচী সমাজত আধিপত্য বিস্তাৰ কৰি থকা স্তৰভিত্তিক গাঁথনিটো ভাঙি পেলালে। দাসত্ব, সামন্তীয় বাবদ আৰু চেইনুৰিয়েল অধিকাৰ আদি সামন্তীয় বাধ্যবাধকতা বিলুপ্ত কৰি সামন্তীয় ব্যৱস্থাৰ অন্ত পৰিল। বিপ্লৱে আইনৰ সন্মুখত সমতাৰ নীতি প্রৱর্তন কৰি এই কথা দৃঢ়তাৰে কয় যে সকলো নাগৰিকেই তেওঁলোকৰ সামাজিক মর্যাদা বা পটভূমি যিয়েই নহওক কিয় একে আইনী অধিকাৰ আৰু সুৰক্ষাৰ অধিকাৰী। ১৭৮৯ চনত মানুহ আৰু নাগৰিকৰ অধিকাৰ ঘোষণাপত্র গ্রহণে এই নীতিসমূহক আইনত সন্নিৱিষ্ট কৰি স্বাধীনতা, ক্ষমতা আৰু ভ্রাতৃত্ববোধৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। বিপ্লৱে প্রাচীন শাসনৰ অধীনত প্রান্তীয়কৃত বুর্জোৱা বা মধ্যবিত্ত শ্রেণীক শক্তিশালী কৰি তুলিছিল। ব্যৱসায়ী, পেছাদাৰী আৰু সম্পত্তিৰ মালিকৰে গঠিত বুর্জোৱা শ্রেণীটোৱে ৰাজনীতি, বাণিজ্য আৰু সমাজত উল্লেখযোগ্য প্রভাৱ পেলাই এক প্রভাৱশালী সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক শক্তি হিচাপে পৰিচয় দিছিল। বিপ্লৱে উত্তৰাধিকাৰী সূত্রে পোৱা বিশেষাধিকাৰৰ ওপৰত ব্যক্তিগত প্রতিভা আৰু সামর্থ্যক গুৰুত্ব আৰোপ কৰি মেধা আৰু সামাজিক গতিশীলতাৰ আদর্শক প্রসাৰিত কৰিছিল। সামন্তীয় বাধা বিলুপ্ত কৰি নাগৰিক সমতাৰ প্রৱর্তনে ব্যক্তিসকলৰ দক্ষতা, শিক্ষা, যোগ্যতাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি পদবীৰ মাজেৰে উন্নীত হোৱাৰ সুযোগ সৃষ্টি কৰিছিল। বিপ্লৱে গীর্জা আৰু ৰাষ্ট্রক পৃথক কৰি, কেথলিক গীর্জাৰ বিশেষাধিকাৰ বিলুপ্ত কৰি আৰু ধর্মীয় স্বাধীনতাক প্রসাৰিত কৰি ফৰাচী সমাজখন ধর্মনিৰপেক্ষ কৰি তুলিলে। ১৭৯০ চনত ধর্মগুৰুসকলৰ নাগৰিক সংবিধানে ধর্মগুৰুসকলক ৰাষ্ট্রৰ নিয়ন্ত্রণত ৰাখিছিল যাৰ ফলত গীর্জাৰ সম্পত্তিৰ ৰাষ্ট্রীয়কৰণ আৰু ধর্মনিৰপেক্ষ ৰাজহুৱা ক্ষেত্র প্রতিষ্ঠা হয়। বিপ্লৱে আঞ্চলিক, জাতিগত আৰু ধর্মীয় বিভাজনক অতিক্রম কৰি ফৰাচী জনসাধাৰণৰ মাজত জাতীয় পৰিচয় আৰু ঐক্যৰ অনুভূতি গঢ়ি তুলিছিল। বিপ্লৱৰ প্রতীক যেনে ত্রিৰংগ পতাকা আৰু জাতীয় সংগীত 'লা মার্চেইলেজ' ফৰাচী দেশপ্রেম আৰু সংহতিৰ শক্তিশালী প্রকাশ হৈ পৰিছিল। বিপ্লৱে সাধাৰণ নাগৰিকৰ জীৱন উন্নত কৰাৰ লক্ষ্যৰে বিভিন্ন সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক সংস্কাৰৰ সূচনা কৰে। এই সংস্কাৰসমূহৰ ভিতৰত আছিল সামন্তীয় বাবদ আৰু বিশেষাধিকাৰ বিলুপ্ত কৰা, প্রগতিশীল কৰ প্রৱর্তন, ভূমিৰ পুনৰ বিতৰণ, ৰাজহুৱা শিক্ষা আৰু কল্যাণকামী কার্যসূচী স্থাপন। বিপ্লৱৰ পিছত দেশত ঘটা ঘটনাই নতুন আর্থ-ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ বৃদ্ধিৰ

পথ মুকলি কৰি দিলে।

১৭৮৯ চনৰ ১৪ জুলাইত বেষ্টিল জাহাজখন ধ্বংস কৰি পেলোৱা হয়। পৌৰসভা চৰকাৰৰ নতুন ৰূপ গঠন কৰা হয়, পেৰিছত নেচনেল গার্ড স্থাপন কৰা হয় আৰু ৰজাৰ সৈন্যৰ ঠাইত লাফায়েটক ইয়াৰ সেনাপতি নিযুক্তি দিয়া হয়। ক্ষুব্ধ কৃষকৰ দলটোৱে বহু সম্ভ্রান্ত লোকক হত্যা কৰিছিল। এই প্ৰকোপ অতি সোনকালেই সমগ্ৰ ফ্ৰান্সতে বিয়পি পৰিল। আন বহু চহৰে ইয়াক উদাহৰণ হিচাপে লৈ পেৰিছৰ আৰ্হিত চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। কৃষকসকলে বিদ্রোহ কৰি নিজৰ সামন্তৰ দুৰ্গবোৰ লুটপাত কৰিছিল। ৰজাই জোৱাৰৰ আগত নতশিৰ হ'বলগীয়া হৈছিল আৰু নেশ্যনেল গার্ডক স্বীকৃতি দিছিল, নেকাৰক বিত্তমন্ত্রী হিচাপে পুনৰ মাতি আনি সশস্ত্র সৈন্যক ঘূৰাই পঠিয়াইছিল। এই ঘটনাৰ অদ্ভুত প্ৰভাৱ পৰিল। ৰাষ্ট্রীয় বিধানসভাৰ ঐতিহাসিক অধিৱেশনত সম্ভ্রান্ত লোকসকলে নিজৰ সকলো সামন্তীয় অধিকাৰ আৰু বিশেষাধিকাৰ আত্মসমৰ্পণ কৰিছিল। ১৭৮৯ চনৰ ৪ আগষ্টত সম্ভ্রান্ত লোকসকলে চিকাৰৰ বিশেষাধিকাৰ ত্যাগ কৰে। কৰ্ভি, প্ৰথাগত সেৱা আৰু দশম ভাগ বিলুপ্ত কৰা হ'ল। ১৭৮৯ চনৰ ২৭ ছেপ্টেম্বৰত বিধানসভাই- 'মানুহ আৰু নাগৰিকৰ অধিকাৰৰ ঘোষণা' জাৰি কৰে। সমতাৰ সুঁতিকে মুখ্য বুলি ঘোষণা কৰা হ'ল। বৈষম্য বিলোপ কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হ'ল আৰু মানৱৰ অধিকাৰৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হ'ল। কিন্তু অলপতে ৰজা-দৰ্বাৰৰ অভিপ্ৰায় সন্দেহজনক বুলি জনসাধাৰণৰ মনত ভাব উৎপন্ন হ'ল। দুৰ্ভিক্ষৰ আশংকা আৰু পাউৰুটিৰ অভাৱ একেলগে চলি আছিল। পেৰিছৰ মহিলাসকলে নেতৃত্ব দি ৰজাৰ বাসস্থান ভার্চাইললৈ দীঘলীয়া যাত্রা কৰে। এইদৰে ৰজা জনসাধাৰণৰ হাতত বন্দী হৈ পৰাৰ লগে লগে ৰাজতন্ত্রৰ অন্ত পৰিছিল।

ৰাষ্ট্রীয় বিধানসভাই নতুন সংবিধানৰ খচৰা আৰম্ভ কৰিলে আৰু ই নিজকে সংবিধান সভা বুলি ঘোষণা কৰিলে। অধিকাৰৰ ঘোষণাপত্র প্রস্তুত কৰা হ'ল আৰু তাৰ আধাৰত নতুন সংবিধান প্রস্তুত কৰাৰ সিদ্ধান্ত গ্রহণ কৰা হ'ল। সংবিধান পৰিষদ হিচাপে কাম কৰা ৰাষ্ট্রীয় বিধানসভাই ফ্ৰান্সত পুৰণি শৃংখলাক শিপাই উফৰাই দিলে। দুবছৰ কঠোৰ পৰিশ্রমৰ পাছত ৰাষ্ট্রীয় সভাই এটি সংবিধান ৰচনা কৰিলে আৰু ১৭৮৯ চনৰ ২৭ আগষ্টত 'মানৱ অধিকাৰৰ ঘোষণা' প্রচাৰ কৰিলে। এই ঘোষণা 'ৰুশো-ৰ চচিয়েল কন্ট্ৰা' নামৰ বিখ্যাত গ্রন্থৰ ওপৰত আধাৰিত আছিল। ফৰাচী জনসাধাৰণৰ আৰ্থ-ৰাজনৈতিক জীৱনত নতুনকৈ খোজ পেলোৱাৰ ক্ষেত্রত এই ঘোষণাৰ প্রচণ্ড তাৎপৰ্য আছে। এই ঘোষণাৰ দ্বাৰা সকলো নাগৰিককে আইনৰ আগত সমান ঘোষণা কৰা হৈছিল আৰু নাগৰিকৰ পৰা প্রাকৃতিক অধিকাৰ কাঢ়ি ল'ব নোৱাৰি বুলি ঘোষণা কৰা হৈছিল।

ধর্মৰ ক্ষেত্রত সংবিধান সভাত উপ-সদস্যসকলে কামুছৰ প্রস্তাৱৰ সৈতে একমত হৈছিল যে গীর্জাক ৰাজ্যৰ অধীনলৈ আনা উচিত। ১৭৯০ চনৰ ১৯ ফেব্রুৱাৰিৰ এটা অধ্যাদেশৰ জৰিয়তে ফ্ৰান্সৰ গীর্জাসমূহ ৰাষ্ট্রীয়কৰণ কৰা হ'ল। বৌদ্ধ মঠ আৰু সন্ন্যাসীসকলৰ বাসগৃহ বিলাক বিলুপ্ত কৰা হ'ল। ফ্ৰান্সৰ গীর্জাৰ ওপৰত ৰোমৰ পোপৰ অধিকাৰ বিলোপ কৰা হ'ল। সন্ন্যাসপ্রথা, গীর্জাৰ বিষয়ববিয়াসকলক নিযুক্তিত পোপৰ অধিকাৰ, গীর্জালৈ দশমাংশ আৰু অন্যান্য কৰ প্রদান—এই সকলোবোৰ বাতিল কৰা হ'ল। ফ্ৰান্সৰ গীর্জাত এখন নতুন ব্যৱস্থা আৰম্ভ কৰা হ'ল। 'চিভিল কনষ্টিটিউশ্যন অৱ দ্য ক্লার্জি' (civil constitution of the clergy) নামৰ এখন আইনৰ দ্বাৰা এই ব্যৱস্থা আৰম্ভ কৰা হ'ল। গীর্জা ৰাজ্যৰ এটি বিভাগ হৈ পৰিল। বিচপ্রিকছৰ পুৰণি ভূ-সীমা বিলোপ কৰা হ'ল। প্রতিটো প্রশাসনিক বিভাগত এখন নির্বাচিত বিচপ থাকিব লাগিব। প্রতিটো কমিউনত এখনি স্থানীয় নির্বাচিত পাদ্রী থাকিব লাগিব। গীর্জাৰ বিষয়ববিয়াসকলক ৰাজ্যৰ দ্বাৰা দৰমহা দিয়া হ'ব। পোপে ফ্ৰান্সৰ গীর্জাৰ পৰা আৰু ধন সংগ্রহ কৰিব নোৱাৰিব। সকলো ধর্মতে সহিষ্ণুতা প্রদান কৰা হ'ল। পাদ্রীক নাগৰিক সংবিধান মানি চলিবলৈ শপত গ্রহণ কৰোৱা হ'ল।

ৰাজনৈতিকভাৱে এই ঘোষণাই সকলো মানুহৰ সম অধিকাৰ আৰু স্বাধীনতা ঘোষণা কৰিছিল। সংবিধানটো ১৭৯১ চনত চূড়ান্তভাৱে গ্রহণ কৰা হ'ল। এখন সংবিধানিক ৰাজতন্ত্র স্থাপন কৰা হ'ল য'ত ৰজাই কার্যবাহী বিভাগৰ মুৰব্বী আছিল কিছু সীমিত ভেটো শক্তি আৰু নিজৰ মন্ত্রী নির্বাচনৰ ক্ষমতাৰ সৈতে। বিধানসভা এখন ৭৪৫ জন সদস্যৰ এটা একক কক্ষবিশিষ্ট সংসদ আছিল যাক সীমিত ভোটাধিকাৰৰ দ্বাৰা দুবছৰৰ বাবে নির্বাচন কৰা হ'ল। ন্যায় বিভাগতো কিছুমান সংস্কাৰ আনিবলৈ চেষ্টা কৰা হ'ল। সমগ্ৰ শাসন ব্যৱস্থা কেন্দ্রচ্যুত কৰা হ'ল।

ফ্রান্সক জিলা, ক্যান্টন, কমিউন আৰু স্থানীয় পৰিষদত বিভাজন কৰা হ'ল। বিধানসভাই বিত্তীয় সমস্যা সমাধানৰ বাবে গীর্জাৰ ভূমি জব্দ কৰিলে। এছাইনাট (Assignats) নামৰ কাগজৰ টকা জাৰি কৰা হ'ল। গীর্জাতো পৰিৱর্তন অনা হ'ল। 'চিভিল কনষ্টিটিউশ্যন অৱ দ্য ক্লার্জি'ৰ দ্বাৰা পুৰণি ডায়চিচ বিলোপ কৰা হ'ল। বাইচপ আৰু পাদ্রীসকলক জনসাধাৰণৰ ভোটৰ দ্বাৰা নির্বাচিত কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ল। ফ্রান্সৰ ভিতৰৰ শুল্ক বাধাসমূহ বাতিল কৰা হ'ল আৰু ব্যৱসায়িক গিল্ড আৰু প্রতিষ্ঠানসমূহো বিলোপ কৰা হ'ল।

সংবিধানিক চৰকাৰ গঠন কৰাৰ চেষ্টা চলিছিল যদিও সেই প্রচেষ্টাই বেছিকৈ আশা নিদিলে। কিন্তু এই পদক্ষেপে গণতান্ত্রিক চৰকাৰৰ পথ মুকলি কৰিলে। ১৭৯২ চনৰ ২১ ছেপ্টেম্বৰত বহা বৈঠকত ৰাষ্ট্রীয় কনভেনচনে ফ্রান্সক এখন গণৰাজ্য বুলি ঘোষণা কৰে। ৰাজতন্ত্র বিলোপ কৰা হ'ল। এখন নতুন সংবিধান খচৰা প্রস্তুত কৰাৰ বাবে এখন নতুন সমিতি গঠন কৰা হ'ল। ৰাজতন্ত্রবাদী আৰু গণতন্ত্রবাদীৰ মাজত অভ্যন্তৰীণ সংঘাত তীব্র হৈ ভয়ংকৰ সময়ৰ সূচনা কৰিলে।

১৭৯৫ চনৰ সংবিধানটো আছিল বিপ্লৱকালীন সময়ৰ তৃতীয়টো সংবিধান। ইয়াক 'ইয়াৰ থ্রি' বা তৃতীয় বর্ষৰ সংবিধান বুলিও জনা যায়। ১৭৯৫ চনৰ অক্টোবৰত এইটো প্রস্তুত কৰা হৈছিল। ই গণতন্ত্রৰ মূল নীতিৰ কথা বিবেচনা কৰি প্রস্তুত কৰা হৈছিল। অধিকাৰ আৰু দায়িত্বৰ ওপৰত যথেষ্ট গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল। ১৭৯৫ চনৰ সংবিধান প্রস্তুতকাৰীসকলে বর্গীয় ব্যৱস্থাক প্রতিনিধিত্ব কৰিছিল। ১৭৯৫ চনৰ পৰিকল্পনাৰ মুখ্য বৈশিষ্ট্য আছিল পূর্ণ-নাগৰিকত্বভিত্তিক ভোটাধিকাৰ (manhood suffrage) নাকচ কৰা। এই সংবিধানে ধন-সম্পত্তি থকা বর্গীয় লোকসকলক ৰাজনৈতিক শক্তি প্রদান কৰিছিল। এই সংবিধান অনুসৰি ভোটাধিকাৰ সম্পত্তিৰ ভিত্তিত প্রদান কৰা হৈছিল যাৰ ফলত বেছিভাগ লোক এই অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত হৈছিল। অসংগতিৰ বাবে গণতন্ত্রবাদীসকলে সংবিধানৰ তীব্র বিৰোধিতা কৰিছিল। নেপ'লিয়নৰ ফ্রান্সৰ ৰাজনৈতিক ক্ষেত্রত আগমনে দেশখনক দ্রুতভাৱে এখন গণৰাজ্যৰ পৰা ৰাজতন্ত্রত পৰিণত কৰিলে য'ত নেপ'লিয়নে নিজকে সম্রাট হিচাপে ঘোষণা কৰিলে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

নিম্নলিখিত প্রশ্নসমূহৰ উত্তৰ দিয়ক-

প্রশ্ন নং ১ঃ চতুর্থ জোট কাৰ মাজত গঠন কৰা হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ ফ্রান্সৰ গীর্জা কেতিয়া ৰাষ্ট্রীয়কৰণ কৰা হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ ১৭৯৫ চনৰ সংবিধানৰ দ্বাৰা কোনে ৰাজনৈতিক ক্ষমতা লাভ কৰিছিল?

.....

৬.৪ নেপ'লিয়ন আৰু বিপ্লৱ

নেপ'লিয়ন বোনাপার্টৰ জন্ম ১৭৬৯ চনৰ ১৫ আগষ্টত কর্সিকাৰ আজাচিঅ' নামৰ ঠাইত হৈছিল। ১৭৮৬ চনত ১৭ বছৰ বয়সত নেপ'লিয়নে সেনাবাহিনীত আর্টিলাৰী বিষয়া হিচাপে যোগদান কৰিছিল আৰু শীঘ্রে এজন সফল সেনা বিষয়া হিচাপে নিজৰ স্বকীয়তা প্রতিষ্ঠা কৰিছিল। 'ইয়াৰ থ্রী' সংবিধানৰ দ্বাৰা কার্যবাহী শক্তি পাঁচজন সদস্যৰ এখন 'ডাইৰেক্টৰী'ৰ হাতত দিয়া হৈছিল আৰু আইন প্রণয়নৰ কার্য সম্পাদন কৰিবলৈ দুটা কক্ষ স্থাপন কৰা হৈছিল—'Council of Five Hundred' আৰু 'Council of the Ancients'। কনভেনচনে এইটোও বিধান কৰিছিল যে নতুন আইনসভাৰ দুই-তৃতীয়াংশ সদস্য বর্তমান কনভেনচনৰ সদস্যসকলৰ পৰা নির্বাচিত হ'ব যাৰ জৰিয়তে আইনসভাত ৰাজতান্ত্রিক প্রভাৱ প্রৱেশ কৰাৰ পথ বন্ধ কৰা হৈছিল। কিন্তু এই সিদ্ধান্তত ৰাজতান্ত্রিক

গোটসমূহ অসন্তুষ্ট হৈ বিদ্রোহ আৰম্ভ কৰিলে। নেপ'লিয়ন বোনাপার্ট, যি ডাইৰেক্টৰীৰ সদস্য আছিল, তেওঁ নেতৃত্ব দি কনভেনচন ৰক্ষা কৰিলে। ডাইৰেক্টৰী জনতাৰ মাজত অপ্রিয় হৈ পৰিছিল। এই সকলোবোৰ কাৰণত চাইয়েছ আৰু নেপ'লিয়নে নেতৃত্ব দি অভ্যুত্থান (coup d'etat) চলায় আৰু ১৭৯৯ চনত ডাইৰেক্টৰীক অপসাৰণ কৰি তাৰ সলনি এখন কনচুলেট স্থাপন কৰা হ'ল। নেপ'লিয়ন প্রথম কনচুল হিচাপে নির্বাচিত হ'ল।

ডাইৰেক্টৰী অপসাৰণৰ পিছত ১৭৯৯ চনত ফ্রান্সৰ বাবে এখন নতুন সংবিধান প্রস্তুত কৰা হ'ল। এই সংবিধান অনুসৰি কার্যবাহী শক্তি কনচুলেটৰ হাতত দিয়া হ'ল, য'ত তিনিজন কনচুল থাকিব আৰু তেওঁলোকক ছেনেটৰ দ্বাৰা ১০ বছৰৰ বাবে নির্বাচন কৰা হ'ব। চাইয়েছ, ডুক'চ আৰু নেপ'লিয়ন বোনাপার্ট আছিল সেই তিনি কনচুল, য'ত নেপ'লিয়নক প্রথম কনচুল হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হ'ল। অলপতে নেপ'লিয়নে চাইয়েছ আৰু ডুক'চক অপসাৰণ কৰি তেওঁলোকৰ স্থানত দুজন নতুন কনচুল নিযুক্ত কৰিলে, যিসকলৰ তেওঁক বিৰোধিতা কৰিব পৰা শক্তি নাচিল।

কনছুলেটৰ প্রথম সমস্যা আছিল ফ্রান্সৰ বিৰুদ্ধে গঠন হোৱা দ্বিতীয় মিত্রজোঁটক সাক্ষাৎ কৰা আৰু ইজিপ্তত নেপোলিয়নৰ অনুপস্থিতিত হেৰুৱা মাটি উদ্ধাৰ কৰা। ইফালে ৰাছিয়াই মিত্রজোঁটৰ পৰা আঁতৰি আহি অষ্ট্রিয়া আৰু ইংলেণ্ড এৰি ফ্রান্সৰ মুখামুখি হয়। নেপোলিয়নে জার্মানীৰ পৰা অষ্ট্রিয়ানসকলক আক্রমণ কৰিবলৈ ম'ৰ'ক পঠিয়াইছিল আৰু তেওঁ নিজেই ইটালীত তেওঁলোকক লগ কৰিবলৈ ৰাওনা হৈছিল। ছেইণ্ট বার্নার্ড পাছ পাৰ হৈ তেওঁ অভাৱনীয়ভাৱে অষ্ট্রিয়ানসকলৰ আগত উপস্থিত হ'ল। তাৰ পিছত মাৰেংগোত হোৱা যুদ্ধত অষ্ট্রিয়ানসকল সম্পূর্ণৰূপে পৰাস্ত হয় আৰু নেপোলিয়নে এটা ষ্ট্রে'কতে (১৮০০) সমগ্র ইটালী পুনৰুদ্ধাৰ কৰে। কেইমাহমানৰ ভিতৰত ম'ৰ'ও হ'হেনলিণ্ডেত অষ্ট্রিয়ানসকলৰ ওপৰত এটি নির্ণায়ক বিজয় লাভ কৰিলে, যিয়ে ভিয়েনালৈ যোৱাৰ পথ মুকলি কৰি দিলে। এই পৰাজয়বোৰে অষ্ট্রিয়াৰ সম্রাট ফ্রান্সিছ দ্বিতীয়ক শান্তিৰ বাবে আবেদন জনাবলৈ বাধ্য কৰিলে। লুনেভিলৰ শান্তি চুক্তিৰ দ্বাৰা, অষ্ট্রিয়াই কাম্প' ফর্মিঅ' চুক্তিৰ জৰিয়তে ফ্রান্সক আগতে দিয়া সকলো ভূখণ্ড পুনৰ নিশ্চিত কৰিলে আৰু ৰাইন নদীক ফ্রান্সৰ পূব সীমা হিচাপে স্বীকৃতি দিলে। লুনেভিলৰ শান্তি চুক্তিৰ পিছত জোটত থকা মাত্র এজন সদস্য—ইংলেণ্ডহে ফ্রান্সৰ বিপক্ষে ৰ'ল। নেপ'লিয়নে কূটনীতিৰ দিশে মন দিলে আৰু ইংলেণ্ডৰ ওপৰত নিৰপেক্ষ শক্তিসকলৰ থকা ক্ষোভ ব্যৱহাৰ কৰিলে। বৃটিছ জাহাজসমূহে ফ্রান্সৰ সামগ্রী আছে নে নাই চাবলৈ নিৰপেক্ষ জাহাজত সন্ধান কৰিছিল। নেপ'লিয়নে ৰুচিয়াৰ চিজাৰক 'আর্মড নিউট্রেলিটি' (Armed Neutrality) পুনৰুজ্জীৱিত কৰিবলৈ উৎসাহিত কৰিলে, য'ত ৰুচিয়া, প্রুছিয়া, ছুইডেন আৰু ডেনমার্কে অংশগ্রহণ কৰিছিল, উদ্দেশ্য আছিল—ইংলেণ্ডক ফ্রান্সৰ সামগ্রী বিচাৰি নিৰপেক্ষ জাহাজ সন্ধানৰ পৰা বিৰত কৰা। কিন্তু এই জোটে ইংলেণ্ডৰ বিপক্ষে সফলতা লাভ কৰিব পৰা নাছিল আৰু নেপ'লিয়নে ইংলেণ্ডৰ সৈতে শান্তি স্থাপন কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। তাৰ ফলত ১৮০২ চনৰ 'এমিয়েন্সৰ শান্তি চুক্তি' (Peace of Amiens) স্বাক্ষৰিত হ'ল য'ত ইংলেণ্ডে ফ্রান্সৰ পৰা অধিকৃত সকলো অঞ্চল ফিৰাই দিলে। ইংলেণ্ডে ইউৰোপত ফ্রান্সৰ অধিগ্রহণ স্বীকৃতি দিলে আৰু ইউৰোপীয় বিষয়ত হস্তক্ষেপ নকৰাৰ প্রতিশ্রুতি দিলে। ১৮০২ চনত নেপ'লিয়নে ১০ বছৰ বাবে গঠন কৰা 'কনচুলেটক জীৱনকালৰ বাবে' কনচুলেটলৈ ৰূপান্তৰ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ল আৰু নিজৰ উত্তৰাধিকাৰ নির্ধাৰণ কৰাৰ অধিকাৰ লাভ কৰিলে। এই পদক্ষেপই তেওঁক ফ্রান্সৰ একচ্ছত্র শাসক বনালে আৰু সিংহাসনৰ সন্মুখত লৈ আহিলে। এই সময়তে নেপ'লিয়নৰ জীৱনলৈ এটা ৰাজতান্ত্রিক ষড়যন্ত্র চলোৱা হ'ল, যিয়ে তেওঁক অধিক প্রাধান্যৰ প্রতীক হিচাপে প্রতিপন্ন কৰিলে। তাৰ পাছত ১৮০৪ চনৰ মে' মাহত নেপ'লিয়নে নিজকে ফ্রান্সৰ সম্রাট হিচাপে ঘোষণা কৰিলে কাৰণ এই পৰিৱর্তন ফ্রান্সৰ জনসাধাৰণৰ স্বার্থৰ সৈতে সংগতি ৰাখি কৰা হৈছিল। এখন গণভোটৰ জৰিয়তে এই সংবিধান পৰিৱর্তনক অনুমোদন দিয়া হ'ল য'ত তিনি নিধাৰিত লাখতকৈ অধিক ভোটৰ ব্যৱধানত ইয়াক স্বীকৃতি দিয়া হ'ল।

নেপ'লিয়নে তেওঁৰ সময়চোৱাত বহু সংস্কাৰ আনে। তেওঁ নির্বাচিত পৰিষদসমূহৰ ক্ষমতা হ্রাস কৰি বিভাগ আৰু কমিউনৰ দৰে সৰু প্রশাসনিক এককসমূহ 'প্রেফে', 'ছাব-প্রেফে' আৰু মেয়ৰৰ হাতত দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰে, যিসকলক তেওঁ নিজে বা পৰোক্ষভাৱে নিয়োগ কৰিছিল। ই ব্যৱস্থা আৰু শৃংখলা পুনৰুদ্ধাৰ কৰিলে কিন্তু আত্ম-শাসনৰ ধাৰণাক উপেক্ষা কৰিলে। সমাজৰ সকলো শ্রেণীৰ সহানুভূতি আকর্ষণ কৰিবলৈ তেওঁ সকলো

দলীয় ভেদাভেদ আঁতৰাই দিলে। য়েমিগ্রে আৰু ননজিউৰিং ধর্মগুৰুসকলক সহানুভূতিকভাৱে ব্যৱহাৰ কৰা হ'ল আৰু ৰাজপন্থী আৰু জিৰণিষ্টসকলক ধৰি সকলোৰে বাবে চৰকাৰী পদ মুকলি কৰা হ'ল। 'চিভিল কনষ্টিটিউশ্যন অৱ দ্য ক্লার্জি'ৰ ফলত জনসাধাৰণৰ এক বৃহৎ অংশ গীর্জাৰ পৰা বিমুখ হৈছিল সেই বাবে নেপোলিয়নে তেওঁলোকৰ কৃতজ্ঞতা অর্জন কৰিবলৈ ৰোমান কেথলিক গীর্জা পুনঃস্থাপন কৰিলে। ১৮০১ চনত তেওঁ পোপৰ সৈতে এখন চুক্তিত উপনীত হ'ল যাক কনকর্ডাট বুলি কোৱা হয়। এই চুক্তিৰ দ্বাৰা কেথলিক ধর্মক 'ফ্রান্সৰ বেছি সংখ্যক ৰাইজৰ ধর্ম' হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হ'ল। কেথলিক গীর্জাক ৰাজ্যৰ ওপৰত নির্ভৰশীল কৰি তোলা হ'ল। এই ব্যৱস্থাই গীর্জাৰ ভিতৰৰ বিভেদ শেষ কৰি জনসাধাৰণৰ ভিতৰত যথেষ্ট সন্তুষ্টি আনিলে।যিহেতু তেওঁৰ ভিতৰুৱা পুনঃগঠনমূলক কামৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ কৃতিত্ব আছিল 'চিভিল ক'ড' বা 'ক'ড অৱ নেপোলিয়ন', সেয়ে ইয়াৰ উল্লেখযোগ্য প্রভাৱ পৰে। এই বিখ্যাত সংহিতাই ফ্রান্সক এটা সাধাৰণ আইনী ব্যৱস্থা প্রদান কৰে — যি স্পষ্ট, সুশৃংখল আৰু নিয়মবদ্ধ আছিল — আৰু এইদৰে ন্যায় দ্রুত, সস্তা আৰু বিশ্বাসযোগ্য কৰি তোলে। এই আইনে আইনৰ দৃষ্টিত সমাজিক সমতাৰ প্রতিষ্ঠা কৰে, সকলোৰে বাবে ধর্মীয় সহিষ্ণুতা নিশ্চিত কৰে আৰু বিপ্লৱৰ দ্বাৰা অর্জিত বহু সমাজিক লাভ সংৰক্ষণ কৰে। অর্থনৈতিক সংস্কাৰৰ অংশ হিচাপে নেপোলিয়নে 'বেংক অফ ফ্রান্স' স্থাপন কৰিছিল। তেওঁ ব্যৱসায় আৰু উদ্যোগক উৎসাহিত কৰিছিল। শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ উন্নয়নৰ বাবে তেওঁ উচ্চ আৰু প্রাথমিক স্তৰত ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ পুনঃসংগঠন আৰু উন্নয়ন কৰিছিল। তেওঁ 'লেজিয়ন অফ অনাৰ' প্রতিষ্ঠা কৰি যোগ্যতাৰ আধাৰত এটা নতুন অভিজাত শ্রেণীৰ সৃষ্টি কৰিছিল। এই ব্যৱস্থাই ফ্রান্সবাসীৰ গৌৰৱৰ প্রেম তৃপ্ত কৰিছিল। এইদৰে তেওঁ নিজৰ প্রতি বিশ্বস্ত এখন নতুন অভিজাত শ্রেণী গঢ়ি তোলে।

১৮০৪ ৰ পৰা ১৮১৪ লৈকে ১০ বছৰ ধৰি নেপোলিয়নে ফ্রান্সৰ সম্রাট হিচাপে শাসন কৰিছিল। ঘৰুৱা ক্ষেত্রত নিজৰ স্থিতি সুদৃঢ় কৰাৰ পাছত তেওঁ আগ্রাসী ভূখণ্ড বিস্তাৰৰ নীতি অনুসৰণ আৰম্ভ কৰে। তেওঁ পুনৰ বার্বনৰ ঔপনিবেশিক নীতিক পুনৰুজ্জীৱিত কৰাৰ চেষ্টা কৰে। আমিয়েন চুক্তিৰে ইংলেণ্ডৰ সৈতে কৰা সাময়িক সন্ধি দীর্ঘস্থায়ী নহ'ল। নেপোলিয়নে অভিযোগ কৰিলে যে ইংলেণ্ডে মাল্টা খালি কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছে। আনহাতে, ইংলেণ্ডে দাবী কৰে যে ফ্রান্সে হলেণ্ড আৰু চুইজাৰলেণ্ড খালি কৰিব লাগে। কিন্তু দুয়োটা ৰাষ্ট্রই নিজৰ অধিকৃত ভূমি ত্যাগ কৰিবলৈ প্রস্তুত নাছিল আৰু সেয়ে যুদ্ধ অনিবার্য হৈ পৰে। নেপোলিয়নে হেন'ভাৰ দখল কৰে — যি আছিল ইংলেণ্ডৰ ৰজা পৰম্পৰাগতভাৱে অধিকাৰ কৰা জার্মান অঞ্চল — আৰু সেই বন্দৰসমূহ ব্রিটিছ জাহাজৰ বাবে বন্ধ কৰি দিয়ে। তাৰ পাছত তেওঁ ইংলেণ্ড আক্রমণৰ বাবে নৌসেনাৰ প্রস্তুতি লয়। কিন্তু ১৮০৫ চনৰ ট্রাফালগাৰৰ যুদ্ধত ব্রিটিছ এডমিৰেল নেলচনে ফ্রান্স আৰু স্পেইনৰ মিলিত নৌবাহিনীক পৰাস্ত কৰি ফ্রান্সৰ নৌ-শক্তিক ধ্বংস কৰে আৰু ইংলেণ্ড আক্রমণৰ সম্ভাৱনা শেষ কৰে।

এইফালে নেপোলিয়নৰ শক্তি বৃদ্ধি হোৱাত ৰাছিয়া আৰু অষ্ট্রিয়াই দুঃখ প্রকাশ কৰে। অষ্ট্রিয়াই ইটালীত নেপোলিয়নৰ আগ্রাসনক লৈ অসন্তুষ্ট হয় য'ত আগতে তেওঁলোকে প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। এই পৰিস্থিতিত ব্রিটিছ প্রধানমন্ত্রী পিট দ্য য়াংগাৰে ফ্রান্সৰ বিৰুদ্ধে তৃতীয় জোট গঠন কৰে। এই খবৰৰ লগে লগে নেপোলিয়নে দ্রুত কার্য্যত নিযুক্ত হয়। তেওঁ অষ্ট্রিয়ালৈ আগবাঢ়ি ডানিউব নদীৰ কাষত ১৮০৫ চনৰ ২০ অক্টোবৰত উল্মত অষ্ট্রিয়ান সেনাক ঘে�ৰাও কৰে। তাৰ পাছত তেওঁ ভিয়েনাত প্রবেশ কৰে। ১৮০৫ চনৰ ২ ডিচেম্বৰত নেপোলিয়নে অষ্ট্রিয়ানসকলৰ লগত 'অষ্টাৰলিৎস' যুদ্ধত জয় লাভ কৰে। এই জয়ে অষ্ট্রিয়াক তৃতীয় জোটৰ পৰা পিছু�ৱাই যাবলৈ বাধ্য কৰে আৰু তেওঁক দ্বিতীয় শ্রেণীৰ শক্তিত পৰিণত কৰে।

অষ্ট্রিয়াৰ পাছত, নেপোলিয়নে জার্মান ৰাজ্যবোৰলৈ মনোনিৱেশ কৰে আৰু জার্মান ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ পুনঃসংগঠনৰ কার্য্য আৰম্ভ কৰে। ১৮০৬ চনৰ ১৯ জুলাইত 'ৰাইনৰ জোট' ফ্রান্সৰ পৃষ্ঠপোষকতাত গঠন কৰা হয়। এই জোটৰ ফলত 'হলি ৰোমান সাম্রাজ্য' ধ্বংস হয়। এতিয়ালৈকে নিৰপেক্ষ থকা প্রাছিয়াই শেষত তৃতীয় জোটত যোগদান কৰে। নেপোলিয়নে আগতে হেন'ভাৰ প্রাছিয়াক দান কৰিছিল। কিন্তু এই তথ্য ইংলেণ্ডে শান্তি আলোচনাৰ সময়ত জানিবলৈ পায় আৰু নেপোলিয়নে হেন'ভাৰ পুনৰ ইংলেণ্ডলৈ ঘু�ৰাই দিবলৈ সিদ্ধান্ত লয়। এই ঘটনাই প্রাছিয়াক ৰুষ্ট কৰে। তেওঁ ৰাছিয়াৰ সৈতে জোট গঠন কৰি ফ্রান্সৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰে। কিন্তু 'জেনা' আৰু 'আউয়াৰষ্টাড'ৰ যুদ্ধত প্রাছিয়ান সেনাবাহিনী সম্পূর্ণভাৱে পৰাস্ত হয় আৰু নেপোলিয়নে বিজয় সহকাৰে বার্লিনত

প্ৰবেশ কৰে (১৮০৬)।

যদিও নেপোলিয়ন স্থলভাগত বিজয়ী হৈছিল, তেওঁ নৌবাহিনীত তেনেদৰে শক্তিশালী নহ'ল। সেয়েহে, তেওঁ ইংলেণ্ডৰ ওপৰত পোনপটীয়া ভাবে আক্ৰমণ কৰিব পৰা নাছিল। সেয়ে ১৮০৬ চনত মহাদেশীয় ব্যৱস্থা (continental system) গঠন কৰা হয়। ফ্ৰান্স নৌশক্তি নহয় স্থল শক্তি হোৱাৰ বাবে নেপোলিয়নে ইংলেণ্ডৰ ওপৰত প্ৰত্যক্ষ আক্ৰমণ কৰাটো অসম্ভৱ বুলি বিবেচনা কৰিছিল। সেয়েহে তেওঁ ইংলেণ্ডৰ ক্ষমতা নিৰ্ভৰশীল বাণিজ্য আৰু বাণিজ্য ধ্বংস কৰি পৰোক্ষভাৱে চুক্তিবদ্ধ হ'বলৈ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁ প্ৰতিখন মহাদেশীয় বজাৰ ব্ৰিটিছ সামগ্ৰীৰ বাবে বন্ধ কৰাটো বিচাৰিছিল যিটো ইংলেণ্ডৰ বাবে মাৰাত্মক আঘাত বুলি প্ৰমাণিত হ'ব। এইদৰে ১৮০৬ চনত তেওঁ বাৰ্লিনৰ পৰা ব্ৰিটিছ দ্বীপপুঞ্জৰ অৱৰোধ ঘোষণা কৰি আৰু ইয়াৰ সৈতে সকলো বাণিজ্য নিষিদ্ধ কৰা আদেশ জাৰি কৰে। ব্ৰিটিছৰ সকলো সামগ্ৰী জব্দ কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়া হৈছিল।

ইংলেণ্ডে ইয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়া হিচাপে 'অৰ্ডাৰ ইন কাউন্সিল' জাৰি কৰে যাৰ দ্বাৰা ফ্ৰান্স আৰু ফ্ৰান্সৰ মিত্ৰ ৰাষ্ট্ৰৰ যিকোনো বন্দৰত বাণিজ্য নিষিদ্ধ কৰা হয়। তাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া স্বৰূপে নেপোলিয়নে ১৮০৭ চনত 'মিলান ডিক্ৰী' জাৰি কৰে যাৰ অধীনত যিকোনো ৰাষ্ট্ৰৰ জাহাজ যদি ব্ৰিটিছ বন্দৰত ৰয়, তেন্তে সেই জাহাজ জব্দ কৰা হ'ব আৰু লুপ্ত সামগ্ৰী হিচাপে গণ্য কৰা হ'ব। বাৰ্লিন আৰু মিলান ডিক্ৰী মিলে 'কণ্টিনেণ্টেল চিষ্টেম' গঠন কৰে। টিলচিটত তেওঁ ইংলেণ্ডৰ বাণিজ্য ধ্বংস কৰাৰ এই আঁচনিৰ প্ৰতি ৰাছিয়াৰ আনুগত্য নিশ্চিত কৰে।

যদিও নেপোলিয়নৰ এই পৰিকল্পনা সফল নহ'ল। ব্ৰিটিছ নৌবাহিনীয়ে সমুদ্ৰত পূৰ্ণ নিয়ন্ত্ৰণ ৰাখিলে আৰু ঔপনিবেশিক সামগ্ৰী কেৱল ব্ৰিটিছ জাহাজৰ দ্বাৰা আহৰণ কৰা গৈছিল। ইংলেণ্ডৰ বাণিজ্য কিছু ক্ষতিগ্ৰস্ত হৈছিল যদিও বৰকৈ প্ৰভাৱ পৰা নাছিল। কিন্তু মহাদেশীয় ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ বাণিজ্য বিপৰ্যস্ত হৈ পৰে। ইয়াৰ ফলত দৈনন্দিন জীৱনৰ প্ৰয়োজনীয় সামগ্ৰীৰ মূল্য বৰ্ধিত হয় আৰু ইউৰোপৰ জনসাধাৰণে ইয়াৰ ফল ভীষণভাৱে ভোগে। ফ্ৰান্সৰ অধীনস্থ মিত্ৰ ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ নাগৰিকসকলে নেপোলিয়নৰ বিৰুদ্ধে অসন্তুষ্ট হয় আৰু তেওঁৰ শাসন ঘৃণনীয় হৈ পৰে।

তথাপিও, ইউৰোপ বিজয় নেপোলিয়নৰ বাবে সম্পূৰ্ণ নহ'ল — কাৰণ ৰাছিয়া ফ্ৰান্সৰ শক্তিশালী শত্ৰু আছিল। ১৮০৭ চনত ফৰাচী সৈন্যই ৰাছিয়াৰ সৈতে আইল'ৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰত তীব্ৰ যুদ্ধ কৰে। ১৮০৭ চনৰ ১৪ জুনত নেপোলিয়নে 'ফ্ৰিডলেণ্ড'ত ৰাছিয়াক পৰাস্ত কৰে। তাৰ পাছতে জাৰ আলেকজেণ্ডাৰ প্ৰথমে শান্তিৰ আবেদন জনায় আৰু 'টিলচিট চুক্তি'ত স্বাক্ষৰ কৰে। এই চুক্তিৰ দ্বাৰা নেপোলিয়নে প্ৰাছিয়াৰ অঞ্চলৰ পৰা নতুন ৰাজ্য সৃষ্টি কৰে। ৰাছিয়াৰ ভূখণ্ডৰ ক্ষতি পুনৰ ঘূৰাই পোৱা গ'ল। এই চুক্তিৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ আছিল ফ্ৰান্স আৰু ৰাছিয়াৰ মাজত নতুন মিত্ৰতা স্থাপন কৰা।

১৮০৭ চনত নেপোলিয়ন তেওঁৰ শক্তিৰ শীৰ্ষত আছিল। তেওঁ 'কণ্টিনেণ্টেল চিষ্টেম'ত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবলৈ পৰ্তুগাল অধিকাৰ কৰে। তাৰ পিছত ১৮০৮ চনত তেওঁ নিজৰ ভাতৃ জোচেফ বোনাপাৰ্টক স্পেইনৰ সিংহাসনত বহুৱাই স্পেইন দখল কৰে। উত্তৰ-পশ্চিমত ১৮১০ চনত হলেণ্ড দখল কৰে— কাৰণ হলেণ্ড শাসন কৰা তেওঁৰ ভাতৃ লুই নেপোলিয়নে ডাচ ৰাইজৰ স্বাৰ্থ উৎসৰ্গা কৰি কণ্টিনেণ্টেল চিষ্টেম বলবৎ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে। তাৰ পাছত তেওঁ উত্তৰ জাৰ্মানীৰ এক বৃহৎ অংশ বাল্টিক সাগৰলৈকে অধিকাৰ কৰে যাতে উত্তৰ ইউৰোপৰ উপকূলৰ পৰা ব্ৰিটিছ জাহাজক আঁতৰাব পৰা যায়। তেওঁ এছপৰ্টচিভ ধৰি জেনোৱা আৰু টাস্কানীৰো অধিকাৰ কৰে আৰু পেপেল ষ্টেটসমূহো সংযুক্ত কৰে।

নেপোলিয়নক শেষত ১৮১৫ চনৰ 'ৱাটাৰলু'ৰ যুদ্ধত পৰাস্ত কৰা হয় আৰু তেওঁ ব্ৰিটিছ নৌসেনাৰ এটা কেপ্টেইনৰ আগত আত্মসমৰ্পণ কৰে। ইংলেণ্ডে তেওঁক সেণ্ট হেলেনা দ্বীপত নিৰ্বাসিত কৰে। তাতে তেওঁ ছ'বছৰ পাছত ১৮২১ চনত মৃত্যুবৰণ কৰে।

মুলত, 'কণ্টিনেণ্টেল চিষ্টেম' নেপোলিয়নৰ এক ডাঙৰ ভুল আছিল। এই নীতি বলবৎ কৰিবলৈ তেওঁ ইউৰোপৰ অন্য ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ ওপৰত আগ্ৰাসন আৰম্ভ কৰে ফলত একোটা ব্যয়বহুল যুদ্ধ সংঘটিত হয় আৰু তেওঁ সৈন্য আৰু ধন-সম্পত্তিৰে হ্ৰাস পায়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

তলৰ প্রশ্নসমূহৰ উত্তৰ দিয়ক —

প্রশ্ন নং ৪ঃ ৰাটাৰলু যুদ্ধ কেতিয়া সংঘটিত হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৫ঃ চিয়েছ কোন আছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৬ঃ কনকর্ডাট বুলিলে কি বুজায়?

.....

৬.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টোৰ অধ্যয়নৰ অন্ততঃ

- ফৰাচি বিপ্লৱে ভিতৰুৱা তথা বাহ্যিকভাৱে গভীৰ প্রভাৱ পেলাইছিল।
- ভিতৰুৱাভাৱে চৰকাৰৰ ৰূপান্তৰ ঘটিছিল আৰু এখন নতুন সামাজিক ব্যৱস্থা স্থাপন কৰিবলৈ সংস্কাৰসমূহ অনা হৈছিল।
- স্বার্থান্বেষী গোটসমূহৰ মাজত হোৱা বিশৃংখলতা আৰু সংঘাতে নেপোলিয়নৰ উত্থানৰ সুযোগ আগবঢ়াইছিল।

৬.৬ অধিক জানিবলৈ

1) Hayes, C. J. H. (1963). Modern Europe to 1870. New York, USA: Macmillian.
2) Phukan, Meenaxi. (2000). Rise of Modern West. New Delhi, India: MacMillan Publishers.
3) Thomas, D. (1962). Europe Since Napoleon (2nd edition). London, UK: Longman.

৬.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ চতুর্থ জোট ১৮১৩ চনত ৰাছিয়া, প্রাছিয়া, অষ্ট্রিয়া আৰু ইংলেণ্ডৰ সৈতে গঠন কৰা হৈছিল।

২নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৭৯০ চনত।

৩নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ সম্পত্তিসম্পন্ন মধ্যবিত্তই (bourgeoise) ৰাজনৈতিক ক্ষমতা লাভ কৰিছিল।

৪নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৮১৫ চনত।

৫নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ চিয়েছ (Sieyes) আছিল ডাইৰেক্টৰীৰ এজন সদস্য যিয়ে নেপোলিয়নক সহায় কৰিছিল ডাইৰেক্টৰী উফৰাই দিবলৈ।

৬নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ নেপোলিয়ন আৰু পোপৰ মাজত স্বাক্ষৰিত এখন চুক্তি।

৬.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চমু উত্তৰৰ প্রশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ কেতিয়া সংবিধান III প্রচাৰ কৰা হৈছিল?

প্ৰশ্ন ২ ঃ কোনখন যুদ্ধত নেপোলিয়নে আত্মসমৰ্পণ কৰিছিল?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ কোনে নেপোলিয়নক ডাইৰেক্টৰী উলটাই দিয়াত সহায় কৰিছিল?

(খ) চমু উত্তৰৰ প্ৰশ্ন (প্ৰত্যেক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত দিব)

প্ৰশ্ন ১ ঃ সংক্ষিপ্ত টোকা লিখক —

(ক) নেপোলিয়নৰ আইনৰ সংহিতা (Code of Napoleon)

(খ) নেপোলিয়নৰ ভিতৰুৱা সংস্কাৰসমূহ

(গ) দীঘল প্ৰশ্ন (প্ৰত্যেক প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত দিব)

প্ৰশ্ন ১ ঃ নেপোলিয়ন বোনাপার্ট কেনেদৰে ফ্ৰান্সৰ সম্ৰাট হৈ পৰিল? ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ১ ঃ বিপ্লৱৰ ফলস্বৰূপে হোৱা সামাজিক পৰিৱৰ্তনসমূহ আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৭ঃ ঊনবিংশ শতিকাৰ ফ্ৰান্সৰ বিপ্লৱসমূহ

অধ্যায় গাঁথনি

৭.১ উদ্দেশ্য
৭.২ পৰিচয়
৭.৩ ১৮৩০ চনৰ বিপ্লৱৰ
৭.৩.১ কাৰণসমূহ
৭.৩.২ ইউৰোপত ইয়াৰ প্ৰভাৱ
৭.৪ ১৮৪৮ চনৰ বিপ্লৱৰ
৭.৪.১ কাৰণসমূহ —
৭.৪.২ ইউৰোপত ইয়াৰ প্ৰভাৱ
৭.৫ পেৰিছ কমিউন (১৮৭১)
৭.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৭.৭ অধিক জানিবলৈ
৭.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৭.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৭.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ১৮৩০ চনৰ বিপ্লৱৰ কাৰণসমূহ আৰু ইউৰোপত ইয়াৰ প্ৰভাৱ জানিব পাৰিব
- ১৮৪৮ চনৰ বিপ্লৱৰ কাৰণসমূহ আৰু ইয়াৰ প্ৰভাৱ বুজিব পাৰিব আৰু
- পেৰিছ কমিউন সন্দৰ্ভত আলোচনা কৰিব পাৰিব।

৭.২ পৰিচয়

প্ৰিয় শিক্ষাৰ্থী, আগৰ অধ্যায়টোত ফৰাচি বিপ্লৱৰ পাছত ঘটা পৰিস্থিতিসমূহ সন্দৰ্ভত আলোচনা কৰা হৈছিল, য'ত নেপোলিয়নৰ উত্থান আৰু দেশখনৰ সলনি পৰিস্থিতিৰ অধীনত উদ্ভৱ হোৱা নতুন সামাজিক-ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ বিষয়ে আলোচনা হৈছিল।

এই অধ্যায়টোত ফ্ৰান্সত ১৮৩০ আৰু ১৮৪৮ চনত সংঘটিত হোৱা বিপ্লৱসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব। এই বিপ্লৱসমূহৰ দীঘলীয়া প্ৰভাৱ পৰিছিল আৰু আমি এই দিশটোৰ বহলাই আলোচনা কৰিম।

৭.৩ ১৮৩০ চনৰ বিপ্লৱ

কাৰণসমূহ

১৮৩০ চনৰ জুলাই মাহৰ বিপ্লৱে ফ্ৰান্সৰ লগতে ইউৰোপৰ বাকী অংশকো নাটকীয়ভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিছে। সেই সময়ৰ প্ৰচলিত আৰ্থ-সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক ভাৱসাম্যহীনতাই বিপ্লৱক উৎসাহ দিছিল। বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দৃষ্টিভংগীৰ উত্থানৰ লগতে যুগ যুগ ধৰি চলি অহা ৰাজতন্ত্ৰবাদৰ সমৰ্থন বনাম জাতীয়তাবাদ আৰু গণতন্ত্ৰৰ সমৰ্থন বৃদ্ধিৰ বাবে ৰাজনৈতিক চাপ উল্লেখযোগ্য। সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক দৃষ্টিভংগী ঔদ্যোগিক

বিপ্লৱে নির্ধাৰণ কৰিছিল আনহাতে ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি বাৰ্বনৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ দ্বাৰা ৰঙীন হৈ পৰিছিল। ১৮১৪তলত দিয়া প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ দিয়ক-

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ঃ ১৮৩০ চনৰ বিপ্লৱৰ এটা উল্লেখযোগ্য ফলাফল উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ২ঃ দশম চার্লছৰ কি কি কার্য্যই ফৰাচী জনসাধাৰণক ক্ষুব্ধ কৰে?

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ঃ অভিজাতশ্ৰেণীয়ে বিশ্বাস কৰা প্ৰতিষ্ঠান তিনিখনৰ নাম লিখক।

.....

৭.৪ ১৮৪৮ চনৰ বিপ্লৱ

কাৰণসমূহ

১৮৩০ চনত অৰলিন্স ৰাজতন্ত্ৰৰ ৰাজত্বকাল আৰম্ভ হয় আৰু ১৮৪৮ চনত পেৰিছ বিপ্লৱৰ জৰিয়তে শেষ হয়। লুই ফিলিপে শাসনৰ প্ৰথম বছৰবোৰত নাগৰিকৰ মাজত জনপ্ৰিয় আছিল। তেওঁ নিজকে ৰাইজৰ ৰজা বুলি কৈছিল। ৰজাই আৰম্ভণিতে মধ্যপন্থী হ'বলৈ চেষ্টা কৰিছিল যাতে কোনো ৰাজনৈতিক দলে তেওঁক বিৰোধিতা নকৰে। ফিলিপে সময়ৰ লগে লগে সলনি হ'ব নোৱাৰিলে আৰু এই দুৰ্বলতাৰ বাবেই ৰয়েলিষ্ট, ৰিপাব্লিকান আৰু বোনাপার্টিষ্টসকলে তেওঁক অপছন্দ কৰিবলৈ ধৰিলে। ফিলিপে উচ্চ মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীক বহুত পৃষ্ঠপোষকতা দিছিল ফলত তেওঁ সমাজৰ অন্যান্য শ্ৰেণীৰ পৰা বিৰোধিতাৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হোৱাত তেওঁৰ পতন ঘটিছিল। কোনোবা ইতিহাসবিদৰ মতে ১৮৪৬-৪৭ চনত ঘেঁহু আৰু আলুৰ শস্যৰ বিফলতাৰ বাবে খাদ্যৰ অভাৱত উত্তেজনা সৃষ্টি হৈছিল যাৰ ফলত লুই ফিলিপৰ পতন ঘটিছিল। কিন্তু এই মতক লৈ বিভিন্ন সমালোচনা আছে। এজনৰ মতে সামাজিক আৰু প্ৰতিষ্ঠানিক নীতি সংস্কাৰৰ বাবে ফিলিপৰ কঠোৰতাই তেওঁৰ শাসন ব্যৱস্থাৰ পতনৰ কাৰণ আছিল। শ্ৰমিক বিৰোধী, জনবিৰোধী কৌশলৰ বাবে ৰাজনৈতিক সমর্থনৰ অভাৱত তেওঁৰ পতন হোৱাটো নিশ্চিত আছিল। ক'বানৰ মতে যদি ১৮৪৮ চনত বিপ্লৱ নহ'লহেঁতেন তেন্তে আন কোনো সময়ত বিপ্লৱ হোৱাটো নিশ্চিত। চনদ সংশোধন আৰু সাধাৰণ জনতাৰ ভোটাধিকাৰ হ্ৰাস কৰাটোৱেই আছিল শাসন ব্যৱস্থাৰ পতনৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰণ। ভোটাধিকাৰ মাত্ৰ ২.৮% জনসংখ্যাৰ মাজত সীমাবদ্ধ আছিল আৰু অধিক জনসংখ্যাক ভোটাধিকাৰ দিয়া হোৱা নাছিল। শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ উত্থান আৰু তেওঁলোকৰ বিদ্ৰোহৰ কাৰণ আছিল ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱ। জুলাই মাহৰ বিপ্লৱে ফৰাচী শ্ৰমিক শ্ৰেণীক জাগ্ৰত কৰিছিল। শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ লোকসকল দৰিদ্ৰ আছিল। তেওঁলোকে অতি কম দৰমহাত অতিৰিক্ত কাম কৰিব লগা হৈছিল। তেওঁলোকৰ জীৱন-যাপনৰ অৱস্থা বেয়া আৰু বেছিভাগেই বস্তি অঞ্চলত বাস কৰিছিল। ফিলিপৰ কৌশল আছিল মূলতঃ তেওঁলোকক দমন কৰা। তেওঁ প্ৰতিটো শ্ৰমিক আন্দোলনক বলপূৰ্বকভাৱে দমন কৰিছিল। তেওঁ শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ দুৰবস্থা দুৰ কৰিবৰ বাবে কোনো আইন আৰু নীতি প্ৰণয়ন কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ পুঁজিবাদী সমর্থক আৰু শ্ৰমিক বিৰোধী নীতিয়েই আছিল ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱৰ উল্লেখযোগ্য কাৰণ। পেটিট বুৰ্জোৱা (নিম্ন মধ্যবিত্ত শ্ৰেণী) নামৰ আন এটা শক্তিশালী সামাজিক গোট লুই ফিলিপৰ হাউট বুৰ্জোৱা (উচ্চ হস্তক্ষেপ শ্ৰেণী) নীতিত অসুখী আছিল। তেওঁলোকে লুই ফিলিপ আৰু তেওঁৰ মন্ত্ৰী গুইজ'টৰ সংস্কাৰ নথকা নীতিৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। ওপৰত আলোচনা কৰা সকলোবোৰ কথাই আছিল ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱৰ কাৰণ। এই সকলোৱে বিদ্ৰোহক এক সম্পূৰ্ণ নতুন বিপ্লৱলৈ পৰিণত কৰি দিছিল। ফলত ৰজাৰ সিংহাসনৰ পৰা পদত্যাগ কৰাৰ দৰে বহু পৰিঘটনাৰ সৃষ্টি হৈছিল, লগতে ইউৰোপৰ অন্যান্য অঞ্চলতো বিদ্ৰোহ প্ৰতিধ্বনিত হৈছিল।

ইউৰোপৰ ওপৰত প্ৰভাৱ

ফেব্ৰুৱাৰীৰ বিপ্লৱে ফৰাচী জনসাধাৰণৰ বাবে সৰ্বজনীন ভোটাধিকাৰ কঢ়িয়াই আনি গণৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰে। পৰীক্ষামূলক সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্ৰৰ অন্ত পৰিল ফেব্ৰুৱাৰী আন্দোলনৰ পিছত। বিপ্লৱৰ ইতিবাচক প্ৰভাৱ ০.২৫ নিযুতৰ পৰা প্ৰায় ৯০ লাখ ভোটাৰলৈ বৃদ্ধি পোৱাত দেখা যায়। বিপ্লৱৰ সৈতে জড়িত আন এটা ৰোমাঞ্চকৰ তথ্য হৈছে যে এই বিপ্লৱে ফ্ৰান্সত দাসপ্ৰথাৰ অন্ত পেলাইছিল। নিবনুৱাসকলৰ বাবে সকাহ অস্থায়ী চৰকাৰে ৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্মশালা প্ৰণয়নৰ জৰিয়তে লাভ কৰিছিল, যিয়ে ফৰাচী নাগৰিকসকলক 'কৰ্ম কৰাৰ অধিকাৰ' নিশ্চিত কৰিছিল। ৰাষ্ট্ৰৰ ৰাজনৈতিক মতাদৰ্শ গণতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাৰ পৰা সমাজবাদৰ ধাৰণালৈ সলনি হৈছিল। ভোটদানৰ একচেটিয়া বিশেষাধিকাৰ ধ্বংস হোৱাৰ বাবে বুৰ্জোৱা শ্ৰেণীয়ে নতুন গণতন্ত্ৰ চৰকাৰৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও বিপ্লৱটো আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বিপ্লৱলৈ পৰিণত হ'ল আৰু ইয়াৰ প্ৰভাৱ ওচৰৰ বিভিন্ন দেশত দেখা গ'ল। এই বিপ্লৱে ইউৰোপৰ ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতিত প্ৰভাৱ পেলাইছিল আৰু অষ্ট্ৰিয়াত মেটাৰ্নিচ ব্যৱস্থাৰ অন্ত পেলাইছিল। ৰাছিয়াৰ সহায়ত হাংগে�ৰীৰ বিদ্ৰোহ দমন কৰা হৈছিল। ফ্ৰান্সৰ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱেও জাৰ্মান ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ একত্ৰীকৰণত অৱিহণা যোগাইছিল। ইতিহাসবিদসকলে ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱক ইটালীৰ নেপলছ, পোপৰ ৰাজ্য, টাস্কানী আৰু ভেনিচৰ উত্থানৰ সৈতেও সম্পৰ্কিত কৰিছে। যদিও ফ্ৰান্সৰ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱৰ লক্ষ্য আছিল দেশখনৰ আৰ্থ-সামাজিক পৰিৱৰ্তন আৰু সাধাৰণ জনতাৰ ভোটাধিকাৰৰ বাবে কিন্তু শেষত বিপ্লৱে নিজৰ চৰিত্ৰ সলনি কৰি পেলাইছিল। বিপ্লৱৰ উদ্দেশ্য পূৰণ হ'ল যদিও নতুন গণৰাজ্য চৰকাৰে বিপ্লৱৰ পিছত অতি সোনকালে সমাজবাদী চৰিত্ৰটোক উলিয়াই পেলালে। ৰাষ্ট্ৰীয় কৰ্মশালা আৰু শ্ৰমিক কল্যাণমূলক আঁচনি বন্ধ কৰি দিয়া হয়। সমাজবাদৰ পৰা নতুন চৰকাৰৰ মন সলনি হোৱাৰ ফলত শ্ৰমিক সমাজত প্ৰভাৱ পৰিল আৰু ১৮৪৮ চনৰ জুন মাহত হিংসাত্মক বিদ্ৰোহ আৰম্ভ হয়। জুন মাহত ১০০০ ৰো অধিক শ্ৰমিকে প্ৰাণ হেৰুৱাৰ পিছত এই বিদ্ৰোহ দমন কৰা হৈছিল। ইয়াৰ পৰা বুজা যায় যে যদিও ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱ ৰাজতন্ত্ৰ বিৰুদ্ধে হৈছিল আৰু শ্ৰমিক শ্ৰেণীক সম অধিকাৰ আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল কিন্তু ই এটা ক্ষুদ্ৰ বুৰ্জোৱা বিপ্লৱ হিচাপে শেষ হৈছিল। ক্ৰেনভিলৰ মতে ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱ আছিল- 'অৰ্ধ বিপ্লৱ' আৰু ১৮৩০ চনৰ জুলাই বিপ্লৱৰ দূৰৈৰ ছিকুৱেল। বিপ্লৱৰ ফলাফলক সামৰি ক'ব পাৰি যে ই ফ্ৰান্সত গণতন্ত্ৰবাদ, সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক সমতাৰ সূচনা কৰিলে। এই বিপ্লৱে ফ্ৰান্সত সাধাৰণ জনতাক বিদ্ৰোহ কৰিবলৈ উৎসাহিত কৰিলে।

৭.৫ পেৰিছ কমিউন (১৮৭১)

১৮৭০ চনৰ জুলাই মাহত ফ্ৰান্স আৰু প্ৰুছিয়াৰ মাজত যুদ্ধ আৰম্ভ হয় আৰু ১৮৭০ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত ফ্ৰান্সৰ সম্ৰাট তৃতীয় নেপোলিয়নে পেৰিছ দখল কৰে। ৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰতিৰক্ষা চৰকাৰৰ বুৰ্জোৱা নেতৃত্বৰ দ্বাৰা বিশ্বাসঘাতকতা অনুভৱ কৰা পেৰিছৰ শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ জনসাধাৰণৰ মাজত ক্ৰমাৎ বৃদ্ধি পোৱা অসন্তুষ্টিৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই পেৰিছ কমিউনৰ উন্মেষ ঘটিছিল। ১৮৭১ চনৰ ১৮ মাৰ্চত চৰকাৰে মূলতঃ শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ নাগৰিকৰে গঠিত স্বেচ্ছাসেৱী মিলিচীয়া নেচনেল গাৰ্ডক নিৰস্ত্ৰ কৰাৰ চেষ্টা কৰে, যাৰ ফলত জনবিদ্ৰোহৰ সৃষ্টি হয় আৰু কমিউন প্ৰতিষ্ঠা হয়। পেৰিছ কমিউনটোৰ বৈশিষ্ট্য আছিল ইয়াৰ প্ৰগতিশীল সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক কাৰ্যসূচী যিয়ে প্ৰতিনিধিত্বমূলক অংশগ্ৰহণ আৰু কৰ্মচাৰীসকলৰ আত্ম-ব্যৱস্থাপনাৰ আধাৰত এটা বিকেন্দ্ৰীকৃত, স্থানীয় গণতন্ত্ৰ গঢ়ি তোলাৰ লক্ষ্য লৈছিল। ই স্থায়ী সেনা আৰু আৰক্ষী বাহিনীক বিলুপ্ত কৰি তাৰ ঠাইত নেচনেল গাৰ্ডক স্থাপন কৰিলে, যি কমিউনৰ প্ৰতি প্ৰত্যক্ষভাৱে জবাবদিহি আৰু সৰ্বজনীন ভোটাধিকাৰৰ দ্বাৰা নিৰ্বাচিত হৈছিল। গীৰ্জা আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ পৃথকীকৰণ, বিনামূলীয়া ধৰ্মনিৰপেক্ষ শিক্ষাৰ প্ৰৱৰ্তন, শ্ৰমিক সমবায় স্থাপন আদি প্ৰগতিশীল সামাজিক সংস্কাৰো কমিউনে ৰূপায়ণ কৰিছিল।

পেৰিছ কমিউনে ফ্ৰান্সৰ ভিতৰৰ ৰক্ষণশীল শক্তিসমূহৰ তীব্ৰ বিৰোধিতাৰ সন্মুখীন হৈছিল, য'ত ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰ আৰু প্ৰদেশসমূহৰ ৰক্ষণশীল উপাদানসমূহো আছিল। ১৮৭১ চনৰ মে' মাহত চৰকাৰী সৈন্যই পেৰিছত 'ৰক্তাক্ত সপ্তাহ' নামেৰে জনাজাত এক নিৰ্মম আক্ৰমণ চলায় যাৰ ফলত কমিউনক হিংসাত্মকভাৱে দমন কৰা হয়

আৰু ইয়াৰ হাজাৰ হাজাৰ সমর্থকক মৃত্যুদণ্ড বা নির্বাসিত কৰা হয়। তুলনামূলকভাৱে কম সময়ৰ অস্তিত্ব থকাৰ পিছতো পেৰিছ কমিউনে বিপ্লৱী উত্তেজনা আৰু শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ প্ৰতিৰোধৰ প্ৰতীক হিচাপে এক স্থায়ী উত্তৰাধিকাৰ এৰি থৈ গৈছিল। ই পিচৰ সমাজবাদী আৰু সাম্যবাদী আন্দোলনসমূহক বিশ্বজুৰি প্ৰেৰণা যুগাইছিল আৰু আজিও বিপ্লৱী সংগ্ৰাম আৰু জনগণতন্ত্ৰৰ প্ৰতীক হিচাপে স্মৰণ কৰা হয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

তলত দিয়া প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ দিয়ক-

প্ৰশ্ন নং ৪ঃ ১৮৪৮ চনৰ বিপ্লৱৰ এটা কাৰণ উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ৫ঃ ১৮৪৮ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱৰ প্ৰকৃতি উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ৬ঃ 'ৰক্তাক্ত সপ্তাহ' ৰ অর্থ কি?

.....

৭.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ১৮৩০ আৰু ১৮৪৮ চনৰ বিপ্লৱৰ ফলত সামাজিক পৰিৱর্তন ঘটিছিল আৰু ফ্ৰান্সৰ দাসত্ব ব্যৱস্থাৰ অন্ত পৰিছিল। বিপ্লৱবোৰে শ্ৰমিক শ্ৰেণীক শিকাইছিল যে চূড়ান্ত কর্তৃত্ব তেওঁলোকৰ আৰু তেওঁলোকেও ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি সলনি কৰিব পাৰে।
- ফ্ৰান্সে ৰাজনৈতিক স্থিতিশীলতাৰ সৈতে যুঁজি আছিল আৰু পেৰিছ কমিউনে এই সত্যৰ সোঁৱৰণী আছিল।

৭.৭ অধিক জানিবলৈ

1) Maiti, P. (1997). A History of Europe. Kolkata, India :Shreedhar Prakashani.
2) Thomson, David. (2007). Europe since Napoleon. New Delhi, India : Surjeet publications.
3) Vinacke, Harlod M. (2020). History of Far East in Modern Times, Revised Edition, Kalyani Publishers

৭.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ বিপ্লৱৰ ফল হিচাপে ধর্মনিৰপেক্ষতাবাদৰ উত্থান ঘটিছিল আৰু প্ৰভাৱশালী ধর্মগুৰু আৰু কেথলিক ধর্মৰ প্ৰতি ভাবুকি আহিছিল।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ১৮৩০ চনৰ ২৫ জুলাইত দশম চার্লছে চাৰিটা অধ্যাদেশ জাৰি কৰিছিল যিয়ে তেওঁক বিশেষ ক্ষমতা প্ৰদান কৰিছিল। নির্বাচনী ব্যৱস্থা সলনি কৰাৰ লগতে ভোটাধিকাৰ আৰু অধিক হ্ৰাস কৰাৰ বাবে এই অধ্যাদেশসমূহ তাৎপর্যপূর্ণ আছিল। এই অধ্যাদেশখনে সংবাদ মাধ্যমৰ কণ্ঠত বাধা আৰোপ কৰাৰ লগতে চৰকাৰৰ সমালোচনা সীমিত কৰি ৰাখিছিল।

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ অভিজাতসকলে তিনিটা প্ৰতিষ্ঠানত বিশ্বাস কৰিছিল যথা- ৰাজতন্ত্ৰ, আভিজাত্য আৰু গীর্জা।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ শ্ৰমিক শ্ৰেণীৰ উত্থান আৰু তেওঁলোকৰ বিদ্ৰোহৰ কাৰণ আছিল ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱ।

৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱ ৰজা শ্ৰেণীৰ বিৰোধিতা হিচাপে আৰম্ভ হৈছিল আৰু শ্ৰমিক শ্ৰেণীক সম অধিকাৰ আনিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল যদিও সঁচাকৈয়ে ই এটা ক্ষুদ্ৰ বুৰ্জোৱা বিপ্লৱ হিচাপে শেষ হৈছিল।

৬নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ চৰকাৰে পেৰিছৰ লোকসকলৰ ওপৰত নিৰ্মম আক্ৰমণ।

? ৭.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চমু উত্তৰৰ প্ৰশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ফৰাচী ৰাজতন্ত্ৰই সাধাৰণ জনসাধাৰণৰ সমৰ্থন কিয় হেৰুৱাই পেলালে?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৮৩০ চনৰ বিপ্লৱৰ প্ৰকৃতি কি আছিল।

(খ) চমু উত্তৰৰ প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ লুই ফিলিপৰ শাসন ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি সাধাৰণ জনতাৰ অৱস্থাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৮৩০ চনৰ জুলাই বিপ্লৱ আৰু ১৮৪৮ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱৰ মাজত তুলনা কৰক।

(গ) দীঘলীয়া প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ১৮৩০-১৮৭১ চনৰ পৰা ফ্ৰান্সৰ ৰাজনৈতিক অৱস্থাৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৮৩০ চনৰ বিদ্ৰোহৰ পৰিণতি কি আছিল? আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৮ ঃ ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱ

অধ্যায় গাঁথনি

৮.১ উদ্দেশ্য
৮.২ পৰিচয়
৮.৩ সামন্তবাদৰ সংকট
৮.৪ ৰাছিয়াত সমাজবাদ
৮.৫ ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱ
৮.৬ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৮.৭ অধিক জানিবলৈ
৮.৮ অগ্রগতি খতিয়ান
৮.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

৮.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি আপুনি-

- ১৯০৫ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ ঐতিহাসিক পটভূমি ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- ৰাছিয়াৰ সামন্তীয় গাঁথনি আৰু সমাজবাদলৈ ৰূপান্তৰৰ বিষয়ে বিতংভাৱে আলোচনা কৰিব পাৰিব আৰু
- ৰাছিয়াত বিপ্লৱৰ প্রভাৱ আৰু এই বিপ্লৱে কঢ়িয়াই অনা পৰিৱর্তনসমূহ বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব।

৮.২ পৰিচয়

পূর্বৰ অধ্যয়নত আমি ১৮৩০ আৰু ১৮৪৮ চনত ফ্রান্সক কঁপাই তোলা বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলো। এই অধ্যায়টোত ১৯০৫ চনৰ ৰাছিয়া বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব। ১৯১৭ চনৰ মহাবিপ্লৱৰ আগতে ৰাছিয়াত জাৰসকলে শাসন কৰিছিল। ১৯০৫ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ ফলত সমগ্র দেশজুৰি চৰকাৰ বিৰোধী আৰু লক্ষ্যবিহীন হিংসাৰ বিস্ফোৰণ ঘটিছিল।

এই বিপ্লৱক নিয়ন্ত্রিত বা পৰিচালিত কৰা হোৱা নাছিল তদুপৰি ইয়াৰ কোনো এটা কাৰণ বা লক্ষ্য নাছিল। ১৯০৫ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱ ৰাছিয়ান সাম্রাজ্যৰ বিশাল অঞ্চলৰ মাজেৰে বিয়পি পৰা গণ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক অৱ্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে টো আছিল আৰু ইয়াৰে কিছুমান চৰকাৰৰ প্রতি নির্দেশিত আছিল। ইয়াত শ্রমিকৰ ধর্মঘট, কৃষকৰ অশান্তি, সামৰিক বিদ্রোহ আদি অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছিল আৰু ইয়াৰ ফলত ৰাষ্ট্র ডুমা, বহুদলীয় ব্যৱস্থা আৰু ১৯০৬ চনৰ ৰাছিয়াৰ সংবিধান প্রতিষ্ঠাকে ধৰি সাংবিধানিক সংস্কাৰৰ সূচনা হৈছিল।

১৯০৫ চনৰ ২২ জানুৱাৰীৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা প্রথম ৰুছ বিপ্লৱ, যাক ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱ বুলিও কোৱা হয়। সমগ্র ৰাছিয়ান সাম্রাজ্যৰ মানুহ জাৰ, সম্ভ্রান্ত আৰু শাসক শ্রেণীৰ ওপৰত বিচলিত হৈ পৰিছিল। শ্রমিক ধর্মঘট, কৃষক অশান্তি, সামৰিক বিদ্রোহৰ জৰিয়তে তেওঁলোকে প্রতিবাদ সাব্যস্ত কৰে। জনসাধাৰণৰ হেঁচাত দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছে নিজৰ কঠোৰ শাসন সলনি কৰি কিছু সংস্কাৰ কৰিবলগীয়া হৈছিল, যেনে ৰাজ্যিক ডুমা গঠন কৰা, একাধিক ৰাজনৈতিক দলৰ অনুমতি দিয়া, ১৯০৬ চনৰ ৰাছিয়াৰ সংবিধান প্রতিষ্ঠা কৰা। নিকোলাছৰ হাতত এতিয়াও ক্ষমতা আছিল আৰু তেওঁ ডুমা ভংগ কৰিব পাৰিছিল, যিটো তেওঁ বিৰোধিতাৰ পৰা মুক্তি পাবলৈ তিনিবাৰকৈ কৰিছিল।

১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ সূচনা হৈছিল। ৰুছ-জাপান যুদ্ধত ৰাছিয়াৰ অপমান আৰু সমাজৰ বিভিন্ন গোটৰ মাজত সংস্কাৰৰ প্রয়োজন বুলি ক্রমাৎ উপলব্ধি কৰা হৈছিল। চাৰ্গেই উইটৰ দৰে ৰাজনীতিবিদে কিছু ঔদ্যোগীকৰণৰ

প্ৰচেষ্টা চলোৱাৰ পিছতো জনসাধাৰণৰ প্ৰয়োজনীয়তাসমূহ পৰ্যাপ্তভাৱে পূৰণ কৰা নহ'ল। ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ পৰা ৰাজতন্ত্ৰ সংকীৰ্ণভাৱে ৰক্ষা পৰিল যদিও ই ১৯১৭ চনৰ বৃহত্তৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ পৰিঘটনাৰ পূৰ্বাভাস দিছিল।

১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ লেখক চিডনী হাৰকেভৰ মতে ৰাছিয়ান সমাজৰ চাৰিটা সমস্যাই এই বিপ্লৱত অৰিহণা যোগাইছিল। প্ৰথমতে, নতুনকৈ মুক্ত হোৱা কৃষকসকলে অতি কম উপাৰ্জন কৰিছিল আৰু তেওঁলোকৰ আবণ্টিত মাটি বিক্ৰী বা বন্ধকত ৰাখিব পৰা নাছিল। দ্বিতীয়তে, সংখ্যালঘু জনগোষ্ঠীসমূহে চৰকাৰৰ ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ, বৈষম্য আৰু সামাজিক আৰু আনুষ্ঠানিক উভয় ধৰণৰ দমনৰ বাবে ক্ষোভিত হৈছিল, যেনে তেওঁলোকক ভোটদান আৰু নিৰাপত্তাৰক্ষী বা নৌসেনাত সেৱা আগবঢ়োৱাত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰা আৰু বিদ্যালয়ত উপস্থিতি সীমিত কৰা। তৃতীয়তে, এটা নতুন ঔদ্যোগিক শ্ৰমিক শ্ৰেণীয়ে চৰকাৰক ক্ষোভিত কৰিছিল যে তেওঁলোকে নিজকে সুৰক্ষা দিবলৈ অতি কম কাম কৰিছিল, ধৰ্মঘট আৰু শ্ৰমিক সংঘ নিষিদ্ধ কৰি। অৱশেষত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহত অনুশাসনৰ শিথিলতাৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত এক নতুন চেতনা গঢ় লৈ উঠাৰ পিছত শিক্ষিত শ্ৰেণীটোৱে পৰিৱৰ্তনৰ ধাৰণাক প্ৰবলভাৱে বিয়পাই দিলে।

ব্যক্তিগতভাৱে এই বিষয়সমূহে হয়তো ৰাছিয়াৰ ইতিহাসৰ গতিপথত কোনো প্ৰভাৱ পেলাব নোৱাৰিলেহেঁতেন, কিন্তু ইহঁতে একেলগে সম্ভাব্য বিপ্লৱৰ পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰিলে। বুৰঞ্জীবিদ জেমছ ডেফ্ৰনজোৱে লিখিছে, 'শতিকাৰ পৰিৱৰ্তনৰ সময়ত জাৰৰ একনায়কত্ববাদৰ প্ৰতি অসন্তুষ্টি কেৱল ৰাজতন্ত্ৰক উফৰাই পেলোৱাৰ বাবে উৎসৰ্গিত ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ বৃদ্ধিৰ দ্বাৰাই নহয়, উন্নত মজুৰি আৰু কৰ্ম পৰিস্থিতিৰ বাবে ঔদ্যোগিক ধৰ্মঘট, কৃষকৰ মাজত প্ৰতিবাদ আৰু বিদ্ৰোহ, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বিক্ষোভ আৰু চৰকাৰী বিষয়াৰ হত্যাৰ দ্বাৰাও প্ৰকাশ পাইছিল, যিবোৰ প্ৰায়ে সমাজবাদী বিপ্লৱীসকলে কৰিছিল।'

৮.৩ সামন্তবাদৰ সংকট

১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ মূল আধাৰ ১৮৬১ চনৰ মুক্তিৰ আদেশত (emancipation edict) পোৱা যায়, যিয়ে ৰাছিয়াৰ দাসপ্ৰথা ব্যৱস্থা বিলোপ কৰিছিল, আৰু এই সিদ্ধান্তই কৃষক আৰু ভূমিপতিসকলৰ মাজত দীঘলীয়া অসন্তোষৰ সূচনা কৰিছিল। ঔদ্যোগীকৰণৰ পূৰ্বে ৰাছিয়া আছিল প্ৰধানকৈ কৃষিভিত্তিক সমাজ, ইয়াৰ জনসংখ্যাৰ প্ৰায় এক তৃতীয়াংশই সামন্তীয় ব্যৱস্থাৰ ভিতৰত মুষ্টিমেয় শ্ৰেণীৰ মাটিৰ মালিকৰ দাস আছিল।

নিজৰ দেশখনক আধুনিকীকৰণ আৰু ঔদ্যোগীকৰণৰ বাবে কৰা ব্যাপক প্ৰচেষ্টাৰ সময়ত জাৰবাদী শাসনে এনে অপ্ৰচলিত নীতি প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল যিয়ে নগৰ কেন্দ্ৰত বাস কৰা ৰাছিয়াৰ কৃষক আৰু শ্ৰমিকসকলৰ মাজত গভীৰ ক্ষোভৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ৰাছিয়াৰ কৃষি ব্যৱস্থাৰ ফলস্বৰূপে সাধাৰণতে ৰাছিয়ান ৰাষ্ট্ৰত আৰু সমগ্ৰ ৰাছিয়ান জীৱনত সামন্তবাদৰ প্ৰাধান্যই ঊনবিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয়াৰ্দ্ধ ছবিখন আছিল। ৰাছিয়াত পুঁজিবাদী বিকাশৰ লগে লগে কৃষিক্ষেত্ৰত দাসত্ব সংৰক্ষণ কৰাটো অসম্ভৱ হৈ পৰিছিল আৰু ইয়াৰ বিলুপ্তিয়ে হিংসাত্মক সংকটৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি দেশজোৰা বিপ্লৱৰ ৰূপ লৈছিল। ১৮৬১ চনত দ্বিতীয় ছাৰ আলেকজেণ্ডাৰে দাসসকলৰ মুক্তিৰ বিতৰ্কিত আদেশৰ পিছৰে পৰা ডাঙৰ ৰাজনৈতিক অসন্তুষ্টি গঢ় লৈ উঠিছিল। ৰাছিয়াৰ কৃষকসকলে যেতিয়া দাসত্বৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰিছিল তেতিয়া তেওঁলোকে সম্পূৰ্ণ দৰিদ্ৰ হোৱাৰ বাবে তীব্ৰ অৰ্থনৈতিক সমস্যাৰ সন্মুখীন হৈছিল। কিন্তু এই কৃষকসকলক মাটি দিবলৈ হ'লে চৰকাৰে জমিদাৰ সকলক তাৰ বিনিময়ত ধন দিব লগা হৈছিল। ফলত কৃষকসকলে এই 'ঋণ' মুক্তিৰ মূল্য হিচাপে ৰাজ্যখনক ঘূৰাই দিয়াৰ দায়িত্ব ল'ব লগা হৈছিল। ফলত কৃষকৰ কষ্ট বাঢ়ি গ'ল। এইদৰে মুক্ত কৃষকসকলে চলি অহা সামন্তীয় গাঁথনি-জাৰবাদী ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি হতাশ হৈ পৰিল। এই অৱস্থাই অতি সোনকালে জনসাধাৰণৰ মাজত ৰাজনৈতিক অবিশ্বাস আৰু অসন্তুষ্টিৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

৮.৪ ৰাছিয়াত সমাজবাদ

ৰাছিয়াত সমাজবাদৰ বিকাশৰ প্ৰেক্ষাপটৰ আৰম্ভণি ইয়াৰ সামাজিক সংকটৰ পৰা আৰম্ভ হৈছে । ইয়াক বিৱৰ্তনৰ পৰিঘটনা বা অৰাজকতাবাদৰ পৰা সমাজবাদলৈ পৰিৱৰ্তন বুলি ধৰিব পাৰি। নিহিলিষ্ট আন্দোলন (Russian

Nihilism) নামেৰে পৰিচিত অতি নৈৰাজ্যবাদী আন্দোলনৰ বৃদ্ধি ১৯ শতিকাৰ ৰাছিয়াৰ ইতিহাসত এক অতি উল্লেখযোগ্য পৰিঘটনা আছিল। ইভান টুৰ্গেনেভ, মাইকেল বাকুনিন, চাৰ্গেই নেচায়েভ, নিকোলাই চেৰ্নিশেভস্কি আদি বুদ্ধিজীৱীসকলে তেওঁলোকৰ লেখা আৰু শব্দৰ জৰিয়তে জাৰবাদী শাসনৰ বিৰুদ্ধে নৈৰাজ্যবাদী মতাদর্শ আৰু ৰাজনৈতিক অসন্তুষ্টি বিয়পোৱাৰ ক্ষেত্ৰত আটাইতকৈ গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। ১৮৭০-১৮৮১ চনৰ পৰা বিপ্লৱী পর্যায়ত নিহিলিষ্ট আন্দোলনে শিখৰত উপনীত হৈছিল। ১৮৮১ চনত দ্বিতীয় জাৰ আলেকজেণ্ডাৰৰ হত্যাৰ পিছত এই আন্দোলন সম্পূর্ণৰূপে নিঃশেষ কৰি পেলোৱা হয়।

১৮৯৪ চনত ৰোমানভ বংশৰ দ্বিতীয় নিকোলাছ ৰাছিয়াৰ জাৰ হয়। তেওঁৰ শিক্ষা অত্যন্ত কম আছিল ফলস্বৰূপে তেওঁৰ বৌদ্ধিক দৃষ্টিভংগীও সংকীর্ণ আছিল আৰু ৰাছিয়ান সমাজৰ পৰা তেওঁ প্ৰায়ে বিচ্ছিন্ন হৈ আছিল। ইয়াৰ উপৰিও তেওঁ আৰু তেওঁৰ সম্ৰাজ্ঞী আলেকজেণ্ড্ৰিয়া এজন বন্য ৰহস্যবাদী আৰু ৰোগ নিৰাময়কাৰী গ্ৰেগৰী ৰাছপুটিনৰ প্ৰভাৱত বিভ্ৰান্ত হৈ পৰিছিল। কম সময়ৰ ভিতৰতে জাৰৰ ব্যক্তিত্ব আৰু দক্ষতাৰ ওপৰত জনসাধাৰণে গভীৰভাবে অসন্তোষ হৈ পৰিছিল।

১৯১৪ চনৰ আগতে ৰাছিয়াত সকলো ৰাজনৈতিক দল অবৈধ আছিল। মার্কছৰ ধাৰণাক সন্মান কৰা ছ'চিয়েলিষ্টসকলে ১৮৯৮ চনত ৰাছিয়ান ছ'চিয়েল ডেম'ক্ৰেটিক ৰ্কাৰছ পার্টি প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। কিন্তু চৰকাৰী পুলিচিঙৰ বাবে ই অবৈধ সংগঠন হিচাপে কাম কৰিবলগীয়া হৈছিল। এই দলটোৱে এখন বাতৰি কাকত প্ৰচাৰ কৰিছিল, শ্ৰমিকক সংগঠিত কৰিছিল আৰু ধর্মঘটৰ আয়োজন কৰিছিল।

ৰুছদেশ কিছুমান সমাজবাদীয়ে অনুভৱ কৰিছিল যে ৰাছিয়াৰ কৃষকে সময়ে সময়ে মাটি ভাগ কৰাৰ প্ৰথাই তেওঁলোকক প্ৰাকৃতিক সমাজবাদী কৰি তুলিছে। গতিকে শ্ৰমিক নহয়, কৃষকসকল বিপ্লৱৰ মূল শক্তি হ'ব আৰু ৰাছিয়াই আন দেশতকৈ অধিক সোনকালে সমাজবাদী হ'ব পাৰে। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ ফালে সমাজবাদীসকল গ্ৰাম্য অঞ্চলত সক্ৰিয় আছিল। ১৯০০ চনত তেওঁলোকে সমাজবাদী বিপ্লৱী দল এটাক গঠন কৰে। এই দলটোৱে কৃষকৰ অধিকাৰৰ বাবে সংগ্ৰাম কৰি সম্ভ্ৰান্ত লোকৰ মাটি কৃষকৰ হাতলৈ হস্তান্তৰ কৰিবলৈ দাবী জনায়। কৃষকৰ বিষয়ে সামাজিক গণতান্ত্ৰিকসকলে সমাজবাদী বিপ্লৱীসকলৰ সৈতে মতানৈক্য প্ৰকাশ কৰিছিল। লেনিনে অনুভৱ কৰিছিল যে কৃষকসকল এটা ঐক্যৱদ্ধ গোট নহয়। কোনোবা দুখীয়া, কোনোবা ধনী আৰু কোনোবাই শ্ৰমিক হিচাপে কাম কৰিছিল আৰু কোনোবাই শ্ৰমিক নিয়োগ কৰা পুঁজিপতি আছিল। সেয়েহে, তেওঁলোকৰ ভিতৰত থকা এই 'পার্থক্য'ৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি তেওঁলোক সকলোৱেই সমাজবাদী আন্দোলনৰ অংশ হ'ব নোৱাৰিলে।

এটা সংগঠনৰ কৌশলক লৈ দলত বিভাজন হৈছিল। ভ্লাদিমিৰ লেনিনে (বলছেভিক গোটৰ নেতা) ভাবিছিল যে জাৰবাদী ৰাছিয়াৰ দৰে দমনমূলক সমাজত দলটো অনুশাসিত হ'ব লাগে আৰু ইয়াৰ সদস্যৰ সংখ্যা আৰু গুণগত মান নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব লাগে। আন কিছুমানে (মেনচেভিক) ভাবিছিল যে দলটো সকলোৰে বাবে মুকলি হ'ব লাগে (জার্মানীৰ দৰে)।

১৯ শতিকাৰ শেষৰ বছৰবোৰত ৰাছিয়াৰ উদ্যোগৰ বহুখিনি বিকাশ ঘটিছিল। সস্তীয়া শ্ৰমিকৰ যোগান, দাসসকলৰ মুক্তিৰ ফলত উপলব্ধ আছিল। উদ্যোগৰ শ্ৰমিকসকলে দীঘলীয়া সময় কাম কৰা, কম মজুৰি, নিষ্ঠুৰতা আৰু লুণ্ঠনকাৰী জৰিমনা বিহাৰ ব্যৱস্থাৰ ফলত ক্ষতিগ্ৰস্ত হৈছিল। এইদৰে উদ্যোগৰ সম্প্ৰসাৰণে ৰাছিয়াত সর্বহাৰা আৰু পুঁজিপতি নামেৰে দুটা স্পষ্ট শ্ৰেণীৰ সৃষ্টি কৰিলে। শ্ৰমিকসকলৰ দুখ-কষ্টৰ প্ৰতি জাৰবাদী শাসন অন্ধ আছিল। এই অৱস্থাত অৱশেষত ৰাছিয়াত সমাজবাদৰ প্ৰৱণতা বৃদ্ধি পাব। ১৮৯৮ চনত মার্ক্সবাদী ৰাছিয়ান ছ'চিয়েল-ডেম'ক্ৰেটিক লেবাৰ পার্টি (RSDLP) গঠন কৰা হয় আৰু তাৰ পিছত ১৯০৩ চনত বিভাজিত হৈ মেনশ্বেভিক আৰু বলছেভিক নামৰ দুটা দল গঠন কৰা হয়। ১৯১৭ চনৰ মহাবিপ্লৱৰ পিছত প্ৰায় এশ বছৰৰ বাবে ৰাছিয়াৰ ভৱিষ্যত নির্ধাৰণ কৰা ৰাছিয়াৰ দুটা প্ৰধান সমাজবাদী দল।

জানি থোৱা ভাল

ৰাছিয়াৰ ৰহস্যবাদী আৰু স্বঘোষিত পবিত্ৰ ব্যক্তি গ্ৰীগোৰী ৰাছপুটিন, যাক 'উন্মাদ সন্ন্যাসী' বুলিও কোৱা হয়, তেওঁ ৰাছিয়াক শাসন কৰা চূড়ান্ত সাম্ৰাজ্যবাদী বংশ ৰোমানভ পৰিয়ালৰ ভিতৰৰ মহলত উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰিছিল। নিজৰ কথিত নিৰাময় ক্ষমতাৰ বাবে বিখ্যাত ৰাস্পুটিনে সম্ৰাট দ্বিতীয় নিকোলাছ আৰু সম্ৰাজ্ঞী আলেকজেণ্ড্ৰাৰ ওপৰত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পেলাইছিল আৰু তেওঁলোকৰ মনোযোগ আৰু আস্থা আকৰ্ষণ কৰিছিল। ৰাজদৰবাৰত তেওঁৰ উপস্থিতিয়ে ৰজাসকলৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণত প্ৰভাৱ পেলোৱাই নহয়, ৰাছিয়াৰ ইতিহাসৰ গতিপথত এক অমলিন চিন ৰাখিলে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ঃ দ্বিতীয় জাৰ আলেকজেণ্ডাৰক ..... চনত হত্যা কৰা হৈছিল।

প্ৰশ্ন নং ২ঃ ১৮৬১ চনৰ মুক্তি আদেশত ..... বিলুপ্ত কৰা হৈছিল।

প্ৰশ্ন নং ৩ঃ ৰাছপুটিন কোন আছিল?

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ঃ মাৰ্ক্সবাদী ৰাছিয়ান ছ'চিয়েল-ডেম'ক্ৰেটিক লেবাৰ পাৰ্টি (RSDLP) ১৯০৩ চনত বিভাজিত হৈ দুটা প্ৰধান সমাজবাদী দল গঠন কৰে। নাম লিখক।

.....

৮.৫ ১৯০৫ চৰন বিপ্লৱ

১৯০৪ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত ছেণ্ট পিটাৰ্ছবাৰ্গৰ পুটিলভ ফেক্টৰীত (Putilov Plant) এক ধৰ্মঘট আৰম্ভ হয়, যি ৰেলপথ আৰু গোলাবাৰুদ উৎপাদনৰ ক্ষেত্ৰত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ উদ্যোগ আছিল। চহৰৰ আন অংশত সহানুভূতিক ধৰ্মঘটে পৰিস্থিতি তীব্ৰ কৰি তোলে আৰু ৩৮২টা কাৰখানাৰ প্ৰায় ১,৫০,০০০ কৰ্মচাৰী এই ধৰ্মঘটত অংশগ্ৰহণ কৰে। ১৯০৫ চনৰ ২১ জানুৱাৰীলৈকে চহৰত বিদ্যুৎ বিভ্ৰাট ঘটে আৰু বাতৰি কাকত বিতৰণ সম্পূৰ্ণৰূপে বন্ধ হৈ পৰে। যাৰ ফলত সকলো ৰাজহুৱা স্থান বন্ধ ঘোষণা কৰা হৈছিল।

আৰক্ষীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত চলি থকা শ্ৰমিক সংঘৰ নেতৃত্ব দিয়া বিতৰ্কিত অৰ্থড' পুৰোহিত জৰ্জি গাপনৰ নেতৃত্বত ১৯০৫ চনৰ ২২ জানুৱাৰী ৰবিবাৰৰ দিনা জাৰৰ ওচৰত এখন আবেদন দাখিল কৰাৰ লক্ষ্যৰে এক বৃহৎ শ্ৰমিকে এক শীতকালীন শোভাযাত্ৰা প্ৰাসাদলৈ আৰম্ভ কৰে। চাৰ্গেই উইটেৰ মতে, ৰাজপ্ৰসাদটো পহৰা দি থকা সৈন্যক নিৰ্দেশ দিয়া হৈছিল যে বিক্ষোভকাৰীসকলক এটা নিৰ্দিষ্ট সীমা পাৰ নহ'বলৈ সকীয়াই দিব লাগে। কোনো এটা সময়ত সৈন্যই বিক্ষোভকাৰীসকলৰ ওপৰত গুলীচালনা কৰে, যাৰ ফলত প্ৰায় ২০০ৰ পৰা ১০০০ লোকৰ মৃত্যু হয়। এই কৰুণ ঘটনাটোক ৰক্তাক্ত ৰবিবাৰ নামেৰে পৰিচিত হৈ পৰে আৰু বহুলভাৱে বিপ্লৱৰ সক্ৰিয় পৰ্যায়ৰ আৰম্ভণি বুলিও গণ্য কৰা হয়।

চেণ্ট পিটাৰ্ছবাৰ্গৰ এই পৰিঘটনাই জনসাধাৰণৰ মাজত ক্ষোভৰ সৃষ্টি কৰে আৰু ধাৰাবাহিকভাৱে বৃহৎ আক্ৰমণৰ সূচনা কৰে যি ৰাছিয়ান সাম্ৰাজ্যৰ সমগ্ৰ ঔদ্যোগিক কেন্দ্ৰসমূহত দ্ৰুতগতিত বিয়পি পৰে। পোলেণ্ডৰ সমাজবাদীসকলে সাধাৰণ ধৰ্মঘটৰ আহ্বান জনায়, যাৰ ফলত ১৯০৫ চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ শেষৰ ফালে ৰাছিয়াৰ পোলেণ্ডত ৪ লাখতকৈ অধিক শ্ৰমিকে ধৰ্মঘটত অংশগ্ৰহণ কৰে।১৯০৫ চনত ইউৰোপীয় ৰাছিয়াৰ প্ৰায় ৫০ শতাংশ ঔদ্যোগিক শ্ৰমিকে ধৰ্মঘটত যোগদান কৰে আৰু আচৰিত ধৰণে পোলেণ্ডত ৯৩.২ শতাংশ লোকে অংশগ্ৰহণ কৰে। তদুপৰি ফিনলেণ্ড আৰু বাল্টিক উপকূলতো আক্ৰমণ ঘটনা সংঘটিত হয়।

দ্বিতীয় আলেকজেণ্ডাৰৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা ৰুছীকৰণ নীতিৰ ওপৰত অসন্তুষ্ট জাতীয়তাবাদী গোটসমূহে

স্বায়ত্তশাসন আৰু নিজৰ জাতীয় ভাষা ব্যৱহাৰ আৰু নিজৰ সংস্কৃতিৰ প্ৰচাৰৰ স্বাধীনতাৰ দাবী কৰিছিল। পোলেণ্ড, ফিনলেণ্ড আৰু বাল্টিক প্ৰদেশসমূহে নিজৰ আত্মনিয়ন্ত্ৰণৰ অভিযানত স্পষ্ট আছিল। ১৯০৫ চনৰ আগষ্ট মাহত মুছলমান সংঘৰ প্ৰথম কংগ্ৰেছত আহ্বান কৰা মুছলমান গোটসমূহেও সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। অশান্তিৰ মাজতে একাংশ গোটে চৰকাৰৰ বিৰোধিতাত গুৰুত্ব দিয়াতকৈ আভ্যন্তৰীণ মতানৈক্য নিষ্পত্তিৰ সুযোগ গ্ৰহণ কৰিছিল। কিছুমান ক্ষেত্ৰত জাতীয়তাবাদীসকলে সম্ভৱতঃ চৰকাৰী সমৰ্থনত, ইহুদী বিৰোধী কাৰ্যসূচীৰ উচটনি দিছিল। যাৰ ফলত ৩,০০০ৰো অধিক ইহুদীলোকে কৰুণভাৱে মৃত্যুক সাৱতিবলগীয়া হৈছিল।

১৯০৪ চনৰ পৰা ১৯০৫ চনৰ ভিতৰত ৰাছিয়া আৰু জাপানে চীনৰ কৌশলগত ভূখণ্ড নিয়ন্ত্ৰণৰ বাবে যুঁজিছিল। ৰাছিয়াৰ বাবে অপমানজনক পৰাজয়ৰ সৈতে এই যুদ্ধৰ অন্ত পৰিল। জাপানৰ হাতত ৰাছিয়াৰ পৰাজয়ে জাৰৰ শাসনক লৈ প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰিলে। যুদ্ধই ৰাছিয়াৰ অৰ্থনীতিও অতি দুৰ্বল কৰি তুলিছিল আৰু সেই সময়ত ভয়াৱহ খাদ্য সংকটৰ সৃষ্টি হৈছিল। ১৯০৪ চনটো ৰাছিয়াৰ শ্ৰমিকসকলৰ বাবে বিশেষভাৱে অসন্তোষজনক আছিল। অত্যাৱশ্যকীয় সামগ্ৰীৰ মূল্য ইমান দ্ৰুতগতিত বৃদ্ধি পালে যে প্ৰকৃত মজুৰি ২০ শতাংশ হ্ৰাস পালে। শ্ৰমিক সংঘৰ সদস্য সংখ্যা ভয়ংকৰভাৱে বৃদ্ধি পালে। ১৯০৪ চনত গঠন হোৱা ৰাছিয়ান শ্ৰমিক বিধানসভাৰ চাৰিজন সদস্যক যেতিয়া পুটিলভ আইৰন ৱৰ্কছত চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰা হৈছিল, তেতিয়া ঔদ্যোগিক ব্যৱস্থা গ্ৰহণৰ আহ্বান জনোৱা হৈছিল। পিছৰ কেইদিনমানৰ ভিতৰত চেণ্ট পিটাৰ্ছবাৰ্গত ১ লাখ ১০ হাজাৰৰো অধিক শ্ৰমিকে কাম-কাজৰ দিনৰ সময় আঠ ঘণ্টালৈ হ্ৰাস কৰা, মজুৰি বৃদ্ধি কৰা আৰু কৰ্ম পৰিস্থিতি উন্নত কৰাৰ দাবীত ধৰ্মঘট কৰে।

যেতিয়া পুৰোহিত গাপনৰ নেতৃত্বত শ্ৰমিকৰ শোভাযাত্ৰা শীতকালীন প্ৰাসাদত গৈ উপস্থিত হয় তেতিয়া তেওঁলোকক আৰক্ষী আৰু কছাকসকলে আক্ৰমণ কৰে সেই ঘটনাত। ১০০ জনতকৈ অধিক শ্ৰমিক নিহত হোৱাৰ লগতে প্ৰায় ৩০০ জন আহত হয়। ৰক্তাক্ত দেওবাৰ নামেৰে পৰিচিত এই ঘটনাই আৰম্ভ কৰিছিল এক ধাৰাবাহিক পৰিঘটনা আৰু ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱ লৈ পৰিগণিত হৈছিল। ফলস্বৰূপে সমগ্ৰ দেশতে ধৰ্মঘট সংঘটিত হয় আৰু ছাত্ৰ সংগঠনসমূহে নাগৰিক স্বাধীনতাৰ অভাৱৰ অভিযোগ কৰি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা প্ৰতিবাদ স্বৰূপে ওলাই অহাৰ ফলত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ বন্ধ হৈ পৰে। অধিবক্তা, চিকিৎসক, অভিযন্তা আৰু অন্যান্য মধ্যবিত্ত কৰ্মচাৰীসকলে "ইউনিয়ন অফ ইউনিয়নছ" (Union of Unions) প্ৰতিষ্ঠা কৰে আৰু এক সাংবিধানিক সভাৰ দাবী জনায়। এইদৰে, দীঘলীয়া সময়ধৰি চলি অহা অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক অসন্তোষই ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ আৰম্ভণিৰ পথ প্ৰসস্ত কৰে।

সমগ্ৰ ৰাছিয়াতে এই অনুষ্ঠানৰ কঠোৰ প্ৰতিক্ৰিয়া অনুভৱ কৰা হৈছিল আৰু ইয়াৰ ফলত জাৰৰ পৰিস্থিতিও সংকটপূৰ্ণ আৰু কঠিন হৈ স্থানত পৰিছিল। বিদ্ৰোহ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ জাৰ নিকলাছ দ্বিতীয়ই ১৯০৫ চনৰ অক্টোবৰ ইস্তাহাৰ (October Manifesto) নামেৰে জনাজাত এক শৃংখলাবদ্ধ সাংবিধানিক সংস্কাৰ প্ৰৱৰ্তনৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়ে।

ইস্তাহাৰত প্ৰকাশ কৰা প্ৰতিশ্ৰুতিসমূহ আছিল-

ক) ৰাছিয়ানসকলৰ বাবে মৌলিক নাগৰিক অধিকাৰ নিশ্চিত কৰা।

খ) ডুমা নামেৰে জনাজাত এটা বিধান প্ৰণয়ন সংস্থা স্থাপন কৰা।

গ) ১৯০৬ চনত ৰাছিয়াৰ সংবিধান গ্ৰহণ কৰা হয় যিয়ে সীমিত সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্ৰ স্থাপন কৰিব।

১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ সময়ত ছাৰে নিৰ্বাচিত পৰামৰ্শমূলক সংসদ বা ডুমা গঠনৰ অনুমতি দিয়ে। বিপ্লৱৰ সময়ত কিছু সময়ৰ বাবে কাৰখানাৰ শ্ৰমিকৰে গঠিত বৃহৎ সংখ্যক ট্ৰেড ইউনিয়ন আৰু কাৰখানা সমিতিৰ অস্তিত্ব আছিল। ১৯০৫ চনৰ পিছত বেছিভাগ সমিতি আৰু সংঘই বেচৰকাৰীভাৱে কাম কৰিছিল, যিহেতু সেইবোৰক অবৈধ বুলি ঘোষণা কৰা হৈছিল আৰু ৰাজনৈতিক কাৰ্যকলাপৰ ওপৰতো কঠোৰ বাধা আৰোপ কৰা হৈছিল। জাৰে প্ৰথম ডুমাক ৭৫ দিনৰ ভিতৰত আৰু পুনৰ নিৰ্বাচিত দ্বিতীয় ডুমাক তিনি মাহৰ ভিতৰত বৰ্খাস্ত কৰে। তেওঁ নিবিচাৰিছিল যে তেওঁৰ কৰ্তৃত্বৰ ওপৰত কোনো ধৰণৰ প্ৰশ্ন উত্থাপন হওঁক বা তেওঁৰ ক্ষমতা কোনো ধৰণৰ হ্ৰাস হওঁক। তেওঁ ভোটদানৰ আইন সলনি কৰি তৃতীয় ডুমাখন ৰক্ষণশীল ৰাজনীতিবিদেৰে উপচাই পেলালে আৰু

উদাৰবাদী তথা বিপ্লৱীসকলক ইয়াৰ পৰা বাহিৰত ৰখা হৈছিল।

১৮ ফেব্রুৱাৰীত দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছে ইচ্ছা নকৰা সত্ত্বেও ৰাছিয়া সাম্ৰাজ্যত কেৱল পৰামৰ্শমূলক ক্ষমতাৰে ৰাজ্যিক ডুমা স্থাপন কৰিবলৈ সন্মত হয়। কিন্তু যেতিয়া ডুমাৰ সীমিত ক্ষমতা আৰু নিষিদ্ধ ভোটাৰৰ কথা পোহৰলৈ অহাৰ বাবে তীব্ৰ অসন্তুষ্টিৰ সৃষ্টি হয়। ইয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়া স্বৰূপে অক্টোবৰ মাহত সাধাৰণ ধৰ্মঘট, কৰ দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰা আৰু বেংকত জমা ধন উলিওৱাৰ পোষকতা কৰি চেণ্ট পিটাৰ্ছবাৰ্গ ছোভিয়েট গঠন কৰা হয়।

১৯০৫ চনৰ জুন আৰু জুলাই মাহত অসংখ্য কৃষক বিদ্রোহ সংঘটিত হৈছিল, য'ত মাটি আৰু সঁজুলি জব্দ কৰা হয়। ১৯০৫ চনৰ জুন মাহত কংগ্রেছ পোলেণ্ডত হোৱা অশান্তিৰ বাবেই কালক্ৰমত লোড' বিদ্রোহৰ সূচনা হয়। যাৰ ফলত মাটিৰ মালিক আৰু কৃষকৰ মাজত হোৱা সংঘাতৰ ফলত বহু লোকৰ মৃত্যু হয়। বাহিৰৰ কৃষকসকলৰ ওপৰত অধিক হিংসাত্মক পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হয় আৰু ৫০ জন লোকৰ মৃত্যু হয়।

চাৰ্গেই উইট আৰু এলেক্সিছ ওবোলেনস্কিয়ে খচৰা প্ৰস্তুত কৰা অক্টোবৰৰ ইস্তাহাৰখন ছেপ্টেম্বৰৰ পৰা জেমষ্টভো কংগ্রেছৰ দাবীৰ সৈতে ওতপ্রোতভাৱে মিল থকা ১৪ অক্টোবৰত জাৰৰ সন্মুখত দাখিল কৰা হয়। ই নাগৰিকক মৌলিক অধিকাৰ প্রদান কৰিছিল, ৰাজনৈতিক দল গঠনৰ অনুমতি দিছিল, ফ্রেঞ্চাইজিক সৰ্বজনীন ভোটাধিকাৰৰ দিশত সম্প্রসাৰিত কৰিছিল আৰু ডুমাক কেন্দ্রীয় বিধানসভা হিচাপে প্রতিষ্ঠা কৰিছিল। তিনিদিনীয়া আলোচনা আৰু তৰ্কৰ অন্তত জাৰে ১৯০৫ চনৰ ৩০ অক্টোবৰত গণহত্যাৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ ইচ্ছা প্রকাশ কৰি আৰু নতুন বিকল্প আৰু সামৰিক শক্তিৰ অভাৰ স্বীকাৰ কৰি ইস্তাহাৰত স্বাক্ষৰ কৰে। এই সিদ্ধান্তৰ বাবে অনুশোচনা কৰি তেওঁ স্বীকাৰ কৰে যে তেওঁ (ইংৰাদীত যি ধৰণে আছে সেই ধৰণে লিখি দিব)

ইস্তাহাৰ ঘোষণাৰ লগে লগে ডাঙৰ চহৰসমূহত স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে সমৰ্থনৰ বিক্ষোভৰ সৃষ্টি হয়, যাৰ ফলত চেণ্ট পিটাৰ্ছবাৰ্গ আৰু অন্যান্য ঠাইত ধৰ্মঘট আনুষ্ঠানিকভাৱে অন্ত পৰে বা জাৰ.. দ্রুত পতন ঘটে আৰু ৰাজনৈতিকভাৱে এক ক্ষমাও ঘোষণা কৰা হয়। কিন্তু এই ৰেহাইৰ লগে লগে অশান্তিৰ ওপৰত নতুন ধৰণে, কঠোৰ দমন চলোৱা হয় আৰু সমাজৰ ৰক্ষণশীল উপাদানসমূহে ধৰ্মঘটকাৰী, বাওঁপন্থী আৰু ইহুদীসকলৰ ওপৰত আক্রমণ চলায়।

যেতিয়া ৰাছিয়ান উদাৰবাদীসকলে অক্টোবৰ ঘোঁষণাপত্রক আদৰণি জনালে আৰু অহা ডুমা নিৰ্বাচনৰ বাবে প্রস্তুতি লৈছিল, তেতিয়া উগ্র সমাজবাদী আৰু বিপ্লৱীসকলে সেই নিৰ্বাচনৰ নিন্দা কৰি, সাম্ৰাজ্য খণ্ডন কৰিবলৈ সশস্ত্র বিদ্রোহৰ আহ্বান জনাইছিল। ১৯০৫ চনৰ নৱেম্বৰ মাহত চেভাষ্টোপলত অৱসৰপ্রাপ্ত নৌসেনাৰ লেফটেনেণ্ট পিয়ট্র শ্বমিটৰ নেতৃত্বত হোৱা বিদ্রোহত সন্ত্রাসবাদ, শ্রমিকৰ ধৰ্মঘট, কৃষকৰ অশান্তি, সামৰিক বিদ্রোহকে ধৰি বহুবোৰ নিৰ্দেশিত আৰু অনিৰ্দেশিত কাৰ্য্যৰ সৃষ্টি হৈছিল। শেষত, তীব্র যুদ্ধৰ অন্ততহে ইয়াক দমন কৰা হৈছিল। ট্রেন্স-বাইকাল ৰেলপথ ষ্ট্রাইকাৰ কমিটিৰ নিয়ন্ত্রণত পৰে আৰু ৰুছ-জাপান যুদ্ধৰ পিছত মানচুৰিয়াৰ পৰা উভতি অহা সৈনিকসকলক বিচ্ছিন্ন কৰা হয়, যাৰ ফলত ছাৰে শৃংখলা পুনৰুদ্ধাৰ কৰিবলৈ ট্রেন্স-চাইবেৰিয়ান ৰেলৱেৰ কাষেৰে নিষ্ঠাবান সৈন্যৰ বিশেষ দল এটা প্রেৰণ কৰে।

৫ ডিচেম্বৰৰ পৰা ৭ ডিচেম্বৰৰ ভিতৰত ৰাছিয়ান কৰ্মচাৰীৰ দ্বাৰা আন এটা সাধাৰণ ধৰ্মঘট ঘোষণা কৰা হৈছিল। সেয়েহে ৭ ডিচেম্বৰ তাৰিখে চৰকাৰে সেনা পঠিওৱাৰ বাবে চৌদিশে তীব্র সংঘৰ্ষৰ আৰম্ভ হ'ল। প্রথমাৱস্থাত কম সেনাৰ দল আৰু পাছত ছেম্যোনোভস্কি ৰেজিমেণ্ট প্রেৰণ কৰা হ'ল। তেওঁলোকে প্রতিবাদ বিয়পাই দি কৰ্মচাৰীৰ আবাসীক অঞ্চলসমূহলৈ গোলাবৰ্ষণ কৰিলে। সেই সংঘৰ ফলত ১৮ ডিচেম্বৰ তাৰিখে প্রায় এক হাজাৰ লোকৰ মৃত্যু হয়। লগতে চহৰখনৰ অংশবিশেষ ধ্বংস হৈ থকাৰ পিছত, কৰ্মচাৰীয়ে আত্মসমৰ্পণ কৰিলে। মস্কোত শেষবাৰৰ বাবে এটা আঁকুৰনিৰ দৰে বিদ্রোহৰ তীব্রতা দেখা গ'ল আৰু তাৰ পিছতে সকলো বিদ্রোহ শেষ হ'ল।

জানি থোৱা ভাল

১৯০৬ চনৰ ৰুছৰ সংবিধানে ১৮৩২ চনৰ ৰুছ সাম্ৰাজ্যৰ মৌলিক আইনসমূহৰ এক উল্লেখযোগ্য পৰিৱৰ্তনক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। এই পুনৰীক্ষণে নিৰপেক্ষতাবাদী ৰাষ্ট্ৰৰ পৰা এনে ৰাষ্ট্ৰলৈ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ পৰিৱৰ্তন ঘটালে য'ত সম্ৰাটে প্ৰথমবাৰৰ বাবে সংসদীয় সংস্থাৰ সৈতে স্বৈৰাচাৰী ক্ষমতা ভাগ কৰিবলৈ সন্মতি দিছিল। ১৯০৬ চনৰ ৬ মে'ত (পুৰণি শৈলীৰ কেলেণ্ডাৰত ২৩ এপ্ৰিল) গ্ৰহণ কৰা এই উদ্বোধনী ৰুছৰ সংবিধানে পূৰ্বৰ মৌলিক আইনসমূহ সংশোধন কৰে, যিবোৰ মূলতঃ ৰুছ সাম্ৰাজ্যৰ আইন সংহিতা হিচাপে প্ৰকাশ কৰা হৈছিল।

১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ অন্যতম গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ আছিল বিভিন্ন সামাজিক গোটৰ অংশগ্ৰহণ। সামাজিক গোটসমূহৰ ভিতৰত কৃষকসকল আছিল অন্যতম প্ৰধান।

কৃষকৰ অশান্তিৰ বেছিভাগেই তেওঁলোকৰ খেতিপথাৰৰ পৰা সামান্য আয় আৰু মাটি বিক্ৰী আৰু বন্ধকত ৰখাত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ আদি জাতিয় আইনসমূহৰ বাবেই এই বিপ্লয় সংঘটিত হৈছিল।

দ্বিতীয়তে, ঔদ্যোগিক শ্ৰমিকসকলে এই বিপ্লৱত অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁলোকৰ কৰ্ম পৰিস্থিতি উন্নত কৰা, আয় বৃদ্ধিৰ কৰা আৰু অতি কম কামৰ সময় কম কৰাৰ বাবে চৰকাৰৰ ওপৰত ক্ষোভিত হৈছিল। ইয়াৰোপৰি চৰকাৰে ইউনিয়ন সংগঠিত কৰা আৰু ধৰ্মঘট অনুষ্ঠিত কৰাত বাধা দিয়াৰ বাবেও সামাজিক গোটবোৰ বিদ্ৰোহী হৈ পৰিছিল পৰিছিল। ৰাছিয়াৰ আধিপত্যৰ প্ৰতি ক্ষোভিত পোলেণ্ড, ফিনলেণ্ড আৰু বাল্টিক ৰাষ্ট্ৰৰ সংখ্যালঘু জনগোষ্ঠীয়ে ১৯০৫ চনত জাৰসকলৰ শাসনৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিবৰ বাবে তৎপৰ হৈ পৰিছিল।

ডুমাত অধ্যাপক মাক্সিম কোভালেভস্কিৰ উপস্থাপন অনুসৰি ১৯০৬ চনৰ এপ্ৰিল মাহলৈকে ১৪,০০০ৰো অধিক ব্যক্তিক মৃত্যুদণ্ড দিয়া হৈছিল আৰু ৭৫,০০০ লোকক কাৰাগাৰ লৈ প্ৰেৰণ কৰা হৈছিল। ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ পিছত জাৰে নিজৰ শাসন ব্যৱস্থাক উদ্ধাৰৰ বাবে চূড়ান্ত প্ৰচেষ্টা গ্ৰহণ কৰিলে। ফলত, শাসকসকলেও বিপ্লৱী আন্দোলনৰ হেঁচাত পৰি সাধাৰণতে দেখা পোৱা সংস্কাৰৰ দৰে সংস্কাৰৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়ায়। ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ সময়ত সামৰিক বাহিনীৰ আনুগত্যতা আৰু জাৰৰ নিৰ্দেশ অনুসৰি বিপ্লৱীক গুলীয়াই হত্যা কৰাৰ কাৰ্য্যটো স্পষ্ট হৈ পৰিছিল, ফলস্বৰূপে এনে বহুবোৰ নীতি উফৰাই পেলোৱাৰ চেষ্টাৰ প্ৰতি এক উল্লেখযোগ্য প্ৰত্যাহ্বানৰ সৃষ্টি কৰিছিল। এই সংস্কাৰসমূহক লৈ ১৯০৬ চনৰ সংবিধানৰ পূৰ্বসূৰীত চিত্ৰিত কৰা হৈছিল, যাক 'অক্টোবৰ ঘোষণা' বুলি জনা যায়, যিয়ে ইম্পেৰিয়েল ডুমা প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। ১৯০৬ চনৰ ৰুছৰ সংবিধান, যাক মৌলিক আইন বুলিও কোৱা হয়। এই আইনে বহুদলীয় ব্যৱস্থা আৰু সীমিত সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্ৰৰ প্ৰৱৰ্তন কৰে। এই সংস্কাৰসমূহে প্ৰথম অৱস্থাত বিপ্লৱীসকলক সন্তুষ্ট কৰিছিল যদিও ১৯১৭ চনৰ বিপ্লৱক ৰোধ কৰিবলৈ এই সংস্কাৰ অপৰ্যাপ্ত বুলি প্ৰমাণিত হৈছিল যিয়ে শেষত জাৰৰ শাসনৰ পতনৰ সূচনা কৰিছিল।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ১৯০৫ চনৰ ৰুছৰ সংবিধানে প্ৰৱৰ্তন কৰা ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাটো কি আছিল?

.....

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ ডুমা কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ৭ ঃ ১৯০৫ চনৰ অক্টোবৰ ইস্তহাৰ কোনে প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল।

.....

প্ৰশ্ন নং ৮ ঃ জৰ্জিগাপন কোন আছিল?

.....

৮.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টো অধ্যায়ন কৰা পিছত আপুনি জানিব পাৰিলে যে-

- ১৯০৫ চনৰ জানুৱাৰী মাহত "ৰক্তাক্ত ৰবিবাৰ" নামেৰে জনাজাত এটা কাণ্ড সংঘটিত হয় যেতিয়া ফাদাৰ গাপনে চেণ্ট পিটাৰ্ছবাৰ্গৰ শীতকালীন প্ৰাসাদলৈ গৈ জাৰৰ ওচৰত আবেদন দাখিল কৰিবলৈ বিপুল জনসমাগম লৈ যায়।
- যেতিয়া শোভাযাত্ৰা ৰাজপ্ৰসাদত উপস্থিত হয়, তেতিয়া কছাকসকলে ৰাইজৰ ওপৰত গুলীচালনা কৰে আৰু শ শ লোকৰ মৃত্যু হয়।
- এই হত্যাকাণ্ডক লৈ ৰাছিয়াৰ জনসাধাৰণ ইমানেই উত্তেজিত হৈছিল যে গণতান্ত্ৰিক গণৰাজ্যৰ দাবীত সাধাৰণ ধৰ্মঘট ঘোষণা কৰা হৈছিল, যাৰ ফলত ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ আৰম্ভণি হৈছিল।
- বিপ্লৱী কাৰ্যকলাপক নিৰ্দেশনা দিবলৈ বেছিভাগ চহৰতে ছোভিয়েট (শ্ৰমিক পৰিষদ) আবিৰ্ভাৱ হৈছিল।
- ১৯০৫ চনৰ অক্টোবৰ মাহত ছাৰ নিকোলাছে অনিচ্ছা সত্ত্বেও বিখ্যাত অক্টোবৰ ঘোষণা জাৰি কৰে, য'ত ৰাষ্ট্ৰীয় ডুমা (বিধায়িনী দল) গঠনৰ লগতে ভোটাধিকাৰো স্বীকাৰ কৰা হয় আৰু ডুমাৰ নিশ্চয়তা অবিহনে কোনো আইন বলবৎ হ'ব নালাগে বুলি দৃঢ়তাৰে কোৱা হয়।
- মধ্যপন্থী গোটবোৰ সন্তুষ্ট আছিল যদিও সমাজবাদীসকলে ৰেহাইসমূহ অপৰ্যাপ্ত বুলি নাকচ কৰি নতুন ধৰ্মঘটৰ আয়োজন কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল।
- ১৯০৫ চনৰ শেষৰ ফালে সংস্কাৰকসকলৰ মাজত অমিল সৃষ্টি হয় আৰু আপাততঃ জাৰৰ স্থিতি শক্তিশালী হয়।

৮.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ১৮৮১ চনৰ উত্তৰ

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ৰাছিয়াৰ দাসত্ব ব্যৱস্থা

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ৰাছিয়ান মিষ্টিক

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ মেনছেভিক আৰু বলছেভিক

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ই বহুদলীয় ব্যৱস্থা আৰু সীমিত সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্ৰৰ প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ এটা বিধানসভাৰ সংস্থা

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ব জাৰ নিকোলাছ দ্বিতীয়

৮ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ এজন পাৰম্পৰিক পুৰোহিতে যিয়ে শ্ৰমিকৰ শোভাযাত্ৰাৰ নেতৃত্ব দি শীতকালীন প্ৰাসাদলৈ লৈ গৈছিল যাৰ ফলত ৰক্তাক্ত দেওবাৰৰ হত্যাকাণ্ড হৈছিল।

৮.৮ অধিক জানিবলৈ

1) Figes, Orlando. (1997). A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891-1924. Viking

2) Goldstone, Jack A. (2014). Revolutions: A Very Short Introduction. Oxford University Press

3) Smith, S. A. (2002). The Russian Revolution: A Very Short Introduction. Oxford University Press

4) Abraham, Ascher, and Zvi Y. (2004). Gitelman, editors. The Russian Revolution of 1905: Centenary Perspectives. Indiana University Press

5) Rosenberg, William G. (1971). 1905 in St. Petersburg: Labor, Society, and Revolution. Stanford University Press

? ৮.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চুটি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ প্ৰেক্ষাপটত ৰক্তাক্ত দেওবাৰৰ কাণ্ডৰ তাৎপৰ্য কি আছিল?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ সময়ত ৰুছ সাম্ৰাজ্যৰ সংখ্যালঘু জনগোষ্ঠীৰ মাজত অসন্তুষ্টিৰ প্ৰধান কাৰণ কি আছিল?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ দাবীৰ প্ৰতি জাৰে হুস্বম্যাদীভাৱে কেনে প্ৰতিক্ৰিয়া প্ৰকাশ কৰিছিল?

(খ) চুটি প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ১৫০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছে প্ৰৱৰ্তন কৰা মূল সংস্কাৰসমূহ কি আছিল আৰু ইয়াৰ প্ৰভাৱ ৰাছিয়াৰ ৰাজনৈতিক পৰিৱেশত কেনেদৰে পৰিছিল?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ শিপাত ১৮৬১ চনৰ মুক্তি আদেশে কেনেদৰে অৱিহণা যোগাইছিল আৰু মুক্তিৰ পিছত কৃষকসকলে সন্মুখীন হোৱা ডাঙৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক সমস্যাসমূহ কি আছিল?

প্ৰশ্ন ৩ : ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱত বিভিন্ন সামাজিক গোটৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

(গ) দীঘলীয়া প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ৩০০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়া)

প্ৰশ্ন ১ ঃ নতুনকৈ মুক্ত হোৱা কৃষকসকলে সন্মুখীন হোৱা প্ৰত্যাহ্বান আৰু ১৯০৫ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ ভেটি স্থাপন কৰাত ১৮৬১ চনৰ মুক্তি আদেশৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ৰুছ বিপ্লৱী পৰিস্থিতিত প্ৰভাৱ পেলোৱা সমাজবাদৰ সৈতে জড়িত মতাদৰ্শসমূহৰ প্ৰভাৱৰ মূল্যায়ন কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ৰক্তাক্ত দেওবাৰৰ আশে-পাশে ঘটা পৰিঘটনা আৰু ১৯০৫ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ সক্ৰিয় পৰ্যায়ৰ সূচনা কৰাত ইয়াৰ তাৎপৰ্য্য পৰীক্ষা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৯ ঃ ১৯১৭ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱ

অধ্যায় গাঁথনি

৯.১ উদ্দেশ্য
৯.২ পৰিচয়
৯.৩ ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ বিপ্লৱ
- বিপ্লৱৰ পটভূমি আৰু কাৰণ
- বিপ্লৱৰ গতিপথ

৯.৪ লেনিন আৰু ষ্টেলিন
৯.৫ সমাজবাদী নিৰ্মাণৰ কাৰ্যসূচী
৯.৬ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
৯.৭ প্ৰসংগ পুথি
৯.৮ অগ্ৰগতি খতিয়ান
৯.৯ আদৰ্শ প্ৰশ্ন

৯.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ১৯১৭ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱত অৰিহণা যোগোৱা জটিল সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক কাৰকসমূহৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- বিপ্লৱত ভ্লাদিমিৰ লেনিন আৰু বলছেভিকৰ দৰে মূল ব্যক্তিসকলৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰি, তেওঁলোকৰ মতাদৰ্শ আৰু ৰাছিয়াৰ সমাজত তেওঁলোকৰ নীতিৰ প্ৰভাৱৰ মূল্যায়ন কৰিব পাৰিব, আৰু
- ৰাছিয়াৰ ইতিহাস আৰু ইয়াৰ বিশ্বব্যাপী শাখা-প্ৰশাখাৰ প্ৰেক্ষাপট দুয়োটাতে ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ হ্ৰস্বম্যাদী আৰু দীৰ্ঘম্যাদী পৰিণতিৰ মূল্যায়ন কৰিব পাৰিব।

৯.২ পৰিচয়

প্ৰিয় শিক্ষাৰ্থীসকল, পূৰ্বৰ অধ্যায়টোত আমি ১৯০৫ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱ আৰু বিপ্লৱৰ ঐতিহাসিক পটভূমিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছিল। এই অধ্যায়টোত আমি ১৯১৭ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব যিয়ে ৰোমানভ বংশৰ পতন, জাৰৰ শাসনব্যৱস্থাৰ পতন আৰু বলছেভিক শাসন প্ৰতিষ্ঠাৰ সূচনা কৰিছিল। ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱ আৰু ১৯১৭ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱকে ধৰি একাধিক পৰ্যায়ত বিপ্লৱৰ সূচনা হৈছিল। ব্যাপক অসন্তুষ্টি, অৰ্থনৈতিক কষ্ট আৰু প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ প্ৰভাৱে বিপ্লৱৰ উত্তেজনাক অধিক তীব্ৰ কৰি তুলিলে। ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱৰ পিছত গঠন হোৱা অস্থায়ী চৰকাৰখনে ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ (নৱেম্বৰ) মাহত ক্ষমতা দখল কৰা বলছেভিকসকলৰ প্ৰত্যাহ্বানৰ সন্মুখীন হৈছিল। ভ্লাদিমিৰ লেনিনৰ নেতৃত্বত বলছেভিকসকলে সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক দিশত আমূল পৰিৱৰ্তনৰ ৰূপায়ণ কৰিছিল। তাৰোপৰি ভূমি আৰু উদ্যোগসমূহক ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ কৰিছিল। এই বিপ্লৱৰ ফলত ব্ৰেষ্ট-লিট'ভস্ক সন্ধিৰ জৰিয়তে ৰাছিয়াই প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ পৰা আঁতৰি আহিছিল। এই অনুষ্ঠানৰ বহুল বিশ্বব্যাপী প্ৰভাৱ পৰিছিল, সেয়েহে ই বিপ্লৱী আন্দোলনসমূহক অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল আৰু ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ ভেটি স্থাপন কৰিছিল।

৯.৩ ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ বিপ্লৱ

১৯১৭ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱ মানৱ ইতিহাসৰ এক কীর্তিচিহ্ন হিচাপে থিয় দিছে, যাক ১৭৮৯ চনৰ ফৰাচী বিপ্লৱৰ সৈতে তুলনা কৰিব পাৰি। এয়া কেৱল ৰাজনৈতিক নেতৃত্বৰ পৰিৱর্তন নাছিল, ই সমাজৰ ভেটিৰ সৈতে এক আমূল পৰীক্ষাক প্রতিনিধিত্ব কৰিছিল, যিয়ে শ্রেণীহীন ৰাষ্ট্রৰ উত্থান আৰু দীর্ঘদিন ধৰি প্রান্তীয়কৰণ সহ্য কৰা সামাজিক শ্রেণীৰ সবলীকৰণৰ চিন স্বৰূপ হৈ পৰিছিল।

এই বিপ্লৱী উত্তেজনা ৰাছিয়াৰ সীমান্তৰ ভিতৰতে আৱদ্ধ নাছিল, ইয়াৰ প্রভাৱ বিশ্বজুৰি প্রতিধ্বনিত হৈছিল, যিয়ে ভূ-ৰাজনীতি আৰু মতাদর্শক ৰূপান্তৰিত কৰিছিল। ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱ, ১৯১৭ চনৰ ফেব্রুৱাৰী বিপ্লৱ, ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ (নৱেম্বৰ) মাহত চূড়ান্ত বলছেভিক ক্ষমতা দখলৰ দৰে পৰিঘটনাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি পণ্ডিতসকলৰ মাজত ইয়াৰ পর্যায়সমূহৰ বিষয়ত মতভেদ থকা পৰিলক্ষিতও হৈছে।

● বিপ্লৱৰ পটভূমি আৰু কাৰণ

অসন্তুষ্টিৰ অনুঘটক ১৯০৪-১৯০৫ চনৰ ৰুছ-জাপান যুদ্ধৰ পৰাই অনুসন্ধান কৰিব পাৰি, যিটো সংঘাতে ছাৰ শাসনৰ দুর্বলতাসমূহ উন্মোচন কৰিছিল। যুদ্ধৰ পিছত সামাজিক অশান্তি বৃদ্ধি পাইছিল, যাৰ ফলত ধর্মঘট, কৃষিৰ লগত জড়িত সকলৰ মাজত উত্তাল পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হোৱাৰ লগতে সেনা আৰু নৌসেনাত বিদ্রোহৰ সৃষ্টি হৈছিল।

প্রথম বিশ্বযুদ্ধ আৰম্ভ হোৱাৰ আগতেও বৃদ্ধি পোৱা অসন্তোষ আৰু বিশৃংখলতা বহু পৰিমাণে বৃদ্ধি পাইছিল। ফলস্বৰূপে ধর্মঘটৰ ঘটনা অধিক সঘনাই হৈছিল। ১৯১৪ চনত ই চৰম সীমমা অতিক্রম কৰে, য'ত প্রায় ১৪ লক্ষ কর্মচাৰীয়ে অংশগ্রহণ কৰিছিল। এই সংগঠিত প্রতিৰোধে ৰুছৰ মজদুৰ শ্রেণীৰ তীব্র প্রতিক্রিয়া প্রদর্শন কৰি, অযোগ্য আৰু জনপ্রিয়তাহীন জাৰ নিকলাছ দ্বিতীয়ৰ শাসনত অধিক শোষণ সহ্য নকৰাৰ সংকেত দিছিল।

১৯১৪ চনত প্রথম বিশ্বযুদ্ধ আৰম্ভ হোৱাৰ লগে লগে এই অন্তর্নিহিত উত্তেজনাবোৰ আৰু অধিক তীব্র হৈ পৰে। জাৰে ৰাছিয়াৰ যুৱক-যুৱতীসকলক এই সংঘাতৰ লগত জড়িত কৰাৰ সিদ্ধান্তই তেওঁলোকৰ অংশগ্রহণৰ উদ্দেশ্য আৰু আৰু ন্যায়িকতা সন্দর্ভত গম্ভীৰ প্রশ্ন উত্থাপন কৰিছিল। আঠত্রিশখন দেশৰ সৈতে জড়িত এই যুদ্ধই ব্রিটেইন আৰু জার্মানীৰ বাবে অর্থনৈতিক লাভ আৰু ৰাছিয়াৰ বাবে নির্জনতা দুয়োটা দিশ কঢ়িয়াই আনিছিল। ৰাছিয়া-জাপান যুদ্ধৰ পিছত যি অসন্তুষ্টিৰ সৃষ্টি হৈছিল, সেই অসন্তুষ্টিই এতিয়া প্রথম বিশ্বযুদ্ধৰ পৰিণতিত নতুন কেন্দ্রবিন্দু বিচাৰি পালে।

বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰে পৰাই ৰাছিয়াত এক অস্থিৰ পৰিস্থিতিয়ে বিৰাজ কৰি আছিল। ধর্মঘট, কৃষক বিদ্রোহ, আৰু সৈন্যসকলক বিদ্রোহে দেশজুৰি বৃদ্ধি পোৱা অসন্তুষ্টি আৰু অশান্তিৰ প্রতিফলন ঘটাইছিল। ১৯০৪-১৯০৫ চনৰ সময়ছোৱা আছিল অতি গুৰুত্বপূর্ণ য'ত ৰুছ-জাপানৰ যুদ্ধত জাৰ শাসনৰ দুর্বলতাৰ উন্মোচন কৰিছিল। ধর্মঘট অধিক সঘনাই হৈছিল, ১৯১৪ চনত এনে ঘটনাবোৰ অধিক তীব্রতৰ হৈছিল আৰু প্রায় ১৪ লাখ শ্রমিকে ইয়াত অংশগ্রহণ কৰিছিল। জাৰ চৰকাৰৰ অযোগ্যতা আৰু অজনপ্রিয়তাক আৰু সহ্য কৰিবলৈ ইচ্ছুক নোহোৱা ৰুছৰ সর্বহাৰা শ্রেণীটো ক্রমে আমূল পৰিৱর্তনৰ বাবে প্রস্তুত কৰা হৈছিল।

১৯১৫ চনত যুদ্ধৰ সূচনা হোৱাৰ লগে লগে গালিচিয়া পৰাস্ত হোৱাৰ পিছত দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছে সেনাৰ দায়িত্ব গ্রহণ কৰে। তেওঁৰ অনুপস্থিতিত সম্রাজ্ঞী আলেকজেণ্ড্রাই ৰাষ্ট্র শাসন কৰিছিল আৰু কুখ্যাত দুঃসাহসিক গ্রেগৰী ৰাছপুটিনৰ প্রভাৱত পৰিল। যুদ্ধৰ বাবে ব্যয় বাঢ়ি গ'ল, মূল্যবৃদ্ধি অত্যধিক হৈ পৰিল, দেশৰ অর্থনীতি ক্রমে বিদেশী সহায়ৰ ওপৰত নির্ভৰশীল হ'বলগীয়া হ'ল। ১৯১৪ চনৰ আগষ্টৰ পৰা ১৯১৭ চনৰ ফেব্রুৱাৰীলৈকে ৰাজনৈতিক অস্থিৰতা দেখা গ'ল— এই সময়ছোৱাত মন্ত্রী পৰিষদৰ চাৰিজন সভাপতি, ছয়জন গৃহমন্ত্রী, আৰু চাৰিজন যুদ্ধমন্ত্রী সলনি হৈছিল।

১৯১৬ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত ৰাছপুটিনৰ হত্যাকাণ্ডই পৰিস্থিতি সুস্থিৰ কৰাৰ দিশত বিশেষ একো সহায় কৰিব নোৱাৰিলে। সাংবিধানিক গণতন্ত্রবাদীসকলৰ লক্ষ্য আছিল ৰাজতন্ত্র আৰু সংসদ (ডুমা)ৰ মাজৰ সম্পর্ক

বজাই ৰখা। ডুমাৰ অন্যান্য দল যেনে সমাজবাদী-বিপ্লৱী দল আৰু প্ৰগতিশীল দলে নিজা স্বাৰ্থ আগত ৰাখিহে কামবোৰ চলাই নিছিল। আনহাতে ঔদ্যোগিক শ্ৰমিকসকলক সমাজবাদী, গণতন্ত্ৰবাদী দলে জাৰৰ বিৰোধিতাৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

১৮৯৮ চনত প্ৰতিষ্ঠা হোৱা এই দলটো পৰৱৰ্তী সময়ত উগ্ৰপন্থী বলছেভিক আৰু মধ্যপন্থী মেনশেভিক নামেৰে দুটা ভাগত বিভক্ত হৈছিল। ১৯০৩ চনত অনুষ্ঠিত দলটোৰ দ্বিতীয় সন্মিলনত গভীৰ আদৰ্শগত মতানৈক্য প্ৰকাশ পাইছিল। এগৰাকী গুৰুত্বপূৰ্ণ নেতা লেনিনে জাৰবাদ আৰু পুঁজিবাদৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিবলৈ এক ঐক্যৱদ্ধ আৰু কেন্দ্ৰীয় দলৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। সমাজবাদী গণতন্ত্ৰবাদী দলটোৰ বলছেভিক আৰু মেনশেভিকত বিভাজনেই পৰৱৰ্তী কালত বিপ্লৱৰ ঘটনাৱলীত এক নিৰ্ণায়ক ভূমিকা পালন কৰিছিল।

● বিপ্লৱৰ গতিপথ

ৰুছ বিপ্লৱৰ পৰ্যায় আৰু সেই পৰ্যায়সমূহৰ ওপৰত পণ্ডিতসকলে বিতৰ্ক কৰিছে। মাৰ্ক্সবাদী পণ্ডিত ৰথেনষ্টাইনৰ দৰে কিছু পণ্ডিতে তিনিটা পৰ্যায়ৰ কথা কয়, ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱ, ১৯১৭ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱ, আৰু ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ (নৱেম্বৰ)ত বলছেভিকসকলৰ চূড়ান্ত ক্ষমতা দখল কৰে। আনহাতে ই.এইচ. কাৰৰ দৰে পণ্ডিতসকলে এই বিশ্লেষণক অস্বীকাৰ কৰি ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱকেই আৰম্ভণিৰ কেন্দ্ৰ হিচাপে গণ্য কৰে। কাৰে দুটা পৰ্যায় চিনাক্ত কৰা হৈছে। প্ৰথমটো হৈছে- ১৯১৭ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰীৰ ৰাজনৈতিক বিপ্লৱ যিয়ে জাৰবাদী ব্যৱস্থাৰ পতন ঘটাইছিল, আৰু দ্বিতীয়টো হৈছে- ১৯১৭ চনৰ পিছৰ সামাজিক বিপ্লৱ যিয়ে এক সমাজবাদী বা কমিউনিষ্ট ৰাষ্ট্ৰৰ জন্ম দিছিল।

১৯১৭ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী বিপ্লৱটো ক্ৰমবৰ্ধমান অসন্তুষ্টিৰ চূড়ান্ত পৰিণতি হিচাপে বিকশিত হৈছিল। ১৯১৭ চনৰ ১০ ফেব্ৰুৱাৰীত পেট্ৰোগ্ৰাডত শ্ৰমিকসকলৰ আন্দোলন আৰু প্ৰতিবাদ আৰম্ভ হৈছিল। ১৪ ফেব্ৰুৱাৰীলৈকে ধৰ্মঘট কৰা শ্ৰমিকৰ সংখ্যা ৯০,০০০ লৈকে বৃদ্ধি পাইছিল, আৰু মহিলা প্ৰতিবাদকাৰীসকলৰ সৈতে একাত্মতা প্ৰদৰ্শন কৰি ১,২৫,০০০তকৈও বেছি শ্ৰমিকে ধৰ্মঘটত অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। বলছেভিকসকলে নিপুণভাৱে জনসাধাৰণৰ অধিকাৰৰ ৰক্ষক হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰি যথেষ্ট সমৰ্থন সংগ্ৰহ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

ফেব্ৰুৱাৰী মাহৰ ২৪ তাৰিখে ধৰ্মঘট কাৰীসকলৰ সংখ্যা ২২৫,০০০ লৈ বৃদ্ধি হোৱাৰ বাবে সকলো কাৰ্যকলাপ প্ৰায় অচল হৈ পৰিছিল। দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছে ইয়াৰ উত্তৰত শোভাযাত্ৰা আৰু বিক্ষোভ বন্ধ কৰাৰ নিৰ্দেশ দি ধৰ্মঘটকাৰী শ্ৰমিকসকলক দমন কৰিবলৈ সৈন্য নিয়োগ কৰে। শ্ৰমিকসকলে অৱশ্যে সৈন্যৰ সৈতে সংঘৰ্ষত লিপ্ত হয় আৰু সামৰিক বাহিনীৰ এক উল্লেখযোগ্য অংশই শ্ৰমিকৰ কাৰ্য্যৰ পক্ষ লয়। পৰৱৰ্তী দিনা আৰু ১ লাখ ২৫ হাজাৰ সৈন্যই বিদ্ৰোহ কৰি শ্ৰমিকৰ লগত যোগদান কৰে।

এই সময়ছোৱাত পেট্ৰোগ্ৰাডত কৃষক, শ্ৰমিক আৰু সৈনিকসকলৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰা নিৰ্বাচিত সংস্থা হিচাপে ছ'ভিয়েটৰ গঠন হৈছিল। ১৯০৫-১৯০৭ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ সময়ত প্ৰথমে আৱিৰ্ভাৱ হোৱা এই ছ'ভিয়েটসমূহে বিপ্লৱৰ বিকাশমান গতিশীলতাত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল।

সেই সময়ছোৱাত ক্ৰমাৎ বৃদ্ধি পোৱা সংকটৰ প্ৰত্যুত্তৰত ডুমাই ১৯১৭ চনৰ ১২ মাৰ্চত ৰাজকুমাৰ জৰ্জ লভভ আৰু আলেকজেণ্ডাৰ কেৰেনস্কিক ন্যায় মন্ত্ৰী হিচাপে লৈ অস্থায়ী চৰকাৰ গঠন কৰে। তেনেতে ১৯১৭ চনৰ ১৫ মাৰ্চত দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছে পদত্যাগ কৰে। নতুন চৰকাৰে নাগৰিক স্বাধীনতা ঘোষণা কৰে, সামাজিক, ধৰ্মীয় আৰু বৰ্ণ বৈষম্য নোহোৱাকৈ সমতাক স্বীকৃতি দিয়ে আৰু ৰুছৰ ফেডাৰেচনৰ ভিতৰত ফিনলেণ্ডক স্বাধীনতা প্ৰদান কৰে।

প্ৰথম অৱস্থাত অস্থায়ী চৰকাৰ গঠনক পুঁজিবাদী দেশসমূহে আদৰণি জনাইছিল, পুঁজিবাদী নিয়ন্ত্ৰণৰ অধীনত উদাৰ গণতন্ত্ৰৰ দিশত ৰাছিয়াৰ পথৰ পৰিকল্পনা কৰিছিল। কিন্তু অস্থায়ী চৰকাৰৰ ভিতৰত ৰাজকুমাৰ লভ'ভ, যুদ্ধমন্ত্ৰী হিচাপে কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰা উদ্যোগপতি আলেকজেণ্ডাৰ গুচকভ আৰু বাণিজ্য আৰু উদ্যোগ মন্ত্ৰালয়ৰ নেতৃত্ব দিয়া পুঁজিপতি ক'নোভালভকে ধৰি গুৰুত্বপূৰ্ণ ব্যক্তিসকলৰ গঠনে চৰকাৰখনৰ কাৰ্যক্ষম চৰিত্ৰৰ ইংগিত

দিছিল।

লেনিন আৰু ট্ৰটস্কিৰ দৰে ব্যক্তিৰ নেতৃত্বত বলছেভিকসকলে অস্থায়ী চৰকাৰৰ নীতিৰ তীব্ৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। পেট্ৰ'গ্ৰাড ছোভিয়েটৰ সমাজবাদীসকলে গঠন কৰা 'শ্ৰমিক আৰু সৈনিকৰ প্ৰতিনিধি সভা'ৰ (Council of Workers' and Soldiers') সৈতে অস্থায়ী চৰকাৰখনৰ সংঘৰ্ষ হোৱাৰ লগে লগে এই সংঘাত তীব্ৰতৰ হৈ পৰে।

১৯১৭ চনৰ ১৬ এপ্ৰিলৰ ভিতৰত লেনিনে গ্ৰেগৰী জিনোভিয়েভ, কাৰ্ল ৰাডেক আৰু আনাটোলি লুনাচাৰ্স্কিৰ সৈতে পেট্ৰ'গ্ৰাডত উপস্থিত হয়। লেনিনে নিজৰ লক্ষ্য আৰু কাৰ্যসূচীৰ ৰূপৰেখা দাঙি ধৰি বুৰ্জোৱা অস্থায়ী চৰকাৰৰ পৰা ছোভিয়েটলৈ ক্ষমতা হস্তান্তৰ কৰা, যুদ্ধৰ তাৎক্ষণিক অন্ত পেলোৱা, কৃষকে মাটি দখল কৰা আৰু শ্ৰমিকৰ সমিতিৰ দ্বাৰা উদ্যোগ নিয়ন্ত্ৰণৰ পোষকতা কৰিছিল। ১৯১৭ চনৰ ২৬ জুলাইৰ পৰা ৩ আগষ্টৰ ভিতৰত অনুষ্ঠিত হোৱাৰ গোপন বৈঠকত কংগ্ৰেছত বলছেভিকসকলে উপযুক্ত সুযোগৰ আশাৰে সশস্ত্ৰ সংগ্ৰামৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল।

১৯১৭ চনৰ ২০ জুলাইত আলেকজেণ্ডাৰ কেৰেনস্কি চৰকাৰৰ মুৰব্বী হয় আৰু জাৰৰ ক্ষমতা ধূলিসাৎ হৈছে বুলি ঘোষণা কৰিলে। ডুমা বা ৰাষ্ট্ৰীয় বিধানসভাই জাৰক পদত্যাগ কৰিবলৈ আহ্বান জনায়। সেয়েহে জাৰ নিকোলাচ দ্বিতীয়ই এই সিদ্ধান্ত মানি ল'বলৈ বাধ্য হ'ল। সেই সময়ত এখন অস্থায়ী চৰকাৰ গঠন কৰা হ'ল। চৰকাৰখন ডুমাক নেতৃত্ব দিয়া দলটোৱে নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল। সেইসকল মধ্যপন্থী আছিল, কিন্তু উগ্ৰপন্থী নাছিল। সেয়েহে জাৰৰ নিৰ্ভীকতাবাদৰ অন্ত পৰিল, ৰাজনৈতিক বন্দী আৰু চাইবেৰিয়ালৈ নিৰ্বাসিতসকলক সাধাৰণ ক্ষমা ঘোষণা কৰা হ'ল। সাধাৰণ জনগণৰ বাক স্বাধীনতা লগতে সংবাদ মাধ্যমৰো স্বাধীনতা ঘোষণা কৰা হ'ল। গতিকে চৌদিশে সুস্থিৰ পৰিৱেশৰো সূচনা হ'ল। বিশেষকৈ ৰাছিয়াৰ নতুন নেতাসকলে যুদ্ধৰ বিৰুদ্ধে গোচৰ চলোৱাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়াৰ বাবে মিত্ৰশক্তিয়ে অস্থায়ী চৰকাৰখনক তৎক্ষণাত স্বীকৃতি দিছিল।

অস্থায়ী চৰকাৰখনে যথাসাধ্য চেষ্টা কৰি যুক্তিসংগত সংস্কাৰমূলক ব্যৱস্থা হাতত লৈছিল যদিও, জনসাধাৰণক সম্পূৰ্ণৰূপে সন্তুষ্ট কৰিব পৰা নাছিল। সেয়েহে সকলোতে বিশৃংখলতাই গা কৰি উঠে। জনসাধাৰণ অস্থিৰ জনসাধাৰণে, তেওঁলোকে ৰাতিটোৰ ভিতৰতে সকলো সংস্কাৰ বিচাৰিছিল আৰু যুদ্ধৰ পৰা তৎক্ষণাৎ আঁতৰি আহিব বিচাৰিছিল। তেনে অশান্ত পৰিস্থিতিৰ সুযোগ ল'লে ৰেডিকেল সমাজবাদী (বলছেভিক) সকলে। গ্ৰাম্য আৰু চহৰ দুয়োটাতে সকলোতে ছোভিয়েট বা বিপ্লৱী পৰিষদৰ সংগঠন হৈছিল। অতি সোনকালেই বলছেভিকসকলে ছোভিয়েটৰ ওপৰত নিয়ন্ত্ৰণ লাভ কৰে। তেওঁলোকে ৰাইজৰ আগত 'ৰুটি, মাটি, শান্তি' (Bread, Land, Peace)ৰ এক আকৰ্ষণীয় প্ৰতিশ্ৰুতি আগবঢ়াইছিল-

— ৰুটীয়ে (Bread) খাদ্য সংকটৰ সমাধানৰ কথা উল্লেখ কৰিছিল

— মাটিয়ে (Land) খেতিয়কসকলৰ মাজত মাটিৰ সুষম বিতৰণৰ আশ্বাস দিলে,

— শান্তিয়ে (Peace) প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ পৰা ৰাছিয়াৰ তৎক্ষণাৎ ওলাই অহাৰ কথা উল্লেখ কৰিলে।

এই নীতিয়ে বলছেভিকসকলৰ প্ৰতি প্ৰচণ্ড জনসমৰ্থন সৃষ্টি কৰাত সহায় কৰিছিল যাৰ ফলত ১৯১৭ চনৰ নৱেম্বৰ মাহত তেওঁলোকে ক্ষমতা দখল কৰিবলৈ সক্ষম হ'ল। লেনিন নতুন চৰকাৰৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী হয় আৰু বলছেভিক দলৰ ইহুদী নেতা লিঅ'ন ট্ৰষ্টকিক বৈদেশিক পৰিক্ৰমা মন্ত্ৰী হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হয়।

১৯১৭ চনৰ মাৰ্চ বিপ্লৱে জাৰৰ স্বৈৰাচাৰীতা আৰু তিনিশ বছৰ আৰু তাতোকৈ অধিক সময় ৰাছিয়াত শাসন কৰা ৰোমানভছৰ শাসন ধ্বংস কৰি পেলাইছিল। কিন্তু ১৯১৭ চনৰ নৱেম্বৰ(অক্টোবৰ) বিপ্লৱে সঁচাকৈয়ে চৰকাৰখন প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল যিখনক শ্ৰমিকসকলে সম্পূৰ্ণৰূপে সমৰ্থন কৰি আহিছে।

৯.৪ লেনিন আৰু ষ্টেলিন

বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা মাজভাগলৈকে ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ উত্তাল ইতিহাসৰ দুজন গুৰুত্বপূৰ্ণ ব্যক্তি আছিল ভ্লাদিমিৰ লেনিন আৰু জোচেফ ষ্টেলিন। বিপ্লৱী মাৰ্ক্সবাদী আৰু ১৯১৭ চনত অক্টোবৰ বিপ্লৱৰ

স্থপতি লেনিনে অস্থায়ী চৰকাৰক উৎখাত কৰি সমাজবাদী ৰাষ্ট্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। বলছেভিক দলৰ নেতা হিচাপে লেনিনে শ্ৰেণীহীন সমাজ গঢ়ি তোলাৰ লক্ষ্যৰে ভূমি আৰু উদ্যোগৰ ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণকে ধৰি আমূল নীতি ৰূপায়ণ কৰিছিল। তেওঁৰ ধাৰণাসমূহে ছোভিয়েট ইউনিয়ন গঠনৰ ভেটি স্থাপন কৰিছিল।

১৮৭০ চনত চিম্ব্ৰিস্কিত নিকোলাই লেনিনৰ জন্ম হৈছিল। লেনিনৰ মূল নাম আছিল ভ্লাডামিয়েৰ উলানভিচ। জাৰৰ জীৱনৰ বিৰুদ্ধে ষড়যন্ত্ৰ কৰাৰ বাবে ভাতৃক ফাঁচী দিয়াৰ বাবেই বিপ্লৱী হৈ পৰিছিল। তেওঁ কাজান বিশ্ববিদ্যালয়ত আইন অধ্যয়ন কৰিছিল, কিন্তু ৰাজনৈতিক আন্দোলনত জড়িত হোৱাৰ বাবে তেওঁ অকালতে শিক্ষা সমাপ্ত কৰি ১৯১৭ চনত লেনিন জাৰ্মানীৰ সহায়ত ৰাছিয়ালৈ উভতি আহি বিপ্লৱৰ নেতৃত্ব দিয়ে। প্ৰতিশ্ৰুতিৰদ্ধ কাৰ্যসূচীক প্ৰমাণ কৰিবলৈ লেনিনে ১৯১৮ চনৰ আৰম্ভণিতে জাৰ্মানীয়ে আগবঢ়োৱা শান্তিৰ অপমানজনক চৰ্তসমূহ গ্ৰহণ কৰে, যেনে ১৯১৮ চনৰ মাৰ্চৰ ব্ৰেষ্ট-লিটোভস্ক চুক্তি। এই চুক্তিয়ে ৰাছিয়াক পূব পোলেণ্ড, ইউক্ৰেইন, লিথুৱানিয়া, ইষ্টোনিয়া আৰু লাটভিয়াৰ পৰা বঞ্চিত কৰিলে। ফলস্বৰূপে ৰাছিয়াই 'সৰ্বাধিক উৰ্বৰ কৃষিভূমি, মুখ্য উদ্যোগিক অঞ্চলসমূহ, অধিকাংশ লো আৰু কয়লাৰ খনি, আৰু ৰে'লপথৰ এক বৃহৎ অংশ' হেৰুৱাবলগীয়া হ'ল।

১৯১৮ চনৰ জুলাই মাহত লেনিনে ৰাছিয়ান ছোচিয়েলিষ্ট ফেডাৰেটেড ৰিপাব্লিকৰ প্ৰথম সংবিধান জাৰি কৰা বয়। যুদ্ধ অন্ত পৰাৰ পিছত ৰাছিয়াই হেৰুওৱা অঞ্চলসমূহ ঘূৰাই আনিবলৈ চেষ্টা কৰে আৰু ১৯২৩ চনত ছ'ভিয়েত ছোচিয়েলিষ্ট ৰিপাব্লিকৰ সংঘ (USSR) গঠন কৰে। ১৯২৯ চনলৈকে USSR-এ এখন যুক্তৰাষ্ট্ৰীয় (federal) সংবিধান গ্ৰহণ কৰে, য'ত প্ৰতিখন গণৰাজ্যই সীমিত সংখ্যক বিষয়ত স্বায়ত্তশাসন ভোগ কৰিছিল, আৰু বাকীবোৰ বিষয় ১৯১৮ চনৰ পৰা সংঘৰ ৰাজধানী মস্কোৱে নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল।

লেনিনে সমাজবাদী ধাৰাত ৰাছিয়াক পুনৰ্গঠন কৰাত যথেষ্ট অসুবিধাৰ সন্মুখীন হৈছিল। ১৯২১ চনত তেওঁ ৰাষ্ট্ৰীয় অৰ্থনৈতিক নীতি (NEP) প্ৰৱৰ্তন কৰে, যিটো ৰাজ্যিক সমাজবাদ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পুঁজিবাদৰ মিশ্ৰণ আছিল। ৰাছিয়াক সাম্যবাদৰ উচ্চ পথলৈ আৰু ইয়াৰ বিশ্ব নেতৃত্বলৈ লৈ যোৱাৰ সন্তোষ লেনিনে লাভ কৰিছিল।

১৯২৪ চনত লেনিনৰ মৃত্যুৰ পিছত জোচেফ ষ্টালিন তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰে আৰু ক্ৰমান্বয়ে ক্ষমতা দৃঢ় কৰে। ষ্টালিনৰ নেতৃত্বই লেনিনৰ দৃষ্টিভংগীৰ পৰা আঁতৰি গৈ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাৰ জৰিয়তে ছ'ভিয়েট সংঘক শিল্পায়নৰ পথলৈ লৈ গ'ল, কিন্তু তাৰ বিনিময়ত গভীৰ সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক দমন-পীড়নৰ আৰম্ভ হয়। ষ্টালিনৰ যুগত বিশুদ্ধীকৰণ, গণহত্যা, আৰু কৃষিৰ বলপূৰ্বক সামূহিককৰণৰ সাক্ষী হৈ ছোভিয়েট ইতিহাসত এক পৰিষ্কাৰ চিন ৰাখিছিল, যাৰ বৈশিষ্ট্য আছিল ঔদ্যোগিক অগ্ৰগতিৰ লগতে ব্যাপক ৰূপত মানৱৰ দুখ-কষ্ট দূৰীকৰণ।

৯.৫ সমাজবাদী নিৰ্মাণৰ কাৰ্যসূচী

১৯১৭ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ পিছত সমাজবাদী নিৰ্মাণৰ কাৰ্যসূচী আছিল বলছেভিক চৰকাৰৰ নেতৃত্বত বহুমুখী আৰু অভিলাষী প্ৰচেষ্টা, য'ত ভ্লাদিমিৰ লেনিন আৰু পিছলৈ জোচেফ ষ্টেলিন আগস্থানত আছিল। লক্ষ্য আছিল পুঁজিবাদৰ পৰা সাম্যবাদলৈ পৰিৱৰ্তনৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি মাৰ্ক্সবাদী নীতিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি এখন সমাজবাদী সমাজ প্ৰতিষ্ঠা কৰা। এই কাৰ্যসূচীৰ মূল দিশসমূহৰ ভিতৰত আছিল প্ৰধান উদ্যোগ, বেংক, আৰু ভূমিৰ ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ কৰি ইয়াক ৰাষ্ট্ৰৰ নিয়ন্ত্ৰণত ৰখা। বলছেভিকসকলে ভূমি সংস্কাৰৰ ব্যাপক সংস্কাৰৰ সূচনা কৰে, কৃষকৰ মাজত বৃহৎ বাগিচা পুনৰ বিতৰণ কৰে আৰু সৰ্বহাৰা শ্ৰেণীক সবলীকৰণৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰে। অৰ্থনৈতিক নীতিসমূহে কেন্দ্ৰীভূত পৰিকল্পনাৰ জৰিয়তে দ্ৰুত ঔদ্যোগীকৰণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল, যাৰ উদাহৰণ ষ্টেলিনৰ অধীনত পাঁচ বছৰীয়া পৰিকল্পনা ৰূপায়ণ কৰা আৰু শিক্ষা, লিংগ সমতা আৰু সাম্প্ৰদায়িক জীৱন-যাপন প্ৰতিষ্ঠাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰি পৰম্পৰাগত স্তৰসমূহ ভাঙি পেলোৱাৰ লক্ষ্য আছিল। কিন্তু এই কাৰ্যসূচীত প্ৰত্যাহ্বান আৰু বিতৰ্কৰো সাক্ষী হৈছিল, য'ত বৰ্তমানৰ ক্ষমতাৰ গাঁথনি ত্যাগ কৰিবলৈ অনিচ্ছুকসকলৰ প্ৰতিৰোধো আছিল। জটিলতা আৰু বিপৰ্যয়ৰ মাজতো সমাজবাদী নিৰ্মাণ কাৰ্যসূচীয়ে ছোভিয়েট ইউনিয়নত স্থায়ী ছাপ ৰাখিছিল। সেহেহে দশক দশক ধৰি ইয়াৰ আৰ্থ-সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱেশ গঠনত সহায় হৈছিল।

জানি থোৱা ভাল

সমাজবাদ হৈছে এনে এক ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক ব্যৱস্থা য'ত সম্পত্তি আৰু উৎপাদনৰ মাধ্যমসমূহ সাধাৰণতে ৰাজ্য বা চৰকাৰৰ নিয়ন্ত্রণত সমূহীয়াভাৱে মালিকীস্বত্ব লাভ কৰে। সমাজবাদৰ মূল নীতি হ'ল যে সম্পদ আৰু উৎপাদনৰ সুবিধাসমূহৰ সমূহীয়া বা ৰাজহুৱা মালিকীস্বত্বই এক অধিক সমতাবাদী সমাজ গঠনত অৱিহণা যোগায়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ ছ'চিয়েল ডেম'ক্রেটিক দলটোক কেই ভাগত বিভক্ত কৰা হৈছিল।

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ USSRয়ে কেতিয়া অস্তিত্ব লাভ কৰিছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ কোনে জনসাধাৰণৰ আগত "ৰুটি, মাটি, শান্তি"ৰ প্রতিশ্রুতি আগবঢ়াইছিল?

.....

৯.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টো অধ্যায়ন কৰা পিছত আপুনি জানিলে-

- ১৯১৭ চনৰ ৰুছ বিপ্লৱৰ আৰম্ভণি হৈছিল সামাজিক, অর্থনৈতিক, আৰু ৰাজনৈতিক বিষয়ৰ বাবে ব্যাপক অসন্তুষ্টিৰে।
- ১৯০৫ চনৰ বিপ্লৱ আৰু ১৯১৭ চনৰ ফেব্রুৱাৰী বিপ্লৱকে ধৰি বিপ্লৱৰ একাধিক পর্যায় আছিল।
- ফেব্রুৱাৰী বিপ্লৱৰ ফলত জাৰবাদী স্বৈৰাচাৰী শাসনৰ পতন ঘটে, অস্থায়ী চৰকাৰ গঠন হয় আৰু দ্বিতীয় ছাৰ নিকোলাছে পদত্যাগ কৰে।
- ভ্লাদিমিৰ লেনিনৰ নেতৃত্বত বলছেভিকসকলে ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ (নৱেম্বৰ) বিপ্লৱত ক্ষমতা দখল কৰি সমাজবাদী ৰাষ্ট্র প্রতিষ্ঠা কৰে।
- বলছেভিকসকলে ভূমি, উদ্যোগ, বেংকসমূহক ৰাষ্ট্রীয়কৰণ কৰি শ্রেণীহীন সমাজ গঢ়ি তোলাৰ লক্ষ্য লৈছিল।
- সামাজিক অশান্তি আৰু ধর্মঘটে বিপ্লৱৰ পথ প্রশস্ত কৰিলে, শ্রমিক আৰু সৈন্যই ছোভিয়েট (নির্বাচিত সংস্থা) গঠন কৰিলে।
- অস্থায়ী চৰকাৰখনে বলছেভিক আৰু সমাজবাদীসকলৰ পৰা প্রত্যাহ্বানৰ সন্মুখীন হৈছিল, যাৰ ফলত ৰাজনৈতিক অস্থিৰতাৰ সৃষ্টি হৈছিল।
- ১৯১৭ চনৰ এপ্রিল মাহত লেনিনৰ উভতি অহা আৰু জুলাইৰ দিনবোৰ অস্থায়ী চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে বলছেভিক আন্দোলনৰ মূল মুহূর্ত আছিল।
- ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ মাহত বলছেভিকসকলে আনুষ্ঠানিকভাৱে নিয়ন্ত্রণ লয়, যাৰ ফলত কাউন্সিল অৱ পিপলছ কমিছনাৰ গঠন হয়।
- ৰুছ বিপ্লৱৰ গভীৰ বিশ্বব্যাপী প্রভাৱ আছিল, ৰাজনৈতিক মতাদর্শক প্রভাৱিত কৰিছিল আৰু ২০ শতিকাৰ গতিপথ গঢ় দিছিল।

✓ ৯.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

1) Figes, Orlando. (1996). A People's Tragedy: The Russian Revolution, 1891-1924. Viking
2) Pipes, Richard. (1990). The Russian Revolution. Knopf.
3) Service, Robert. (2009). A History of Modern Russia: From Nicholas II to Putin. Harvard University Press
4) Trotsky, Leon. (1977). History of the Russian Revolution. Pathfinder Press
5) Rabinowitch, Alexander. (1979). The Bolsheviks Come to Power: The Revolution of 1917 in Petrograd. W. W. Norton ৩ Company
6) Dubey, Abhay Kumar. (1995). World Famous Revolutions. Pustak Mahal

৯.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বলছেভিক আৰু মেনশ্বেভিক।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯২৩।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ বলছেভিকসকল।

? ৯.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চুটি প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ ৫০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্রশ্ন ১ঃ ৰাছিয়াত ফেব্রুৱাৰী বিপ্লৱ কেতিয়া হৈছিল?

প্রশ্ন ২ঃ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ (নৱেম্বৰ) বিপ্লৱৰ সময়ত বলছেভিকসকলৰ নেতা কোন আছিল?

প্রশ্ন ৩ঃ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ পিছত সমাজবাদী নির্মাণ কার্যসূচীৰ এটা মূল লক্ষ্য লিখক

প্রশ্ন ৪ঃ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ সময়ত কোনবোৰ নির্বাচিত সংস্থাই শ্রমিক, কৃষক, আৰু সৈনিকৰ প্রতিনিধি হিচাপে উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰিছিল?

প্রশ্ন ৫ঃ কোন চনত দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছে পদত্যাগ কৰিছিল, যাৰ ফলত জাৰবাদী স্বৈৰাচাৰী শাসনৰ পতন ঘটিছিল?

(খ) চুটি প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ ১৫০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্রশ্ন ১ঃ ১৯১৭ চনত ৰাছিয়াত ফেব্রুৱাৰী বিপ্লৱৰ মূল কাৰণবোৰ কি আছিল?

প্রশ্ন ২ঃ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ (নৱেম্বৰ) বিপ্লৱত বলছেভিকসকলৰ ভূমিকা বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ পিছত সমাজবাদী নির্মাণৰ সময়ত প্রৱর্তিত মূল সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক পৰিৱর্তনসমূহ কি আছিল?

প্রশ্ন ৪ঃ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ প্রেক্ষাপটত ছোভিয়েটসকলৰ তাৎপর্য্য ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ৫ঃ ১৯১৭ চনত বলছেভিকসকলৰ ক্ষমতালৈ অহাত অস্থায়ী চৰকাৰৰ প্রত্যাহ্বানসমূহে কেনেদৰে অৰিহণা যোগাইছিল?

(গ) দীঘলীয়া প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ ৩০০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্রশ্ন ১ঃ ১৯১৭ চনত ৰাছিয়াত হোৱা ফেব্রুৱাৰী বিপ্লৱৰ কাৰণ আৰু পৰিণতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ ১৯১৭ চনৰ অক্টোবৰ (নৱেম্বৰ) বিপ্লৱ আৰু তাৰ পিছত বলছেভিক চৰকাৰ প্রতিষ্ঠাত ভ্লাদিমিৰ লেনিনৰ ভূমিকা আলোচনাকৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ ৰুছ বিপ্লৱৰ পিছত সমাজবাদী গঠনৰ সময়ত প্রৱর্তিত সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক পৰিৱর্তনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ৪ঃ ৰুছ বিপ্লৱত ছোভিয়েট (নির্বাচিত সংস্থা)ৰ তাৎপর্য্য আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱেশ গঢ় দিয়াত তেওঁলোকৰ ভূমিকা অন্বেষণ কৰক।

প্রশ্ন ৫ঃ দ্বিতীয় জাৰ নিকোলাছৰ পদত্যাগৰ পিছত অস্থায়ী চৰকাৰে সন্মুখীন হোৱা প্রত্যাহ্বানসমূহৰ মূল্যায়ন কৰক আৰু এই প্রত্যাহ্বানসমূহে ১৯১৭ চনত বলছেভিকসকলৰ ক্ষমতাত কেনে অৰিহণা যোগাইছিল।

*** ***** ***

অধ্যায় ১০ঃ ২০ শতিকাৰ ঃ আৰম্ভণিতে চীন-I

অধ্যায় গাঁথনি

১০.১ উদ্দেশ্য
১০.২ পৰিচয়
১০.৩ ছান-য়াত-সেন
১০.৪ ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱ
- গণৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা
- বেইজিঙত ৰিপাব্লিকান চৰকাৰ

১০.৫ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি শিকিলো
১০.৬ অধিক জানিবলৈ
১০.৭ অগ্ৰগতি খতিয়ান
১০.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১০.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- চীনত বিপ্লৱৰ আৰম্ভণিৰ কাৰণ হোৱা বিভিন্ন কাৰক ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- আধুনিক চীন গঢ়ি তোলাত ড° ছান য়াট চেনৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিব পাৰিব আৰু
- ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱত তেওঁৰ নেতৃত্ব আৰু ইয়াৰ পৰিণতিৰ মূল্যায়ন কৰিব পাৰিব।

১০.২ পৰিচয়

প্ৰিয় শিক্ষাৰ্থীসকল, আগৰ অধ্যায়ত আমি ১৯১৭ চনৰ ৰাছিয়ান বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলো। এই অধ্যায়ত আমি আমাৰ দৃষ্টি দক্ষিণ এছিয়া, বিশেষকৈ চীনলৈ স্থানান্তৰিত কৰিম। চীনক ৰূপান্তৰিত কৰা বিপ্লৱী পৰিৱৰ্তনৰ সমৃদ্ধ ইতিহাস আৰু বিৱৰণৰ বাবে এই বিষয়টো দুটা অংশত আলোচনা কৰা হ'ব।

১৯ শতিকাৰ শেষৰ ফালে সাম্ৰাজ্যবাদী বিপদ বাঢ়ি অহাৰ লগে লগে, এক বিস্তৃত সংস্কাৰৰ চমু প্ৰচেষ্টা হাতত লোৱা হৈছিল। যদিও এই সংস্কাৰসমূহৰ লক্ষ্য আছিল ৰাজকীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাটোক শক্তিশালী কৰা, ইয়াৰ ভেটিত কোনো প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰা হোৱা নাছিল। এই সংস্কাৰসমূহ এক অৰ্থত কনফিউচিয়ান পৰম্পৰা আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাক দৃঢ় কৰিবলেহে আগবঢ়োৱা হৈছিল। ১৮৯৮ চনৰ সংস্কাৰ আন্দোলন, যদিও চমু জীৱনীয়া আছিল, এক নতুন ধাৰাৰ সূচনা কৰিলে যিয়ে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথম দশকবোৰত ছিং ৰাজবংশ আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাক ওলোট-পালোট কৰিবলৈ সক্ষম হ'ল। ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱ এই প্ৰক্ৰিয়াৰেই এক চৰম সিদ্ধি আছিল।

এই বিপ্লৱৰ সৃষ্টিৰ ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন কাৰকেই ভূমিকা পালন কৰিছিল। জমিদাৰ আৰু কৃষকৰ মাজত অসন্তুষ্টি বাঢ়ি আহিছিল। অৰ্থনৈতিক পৰিবৰ্তনৰ সৈতে নতুন সামাজিক শ্ৰেণীবোৰে শক্তি গোটাবলৈ সক্ষম হৈছিল আৰু তেওঁলোকে ব্যৱস্থাটোক সমালোচনা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। যদিও ১৮৯৮ চনৰ সংস্কাৰ প্ৰত্যাহাৰ কৰা হৈছিল, ২০ শতিকাৰ প্ৰথম দশকত ছিং চৰকাৰে জীয়াই থাকিবলৈ আকৌ সেইবোৰ পুনৰ প্ৰৱৰ্তন কৰিছিল। ৰাষ্ট্ৰই প্ৰৱৰ্তন কৰা সাংবিধানিক সংস্কাৰসমূহে ব্যাপক প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি কৰিলে। সংস্কাৰ কৰা নতুন সেনাদলে সচেতনতা অৰ্জন কৰিলে আৰু গুপ্ত সংগঠনসমূহৰ ওপৰত, লগতে সমাজৰ বিভিন্ন স্তৰত বাঢ়ি অহা অসন্তুষ্টিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি নিজৰ শক্তি গঠন কৰিলে। এই প্ৰেক্ষাপটতে ছান-য়াট-চেনক নতুন চীনৰ প্ৰতীক গণ্য কৰা হ'ল।

সাম্ৰাজ্যবাদী শাসন শেষ কৰি চীন গণৰাজ্যৰ সৃষ্টি কৰা বিপ্লৱী আন্দোলনৰ মূল ব্যক্তিত্ব আছিল ছান-য়াট-

চেন (১৮৬৬-১৯২৫), যিয়ে অন্যান্য গণৰাজ্যবাদী ৰাজনৈতিক নেতাৰ সৈতে সংসদীয় গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল। সাম্ৰাজ্যবাদী আৰু অৰ্ধগণতান্ত্ৰিক অভিনয়ৰে সেনাপতিসকলে হত্যা, বিদ্ৰোহ, গৃহযুদ্ধ আৰু বিদেশী শক্তি (বিশেষকৈ জাপান)ৰ সৈতে যোগসাজশ কৰি তেওঁলোকৰ প্ৰচেষ্টা ব্যৰ্থ কৰিছিল। গুৱাংঝু অঞ্চলৰ এটা কৃষক পৰিয়ালত জন্মগ্ৰহণ কৰা ছান-য়াট-চেনে হাৱাই আৰু হংকঙৰ মিছনেৰী স্কুলত শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু পাশ্চাত্য-কনফিউচিয়ান হিচাপে বিশ্বদৃষ্টিভংগী গঢ়ি তুলিছিল। ১৮৯৪ চনত তেওঁ প্ৰথম বিপ্লৱী সংগঠন প্ৰতিষ্ঠা কৰে আৰু ১৯০৫ চনৰ ভিতৰত চীনা গোপন সমাজ, বিদেশত থকা চীনাসকলৰ গোট আৰু বিদেশত অধ্যয়নৰত চীনাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ প্ৰতিনিধিসকলে জাপানত তেওঁক বিপ্লৱী মিত্ৰজোঁট (টংমেংহুই)ৰ নেতা হিচাপে নিৰ্বাচিত কৰে।

১০.৩ ছান-য়াট-চেন

যোল্ল বছৰ ভ্ৰমণ, পৰিকল্পনা, লিখা আৰু সংগঠনৰ অন্তত ছান-য়াট-চেনে নিজৰ সপোন বাস্তৱায়িত কৰিলে, যেতিয়া ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱৰ ফলত ছিং বংশৰ অন্ত পৰিল। তেওঁ ৰাষ্ট্ৰপতি পদৰ পৰা অৱসৰ লৈ জেনেৰেল ইউৱান শি-কাইক সুযোগ দিলে, যাৰ ১৯১৬ চনত মৃত্যু হোৱাত স্থানীয় সেনাপতিসকলৰ শাসনৰ এক যুগৰ সূচনা হ'ল।

ছান-য়াট-ছেনৰ বিপ্লৱৰ তিনিটা মূল নীতি (জাতীয়তাবাদ, গণতন্ত্ৰবাদ, জনজীৱনবাদ) প্ৰথমে বিপ্লৱী মিত্ৰজোঁটৰ বাবে ঘোষণা কৰা হৈছিল আৰু পিছলৈ গোমিনদাং (জাতীয়তাবাদী দল)ৰ ভেটি হৈ পৰিল। পশ্চিমীয়া শক্তিসকলে উপেক্ষা কৰাত আৰু গুৱাংঝু ৰাজধানী হিচাপে লৈ এখন দক্ষিণৰ সামৰিক চৰকাৰৰ দায়িত্বত থাকোঁতে, ছান-য়াট-ছেনে অৱশেষত নতুন ছোভিয়েট ৰাষ্ট্ৰৰ ওচৰ চাপিলেগৈ। ছোভিয়েট উপদেষ্টাসকলে গুমিগুঙক ৰাজনৈতিক আৰু সামৰিক প্ৰশিক্ষণ কাৰ্য্যকলাপ স্থাপন কৰাত সহায় কৰিছিল। কিন্তু মস্কোৱে নতুন চীনৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টিক (CCP)ও সমৰ্থন কৰিছিল, যিটো ১৯২১ চনত মাও জে-দুং (১৮৯৩-১৯৭৬) আৰু অন্যান্যসকলে ছাংহাইত প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। কৰিছিল। ছোভিয়েটসকলে আশা কৰিছিল যে গোমিনদাং আৰু কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ মাজত মিলন ঘটিব, কিন্তু তেওঁলোক যিকোনো এটা পক্ষৰ বিজয়ী হ'বলৈও প্ৰস্তুত আছিল।

চীনত ক্ষমতাৰ দ্বন্দ্ব গোমিনদাং (জাতীয়তাবাদী দল) আৰু চীনৰ কমিউনিষ্ট পাৰ্টি (CCP)ৰ মাজত আৰম্ভ হৈছিল, কিয়নো দুয়োটাই চীনৰ একত্ৰীকৰণৰ বাবে সংঘৰ্ষ কৰিছিল। ড° ছান-য়াট-ছেন এজন সংস্কাৰক আৰু বিপ্লৱী আছিল, যিয়ে দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত ছিং ৰাজবংশৰ পতন ঘটাই গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰ স্থাপন কৰিবলৈ জীৱনটো উছৰ্গা কৰিছিল। তেওঁক কমিউনিষ্ট মূল ভূখণ্ডৰ চীনাসকল আৰু জাতীয়তাবাদী তাইৱানীয়াসকলে ২০ শতিকাৰ চীনৰ জনক বুলি গণ্য কৰে। চীনৰ মুদ্ৰানোটবোৰত ড° ছান-য়াট-ছেনৰ ছবি দেখা যায়।

১৯১১ চনত ছিং চৰকাৰে সকলো মুখ্য ৰে'লপথ ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ কৰাৰ সিদ্ধান্ত লয়, যিয়ে স্থানীয় স্বাৰ্থগোষ্ঠীসমূহৰ ক্ষোভৰ সৃষ্টি কৰে। ছিচুৱান প্ৰদেশত সশস্ত্ৰ বিদ্ৰোহ আৰম্ভ হয় আৰু চৰকাৰে ইয়াক দমন কৰাত ব্যৰ্থ হৈ আত্মপ্ৰতিষ্ঠা হেৰুৱায়। একে বছৰৰ অক্টোবৰ মাহত উহানৰ এটা স্থানীয় বিপ্লৱী গোটে (যি সময়ত চীনত এনে বহু গোট আছিল) নতুন বিদ্ৰোহৰ সূচনা কৰে। অসংগঠিত হ'লেও এই বিদ্ৰোহে অকল্পনীয়ভাৱে প্ৰাদেশিক চৰকাৰ উচ্ছেদ কৰিবলৈ সক্ষম হয়। ইয়াৰ সাফল্যই অন্যান্য প্ৰদেশকো বিচ্ছিন্ন হ'বলৈ উদ্বুদ্ধ কৰে।

ড° ছান ইয়াট-ছেনে কলৰাডোৰ ডেনভাৰত থাকোঁতে বাতৰি কাকতৰ জৰিয়তে উহান বিপ্লৱৰ খবৰ পায়। ডিচেম্বৰ মাহত তেওঁ ছাংহাইলৈ উভতি আহে আৰু নানজিংত বৈঠক কৰা প্ৰতিনিধিসকলে তেওঁক অস্থায়ী ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে নিৰ্বাচিত কৰে। নিজৰ চৰকাৰ দুৰ্বল বুলি জানি ছানে ৰাজসভাৰ পৰা সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা প্ৰাপ্ত সাম্ৰাজ্যিক মন্ত্ৰী ইউৱান শ্বি-কাইৰ সৈতে এক চুক্তিত উপনীত হয়।

১৯১২ চনৰ ১২ ফেব্ৰুৱাৰীত সম্ৰাটে সিংহাসন ত্যাগ কৰে। পিছদিনা ছানে পদত্যাগ কৰে আৰু ইউয়ানক তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰী হিচাপে নিৰ্বাচিত হয়। ছেপ্টেম্বৰ মাহত ইউয়ানে ছানক ৰেলৰে উন্নয়নৰ সঞ্চালক প্ৰধান নিযুক্তি দিয়ে। ১৯১৩ চনৰ মাৰ্চ মাহত কুৱমিনটাং দলৰ পুনৰ্গঠন কৰি ইয়াৰ নেতৃত্ব দি থকা ছং জিয়াওৰেনক হত্যা

কৰা হয় (ইউৰানৰ প্ৰৰোচনাত বুলি জনা যায়)। এই ঘটনাই দ্বিতীয় বিপ্লৱৰ সূচনা কৰে।

ছান-য়াট-ছেনৰ তিনিটা নীতি ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱৰ পিছত চীনৰ পুনৰ্গঠনত সহায় আৰু পথনিৰ্দেশনা দিবলৈ সৃষ্টি কৰা হৈছিল। তেওঁ ছাত্ৰ হিচাপে আৰু চীনৰ সাম্ৰাজ্যিক শক্তিৰ পৰা উদ্ধাৰ হ'বলৈ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, যুক্তৰাজ্য আৰু কানাডা ভ্ৰমণ কৰিছিল। বিদেশত থাকোঁতে, চান-য়াত-ছেনে এই পশ্চিমীয়া ৰাষ্ট্ৰসমূহত প্ৰতিষ্ঠিত গণতন্ত্ৰৰ নীতিসমূহৰ প্ৰতি এক গভীৰ প্ৰশংসা আৰু আস্থাৰ অনুভৱ কৰিছিল।

চুন ইয়াত-ছেনে সৃষ্টি কৰা জনতাৰ তিনি নীতিত অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে — ৰাষ্ট্ৰীয়তা (জাতীয়তাবাদ), গণতন্ত্ৰ, আৰু কল্যাণ।

জাতীয়তাবাদৰ উদ্দেশ্য আছিল চীনৰ একতাৰ সৈতে এক জাতীয় পৰিচয় গঢ়ি তোলা।

গণতন্ত্ৰৰ দ্বাৰা জনগণক চৰকাৰত অংশ লোৱাৰ যথেষ্ট সুবিধা প্ৰদান কৰা উচিত বুলি তেওঁ বিশ্বাস কৰিছিল।

জনকল্যাণৰ অৰ্থ হৈছে — চৰকাৰে জনতাৰ যত্ন ল'ব লাগে যাতে সকলো নাগৰিকে এক উন্নত জীৱন লাভ কৰিব পাৰে।

জনসাধাৰণৰ তিনিটা নীতিয়ে ২০ শতিকাত চীনৰ আধুনিকীকৰণত প্ৰবল প্ৰভাৱ পেলাইছিল। ছানৰ তৃতীয় নীতিত 'জনসাধাৰণৰ বাবে'ৰ ধাৰণাটোক সন্নিৰিষ্ট কৰি চীনে পানী আৰু বিদ্যুতৰ সৈতে জড়িত বিভিন্ন আন্তঃগাঁথনি প্ৰকল্প যেনে বান্ধ, ৰে'লৱে, পথ আৰু ৰাজহুৱা উপযোগীতাত জড়িত হৈ পৰিছিল। সংযুক্ত চীনৰ বাবে ছানৰ দৃষ্টিভংগীৰ এটা অংশ তিব্বত আৰু মংগোলিয়াক সামৰি লোৱা এখন সৰ্বচীন ৰাষ্ট্ৰ গঠনৰ ওপৰতো নিৰ্ভৰশীল আছিল। ইয়াৰ ফলত পোনপটীয়াকৈ চীনে তিব্বত দখল কৰে আৰু আজিও অব্যাহত আছে।

চীন গণৰাজ্যৰ প্ৰতিষ্ঠাপক আৰু লগতে, দেশখনক আধুনিকীকৰণৰ বাবে আন সকলোতকৈ বেছি কাম কৰা ব্যক্তিজন ছান-য়াট-চেনে যেতিয়া চীনক আধুনিক বিশ্বৰ লগত সংযুক্ত কৰিবলৈ আগবাঢ়িছিল, তেওঁ বুজি পাইছিল যে ইয়াৰ বাবে কেৱল জ্ঞান আৰু সা-সৰঞ্জামৰ বাহিৰেও আন সঁজুলিৰো অধিক প্ৰয়োজন। গতিকে তেওঁ এনে এক ৰাজনৈতিক দৰ্শন সৃষ্টি কৰিব চেষ্টা কৰিছিল যিয়ে বিশ্বৰ আটাইতকৈ জনবহুল ৰাষ্ট্ৰখনক গৌৰৱান্বিত কৰাৰ লগতে এক উজ্জ্বল ভৱিষ্যতলৈ আগবঢ়াই নিব পাৰে।

প্ৰথম নীতি ঃ জাতীয়তাবাদ

যদিও সাধাৰণতে ইয়াক জাতীয়তাবাদ বুলি কোৱা হয়, ছানৰ প্ৰথম নীতিটোক 'জনতাৰ শাসন' বুলি সংজ্ঞায়িত কৰিব পাৰি। ড° ছানে চীনৰ বিভিন্ন জনসাধাৰণক এক জাতীয় পৰিচয় সৃষ্টি কৰি একত্ৰিত কৰিব বিচাৰিছিল। এই পৰিচয়টোৱে আমেৰিকান বা ইউৰোপীয় জনপ্ৰিয়তাবাদৰ ধাৰণাক প্ৰতিফলিত কৰাতকৈ চিনাক্ত কৰা হ'ব। তদুপৰি ছানে ১৮ আৰু ১৯ শতিকাত ইউৰোপীয় ঔপনিৱেশিকতাক প্ৰত্যক্ষ প্ৰত্যাখ্যান হিচাপে এই চীনা জাতীয় পৰিচয় সৃষ্টি কৰিব বিচাৰিছিল। জনতাৰ প্ৰথম নীতিৰ মৌলিক ধাৰণা আছিল যে চীনৰ জনসাধাৰণে চীনৰ চৰকাৰত সক্ৰিয় ভূমিকা পালন কৰিব লাগে। সেই সময়ত ঔপনিৱেশিক শক্তিবোৰে চীন দখল কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি আছিল, আৰু ছান-য়াট-ছেনে কিছুমান চীনাৰ ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণৰ প্ৰতি অনিচ্ছাক যেনেদৰে বাধা দিছিল, তেনেদৰে বাহ্যিক শক্তিকো প্ৰতিহত কৰিছিল। অৱশ্যে আন এটা সমস্যাৰ সৃষ্টি হৈছিল। দেশত কোনে শাসন কৰিব লাগে? শতিকাজুৰি মানচুসকলে শাসন কৰিছিল যদিও হানসকলৰ তুলনাত তেওঁলোক সংখ্যালঘু আছিল। তথাপিও চীনৰ ভিতৰত মুছলমান, তিব্বতী, মংগোলীয় আৰু আন বহুতো সৰু সৰু জনগোষ্ঠীও আছিল। সেই হিচাপে জনপ্ৰিয়তাবাদৰ এই ধাৰণাটোৱে চীনৰ সকলো জাতিক চীনা বুলি আকোৱালি ল'ব বিচাৰিছিল।

দ্বিতীয় নীতিঃ গণতন্ত্ৰ

দ্বিতীয় নীতিটোক প্ৰায়ে 'গণতন্ত্ৰ' বুলি বৰ্ণনা কৰা হয়, অৱশ্যে ছানৰ লেখাৰ প্ৰকৃত অনুবাদ হৈছে 'জনসাধাৰণৰ ৰাজনৈতিক শক্তি'। এই নীতিয়ে আব্ৰাহাম লিংকনৰ বক্তব্যৰ দ্বিতীয় অংশটো প্ৰতিফলিত কৰে- 'জনসাধাৰণৰ দ্বাৰা।' আমেৰিকা আৰু যুক্তৰাজ্যত প্ৰচলিত গণতন্ত্ৰৰ প্ৰকাৰসমূহ গ্ৰহণ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে ছান-য়াট-চেনে চীনা কনফুচিয়াছবাদক পশ্চিমীয়া আদৰ্শৰ সৈতে সংযুক্ত কৰা দাৰ্শনিক দৃষ্টিভংগী ব্যৱহাৰ কৰিছিল। লিংকনৰ 'ৰাইজৰ দ্বাৰা' চৰকাৰৰ আকাংক্ষাই ছান-য়াট-চেনক তেওঁৰ দ্বিতীয়টো কথাৰ বাবে অনুপ্ৰাণিত কৰিছিল। চীন

এখন গণতান্ত্রিক দেশ হ'ব লাগে আৰু ইউৰোপীয় শাসনৰ লগত অহা জটিলতাৰ পৰা মুক্ত হ'ব লাগে। ইয়াৰ বাবে ছান-য়াট-চেনে চীনত পশ্চিমীয়া ধৰণৰ গণতন্ত্ৰ ৰূপায়ণৰ চেষ্টা কৰিছিল, য'ত নাগৰিক জড়িত হোৱাৰ যথেষ্ট সুযোগ আছিল। চৰকাৰৰ অংশবোৰ ইউয়ান নামেৰে জনাজাত আছিল আৰু সেইবোৰ পশ্চিম আৰু সাম্ৰাজ্যবাদী চীনৰ চৰকাৰী অংগ দুয়োটাৰে ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ় লৈ উঠিছিল।

তৃতীয় নীতি - জনকল্যাণ

জনসাধাৰণৰ জীৱিকা বা জনকল্যাণ আছিল ছানৰ অৰ্থনৈতিক নীতি। তেওঁ ধন-সম্পত্তি আৰু মাটিৰ ন্যায্য বিতৰণত বিশ্বাস কৰিছিল। ছানে ভূমি সংস্কাৰ আৰু চৰকাৰী উদ্যোগৰ উন্নয়নৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়ায় যাতে, সকলো চীনা নাগৰিকে এক মান্য জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড উপভোগ কৰিব পাৰে। এই নীতিটো আছিল এনে এখন সমাজ গঢ়ি তোলা, য'ত জাতিৰ অৰ্থনৈতিক বিকাশৰ পৰা সকলোৱে উপকৃত হ'ব পাৰে। ছান-য়াট-চেনে চীন জাতিটোক সাম্ৰাজ্যবাদী শক্তিসমূহৰ দ্বাৰা ধ্বংসৰ ভাবুকিৰ সন্মুখীন হোৱা দেখিছিল।

ছান-য়াট-ছেনে সম্পদ আৰু ভূমিৰ ন্যায়সংগত বিতৰণৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল। তেওঁ ভূমি সংস্কাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যোগৰ বিকাশৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছিল, যাতে সকলো চীনা নাগৰিকে এক সুস্থ জীৱন-যাপনৰ মানদণ্ড উপভোগ কৰিব পাৰে। এই নীতিটোৰ লক্ষ্য আছিল এনে এক সমাজ গঢ়ি তোলা য'ত জাতিৰ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ ফলাফল সকলোৱে ভোগ কৰিব পাৰে।

ছান-য়াট-ছেনে চীন জাতিক ঔপনিৱেশিক শক্তিবোৰৰ দ্বাৰা ধ্বংস হোৱাৰ এক গুৰুতৰ আশংকাৰ মুখামুখি হৈ থকা বুলি অনুভৱ কৰিছিল। তেওঁ দেখিছিল যে চীনক ১৮ আৰু ১৯ শতিকাত ইউৰোপীয় ঔপনিৱেশিক শক্তিবোৰে (বিশেষকৈ ব্ৰিটেইন, ফ্ৰান্স, জাৰ্মানী আদিয়ে) অৰ্থনৈতিকভাৱে শোষণ কৰি আহিছে। এই পৰিস্থিতিত তেওঁ চীনক এক আধুনিক ৰাষ্ট্ৰ হিচাপে গঢ়ি তুলিবলৈ তেওঁৰ তিনিটা নীতি ৰূপায়ণ কৰাটো অতি প্ৰয়োজনীয় বুলি বিবেচনা কৰিছিল।

এনে অৱনতিৰ গতিপথ ওলোটা কৰিবলৈ চীনে বাহ্যিক আৰু আভ্যন্তৰীণ দুয়োটা দিশতে ৰাষ্ট্ৰীয়ভাৱে স্বাধীন হোৱাৰ প্ৰয়োজন আছিল। আভ্যন্তৰীণভাৱে জাতীয় স্বাধীনতাৰ অৰ্থ আছিল চীনত যুগ যুগ ধৰি শাসন কৰা কিং মানচুসকলৰ পৰা স্বাধীনতা। ছানে ভাবিছিল যে হান চীনা জনসাধাৰণক নিজৰ জাতিবিহীন জনগোষ্ঠী আৰু এইদৰেই কিং কৰ্তৃপক্ষৰ বিৰুদ্ধে জাতীয় বিপ্লৱৰ বাবে চেষ্টা কৰিছিল। বাহ্যিকভাৱে জাতীয় স্বাধীনতাৰ অৰ্থ আছিল সাম্ৰাজ্যবাদী বিদেশী শক্তিৰ পৰা স্বাধীনতা। ছানে চীনক তিনিটা দিশত সাম্ৰাজ্যবাদৰ ভাবুকিৰ সন্মুখীন হোৱা বুলি বিশ্বাস কৰিছিলঃ অৰ্থনৈতিক অত্যাচাৰৰ দ্বাৰা, ৰাজনৈতিক আগ্ৰাসনৰ দ্বাৰা আৰু জনসংখ্যা বৃদ্ধিৰ লেহেমীয়া। অৰ্থনৈতিকভাৱে ড° ছানে ব্যৱসায়িক স্থিতি গ্ৰহণ কৰিছিল যে চীনক অসন্তুলিত বাণিজ্য আৰু শুল্কৰ দ্বাৰা অৰ্থনৈতিকভাৱে শোষণ কৰা হৈছে। ৰাজনৈতিকভাৱে তেওঁ চীনৰ অৱনতিৰ কাৰণ হিচাপে চীনে স্বাক্ষৰ কৰা অসমান সন্ধিৰ ফালে চাইছিল। ছানে এনে এখন ভৱিষ্যত চীনৰ কল্পনা কৰিছিল যি শক্তিশালী আৰু সাম্ৰাজ্যবাদীৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিবলৈ সক্ষম আৰু পশ্চিমীয়া শক্তিসমূহৰ সৈতে একেখন মঞ্চতে থিয় দিব পাৰিব।

যদিও ছানে প্ৰথম অৱস্থাত কিং বংশৰ শাসনৰ বিৰোধিতা কৰিবলৈ হান জাতীয়তাবাদৰ এক প্ৰকাৰত বিশ্বাস কৰিছিল, পিছলৈ তেওঁ লিয়াং কিচাওৰ একত্ৰিত চীনাৰ বহু-জাতিগত জাতীয়তাবাদী ধাৰণাটো স্বীকাৰ কৰিলে, য'ত এক ঐক্যবদ্ধ চীনীয় জাতিৰ কথা কোৱা হৈছিল। জাতীয় স্বাধীনতা লাভ কৰিবলৈ ছানে বিশ্বাস কৰিছিল যে চীনে এক নৈতিক জাতীয়তাবাদৰ বিপৰীতে 'চীন-জাতীয়তাবাদ' গঢ়ি তুলিব লাগিব। জাপান আৰু অন্যান্য বিদেশত বসতি স্থাপন কৰা চীনাসকলৰ সমৰ্থন তেওঁ লাভ কৰি থাকিল। চানক সকলো প্ৰজ্ঞাৰ ফোয়াৰা মূৰ হিচাপে গণ্য কৰা হ'ল আৰু তেওঁৰ লেখাবোৰক চীনা জাতীয়তাবাদৰ কুওমিন্টাং দলৰ শুভবাৰ্তা হিচাপে গণ্য কৰা হ'ল। জাতীয় নায়ক হিচাপে তেওঁৰ নাম চীনৰ প্ৰতীক হৈ পৰে আৰু তেওঁৰ সমাধিস্থল জাতীয় তীৰ্থযাত্ৰাৰ বস্তু হৈ পৰে। এই সন্দৰ্ভত মন কৰিবলগীয়া যে চিয়াং কাই শ্বেকৰ অধীনত কুওমিন্টাং শাসন ব্যৱস্থাৰ লগতে কমিউনিষ্ট দুয়োজনেই চীনক নতুন ৰূপ দিয়াৰ প্ৰয়াসত ড° ছানৰ নীতিৰ উদ্ধৃতি আৰু আমন্ত্ৰণ জনাইছিল। ছান-য়াট-চেনে চীনা ভাষাৰ উত্থানৰ বাবে অতি জোৰদাৰভাৱে কাম কৰি থাকিল। ১৯২২ চনত ড° ছানৰ জেনেৰেল চেনৰ লগত গুৰুতৰ মতানৈক্য হৈছিল, য'ত ছানে এক শক্তিশালী কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ অধীনত একত্ৰিত হ'ব বিচাৰিছিল

আৰু এই উদ্দেশ্যৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি তেওঁ উত্তৰৰ বিৰুদ্ধে বল প্ৰয়োগ কৰি ঐক্য অনাৰ পোষকতা কৰিছিল। চেনে ফেডাৰেল চৰকাৰৰ ৰূপ বিচাৰিছিল আৰু প্ৰথমে নিজৰ স্থিতি সুদৃঢ় কৰিব বিচাৰিছিল। ফলত হোৱা সংঘাতত ছানে ছাংহাইলৈ অৱসৰ ল'বলগীয়া হৈছিল। তেওঁ নিজৰ বাহিনীক পুনৰ সংগঠিত কৰি তেওঁৰ একালৰ বন্ধু আৰু এতিয়া তিক্ত প্ৰতিদ্বন্দ্বী জেনেৰেল চেনক পৰাস্ত কৰে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ঃ ছান য়াট চেনৰ এটা নীতি উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ২ঃ কি কি ভিত্তিত ডাঃ ছান আৰু জেনেৰেল চেনৰ মাজত পাৰ্থক্য আছিল?

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ঃ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰত ড° ছানে কি মতামত ৰাখিছিল?

.....

১০.৪ ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱ

১৯১১ চনৰ ২৯ ডিচেম্বৰত ছান-য়াট-চেন প্ৰথম প্ৰাদেশিক সভাপতি হিচাপে নিৰ্বাচিত হয়। ১৯১২ চনৰ জানুৱাৰী মাহক চীনৰ প্ৰজাতন্ত্ৰৰ প্ৰথম বছৰৰ প্ৰথম দিন হিচাপে স্থিৰ কৰা হৈছিল। ৩ জানুৱাৰীত, প্ৰতিনিধিসকলে লি ইউৱানহংক প্ৰাদেশিক উপ-ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে মনোনীত কৰিছিল।১৯১১ চনৰ বিপ্লৱৰ সময়ত আৰু পিছত অংশগ্ৰহণ কৰা বহু গোটে নিজৰ পতাকাক ৰাষ্ট্ৰীয় পতাকা হিচাপে বিচাৰিছিল। ৰুচাং বিদ্ৰোহৰ সময়ত ৰুচাঙৰ সামৰিক ইউনিটসমূহে তাজিতুৰ সৈতে ন তাৰকাযুক্ত পতাকা বিচাৰিছিল। প্ৰতিযোগিতাত অংশগ্ৰহণ কৰা আন কেইটামান আছিল লু হাওডঙৰ ব্লু স্কাই য'ত হোৱাইট ছানৰ পতাকা আছিল। হুয়াং ছিঙে গাঁৱৰ কৃষিৰ পৌৰাণিক "কুঁ�ৰাৰ পথাৰ" ব্যৱস্থা থকা পতাকাৰ পক্ষপাতী আছিল। শেষত বিধানসভাই আপোচ কৰিলেঃ ৰাষ্ট্ৰীয় পতাকাখন হ'ব ফাইভ ৰেচ অণ্ডাৰ ৰান ইউনিয়নৰ বেনাৰ। অনুভূমিক ৰেখাৰে ফাইভ ৰেচ অণ্ডাৰ ৰান ইউনিয়নৰ পতাকাখনে হানক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছিল, হালধীয়া ৰঙে মানচুকক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছিল, নীলা ৰঙে মংগোলীয়সকলৰ বাবে, বগা ৰঙে মুছলমানৰ বাবে আৰু ক'লা ৰঙে তিব্বতীসকলৰ বাবে প্ৰতিনিধিত্ব কৰিছিল। বিদ্ৰোহৰ সাধাৰণ লক্ষ্য মানচুসকল হোৱাৰ পিছতো ছান-য়াট-চেন, ছং জিয়াওৰেন আৰু হুয়াং ছিঙে সৰ্বসন্মতিক্ৰমে মূল ভূখণ্ডৰ পৰা সীমান্তলৈকে বৰ্ণ সংহতিৰ পোষকতা কৰিছিল।

১৬ জানুৱাৰীত নিজৰ বাসগৃহলৈ উভতি অহাৰ সময়ত বেইজিঙৰ ডংহুয়ামেনত টংজিমেইৰ সংগঠনেৰে কৰা বোমা আক্ৰমণত পতিত হৈছিল। আঠাইশজন বিপ্লৱী এই আক্ৰমণত জড়িত আছিল। প্ৰায় দহজন ৰক্ষীৰ মৃত্যু হয় যদিও ইউয়ান নিজেই গুৰুতৰভাৱে আহত হোৱা নাছিল। পিছদিনা তেওঁ বিপ্লৱীসকলক নিজৰ আনুগত্যৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দি বাৰ্তা প্ৰেৰণ কৰি আৰু তেওঁৰ বিৰুদ্ধে আৰু কোনো হত্যাৰ প্ৰচেষ্টা সংগঠিত নকৰিবলৈ কয়। জাং জিয়ানে পদত্যাগ প্ৰস্তাৱৰ খচৰা প্ৰস্তুত কৰিছিল যিটো অস্থায়ী চেনেটে অনুমোদন জনাইছিল। ২০ জানুৱাৰীত নাংকিং অস্থায়ী চৰকাৰৰ ৰু টিংফাঙে পুয়িৰ পদত্যাগৰ বাবে ইউয়ান শ্বি-কাইক আনুষ্ঠানিকভাৱে ইম্পেৰিয়েল এডি" অৰ এবডিকেচন প্ৰদান কৰে। ২২ জানুৱাৰীত ছান-য়াট-চেনে সম্ৰাটৰ পদত্যাগক সমৰ্থন কৰিলে পদত্যাগ কৰিব বুলি ঘোষণা কৰে। ইয়াৰ পিছত ইউয়ানে সম্ৰাজ্ঞী বিধৱা লংয়ুক হেঁচা প্ৰয়োগ কৰি এই ভাবুকি দিছিল যে বিপ্লৱীসকলে বেইজিং পোৱাৰ আগতেই যদি পদত্যাগ নাহে তেন্তে সাম্ৰাজ্যবাদী পৰিয়ালৰ জীৱন ৰক্ষা কৰা নহ'ব, কিন্তু যদি তেওঁলোকে পদত্যাগ কৰিবলৈ সন্মত হয় তেন্তে সাম্ৰাজ্যবাদী পৰিয়ালে প্ৰস্তাৱ কৰা চৰ্তসমূহক অস্থায়ী চৰকাৰে সন্মান কৰিব।

৩ ফেব্ৰুৱাৰীত সম্ৰাজ্ঞী বিধৱা লংইউৱে ইউয়ানক কিং সম্ৰাটৰ পদত্যাগৰ চৰ্তসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা

কৰিবলৈ সম্পূৰ্ণ অনুমতি দিয়ে। ইয়াৰ পিছত ইউয়ানে নিজৰ সংস্কৰণ তৈয়াৰ কৰি ৩ ফেব্রুৱাৰীত বিপ্লৱীসকললৈ প্ৰেৰণ কৰে। তেওঁৰ সংস্কৰণত দুটাৰ পৰিৱৰ্তে তিনিটা খণ্ড আছিল। ১৯১২ চনৰ ১২ ফেব্রুৱাৰীত ইউয়ান আৰু অন্যান্য মন্ত্ৰীসকলৰ হেঁচাত পৰি আৰু সম্ৰাজ্ঞী বিধৱা লংইউৱে ইউয়ানৰ পদত্যাগৰ চৰ্ত গ্ৰহণ কৰে। নেতৃত্ব ইউয়ান শ্বি-কাইৰ হাতত অৰ্পণ কৰাৰ চৰ্ত হিচাপে ছান-য়াট-চেনে অস্থায়ী চৰকাৰখন নানজিংতে থাকিবলৈ জোৰ দিছিল। ১৪ ফেব্রুৱাৰীত অস্থায়ী চেনেটে প্ৰথমে ২০-৫ ভোটত বেইজিংক নানজিঙৰ ওপৰত ৰাজধানী হিচাপে গঢ়ি তোলাৰ সপক্ষে ভোটদান কৰে, য'ত য়ুহানৰ বাবে দুটা আৰু টিয়ানজিনৰ এটা ভোট লাভ কৰে। চেনেটৰ সংখ্যাগৰিষ্ঠতাই বেইজিঙত ক্ষমতা দখল কৰি শান্তি চুক্তিখন নিশ্চিত কৰিব বিচাৰিছিল। জাং জিয়ান আৰু আনসকলে যুক্তি দিছিল যে বেইজিঙত ৰাজধানী থাকিলে মানচু পুনৰুদ্ধাৰ আৰু মংগোলীয় বিচ্ছিন্নতাৰ বিৰুদ্ধে পৰীক্ষা হ'ব। কিন্তু ছান আৰু হুয়াং ছিঙে উত্তৰত থকা ইউয়ানৰ শক্তিৰ ভিত্তিৰ বিৰুদ্ধে ভাৰসাম্য ৰক্ষা কৰিবলৈ নানজিঙৰ পক্ষত যুক্তি আগবঢ়ায়। লি ইউয়ানহঙে য়ুহানক আপোচ হিচাপে উপস্থাপন কৰে। পিছদিনা প্ৰভিন্সিয়েল চেনেটে পুনৰ ভোটদান কৰে, এইবাৰ য়ুহানৰ পক্ষত দুটা ভোটেৰে নানজিঙৰ সপক্ষে ১৯-৬। ছানে কাই ইউয়ানপেই আৰু ৰাং জিংৱেইৰ নেতৃত্বত প্ৰতিনিধি দল পঠিয়াই ইউয়ানক নানজিংলৈ যাবলৈ বুজাই দিয়ে। ইউয়ানে প্ৰতিনিধি দলটোক আদৰণি জনাই প্ৰতিনিধিসকলক সংগ দি দক্ষিণলৈ উভতি যাবলৈ সন্মত হয়। তাৰ পিছত ২৯ ফেব্রুৱাৰীৰ সন্ধিয়া সমগ্ৰ চহৰখনতে দাঙ্গা আৰু অগ্নিকাণ্ড সংঘটিত হয়। অভিযোগ অনুসৰি ইউয়ানৰ এজন নিষ্ঠাবান বিষয়া কাও কুনৰ অবাধ্য সৈন্যই আৰম্ভ কৰিছিল। এই বিশৃংখলতাই ইউয়ানক অশান্তিৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ উত্তৰত থকাৰ অজুহাত দিলে। ১০ মাৰ্চত বেইজিঙত ইউয়ানক চীন গণৰাজ্যৰ অস্থায়ী ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰা হয়। ৫ এপ্ৰিলত নানজিঙৰ অস্থায়ী চেনেটে বেইজিংক গণৰাজ্যৰ ৰাজধানী হিচাপে গঢ়ি তুলিবলৈ ভোটদান কৰে আৰু মাহৰ শেষত বেইজিঙত আহ্বান কৰে।

বেইজিঙৰ ৰিপাব্লিকান চৰকাৰ

ছান-য়াট-চেন আৰু তেওঁৰ সহযোগীসকলে কল্পনা কৰা গণৰাজ্যখনৰ বিকাশ লাহে লাহে হৈছিল। বিপ্লৱীসকলৰ সেনাবাহিনীৰ অভাৱ আছিল আৰু ইউয়ান শ্বি-কাইৰ ক্ষমতাই সংসদৰ ক্ষমতাক আগুৰি ধৰিবলৈ ধৰিলে। ইউয়ানে ইচ্ছামতে সংবিধান সংশোধন কৰি একনায়কত্ববাদ হৈ পৰিল। ১৯১২ চনৰ আগষ্ট মাহত ছানৰ অন্যতম সহযোগী ছং জিয়াওৰেনে এটা নতুন ৰাজনৈতিক দল প্ৰতিষ্ঠা কৰে। এই দল, কুওমিন্টাং আৰু নেচনেল পিপলছ পাৰ্টি আছিল ছানৰ টংমেং হুইকে ধৰি সৰু সৰু ৰাজনৈতিক গোটৰ একত্ৰীকৰণ। ১৯১৩ চনৰ ফেব্রুৱাৰী মাহত নতুন দ্বি-সদস্যীয় সংসদৰ বাবে অনুষ্ঠিত হোৱা ৰাষ্ট্ৰীয় নিৰ্বাচনত ছঙে ইউয়ান প্ৰশাসনৰ বিৰুদ্ধে প্ৰচাৰ চলায় আৰু তেওঁৰ দলে সংখ্যাগৰিষ্ঠ আসন লাভ কৰে। মাৰ্চ মাহত ইউয়ানে ছংক হত্যা কৰিছিল। ইতিমধ্যে তেওঁ বিপ্লৱৰ পূৰ্বৰ কেইবাজনো সেনাপতি হত্যাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল। ইউয়ানৰ শত্ৰু বাঢ়ি আহিল। ১৯১৩ চনৰ গ্ৰীষ্মকালত দক্ষিণৰ সাতখন প্ৰদেশে ইউয়ানৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ কৰে। বিদ্ৰোহ দমন কৰাৰ লগে লগে ছান আৰু অন্যান্য প্ৰৰোচকসকলে জাপানলৈ পলায়ন কৰে। ১৯১৩ চনৰ অক্টোবৰ মাহত ভয়ংকৰ সংসদে আনুষ্ঠানিকভাৱে ইউয়ানক চীন গণৰাজ্যৰ ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে নিৰ্বাচিত কৰে আৰু প্ৰধান শক্তিসমূহে তেওঁৰ চৰকাৰক স্বীকৃতি প্ৰদান কৰে। আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় স্বীকৃতি লাভ কৰিবলৈ ইউয়ান শ্বি-কাইয়ে বাহিৰৰ মংগোলিয়া আৰু জিজাঙৰ স্বায়ত্তশাসনত সন্মতি দিবলগীয়া হৈছিল। চীন এতিয়াও চুজেৰেইন শক্তি হ'ব লাগিছিল যদিও ৰাছিয়াক বাহিৰৰ মংগোলিয়াত মুক্ত হাত আৰু ব্ৰিটেইনক জিজাঙত নিজৰ প্ৰভাৱ অব্যাহত ৰাখিবলৈ দিব লাগিব।

নৱেম্বৰ মাহত ইউয়ান শ্বি-কাইয়ে কুওমিন্টাং ভংগ কৰাৰ নিৰ্দেশ দিয়ে আৰু ইয়াৰ সদস্যসকলক সংসদৰ পৰা আঁতৰাই পেলায়। কেইমাহমানৰ ভিতৰতে তেওঁ সংসদ আৰু প্ৰাদেশিক বিধানসভাসমূহ স্থগিত ৰাখি নতুন সংবিধান প্ৰকাশ কৰিবলৈ বাধ্য কৰাইছিল, যিয়ে কাৰ্যতঃ তেওঁক আজীৱন ৰাষ্ট্ৰপতি কৰি তুলিছিল। ইউয়ানৰ উচ্চাকাংক্ষা এতিয়াও পূৰণ হোৱা নাছিল আৰু ১৯১৫ চনৰ শেষৰ ফালে ঘোষণা কৰা হৈছিল যে তেওঁ ৰাজতন্ত্ৰ পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব। ইয়াৰ পিছত ব্যাপক বিদ্ৰোহ আৰম্ভ হয় আৰু অসংখ্য প্ৰদেশে স্বাধীনতা ঘোষণা কৰে। প্ৰতিটো ত্ৰৈমাসিকত বিৰোধিতা আৰু জাতিটো যুদ্ধাধিপতি দলত বিভক্ত হোৱাৰ লগে লগে ১৯১৬ চনৰ জুন মাহত ইউয়ান শ্বি-কাইৰ লেফটেনেণ্টসকলে পৰিত্যাগ কৰি প্ৰাকৃতিক কাৰণত মৃত্যুবৰণ কৰে। ইউয়ানৰ মৃত্যুৰ

পিছত আঞ্চলিক যুদ্ধাধিপতিসকলৰ স্থানান্তৰিত মিত্রতাই বেইজিং চৰকাৰৰ নিয়ন্ত্রণৰ বাবে যুঁজিছিল। জাতিটোক বাহিৰৰ পৰাও জাপানীসকলে ভাবুকি দিছিল। ১৯১৪ চনত যেতিয়া প্রথম বিশ্বযুদ্ধ আৰম্ভ হয়, তেতিয়া জাপানে মিত্রশক্তিৰ পক্ষত যুঁজি শ্বানডং প্রদেশত জার্মানীৰ ভূমি দখল কৰে। ১৯১৫ চনত জাপানীসকলে বেইজিঙত যুদ্ধাধিপতি চৰকাৰৰ সন্মুখত তথাকথিত টুৰেণ্টি ৰান ডিমাণ্ডছ নির্ধাৰণ কৰে, যিয়ে চীনক জাপানী ৰক্ষিত ৰাজ্য কৰি তুলিলেহেঁতেন। বেইজিং চৰকাৰে এই দাবীসমূহৰ কিছুমান নাকচ কৰিছিল যদিও ইতিমধ্যে শ্বানডং ভূখণ্ড নিজৰ দখলত ৰখাৰ বাবে জাপানৰ জোৰত নতশিৰ হৈছিল। বেইজিঙেও মংগোলিয়াৰ ওপৰত টকিঅ'ৰ কর্তৃত্বক স্বীকৃতি দিছিল। ১৯১৭ চনত গোপন বিজ্ঞপ্তিযোগে ব্রিটেইন, ফ্রান্স আৰু ইটালীয়ে জার্মানীৰ বিৰুদ্ধে জাপানৰ নৌসেনাৰ ব্যৱস্থাৰ বিনিময়ত জাপানৰ দাবীত সন্মতি দিছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৪ঃ ছং জিয়াওৰেন কোন আছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৫ঃ জিনহাই বিপ্লৱ কোন চনত সংঘটিত হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৬ঃ একবিংশ দাবী কোনে ঠেলি দিলে আৰু কাৰ ওচৰলৈ?

.....

১০.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ৷

এই অধ্যায়টো অধ্যায়ন কৰা পিছত আপুনি জানিব পাৰিছে যে-

- প্রায়ে আধুনিক চীনৰ পিতৃ হিচাপে গণ্য কৰা ড° ছান য়াট-চেনে ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল, যাক জিনহাই বিপ্লৱ বুলিও কোৱা হয়।
- কিং চৰকাৰৰ দুর্নীতি, দুর্বলতা আৰু চীনক আধুনিকীকৰণ কৰিব নোৱাৰাৰ বাবে মোহভংগ হোৱা বুদ্ধিজীৱী, ছাত্র আৰু ভোটাধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত গোটসমূহৰ মাজত তেওঁৰ বিপ্লৱী ধাৰণাসমূহে টান লাভ কৰিছিল। ছান য়াট-চেনৰ জনসাধাৰণৰ তিনিটা নীতি - জাতীয়তাবাদ, গণতন্ত্র, আৰু জীৱিকা - বিপ্লৱৰ মতাদর্শগত ভেটি হিচাপে কাম কৰিছিল।
- ১০ অক্টোবৰত ৱুচাঙত সামৰিক বিদ্রোহৰ ফলত ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱ দ্রুতগতিত সমগ্র দেশতে বিয়পি পৰে আৰু ১৯১২ চনৰ ১ জানুৱাৰীত কিং বংশৰ পতন ঘটে আৰু চীন গণৰাজ্য প্রতিষ্ঠা হয়।
- ছান য়াট-চেনৰ ৰাষ্ট্রপতিত্ব অল্পকালীন আছিল আৰু তেওঁ আঞ্চলিক যুদ্ধাধিপতি আৰু গণৰাজ্যবাদী আন্দোলনৰ ভিতৰৰ আভ্যন্তৰীণ বিভাজনৰ পৰা প্রত্যাহ্বানৰ সন্মুখীন হৈছিল। দেশখনক একত্রিত কৰাৰ প্রচেষ্টা চলোৱাৰ পিছতো ছানে ক্ষমতা সুদৃঢ় কৰাৰ লগতে আধুনিক, গণতান্ত্রিক চীনৰ দৃষ্টিভংগী কার্যকৰী কৰাৰ বাবে সংগ্রাম কৰিছিল।
- তথাপিও ছান ইয়াট-চেনৰ উত্তৰাধিকাৰ টিকি থাকিল, আৰু তেওঁৰ ধাৰণাসমূহে চীনৰ ৰাজনীতিত আগন্তুক দশকবোৰলৈকে প্রভাৰিত কৰি থাকিল। তেওঁ কুওমিন্টাং (জাতীয়তাবাদী দল) প্রতিষ্ঠা কৰে, যিয়ে চীনৰ ৰাজনীতিত কেন্দ্রীয় ভূমিকা পালন কৰিছিল, বিশেষকৈ যুদ্ধাধিপতি যুগৰ উত্তাল সময়ছোৱাত আৰু তাৰ পিছৰ চীন কমিউনিষ্ট পার্টিৰ বিৰুদ্ধে সংগ্রামৰ সময়ত।

১০.৬ অধিক জানিবলৈ

1) Moise, Edwin E. (2008). Modern China. 3rd edition. Routledge

2) Sarao, K.T.S. (2018). Modern History of China 1840–1949. Surjeet Publications. New Delhi: India

3) Chaurasia, R. S. (2004). History of Modern China. Atlantic Publishers. New Delhi: India

✓ ৩.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ গণতন্ত্ৰ।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ জেনেৰেল চেনে ফেডাৰেল চৰকাৰৰ ৰূপ বিচাৰিছিল আৰু ডঁ ছানে উত্তৰ আৰু দক্ষিণৰ একত্ৰীকৰণ বিচাৰিছিল।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ডঁ ছানে ব্যৱসায়িক স্থিতি গ্ৰহণ কৰিছিল যে চীনক অসন্তুলিত বাণিজ্য আৰু শুল্কৰ দ্বাৰা অৰ্থনৈতিকভাৱে শোষণ কৰা হৈছে।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ইউয়ান শ্বি কাইৰ ৰাজনৈতিক প্ৰতিদ্বন্দ্বী।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ১৯১১।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ জাপানৰ পৰা চীনলৈ।

? ১০.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চুটি প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ৫০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ডঁ ছান য়াট সেনৰ তিনিটা মূল নীতি উল্লেখ কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ জেনেৰেল চেনৰ লগত কোন আছিল?

(খ) চুটি প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ১৫০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ডঁ ছানে কল্পনা কৰা গণতন্ত্ৰৰ ধাৰণাটো কওক?

প্ৰশ্ন ২ ঃ কুওমিন্টাঙৰ ওপৰত এটা চুটি টোকা লিখক।

(গ) দীঘলীয়া প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ৩০০-৪৫০ শব্দৰ ভিতৰত দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ডঁ ছান য়াত সেনৰ উত্থান আৰু জাতীয়তাবাদী নেতা হিচাপে তেওঁৰ অৱদানৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱৰ কাৰণ আৰু পৰিণতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ১১ঃ বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ চীন- দ্বিতীয় খণ্ড

অধ্যায় গাঁথনি

১১.১ উদ্দেশ্য
১১.২ পৰিচয়
১১.৩ মাও জে ডঙ আৰু ১৯৪৯ৰ সাম্যবাদ
১১.৪ চীনৰ সাংস্কৃতিক বিপ্লৱ
১১.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১১.৬ অধিক জানিবলৈ
১১.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
১১.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

১১.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- চীনৰ কমিউনিষ্ট বা সাম্যবাদী দলৰ প্রাৰম্ভিক ধাৰণাসমূহ ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।
- মাও জে ডঙৰ অধীনৰ চীনৰ ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতিৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।
- চীনত কমিউনিষ্ট দলৰ প্রভাৱৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব, আৰু
- চীনৰ সাংস্কৃতিক বিপ্লৱৰ গুৰুত্ব মূল্যায়ন কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

১১.২ পৰিচয়

উপৰোক্ত বিষয়ৰ প্রথম অংশত সন্নিৰিষ্ট হৈ থকা ছুন য়াত চেন (Sun Yat Sen) আৰু ১৯১১ চনৰ বিপ্লৱৰ বিষয়ে আগৰ অধ্যায়ত আমি বিতংভাৱে আলোচনা কৰি আহিছোঁ। এই অধ্যায়টো বিংশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ চীন নামৰ মূল অধ্যায়টোৰ দ্বিতীয় গোট তথা চূড়ান্ত ভাগ। এই অধ্যায়ত মাও জে ডঙৰ নেতৃত্বত হোৱা চীনৰ ৰাজনৈতিক বিকাশ আৰু ১৯৪৯ চনৰ বিপ্লৱৰ বিষয়ে গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হ'ব।

১১.৩ মাও জে ডঙ আৰু ১৯৪৯ চনৰ সাম্যবাদ

আধুনিক সাম্যবাদী চীনৰ মূল নির্মাতা মাও জে ডঙ এক অনন্য আৰু বিশিষ্ট জীৱন শৈলী অধিকাৰী আছিল। সমগ্র বিশ্বকে আশ্চর্যচকিত কৰি তেওঁ অতি কম সময় ভিতৰতে প্রসিদ্ধি লাভ কৰিছিল। মাও জে ডঙৰ জন্ম হৈছিল ১৮৯৩ চনৰ ২৬ ডিচেম্বৰত চীনৰ হুনান প্রদেশত। তেওঁৰ পিতৃ এজন খেতিয়ক আছিল। সম্ভৱতঃ ১৪ বছৰ বয়সতে এগৰাকী ২০ বছৰীয়া ছোৱালীৰ সৈতে তেওঁৰ বিবাহ হৈছিল। পৰিস্থিতিৰ তাড়নাত পৰি তেওঁ সেনাবাহিনীত যোগদান কৰিবলগীয়া হৈছিল। মাওৱে পৰিয়ালৰ খেতি পথাৰত কঠোৰ পৰিশ্রম কৰিবলগীয়া হৈছিল। তেওঁ প্রায় তেৰ বছৰ বয়সতে এখন স্থানীয় বিদ্যালয়ত নামভর্ত্তি কৰিছিল যদিও শিক্ষাৰ প্রতি তেওঁৰ মনত আগৰ পৰাই ধাউতি আছিল। দিনৰ ভাগত তেওঁ পথাৰত কাম কৰিছিল আৰু ৰাতি হ'লে কিতাপ পঢ়িছিল। তেওঁ বিশ্ববিখ্যাত নায়কসকলৰ বিষয়ে লিখা কিতাপ পঢ়ি ভাল পাইছিল। ১৯৩৫ চনৰ পৰা তেওঁৰ মৃত্যু হোৱাৰ আগলৈকে এই সময়ছোৱাত মাও চীনা কমিউনিষ্ট দল(CCP)ৰ নেতা হৈ আছিল। ইয়াৰ লগতে তেওঁ ১৯৪৯ পৰা ১৯৫৯ চনলৈকে চীন গণতন্ত্র (People's Republic of China)ৰ প্রধান(Chief) আৰু দলৰো অধ্যক্ষ হৈ

আছিল।

অর্ধশতিকা ধৰি চলা বিপ্লৱৰ পৰা ওলাই আহি বিশ্বৰ সর্বাধিক জনবহুল দেশ হিচাপে আত্মপ্রকাশ কৰি অর্থনৈতিক বিকাশ আৰু সামাজিক পৰিৱর্তনৰ পথত আগবাঢ়ি যাবলৈ আৰম্ভ কৰাৰ সময়তে দেশৰ সেই পুনৰুত্থানৰ কালত মাও জে ডঙে এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। অবশ্যে তেওঁ দেশৰ এই সংগ্রামত প্রধান ভূমিকা গ্রহণ কৰা নাছিল। চীনা কমিউনিষ্ট দল(CCP)ৰ আৰম্ভণিৰ সময়ছোৱাত তেওঁ এজন গৌণ ব্যক্তি আছিল যদিও তেওঁৰ ব্যক্তিত্বক আৰু প্রভাৱক উপেক্ষা কৰিব পৰা বিধৰ নাছিল। ১৯৪০ চনৰ পাছতো দলৰ গুৰুত্বপূর্ণ সিদ্ধান্তবোৰত তেওঁক এলাগি কৰা হোৱা নাছিল। তথাপি, ১৯২১ চনত চীনা কমিউনিষ্ট দল(CCP)ৰ প্রতিষ্ঠা হোৱাৰ পৰা ১৯৭৬ চনলৈ অর্থাৎ মাও জে ডঙৰ মৃত্যু হোৱালৈকে এই গোটেই সময়ছোৱালৈ লক্ষ্য কৰি তেওঁক ন্যায্যভাৱে নব্য চীনৰ প্রধান স্থপতি হিচাপে গণ্য কৰিব পাৰি।

হুনান প্রদেশত বিপ্লৱী সেনা বাহিনীৰ এটা গোটত নামভর্ত্তি কৰি মাওৱে ছমাহ সৈনিক হিচাপে কটায়। ল'ৰালি কালতে সেনাৰ প্রতি থকা সন্মান আৰু নিজৰ চমু সেনা অভিজ্ঞতা পৰা মাওৱে যদিও ৰাজনৈতিক ক্ষমতা আৰু সেনাশক্তিৰ মাজত থকা সম্পর্কক অনুধাৱন কৰিব পৰা নাছিল, কিন্তু পৰৱর্তী সময়ত তেওঁ কৈছিল যে, "ৰাজনৈতিক ক্ষমতা বন্দুকৰ নলীয়েহে কঢ়িয়াই আনে।' ১৯১২ চনৰ বসন্ত কালত নিউ চাইনিজ ৰিপাব্লিক(New Chinese Republic)ৰ জন্ম হয় আৰু মাওৰ সামৰিক সেৱাৰ অন্ত পৰে। এবছৰ ধৰি তেওঁ প্রথমে এখন আৰক্ষী বিদ্যালয়ত, তাৰ পিছত এখন আইন বিদ্যালয়ত আৰু ইয়াৰো পিছত এখন বাণিজ্যিক বিদ্যালয়ত এখনৰ পাছত এখনকৈ নামভর্ত্তি কৰে আৰু শিক্ষা সম্পূর্ণ নকৰাকৈয়ে বিদ্যালয় ত্যাগ কৰে। তাৰ পিছত তেওঁ এখন মাধ্যমিক বিদ্যালয়ত ইতিহাস বিষয়ত অধ্যয়ন কৰে আৰু প্রাদেশিক পুথিভঁৰালত কেইবামাহো ধৰি পশ্চিমীয়া উদাৰবাদী পৰম্পৰাৰ ভালেমান ধ্রুপদী গ্রন্থ পঢ়ে। ১৯০৫ চনত চৰকাৰী অসামৰিক সেৱাৰ পৰীক্ষা ব্যৱস্থা বিলুপ্ত হৈছিল আৰু তথাকথিত আধুনিক বিদ্যালয়তসমূহত পশ্চিমীয়া শিক্ষাৰ খণ্ডিতৰূপত টুকুৰা-টুকুৰকৈ প্রৱর্তন কৰা হৈছিল। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে যুৱক-যুৱতীসকলক চীনা বা পশ্চিমীয়া কোনো ধৰণৰ শিক্ষা-প্রশিক্ষণেই তেওঁলোকক নিজৰ দেশৰ সেৱাৰ বাবে বা জীৱন-জীৱিকাৰ বাবে সর্বোত্তমভাৱে প্রস্তুত কৰি তুলিব পৰা নাছিল। ইয়াক লৈ তেওঁলোকে অনিশ্চয়তাত ভুগিছিল। বিদ্যালয়ত পঢ়ি থকা অৱস্থাত মাওৱে কেইবাটাও ছাত্র সংগঠন প্রতিষ্ঠা কৰাত সহায় কৰি ৰাজনৈতিক কার্যকলাপৰ প্রথম অভিজ্ঞতাও লাভ কৰে । সেইবোৰৰ ভিতৰত আটাইতকৈ গুৰুত্বপূর্ণ সংগঠনটো আছিল ৰজ্মৰজ্জৰজ্জ্ব চনৰ শীতকালৰ সময়ছোৱাত প্রতিষ্ঠা হোৱা নিউ পিপলছ ষ্টাডি ছ'চাইটি(New People's Study) নামৰ সংগঠনটো। ইয়াৰে বহু সদস্যই পিছলৈ কমিউনিষ্ট পার্টিত যোগদান কৰিছিল।

১৯২০ চনৰ ছেপ্তেম্বৰ মাহত মাওৱে লিন চাংছা প্রাথমিক বিদ্যালয় (Lin Changsha Primary School)ৰ অধ্যক্ষ হয় আৰু অক্টোবৰ মাহত তাত তেওঁ Socialist Youth League এটা শাখা গঠন কৰে। সেইবছৰে শীতকালত তেওঁক পূর্বতে নীতিশিক্ষা পঢ়োৱা এজন শিক্ষকৰ ইয়াং কাইহুই(Yang kaihui) নামৰ জীয়েকক বিবাহ কৰায়। ১৯২১ চনৰ জুলাই মাহত তেওঁ চীনা কমিউনিষ্ট পার্টীৰ প্রথমখন অধিৱেশনত অংশ গ্রহণ কৰে, য'ত চীনৰ অন্যান্য কমিউনিষ্ট গোটৰ প্রতিনিধিসকলৰ লগতে মস্কোস্থিত কমিন্টার্ন(Communist International)ৰ দুজন প্রতিনিধিও উপস্থিত আছিল। ১৯২৩ চনত যেতিয়া সেই নতুন কমিউনিষ্ট দলে ছুন য়াত চেনৰ ৰাষ্ট্রীয় দল (Koumintang)ৰ সৈতে মিত্রজোঁট গঠন কৰে, তেতিয়া ৰাষ্ট্রীয় দলৰ সৈতে কাম কৰিবলৈ আগবঢ়া প্রথম কমিউনিষ্টসকলৰ ভিতৰত মাও আছিল অন্যতম। ১৯২৪ চনৰ প্রথমার্ধত তেওঁ বেছিভাগ সময়েই নিজৰ পত্নী আৰু দুটি কেঁচুৱা সন্তানৰ সৈতে ছাংহাইত কটাইছিল, য'ত তেওঁ ৰাষ্ট্রীয় কার্যবাহী ব্যুৰো (Nationalists' Executive Bureau) ৰ এজন আগশাৰীৰ সদস্য হৈ আছিল।

১৯২৪-২৫ চনৰ শীতকালৰ সময়ছোৱাত মাওৱে জিৰণিৰ বাবে নিজৰ গাঁও শ্বাওশ্বান (Shaoshan) লৈ ওভতি আহে। তাত তেওঁ ১৯২৫ চনৰ মে' আৰু জুন মাহত বিদেশী আৰক্ষীকেইজনমানে কেইবাজনো স্থানীয় চীনা লোকক গুলীয়াই হত্যা কৰাৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা কৃষকসকলৰ প্রতিবাদ প্রত্যক্ষ কৰে। ছাংহাইৰ এই কৃষক বিদ্রোহৰ মাজত নিহিত হৈ থকা বৈপ্লৱিক সম্ভাৱনাক অনুধাৱন কৰি মাওৱে এই সম্পর্কে অতি সচেতন হৈ পৰে। যদিও তেওঁ এটা কৃষক পৰিয়ালত জন্মগ্রহণ কৰিছিল, তথাপি তেওঁ চীনা বুদ্ধিজীৱীসকলে শ্রমিক আৰু

কৃষকক অজ্ঞানী আৰু অপৰিত্ৰ বুলি জ্ঞান কৰা পৰম্পৰাগত দৃষ্টিভংগীকে মাওৱেও ছাত্ৰ জীৱনৰ কালছোৱাত গ্ৰহণ কৰিছিল। মাৰ্ক্সবাদত বিশ্বাসী হোৱাৰ পিছত তেওঁ নগৰীয়া সৰ্বাহাৰা (কাৰখানাৰ বনুৱা)ৰ বিষয়ে নিজৰ ধাৰণা সলনি কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল, কিন্তু গাঁৱৰ পিছপৰা আৰু অসংগঠিত কৃষকশ্ৰেণীক সমাজত মূল্যহীন বুলি ভবা মাৰ্ক্সৰ নিজা দৃষ্টিভংগীক মাওৱেও গ্ৰহণ কৰিছিল। ইয়াৰ পিছত তেওঁ চীনৰ পুনৰুজ্জীৱনৰ উৎস হিচাপে নিজৰ যৌৱন অতিবাহিত কৰা গ্ৰাম্যজীৱনলৈ ঘূৰি আহে। ইতিমধ্যে ৰাষ্ট্ৰীয় দলৰ ভিতৰত থাকি কৃষকসকলক সংগঠিত কৰা কমিউনিষ্টসকলৰ উদাহৰণ লৈ মাওৱেও হুনান প্ৰদেশৰ কৃষকসকলে কৰা স্বতস্ফূৰ্ত প্ৰতিবাদক এটা সংগঠিত ৰূপ দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল।

- **বিপ্লবী নেতা হিচাবে মাও**

হুনানৰ সামৰিক গৱৰ্ণৰৰ পৰা বিতাড়িত হৈ, মাওৱে পুনৰবাৰ তেওঁৰ নিজা প্ৰদেশৰ পৰা পলাই যাবলৈ বাধ্য হয় আৰু পুনৰ এবছৰৰ বাবে চহৰীয়া পৰিৱেশলৈ উভতি যায়। সেই সময়ত গুৱাংজৌ (কেন্টন) আছিল ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদীসকলৰ মুখ্য কেন্দ্ৰস্থল। গুৱাংজৌত বাস কৰিলেও মাওৰ মনোযোগ কিন্তু গ্ৰাম্য অঞ্চললৈহে কেন্দ্ৰিতভূত হৈ আছিল। তেওঁ ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদী পাৰ্টীৰ প্ৰচাৰ বিভাগৰ কাৰ্যকৰী প্ৰধান হিচাপে নিযুক্ত হয় আৰু এই দায়িত্বত থাকিয়েই তেওঁ দলৰ মুখ্য অংগস্বৰূপ 'পলিটিকেল উইক্লি' (Political Weekly) নামৰ মুখপত্ৰখন সম্পাদনা কৰিছিল। মাওৱে ১৯২৬ চনৰ জানুৱাৰীত অনুষ্ঠিত দ্বিতীয় কৌমিন্টাং কংগ্ৰেছ (Second Koumintang Congress)ত অংশগ্ৰহণ কৰাৰ লগতে তেওঁ ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদীসকলৰ অধীনত গুৱাংজৌত স্থাপন হোৱা কৃষক আন্দোলন প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানত ছয় সংখ্যক প্ৰশিক্ষণ শিবিৰৰ প্ৰধান হিচাপেও দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিছিল। ১৯২৫ চনৰ মাৰ্চ মাহত ছুন য়াত চেনৰ মৃত্যুৰ পাছত চিয়াং কাই শ্বেক ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদীসকলৰ নেতা হৈ উঠিছিল। যদিও নতুন নেতা চিয়াঙে বিশ্বত তোলপাৰ লগোৱা কমিউনিষ্ট বিপ্লৱৰ প্ৰতি আনুগত্য প্ৰকাশ কৰিছিল আৰু ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ পৰা সহায় লোৱাৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছিল, তথাপিও তেওঁ নিজৰ দলৰ ওপৰত নিজৰ পূৰ্ণ নিয়ন্ত্ৰণ ৰাখিব বিচাৰিছিল। সেই কাৰণে তেওঁ ১৯২৬ চনৰ মে' মাহত ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদী পাৰ্টীৰ পৰা বেছিভাগ কমিউনিষ্টক দায়িত্বপূৰ্ণ পদৰ পৰা বহিষ্কাৰ কৰিছিল। ইয়াৰ মাজতো মাওৱে সেই বছৰৰে অক্টোবৰ মাহলৈকে উক্ত দলত আছিল। মাওয়ে প্ৰশিক্ষণ দিয়া বেছিভাগ যুৱ কৃষক কৰ্মীয়ে ইতিমধ্যে কমিউনিষ্টসকলৰ অৱস্থান মজবুত কৰাৰ কাৰ্যত নিযুক্ত হৈ পৰিছিল।

১৯২৬ চনৰ জুলাই মাহত চিয়াং কাই শ্বেকে 'উত্তৰ অভিযান' (Northern Expedition) নামেৰে পৰিচিত এক অভিযান আৰম্ভ কৰিছিল। ইয়াৰ লক্ষ্য আছিল দেশখনক নিজৰ নেতৃত্বত একত্ৰিত কৰা আৰু বেইজিংস্থিত ৰক্ষণশীল চৰকাৰৰ লগতে অন্যান্য অস্ত্ৰধাৰী (Warlord) নতাসকলক উৎখাত কৰা। নৱেম্বৰ মাহত মাও পুনৰ হুনানলৈ ঘূৰি আহে আৰু ১৯২৭ চনৰ জানুৱাৰী আৰু ফেব্ৰুৱাৰী মাহত তাত তেওঁ কৃষক বিদ্ৰোহৰ তদাৰক কৰে। হুনানৰ বিদ্ৰোহ প্ৰত্যক্ষ কৰি তেওঁ এই সিদ্ধান্ত উপনীত হয় যে অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে চীনৰ কেইবাশ লাখ বিদ্ৰোহী কৃষকে "অতি ক্ষয়ংকাৰী ধুমুহাৰ দৰে ৰূপ ধাৰণ কৰিব আৰু ই এনে এটা শক্তিত পৰিণত হ'ব, যি অতিশয় হিংস্ৰ আৰু প্ৰবল হ'ব, সি যিমানেই শক্তিশালী নহওঁক কিয়, কোনো শক্তিয়েই ইয়াক দমন কৰিব নোৱাৰিব।' কিন্তু মাওৰ এই ভৱিষ্যৎবাণী মিছা বুলি প্ৰমাণিত হয়। মাওৱে ভবাৰ দৰে চীনত লাখ লাখ কৃষক বিদ্ৰোহীৰ স্বতস্ফূৰ্ত অভ্যুত্থানৰ দৰে কোনো বিপ্লৱ অতি কম সময়ৰ ভিতৰত নহ'ল বা সঁচাকৈয়ে ক'বলৈ গ'লে তাৎক্ষণিকভাৱে তেনেকুৱা একো নঘটিল। আন্যহাতেদি চিয়াং- কাই- শ্বেকে চহৰ আৰু গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ ধনবান শ্ৰেণীটোৰ সৈতে মিত্ৰতা স্থাপন কৰে আৰু ইয়াৰ বিপৰীতে তেওঁ শ্ৰমিক আৰু কৃষক বিদ্ৰোহৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিয়ে। যিসকল শ্ৰমিক আৰু কৃষক বিদ্ৰোহীয়ে চিয়াং কাই শ্বেকক সমৰ্থন কৰিছিল আৰু ক্ষমতালৈ আনিছিল সেইসকলককে তেওঁ বিশ্বাসঘাটকতা কৰে। আনকি ১৯২৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহত তেওঁ ছাংহাইৰ শ্ৰমিকসকলৰ ওপৰত নৰসংহাৰ চলায়। চীনৰ ৰাজনীতিত ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ নেতা জ'ছেফ ষ্টালিনৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ আছিল। ষ্টালিনে ৰাষ্ট্ৰীয় দল আৰু চাইনিজ কমিউনিষ্ট দলৰ মিত্ৰতা অক্ষুন্ন ৰাখি যি বিপ্লৱ কৰিব খুজিছিল অৱশেষত তেওঁৰ সেই কৌশল ব্যৰ্থ হয় আৰু ইয়াৰ পৰিনাম স্বৰূপে চহৰ আৰু গ্ৰাম্যাঞ্চলসমূহত চি পি চি (চাইনিজ কমিউনিষ্ট পাৰ্টি)ৰ সাংগঠনিক ভেটি বেয়াকৈ ক্ষতিগ্ৰস্ত হয়। এই দিশলৈ লক্ষ্য ৰাখি মাওৰ ভৱিষ্যৎবাণী কিছু পৰিমাণে সঠিক হোৱা যেন লাগে। ১৯২৭ চনৰ অক্টোবৰ মাহত মাওৱে হুনানৰ এচাম কৃষক বিদ্ৰোহীক সংগঠিত কৰি জিয়াংচি আৰু হুনান প্ৰদেশৰ সীমান্তত

অৱস্থিত জিংগাং (Jiangxi and Hunan provinces) পর্বতত এটা ঘাটি স্থাপন কৰে। ইয়াতে তেওঁ চীনা কমিউনিষ্ট পার্টি (CCP)ৰ সশস্ত্র সেনাবাহিনীস্বৰূপে ৰেড আর্মি (CCP Military) নামেৰে এটা বিপ্লৱী সেনাবাহিনী গঠন কৰে। ইয়াৰ পৰৱর্তী সময়ত মাওৰ নেতৃত্বাধীন বিপ্লৱে সফলতা লাভ কৰে আৰু গৃহযুদ্ধৰ মাজেৰে মাওৱে অৱশেষত চিয়াং কাই শ্বেকক পৰাস্ত কৰি দেশৰ নিয়ন্ত্রণ নিজৰ হাতলৈ আনিবলৈ সক্ষম হয়। কিন্তু মনকৰিবলগীয়া কথা যে মাও জে ডঙৰ এই যুঁজৰ সফলতাৰ আঁৰত আছিল চীনৰ শতকোটি শ্রমিক-কৃষকৰ সহানুভূতি আৰু সমর্থন।

মাওৰ ২২ বছৰীয়া আন্দোলনৰ সময়ছোৱাক আমি চাৰিটা পর্যায়ত ভাগ কৰিব পাৰোঁ। তাৰ ভিতৰত প্রথম পর্যায়টোত আছে মাওৰ আন্দোলনৰ কামকাজৰ প্রাথমিক তিনিবছৰ। এই সময়ছোৱাত মাও আৰু সেনাপ্রধান জু দে (Zhu De) লগ হৈ গ্রাম্যাঞ্চলত গেৰিলা যুদ্ধৰ কৌশল সফলতাৰে বিকাশ কৰিছিল। অৱশ্যে এই গেৰিলা যুদ্ধৰ কৌশলক প্রধান বিপ্লৱী নেতাসকলৰ লগতে ছাংহাইৰ মূল কেন্দ্রীয় সমিতিয়েও চহৰত হোৱা বিপ্লৱৰ কৌশল হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। ১৯৩০ চনৰ গ্রীষ্মকালত কেন্দ্রীয় সমিতিয়ে ৰেড আর্মিক দক্ষিণ-মধ্য চীনৰ কেইখনমান মুখ্য চহৰ অধিকাৰ কৰিবলৈ নির্দেশ দিয়ে। তেওঁলোকে আশা কৰিছিল যে ইয়াৰ দ্বাৰা শ্রমিক বিপ্লৱৰ স্ফূৰণ ঘটিব। এই কার্যৰ দ্বাৰা চলি থকা বিপ্লৱে অধিক ক্ষতিৰ সন্মুখীন হ'বলগাত পৰিব বুলি স্পষ্ট হোৱাৰ পিছত মাওৱে কেন্দ্রীয় নির্দেশ অমান্য কৰি যুদ্ধ পৰিত্যাগ কৰে আৰু দক্ষিণ জিয়াংচি (Southern Jiangxi) ঘাটি অঞ্চললৈ ঘূৰি আহে। সেই বছৰতে মাওৰ পত্নীক ৰাষ্ট্রীয়তাবাদীসকলে মৃত্যুদণ্ড দিয়ে। ইয়াৰ পিছত মাওৱে পুনৰ হি জিজেন (He Zizhen) নামৰ মহিলাগৰাকীক বিয়া কৰায় আৰু ১৯২৮ চনৰ পৰা দুয়ো একেলগে থাকিবলৈ লয়।

দ্বিতীয় পর্যায়টো ১৯৩১ চনত চীনৰ জিয়াংচি প্রদেশত প্রতিষ্ঠা হোৱা জিয়াংচি ছোভিয়েট (Chinese Soviet Republic)ৰ সময়ছোৱাৰ পৰা ধৰিব পাৰি। ইয়াত মাওক চেয়াৰমেন(Chairman) হিচাবে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল। চহৰবোৰত যিহেতু বিপ্লৱৰ সমর্থন কম আছিল গতিকে গাঁৱৰ অঞ্চলবিলাক আৰু মূল ঘাটিবিলাকৰ ওপৰতেই বিপ্লৱৰ সফলতা নির্ভৰ কৰা হৈছিল আৰু নেতৃত্বই সিবিলাকক লাহে লাহে শক্তিশালী আৰু সম্প্রসাৰণ কৰাত গুৰুত্ব দিছিল। ইতিমধ্যে জিয়াংচি ছোভিয়েটে দেশৰ কেইবা নিযুত জনসংখ্যাক নিয়ন্ত্রণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ইয়াৰ সমান্তৰালকৈ ৰেড আর্মিৰ শক্তি প্রায় ২ লাখ সৈন্যলৈ বৃদ্ধি পায়। এই ৰেড আর্মিৰ বিপক্ষে চিয়াং কাই শ্বেকে আৰম্ভ কৰা প্রথম চাৰিটা তথাকথিত Encirclement and annihilation campaign নামৰ অভিযানৰ দুর্বল সেনাবাহিনীক বিপ্লৱীসকলে সহজে পৰাস্ত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। কিন্তু চিয়াং কাই শ্বেকৰ মুখ্য সেনাবাহিনীৰ আগত ৰেড আর্মি বেছি দিন টিকি থাকিবলৈ সক্ষম নহ'ল। ১৯৩৪ চনত মাও আৰু তেওঁৰ গর্ভৱতী পত্নীৰ সৈতে ৰেড আর্মিৰ এক বৃহৎ অংশই জিয়াংচিৰ মূল ঘাটি এৰি চীনৰ উত্তৰ পশ্চিম দিশলৈ ৰাওনা হয়। এই যাত্রাক চীনা বিপ্লৱৰ ইতিহাসত লং মার্চ (Long March) বুলি জনা যায়। এই লং মার্চৰ নানান বিপর্যায়ৰ মাজত বাচি থকা প্রায় ৮০০০ সৈন্যই ১৯৩৫ চনৰ শৰৎ কালত চীনৰ উত্তৰ-পশ্চিম অঞ্চলৰ শ্বানচি (Shaanxi) প্রদেশত উপস্থিত হয়গৈ। ইয়াতে মাওৰ বিপ্লৱী জীৱনৰ তৃতীয়টো পর্যায় আৰম্ভ হয়। এই সময়ছোৱাতে বিদ্রোহীসকলে ৰাষ্ট্রীয়তাবাদীসকলৰ সৈতে মিত্রজোঁট গঠন কৰি জাপানৰ আগ্রাসনৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিয়ে আৰু এই সময়তে মাওৱে দলৰ ভিতৰতে প্রধান নেতা হিচাপে প্রতিষ্ঠা লাভ কৰে। এই সময়ছোৱাক য়ানান যুগ (Yan'an Period) বুলিও কোৱা হয়। অৱশ্যে মাওৱে ১৯৩৬ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহৰ আগলৈকে যানানলৈ যোৱা নাছিল। ১৯৩৫ চনত আগষ্ট মাহত ৰাছিয়াৰ মস্কোত অনুষ্ঠিত হোৱা কমিনিষ্টার্ণ (Communist International)ৰ সপ্তম সংখ্যক অধিৱেশনত ফেচিবাদ বিৰোধী এক একত্রিত মঞ্চৰ নীতি ঘোষণা কৰা হয়। চীনা কমিউনিষ্টসকলেও এই নীতিক সাৰোগত কৰি একত্রিত মঞ্চত ৰাষ্ট্রীয়তাবাদীসকলৰ চিয়াং কাই শ্বেককো অন্তর্ভুক্ত কৰাৰ কথা ঘোষণা কৰে। এই সময়তে ১৯৩৬ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত সংঘটিত হোৱা চিয়েন কাণ্ডত (Xi'an Incident) উত্তৰ-পূব চীনৰ সামৰিক নেতাসকলে চিয়াং কাই শ্বেকক অপহৰণ কৰে। তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্য আছিল কমিউনিষ্টসকলৰ সৈতে গৃহযুদ্ধ কৰাৰ সলনি জাপানৰ বিৰুদ্ধে যুঁজি মাতৃভূমিক উদ্ধাৰ কৰা। এই ঘটনাই ৰাষ্ট্রীয়তাবাদী আৰু কমিউনিষ্টসকলৰ মাজত ঐক্য-সংহতিৰ স্থাপন কৰে। ১৯৩৭ চনৰ জুলাই মাহত জাপানীসকলে সমগ্র চীন দেশক অধিকাৰ কৰাৰ সময়ছোৱালৈকে কমিউনিষ্ট আৰু ৰাষ্ট্রীয়তাবাদীসকলৰ মাজত এক নতুন সংযুক্ত মর্চাৰ গঠন হয়। এই মর্চাৰ চর্তাৱলীসমূহৰ সেই

বছৰৰে ছেপ্তেম্বৰ মাহত আনুষ্ঠানিকভাৱে চুক্তি স্বাক্ষৰ কৰা হয়।

জাপানৰ বিৰুদ্ধে চলা যুঁজৰ সময়চোৱাত কমিউনিষ্টসকলে তেওঁলোকৰ সেনাবাহিনীৰ উল্লেখযোগ্য অংশক সৰু সৰু দলত বিভক্ত কৰি শত্ৰু-অধিকৃত অঞ্চলসমূহলৈ পঠিয়াই দিছিল। ইয়াৰ উদ্দেশ্য আছিল শত্ৰু সেনাৰ পাছত থাকি গেৰিলা বাহিনীৰ মূল কেন্দ্ৰ হিচাপে কাম কৰা। আক্ৰমণকাৰী জাপানী বাহিনীয়ে অধিকাৰ কৰা চহৰ অঞ্চল আৰু যোগাযোগৰ পথসমূহৰ মাজত অৱস্থিত গাঁৱৰ বিশাল এলেকাসমূহক এই গেৰিলা দলসমূহে নিজৰ নিয়ন্ত্ৰণলৈ আনিছিল। যুদ্ধৰ পৰিণতিস্বৰূপে জাপানে আত্মসমৰ্পন কৰে। এই সময়ছোৱাতে কমিউনিষ্টসকলে নিজৰ সেনাবাহিনী ৫ লাখৰ পৰা ১০ লাখলৈকে বৃদ্ধি কৰে আৰু তৃণমূল পৰ্যায়ৰ প্ৰায় ৯০ লাখ জনসাধাৰণৰ ওপৰত ৰাজনৈতিক নিয়ন্ত্ৰণ সাব্যস্ত কৰে। বহুতে যুক্তি দৰ্শাই যে গাঁওবাসীৰ এই সমৰ্থন মূলতে আছিল জাপানীৰ বিপক্ষে ৰাষ্ট্ৰবাদী অনুভূতি। নিঃসন্দেহে ই এটা প্ৰধান কাৰণ হ'ব পাৰে। সেয়ে হ'লেও কমিউনিষ্টসকলৰ কৃষিনীতিসমূহে গাঁওবাসীৰ মাজত ব্যাপক সমৰ্থন লাভ কৰাত উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰিছিল।

- **মাও জে ডঙৰ ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰা**

১৯৩৬-৪০নৰ সময়চোৱাত মাওৱে প্ৰথমবাৰৰ বাবে চিন্তা-চৰ্চা কৰা আৰু লেখা-মেলাৰ প্ৰতি নিজকে নিয়োজিত কৰাৰ অৱকাশ পাইছিল। এই সময়তে তেওঁ প্ৰথমবাৰৰ বাবে কিছু ছোভিয়েট দৰ্শন বিষয়ক লেখাৰ অনুবাদ পঢ়ে আৰু দ্বান্দ্বিক বস্তুবাদ (Dialectical Materialism)ৰ বিষয়ে নিজা ব্যাখ্যা আগবঢ়ায়। মাওৰ এই বিষয়ক চিন্তাৰ ভিতৰত "On Practice" আৰু "On Contradiction" শীৰ্ষক ৰচনা বিশেষভাৱে জনপ্ৰিয়। এই সময়ছোৱাতে মাওৱে নিজৰ বিপ্লৱী অভিজ্ঞতা আৰু ঐক্যবদ্ধ মঞ্চৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত বিপ্লৱ কেনেকৈ আগবঢ়াই নিব লাগে সেই সম্পৰ্কীয় চিন্তা-চৰ্চাক একত্ৰিত কৰি কিছু গুৰুত্বপূৰ্ণ গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছিল। সামৰিক বিষয়ক তেওঁৰ প্ৰথম লেখা আছিল জিয়াংচিৰ অভিজ্ঞতাৰ আধাৰত ১৯৩৬ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত ৰচনা কৰা "Strategic Problems of China's Revolutionary War" শীৰ্ষক ৰচনাখন। ইয়াৰ পিছত জাপান বিৰোধী যুদ্ধৰ কৌশলৰ আধাৰত ১৯৩৮ চনত ৰচনা কৰা "On Protracted War" আৰু অন্যান্য লেখাসমূহ উল্লেখযোগ্য। সেই সময়ছোৱাত তেওঁৰ সামগ্ৰিক দৃষ্টিভংগীৰ কথা ক'বলৈ গ'লে মাওৱে তেওঁৰ অন দ্য নিউ ষ্টেজ(On the New Stage) শীৰ্ষক প্ৰতিবেদনত ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদীসকলৰ প্ৰতি অত্যন্ত মিলা-প্ৰীতিৰ মনোভাৱ পোষণ কৰা দেখা গৈছিল। তেওঁ জাপানৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ আৰু জাতীয় পুনৰ্গঠনৰ পৰৱৰ্তী পৰ্যায় দুয়োটাতে ইয়াৰ বাবে অগ্ৰণী ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। কিন্তু ১৯৩৯-৪০ চনৰ শীত কালৰ সময়ছোৱালৈকে পৰিস্থিতি যথেষ্ট সলনি হৈ পৰিছিল আৰু মাওৱে অধিক দৃঢ়তাৰে কমিউনিষ্টসকলৰ নেতৃত্বৰ প্ৰতি ধাৱিত হৈছিল। আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়তো মাওৱে যুক্তি দিছিল যে চীনা বিপ্লৱ সাম্ৰাজ্যবাদৰ বিৰুদ্ধে নিৰ্দেশিত বিশ্ব সৰ্বহাৰা বিপ্লৱ (World Proletarian Revolution)ৰ এটা অংগ। আপাততঃ মাওৱে অনুভৱ কৰিছিল যে চি চি পি (CCP)ৰ লক্ষ্য ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদীসকলৰ লক্ষ্যৰ সৈতে মিলি গৈছে আৰু সেয়েহে কমিউনিষ্টসকলে সমাজবাদৰ দিশে আগবাঢ়ি যাবলৈ খৰখেদা কৰা উচিত নহয় আৰু তেনে কৰিলে সন্মিলিত ঐক্য বিঘ্নিত হ'ব পাৰে বুলি তেওঁ ধাৰণা কৰিছিল। একে সময়তে তেওঁ স্পষ্টকৈ কৈছিল যে, সমাজবাদৰ দিশত আগবাঢ়ি যাবলৈ হ'লে ক্ষমতা নিজৰ হাতত লোৱাৰ চূড়ান্ত প্ৰয়োজনীয়তাক লৈ কোনো সন্দেহ থাকিব নালাগে।

ঐক্যবদ্ধ মঞ্চৰ নেতৃত্বৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদী আৰু কমিউনিষ্টসকলৰ মাজত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা চলি আছিল, যিটো কমিউনিষ্ট দলৰ ভিতৰতে নেতৃত্বৰ সংগ্ৰামৰ সৈতে সম্পৰ্কিত আছিল। মাওৰ দুজন মুখ্য প্ৰতিদ্বন্দ্বী আছিল— ৱাং মিং (Wang Ming) আৰু ঝাং গোতা'ও (Zhang Guotao)। ইয়াৰে ৱাং মিঙে মস্কোত বহু বছৰ কাল কটাই দললৈ নতুনকৈ আহিছিল আৰু ঝাং গোতা'ওৱে আৰম্ভণিতে মাওৰ নেতৃত্ব স্বীকাৰ কৰিবলৈ মান্তি হোৱা নাছিল। তেওঁলোকক ৰাষ্ট্ৰীয়তাবাদী দলৰ প্ৰতি অধিক আনুগত্য প্ৰকাশ কৰাৰ বাবে আৰু ছোভিয়েটৰ অন্ধ অনুসৰণ কৰাৰ বাবে সমালোচনা কৰা হৈছিল। কিন্তু মাওক দলৰ স্বীকৃত নেতা হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ ক্ষেত্ৰত সকলোতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় আছিল তেওঁৰ "মাৰ্ক্সবাদৰ চীনীয়কৰণ" (Sinification of Marxism)ৰ ধাৰণা। তেওঁ ১৯৩৮ চনৰ অক্টোবৰ মাহত কৈছিল যে মাৰ্ক্সীদক চীনা মানুহৰ মানসিকতা, সংস্কৃতি আৰু ঐতিহ্যৰ সৈতে সামঞ্জস্য ৰাখি অভিযোজিত কৰিব লাগিব।

ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ ভিতৰত কমিউনিজিমে কেনেকৈ কাম কৰিছে সেই বিষয়ে দলৰ অন্যান্য নেতাসকলৰ যি জ্ঞান আছিল মাওৰ সেই বিষয়ক প্ৰাথমিক জ্ঞান নাছিল বুলিব পাৰি। অথবা তেওঁ কার্ল মার্ক্স আৰু ভ্লাডিমিৰ লেনিনক পোনপটীয়াকৈ পঢ়াৰো সুযোগ পোৱা নাছিল। কিন্তু মাওৱে এই বুলি দাবী কৰিছিল যে তেওঁ চীনক ভালদৰে জানে আৰু বুজি পায়। ১৯৪২-৪৩ চনৰ তথাকথিত "Rectification Campaign" ৰ সময়ত ছোভিয়েট-সমর্থিত গোটৰ সৈতে তেওঁৰ মতানৈক্য পোনপটীয়া ৰূপত প্ৰকাশ পায়। উক্ত কার্যসূচীটোৰ উদ্দেশ্য আছিল ১৯৩৭ চনৰ পৰা পার্টিৰ সম্প্ৰসাৰণৰ কালছোৱাত যোগ দিয়া হাজাৰ হাজাৰ নতুন সদস্যক মার্ক্সবাদী তত্ত্ব আৰু লেনিনবাদৰ মৌলিক নীতি-আদর্শৰ জ্ঞান প্ৰদান কৰা। কিন্তু এই আন্দোলনৰ দ্বিতীয় আৰু সমানে গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ আছিল মাওৰ ভাষাত কোৱাৰ দৰে "বিদেশী গোঁড়ামি"ৰ অৱসান ঘটোৱা, অর্থাৎ ছোভিয়েটক অন্ধ অনুকৰণ কৰা ধাৰণাক শেষ কৰা।

১৯৬০ দশকৰ পৰা বিংশ শতিকাৰ শেষ পর্যন্ত 'মাওবাদ' (Maoism) শব্দটো কমিউনিষ্ট বিশ্বত বহুলভাৱে জনপ্ৰিয় হৈছিল। ইয়াৰ সৈতে 'মাওৰ চিন্তাধাৰা' (Thoughts of Mao) শব্দটোও সমান্তৰালভাৱে ব্যৱহৃত হৈছিল। 'মাওবাদ' শব্দটোক চীনৰ থলুৱা পৰিস্থিতিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি মাওৰ নিজা চিন্তা-চেতনাৰ আধাৰত গঢ় লোৱা এক ধাৰণা হিচাপে গণ্য কৰিব পাৰি। কিন্তু ইয়াৰ গুৰিতে আছে মার্ক্স আৰু লেনিনৰ চিন্তাধাৰা। মাওবাদ মার্ক্সবাদৰ পৰা প্ৰত্যক্ষভাৱে উদ্ভৱ হোৱা বিষয় নহয়, কিন্তু ই মার্ক্সৰ মৌলিক চিন্তা আৰু দর্শনৰ পৰাও সম্পূৰ্ণ পৃথক নহয়। মাওবাদ কোনো বৌদ্ধিক মতবাদ বা সিদ্ধান্তৰ ওপৰত আধাৰিত কট্টৰ মতবাদৰ ফল নহয়। মাওৱে বিপ্লৱৰ মূল তত্ত্বসমূহ মার্ক্সবাদৰ পৰা উদাৰভাৱে গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু বাছিয়াত মার্ক্সবাদী দর্শনক প্ৰয়োগ কৰা লেনিনৰ চিন্তাধাৰা দ্বাৰা গভীৰভাৱে প্ৰভাৱিত আছিল।

মাওৰ বিশ্বাস আছিল যে কৃষক আৰু সাধাৰণ বাইজে বিপ্লৱী মতবাদৰ বিষয়ে ভালদৰে পৰিচিত হ'ব লাগিব। 'On Practice'ত তেওঁ লিখিছিল যে— মার্ক্সবাদীসকলে মানুহৰ উৎপাদনমূলক কার্যক আটাইতকৈ মৌলিক বাস্তৱ কার্য বুলি ভাবে। এই কার্যবোৰেই তেওঁৰ অন্য সকলো কার্য নির্ধাৰণ কৰে। মানুহৰ জ্ঞান প্ৰধানকৈ উৎপাদনৰ কার্যৰ ওপৰতে নির্ভৰ কৰে, যাৰ জৰিয়তে মানুহে ধীৰে ধীৰে প্ৰাকৃতিৰ পৰিঘটনা, গুণাগুণ আৰু নিয়মবোৰ বুজি উঠে। শ্ৰেণীহীন এখন সমাজৰ এজন সদস্য হিচাপে প্ৰতিজন ব্যক্তিয়ে আন সদস্যৰ সৈতে সামূহিক প্ৰচেষ্টাত অংশ লয় আৰু উৎপাদনৰ এক নির্দিষ্ট সম্পর্কত জড়িত হয়। আনহাতে শ্ৰেণীযুক্ত সকলো সমাজত পৃথক পৃথক শ্ৰেণীৰ সদস্যসকলেও উৎপাদনৰ এটা নির্দিষ্ট সম্পর্কত জড়িত হৈ থাকে। শ্ৰেণী সংগ্ৰামে মানুহৰ জ্ঞানৰ বিকাশত গভীৰভাৱে প্ৰভাৱ পেলায়। সকলো শ্ৰেণীগত সমাজত মানুহে নির্দিষ্ট শ্ৰেণীৰ এজন সদস্য হিচাপে বাস কৰে। সকলো ধৰণৰ চিন্তাধাৰাত এটা শ্ৰেণী ছাপ থাকে। মাওৰ এই বিশ্লেষণত নতুন বুলি ক'ব পৰা বিশেষ একো নাছিল। তথাপিও তেওঁৰ কথাবোৰ বহুতো মার্ক্সবাদীয়ে সমর্থন কৰিছিল। মানুহে অনুশীলনৰ জৰিয়তে জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতা অর্জন কৰে। জ্ঞানৰ গুৰুত্ব বিষয়ভিত্তিক ধাৰণাৰ ওপৰত নির্ভৰ নকৰে, বৰং সামাজিক অনুশীলনৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে। স্বাভাৱিকতে অনুশীলন উপদেশতকৈ অধিক গুৰুত্বপূৰ্ণ। জ্ঞানতকৈ অনুশীলন সদায় উচ্চ।

মাওৰ মতে, দ্বান্দ্বিক বস্তুবাদৰ মার্ক্সবাদী দর্শনৰ দুটা মুখ্য বৈশিষ্ট্য আছে। প্ৰথটো হৈছে সমাজৰ শ্ৰেণীগত স্বভাৱ বা গঠন আৰু আনটো হৈছে ইয়াৰ কার্যকৰিতা। দ্বান্দ্বিক বস্তুবাদৰ বিষয়ে মাওৱে লগতে উল্লেখ কৰিছে যে, বৈপৰীত্যৰ উপস্থিতিক স্বীকাৰ কৰাৰ পৰিৱর্তে বিভিন্ন ধৰণৰ বৈপৰীত্যক বুজাটোহে অতি প্ৰয়োজনীয় কথা। সকলোতে বৈপৰীত্য আছে আৰু ই হৈছে প্ৰগতিৰ মুখ্য কাৰণ। মাওৱে এই ধাৰণাটো এংগেলছ (Friedrich Engels)ৰ পৰা লৈছিল। তেওঁ এইটোও কৈছিল যে, যিহেতু বিভিন্ন ধৰণৰ বৈপৰীত্য থাকে, গতিকে সেইবোৰক বিভিন্ন পদ্ধতিৰে সমাধান কৰিব পাৰি। উদাহৰণস্বৰূপে, শ্ৰমিক (Proletariat) আৰু পুঁজিপতি (Bourgeoisie) -ৰ মাজৰ বৈপৰীত্যক সমাজবাদী বিপ্লৱৰ মাধ্যমত সমাধান কৰিব পাৰি।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ মাওৰ অন দ্য নিউ স্টেজ (On the New Stage) ৰচনাখনে কি অর্থ প্রকাশ কৰে?

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ কাক আধুনিক সাম্যবাদী চীনৰ নির্মাতা বুলি জনা যায়?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ চীনা বিপ্লৱক পুঁজিবাদৰ বিৰুদ্ধে বিশ্ব সর্বহাৰা বিপ্লৱৰ এক অংশ বুলি কোনে কৈছিল?

.....

১১.৪ চীনৰ সাংস্কৃতিক বিপ্লৱ

চীনৰ সাংস্কৃতিক বিপ্লৱ আছিল এটা বিৰাট সামাজিক-ৰাজনৈতিক আন্দোলন। এই বিপ্লৱ ১৯৬৬ চনৰ পৰা ১৯৭৬ চনলৈকে মাও -জে -ডঙে আৰম্ভ কৰিছিল আৰু ইয়াৰ উদ্দেশ্য আছিল কমিউনিষ্ট মতাদর্শক পুনৰুজ্জীৱিত কৰা আৰু মাওৰ ক্ষমতা সুদৃঢ় কৰা। চীনা কমিউনিষ্ট পার্টি (CCP)ত নিজৰ নেতৃত্ব পুনঃ প্রতিষ্ঠা কৰা আৰু তথাকথিত সংশোধনবাদী (revisionist) উপাদানবোৰ শুদ্ধ কৰাৰ উদ্দেশ্যে মাওয়ে এই সাংস্কৃতিক বিপ্লৱ আৰম্ভ কৰিছিল। তেওঁ লক্ষ লক্ষ যুৱকক একত্রিত কৰি ৰেড গার্ড (Red Guards) নামেৰে অর্ধসামৰিক গোট গঠন কৰিছিল। ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁ 'Four Olds' ৰ ধাৰণা দাঙি ধৰিছিল। এই 'Four Olds' ধাৰণাৰ চাৰিটা পুৰণি বস্তু হৈছে ক্রমে— পুৰণি ৰীতি-নীতি, পুৰণি সংস্কৃতি, পুৰণি অভ্যাস আৰু পুৰণি চিন্তাধাৰা। ইয়াৰ লগতে তেওঁ মাওবাদী চিন্তাও প্রচাৰ কৰিছিল। এই আন্দোলনে দলৰ নেতাসকল, বুদ্ধিজীৱিসকল আৰু যিসকলক মাওৰ নেতৃত্বৰ প্রতি ভাবুকি বুলি বিবেচনা কৰা যিকোনো জনক লক্ষ্য কৰি লৈছিল। যাৰ ফলত লিউ চাওচি (Liu Shaoqi) আৰু ডেং চিয়াওপিঙকে (Deng Xiaoping) ধৰি বহু উচ্চপদস্থ বিষয়াসকলে অপসাৰণ, অপমান বা নির্যাতনৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছিল। বিপ্লৱবিৰোধীসকলৰ বিপক্ষে ৰেড গার্ডসকলে মাওৰ নির্দেশনা অনুসৰি গণসমাৰেশ, বিক্ষোভ আৰু হিংসাত্মক কার্যকলাপত অংশ লৈছিল। সাংস্কৃতিক বিপ্লৱৰ সময়ত মাওৰ ব্যক্তিত্বই এক নতুন মাত্রা লাভ কৰিছিল। সমগ্র দেশজুৰি পোষ্টাৰ, বেনাৰ আৰু প্রচাৰসামগ্রীসমূহত মাওৰ ছবি দেখা গৈছিল আৰু তেওঁৰ উদ্ধৃতিসমূহ 'মাও জে ডঙৰ চিন্তা' (Mao Zedong Thought) হিচাপে পবিত্র মতবাদৰ মর্যাদালৈ উন্নীত কৰা হৈছিল। সাংস্কৃতিক বিপ্লৱে চীনৰ সমাজ-জীৱনৰ ওপৰত গভীৰ প্রভাৱ পেলাইছিল। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে ব্যাপক বিশৃংখলা, হিংসা আৰু সামাজিক অস্থিৰতা দেখা গৈছিল। বিপ্লৱৰ নামত বিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়সমূহ বন্ধ কৰি দিয়া হৈছিল, বুদ্ধিজীৱিসকলক নির্যাতন কৰা হৈছিল আৰু পৰম্পৰাগত সাংস্কৃতিক সামগ্রীসমূহ ধ্বংস কৰা হৈছিল। এই আন্দোলনে চীনৰ অর্থনীতিৰ ওপৰতো আঘাত হানিছিল। ব্যৱহাৰিক দিশত গুৰুত্ব দিয়াতকৈ ৰাজনীতিৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়াৰ ফলত কাৰখানাসমূহ বন্ধ হৈ পৰিছিল, কৃষি উৎপাদন হ্রাস পাইছিল আৰু বহু উন্নয়নমূলক কাম-কাজ ৰৈ গৈছিল। ১৯৭৬ চনত মাওৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ উত্তৰাধিকাৰীসকলে ডেং চিয়াওপিং (Deng Xiaoping)ৰ নেতৃত্বত সাংস্কৃতিক বিপ্লৱৰ অতিমাত্রাৰ অৱসান ঘটাই সাংস্কৃতিক বিপ্লৱক কিছু শৃংখলাবদ্ধ কৰিছিল। যিসকল বিষয়াক পূর্বতে অপসাৰিত কৰা হৈছিল, তেওঁলোকক পুনৰ প্রতিষ্ঠা কৰা হৈছিল আৰু ইয়াৰ লগতে মাওৰ ব্যক্তিত্ব লৈ কৰা বীৰ পূজা প্রৱনতাক সমালোচনাৰ কৰা হৈছিল। ইয়াৰ সমান্তৰালভাৱে সাংস্কৃতিক বিপ্লৱক আনুষ্ঠানিকভাৱে ভুল হিচাপে ঘোষণা কৰা হৈছিল। তাৰ পৰৱর্তী সময়ত চীনে অর্থনৈতিক সংস্কাৰৰ দিশলৈ আগবাঢ়িছিল আৰু বাহিৰৰ পৃথিৱীখনৰ বাবে নিজৰ দুৱাৰ উন্মুক্ত কৰি দিছিল।

চীনৰ এই সাংস্কৃতিক বিপ্লৱটো মহান সর্বহাৰা সাংস্কৃতিক বিপ্লৱ(Great Proletarian Cultural Revolution) নামেৰে পৰিচিত হৈছিল। ই ১৯৪২ চনৰ পৰাই দলীয় কাম-কাজৰ উর্দ্ধলৈ গৈ মাওৱে কৰা এক প্রচেষ্টাৰ ফল আছিল। এই প্রচেষ্টাত তেওঁ দলৰ আমোলাতান্ত্রিকতাৰ বিৰুদ্ধে মোকাবিলা কৰিবলৈ এক নতুন আৰু উগ্র পদ্ধতি উদ্ভাৱন কৰিছিল। এই বিপ্লৱে নিঃসন্দেহে বা কোনো প্রশ্ন নোহোৱাকৈ এই কথা প্রকাশ কৰে যে,

যিসকল নেতাই বহুৰৰ পিছত বছৰ ধৰি মাওৰ নেতৃত্বক অতিক্রম কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল তেওঁলোকক ইচ্ছাকৃতভাৱে নির্মূল কৰাই আছিল ইয়াৰ উদ্দেশ্য। ভূক্তভোগীসকলে ৰাজনৈতিক লাঞ্ছনাতকৈও অধিক শাস্তি ভুগিবলগীয়া হৈছিল। তেওঁলোকক ৰাজহুৱাভাৱে অপমানিত কৰা হৈছিল আৰু বিভিন্ন সময়ত কঠোৰভাৱে আটক কৰি ৰখা হৈছিল। বহু লোকক অত্যাচাৰ কৰি মাৰ-পিট কৰা হৈছিল আৰু কিছুলোকক হত্যা কৰা হৈছিল বা আত্মহত্যা কৰিবলৈ বাধ্য কৰোৱা হৈছিল। এইসকলৰ ভিতৰত বিপ্লৱী নেতা লিউ (Liu) আছিল অন্যতম ভুক্তভোগী যিয়ে উপযুক্ত চিকিৎসাৰ অভাৱত মৃত্যুক সাৱটিব লগীয়া হৈছিল।

এই সকলৰ ত্যাগক এক শ্লোগানৰ মাজেৰে ন্যায্যতা দিবলৈ বিচৰা হৈছিল। সেই সময়ৰ এই গুৰুত্বপূর্ণ শ্লোগানটো আছিল এনেধৰণৰ— 'স্বার্থপৰায়ণতাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিয়ক, সংশোধনবাদক সমালোচনা কৰক।'(Fight selfishness, criticize revisionism) ৰেড গার্ড (Red Guards) নামেৰে পৰিচিত চীনৰ যুৱসকলে যেতিয়া ১৯৬৬ চনৰ গ্রীষ্মকালত মাওৰ উদ্যোগত প্রথম আক্রমণকাৰী বাহিনী গঠন কৰি 'বিদ্রোহ কৰাটো ন্যায়সঙ্গত' (To rebel is justified) বুলি আন্দোলন কৰিছিল, তেতিয়া কেৱল দলৰ কর্মকর্তাৰ ক্ষমতাক লৈয়েই নহয়, দলীয় নেতৃত্বৰ ওপৰতো প্রশ্ন উত্থাপন হৈছিল। এই কথা অতি সোনকালে স্পষ্ট হৈ পৰিল যে ১৯৫৬ চনত বিকেন্দ্রীকৰণক শক্তিশালী সমাজবাদী ৰাষ্ট্র গঢ়ি তুলাৰ মাধ্যম বুলি মন্তব্য কৰা মাওৱে কিন্তু পাছত ৰাষ্ট্রীয় ক্ষমতাৰ প্রয়োজনীয়তাত বিশ্বাস কৰিছিল। সেয়েহে তেওঁ পুৰণি দল 'গেং অফ ফ'ৰ (Gang of Four) বিলুপ্ত কৰাৰ আদেশ দিয়ে আৰু তাৰ ঠাইত 'বিপ্লৱী সমিতি' (revolutionary committee) গঠন কৰাৰ নির্দেশ দিয়ে। এই বিপ্লৱী সমিতিসমূহ পূর্বৰ দলৰ কর্মী, যুৱক আন্দোলনকাৰী আৰু জনসাধাৰণ মুক্তি বাহিনীৰ (PLA) প্রতিনিধিসকলৰ মিত্রতাৰ আধাৰত গঠন কৰা হৈছিল আৰু মাওৰ মৃত্যুৰ দুবছৰ পিছলৈকে সেয়া বর্তি আছিল। ১৯৭৬ চনৰ জানুৱাৰী মাহত ঝৌ এনলাই (Zhou Enlai)-ৰ মৃত্যুৰ আগতেই এই মিত্রতা ভংগ কৰা হৈছিল। মাওৱে পেচাদাৰী দক্ষতাৰ ওপৰত যি গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল, সেই কথা ৰাজনৈতিক মতবাদৰ ওপৰত অত্যধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰাৰ ফলত তল পৰিল। বিদেশী সকলো বস্তুকে সন্দেহৰ চকুৰে চোৱা হৈছিল আৰু বিপ্লৱ-বিৰোধী বুলি গণ্য কৰা হৈছিল। মাওৰ জীৱনৰ পৰৱর্তী দশকসমূহত এটা গুৰুত্বপূর্ণ পৰিৱর্তন দেখা গৈছিল। আৰম্ভণিতে মাওৱে পেৰিছ কমিউন (Paris Commune)ৰ আদর্শৰ পৰা অনুপ্রাণিত হৈ গণতান্ত্রিক বিপ্লৱৰ পক্ষে মত দিছিল। পাছত তেওঁ কেন্দ্রীকৃত একনায়ক হিচাপে পৰিচিত চীনৰ চিন্ বংশ (Qin dynasty) ৰ প্রথম সম্রাট শ্বিহুৱাংডি (Shihuangdi) ৰ প্রশংসা কৰিছিল। এই পৰিৱর্তনে সময়ৰ সৈতে হোৱা মাওৰ চিন্তা আৰু নীতিসমূহৰ জটিলতা আৰু বিপৰীতমুখীতাক প্রকাশ কৰে। যদিও চীনৰ সাংস্কৃতিক বিপ্লৱ মাওৰ জীৱনৰ শেষ কুৰিটা বছৰৰ এটা যুক্তিসংগত পৰিণতি আছিল বুলিব পাৰি, কিন্তু ই তেওঁৰ বৈপ্লৱিক দৃষ্টিভংগীৰ একমাত্র সম্ভাব্য ফলাফল নহয়। অর্থাৎ কেৱল সাংস্কৃতিক বিপ্লৱৰ আধাৰতে আমি মাওৰ কর্ম তথা জীৱন-দর্শনৰ সামগ্রীক মূল্যায়ন কৰা উচিত নহয়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ঃ ঝৌ এনলাইৰ মৃত্যু হয় .....ত।

প্রশ্ন নং ৬ঃ 'To rebel is justified' (বিদ্রোহ কৰাটো ন্যায়সঙ্গত) কোন সৈন্যৰ যুদ্ধৰ শ্লোগান আছিল?

.....

১১.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- মাও চে টুং বা মাও জে ডঙৰ আধুনিক কমিউনিষ্ট চীনৰ নেতা হিচাপে পৰিগণিত হৈছিল।
- ক্ষমতাৰ বাবে জাতীয়তাবাদী আৰু কমিউনিষ্টৰ মাজত হোৱা সংগ্রামৰ পৰিণতি আছিল সুদূৰপ্রসাৰী।
- সাংস্কৃতিক বিপ্লৱৰ মূল লক্ষ্য আছিল কমিউনিষ্ট মতাদর্শক পুনৰুজ্জীৱিত কৰা আৰু মাও ক্ষমতা সুদৃঢ় কৰা।

১১.৬ অধিক জানিবলৈ

1) Moise, Edwin E. (2008). Modern China. 3rd edition. Routledge.
2) Sarao, K.T.S. (2018). Modern History of China 1840–1949. Surjeet Publications. New Delhi: India.
3) Chaurasia, R. S. (2004). History of Modern China. Atlantic Publishers. New Delhi: India.

১১.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ৰাষ্ট্রীয়তাবাদীসকলৰ প্রতি মাওৰ মনোভাৱ।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ মাও চে টুং।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ মাও চে টুং।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৯৭৬।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ৰেড গার্ডচ্।

১১.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) অতি চমু প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ চিয়াং কাই শ্বেক কোন আছিল?

প্রশ্ন ২ঃ ১৯৩৬ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহৰ চিয়ান(Xi'an) কাণ্ডটো কি আছিল?

(খ) চমু প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ ১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ মাও চে টুঙৰ ৰাজনৈতিক ধাৰণা বিষয়ে লিখক।

প্রশ্ন ২ ঃ সাংস্কৃতিক বিপ্লৱৰ বিষয়ে এটা চমু টোকা লিখক।

(গ) দীঘলীয়া প্রশ্ন (প্রতিটো প্রশ্নৰ উত্তৰ৩০০-৪৫০ শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ মাও চে টুঙৰ উত্থানৰ বিষয়ে লিখক আৰু চীনৰ উন্নয়নত তেওঁৰ অৱদানৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ চীনত সাম্যবাদৰ ক্রমবিকাশৰ সম্পর্কে আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ১২ ঃ মেক্সিকান বিপ্লৱ

অধ্যায় গাঁথনি

১২.১ উদ্দেশ্য
১২.২ পৰিচয়
১২.৩ পটভূমি আৰু কাৰণ
১২.৪ মেক্সিকান বিপ্লৱৰ গতিপথ
১২.৫ ফলাফল
১২.৬ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
১২.৭ অধিক জানিবলৈ
১২.৮ অগ্রগতি খতিয়ান
১২.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১২.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- মেক্সিকান বিপ্লৱৰ বিকাশৰ পটভূমি আৰু কাৰণ আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত নেতৃত্বৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- মেক্সিকান বিপ্লৱৰ বিকাশৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব পাৰিব।
- মেক্সিকান বিপ্লৱৰ ফলাফলৰ লগতে ইয়াৰ গুৰুত্বৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

১২.২ পৰিচয

প্ৰিয় শিক্ষাৰ্থী, পূৰ্বৰ অধ্যায়ত আমি বিংশ শতিকাত চীনৰ বিকাশ কেনেদৰে হৈছিল সেই আলোচনা কৰিছিলো। এতিয়া এই অধ্যায়ত আমি মেক্সিকান বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

১৯১০ চনৰ মেক্সিকান বিপ্লৱৰ ফলত "এলপফিৰিয়াটো"ৰ পৰ্ফিৰিয়া ডায়েজৰ তিনি দশক যোৱা নিৰ্ভীক একনায়কত্ববাদী শাসনৰ অন্ত পৰে আৰু সাংবিধানিক গণৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা হয়। মেক্সিকান সমাজৰ দীৰ্ঘদিনীয়া সংস্কাৰৰ বাবে ফ্ৰান্সিস্কো মাডেৰোৰ নেতৃত্বত সূচনা হোৱা এই সশস্ত্ৰ বিদ্ৰোহ প্ৰায় ১৯২০ চনলৈকে চলি থাকে। কোনো কোনো পণ্ডিত আৰু ইতিহাসবিদে যুক্তি দৰ্শাই ক'ব বিচাৰে যে যি সময়ত মেক্সিকান সংবিধানৰ খচৰা প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল, ঠিক তেনে সময়তে অৰ্থাৎ ইং ১৯১৭ চনত এই বিপ্লৱৰ অন্ত পৰিছিল। আন কোনোৰ মতে আকৌ এই বিপ্লৱ ইং ১৯৪০ চনলৈকে চলি আছিল। ফ্ৰান্সিস্কো মাডেৰো, পাস্কুৱাল অ'জকো, পাঞ্চো ভিলা, এমিলিয়ানো জাপাটা আদিৰ দৰে কেইগৰাকীমান বিপ্লৱীয়ে এই বিপ্লৱৰ নেতৃত্ব দিছিল।

১৮৫৭ চনত মেক্সিকান সংবিধানৰ নীতি আৰু আদৰ্শ উলংঘা কৰাৰ বাবে উদাৰবাদী আৰু বুদ্ধিজীৱী উভয়ৰে সমৰ্থন থকা এই বিপ্লৱে পফিৰিঅ' ডায়েজৰ একনায়কত্ববাদক উফৰাই পেলাব বিচাৰিছিল (যি ১৮৭৬ চনত ক্ষমতালৈ আহিছিল)। ক্ৰমান্বয়ে বিপ্লৱৰ পৰিধি অধিক ব্যাপ্ত হৈ পৰিল আৰু ৰাজনৈতিক সংস্কাৰৰ উপৰিও অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক সংস্কাৰৰ বিষয়কো এই বিপ্লৱৰ লক্ষ্য হিচাপে অন্তৰ্ভুক্ত কৰি লোৱা হ'ল। বিপ্লৱৰ এই ব্যাপক উত্থান আৰু ইয়াৰ ফলাফলে বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাৰ্ধৰ সময়ছোৱাত মেক্সিকানৰ ইতিহাসক বহুখিনি সমৃদ্ধ কৰিলে। মতাদৰ্শগতভাৱে ই এক উমৈহতীয়া ভাৱৰ গঠন কৰাত অৰিহণা যোগালে। বিপ্লৱৰ মাধ্যমেৰে দাবী কৰা বহুতো সংস্কাৰ ১৯১৭ চনৰ সংবিধানত স্বীকৃত হৈছিল যদিও চৌত্ৰিশ বছৰীয়া একনায়কত্ববাদৰ যৱনিকা হোৱাৰ আগত যুগ যুগ ধৰি এই বিপ্লৱ চলি থকাৰ বাবে মেক্সিকানসকল দীৰ্ঘ সময় হিংসা আৰু ৰক্তপাতৰ সাক্ষী হ'বলগীয়া

হৈছিল।

১২.৩ পটভূমি আৰু কাৰণ

মেক্সিকো উত্তৰ আমেৰিকাৰ দক্ষিণ অংশত অৱস্থিত। প্ৰি-হিস্পানিক যুগ বা প্ৰাক-কলম্বিয়ান যুগৰ সময়ছোৱাত (অৰ্থাৎ ইউৰোপীয়সকল অহাৰ আগৰ যুগ), মেক্সিকোত বিভিন্ন সাংস্কৃতিক, অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক ব্যৱস্থাৰে সমৃদ্ধ বহু সংখ্যক স্থানীয় আমেৰিকান জনজাতিৰ লোকে বাস কৰিছিল। ১৫১৯ চনত স্পেনিছ আক্ৰমণকাৰীৰ আগমনে মেক্সিকানসকলৰ জীৱনত এক নতুন অভিজ্ঞতাৰ সূচনা কৰে। ১৫২১ চনত স্পেইনৰ এজটেক বিজয়ৰ ফলত মেক্সিকো অঞ্চলক স্পেনিছ সাম্ৰাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয় আৰু মেক্সিকো চহৰক ঔপনিৱেশিকতাৰ হৃদয়ভূমি হিচাপে গঢ়ি তোলা হৈছিল।

জানি থোৱা ভাল

এজটেক (AZTEC) ঃ এজটেকসকল আছিল মেক্সিকোৰ এটা নিৰ্দিষ্ট কেন্দ্ৰীয় জনগোষ্ঠী, যিবোৰ গোটে যোগাযোগৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষকৈ নাহুয়াটল ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে আৰু ১৪ শতিকাৰ পৰা ১৬ শতিকালৈকে মেছ'আমেৰিকাৰ বৃহৎ অংশত আধিপত্য বিস্তাৰ কৰিছিল। এজটেকসকলৰ এজটেক সাম্ৰাজ্য নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবৰ বাবে আকলহুয়া, টেপানেক আৰু মেক্সিকানসকলৰ দ্বাৰা এক ত্ৰিকোণীয়া সন্মিলীত সংহতি গঠন কৰা হয়। ১৩ শ শতিকাৰ পিছৰ পৰা মেক্সিকো উপত্যকা এজটেক সভ্যতাৰ কেন্দ্ৰভূমি হৈ পৰিল। এজটেক সাম্ৰাজ্যৰ ৰাজধানী টেনোচটিলান চহৰৰ এই উপত্যকাত নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। ত্ৰিকোণীয়া সন্মিলীত সংহতিৰ দ্বাৰা গঠিত এই এজটেক সাম্ৰাজ্যৰ সীমা বহু দূ�ৰলৈকে সম্প্ৰসাৰিত হৈ মেছ'আমেৰিকাৰ অন্যান্য চহৰ ৰাজ্যসমূহকো নিজৰ নিয়ন্ত্ৰণলৈ আনিছিল। এজটেক সভ্যতা পৌৰাণিক আৰু ধৰ্মীয় পৰম্পৰাৰে সমৃদ্ধ হোৱাৰ লগতে স্থাপত্য আৰু শিল্পকলাৰ ক্ষেত্ৰটো চহকী আছিল।

ঔপনিৱেশিক শাসনৰ তিনিটা শতিকাৰ সময়ছোৱাত যেতিয়া মেক্সিকো স্পেনিছ সাম্ৰাজ্যৰ অংশ আছিল তেতিয়া স্বাভাবিকভাবে স্থানীয় মেছ'আমেৰিকান জনজাতি আৰু ইউৰোপীয়সকলৰ মাজত সাংস্কৃতিক বিনিময় আৰু সাংস্কৃতিক সমন্বয়ৰ পৰিঘটনা সংঘটিত হৈছিল। এই সাংস্কৃতিক আদান-প্ৰদানৰ প্ৰক্ৰিয়াসমূহৰ পৰাই নিশ্চিত হ'ব পাৰি যে মেক্সিকো হৈছে স্পেনিছ ভাষা কোৱা বিশ্বৰ আটাইতকৈ জনবহুল দেশ আৰু ইয়াত উত্তৰ আমেৰিকাৰ সৰ্বাধিক সংখ্যক স্থানীয় আমেৰিকান ভাষা-ভাষী লোকে বাস কৰে।

১৮১০-১৮২১ চন পৰ্যন্ত স্বাধীনতাৰ বাবে কৰা দীৰ্ঘদিনীয়া সংগ্ৰামৰ অন্তত কৰ্ডোবা সন্ধি স্বাক্ষৰিত হোৱাৰ লগে লগে নিউ স্পেইন মেক্সিকোৰ সাৰ্বভৌম ৰাষ্ট্ৰ হৈ পৰে। স্বাধীনতাৰ পিছত ১৮২১-২৩ চনৰ পৰা অলপ সময়ৰ বাবে ৰাজতন্ত্ৰৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰি শাসন চলাইছিল আৰু ফেডাৰেল চৰকাৰ গঠনৰ লগে লগে এই শাসনৰ যৱনিকা পৰিছিল। প্ৰায় দুবছৰীয়া মেক্সিকান-আমেৰিকান যুদ্ধ (১৮৪৬-৪৮)ৰ অন্তত গুয়াডালুপ হিডালগো সন্ধিৰ চৰ্ত অনুসৰি মেক্সিকান ভূখণ্ডৰ প্ৰায় আধা অংশ আমেৰিকাৰ অধীনলৈ গ'ল।

জানি থোৱা ভাল

গুয়াডালুপ হিডালগোৰ সন্ধিঃ এই সন্ধিটোক আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ আৰু মেক্সিকান গণৰাজ্যৰ মাজত হোৱা "শান্তি, বন্ধুত্ব, সীমা আৰু বন্দোবস্ত সন্ধি, ২০১৬" বুলিও জনা যায়। মেক্সিকান-আমেৰিকান যুদ্ধৰ অন্ত পেলাবলৈ ১৮৪৮ চনৰ ২ ফেব্ৰুৱাৰীত আমেৰিকা আৰু মেক্সিকোৰ মাজত ভিলা ডি গুয়াডালুপে হিল্ডালগো সন্ধি স্বাক্ষৰিত হয়। মেক্সিকো- আমেৰিকাৰ মাজত হোৱা ভয়ংকৰ যুদ্ধত মেক্সিকোৰ ৰাজধানী পতনৰ দিশে গতি কৰাৰ লগে লগে মেক্সিকান সেনাবাহিনী বিপদৰ সন্মুখীন হয় আৰু এই বৃহৎ যুদ্ধৰ অন্ত পেলাবলৈ আমেৰিকাৰ সৈতে ৰাজনৈতিক আলোচনাত মিলিত হোৱাৰ সিদ্ধান্ত লয়। সন্ধিৰ বিধান অনুসৰি

ৰিঅ' গ্ৰেণ্ডেক টেক্সাছৰ সীমা হিচাপে আমেৰিকাক প্ৰদান কৰা হয়। ইয়াৰ উপৰিও কেলিফৰ্ণিয়াৰ মালিকীস্বত্ব আৰু নিউ মেক্সিকোৰ আধা অংশৰ পৰা আৰম্ভ কৰি এৰিজোনা, নেভাদা, ইউটা, ৱাইমিং আৰু ক'লৰাডোৰ এটা বিশাল অঞ্চল আমেৰিকাক দিছিল। এই সংলগ্ন অঞ্চলসমূহৰ জনসাধাৰণক স্বেচ্ছাই মেক্সিকান নাগৰিকত্ব আৰু আমেৰিকাৰ নাগৰিকত্বৰ অধিকাৰ বাচনি কৰিবলৈ পূৰ্ণ স্বাধীনতা দিয়া হৈছিল।

১৮৫৭ চনৰ মেক্সিকান সংবিধানত উদাৰতাবাদৰ নীতি নিৰ্ধাৰণত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছিল যি গীৰ্জা আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ পৃথকতাক উজ্জ্বল কৰি তুলিছে। উদাৰবাদী সংস্কাৰৰ আৰম্ভণি হোৱাৰ লগে লগে উদাৰবাদীসকলৰ দ্বাৰা মেক্সকান ৰাষ্ট্ৰপতি চান্টা আন্নাক ক্ষমতাচ্যুত কৰা হৈছিল। উদাৰবাদী সংস্কাৰে দুই বিৰোধী পক্ষ উদাৰবাদী (সংবিধান ৰক্ষা কৰা) আৰু ৰক্ষণশীল (সংবিধানৰ বিৰোধী) দলসমূহৰ মাজত গৃহযুদ্ধৰ সূচনা কৰে। গৃহযুদ্ধৰ ফলত ৰক্ষণশীলসকলৰ পৰাজয় হয় আৰু তেওঁলোকে উদাৰবাদীসকলৰ ক্ষমতাৰ বৰ্ধিত শক্তি ৰোধ কৰিবলৈ ফৰাচীসকলৰ হস্তক্ষেপ আহ্বান কৰে।

১৮৬১ চনত ৰক্ষণশীলসকলৰ সমৰ্থনত ফৰাচীসকলে মেক্সিকোত আক্ৰমণ কৰি বেনিটো জুয়াৰেজৰ উদাৰবাদী চৰকাৰখনক উফৰাই পেলায় আৰু প্ৰথম মেক্সিমিলিয়ানৰ ৰাজতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে। আনফালে আব্ৰাহাম লিংকনে মেক্সিকান উদাৰবাদীসকলৰ কাৰ্য্যক সমৰ্থন কৰিছিল। আমেৰিকাত গৃহযুদ্ধৰ অন্ত (১৮৬১-৬৫) পৰাৰ পাছত যুদ্ধত জয়ী হোৱা সংঘৰ বাহিনীৰ সৈতে আমেৰিকাই মেক্সিকান উদাৰবাদীসকলৰ পক্ষ লৈ মেক্সিকান ৰাজতন্ত্ৰৰ বিৰুদ্ধে অৱস্থান কৰিছিল। ১৮৬৭ চনত ফ্ৰান্সে মেক্সিমিলিয়ানক সমৰ্থন প্ৰত্যাহাৰ কৰাৰ ফলত মেক্সিকোত ৰাজতন্ত্ৰৰ পতন ঘটে আৰু ৰজাৰ ফাঁচী হয়।

দ্বিতীয় মেক্সিকান সাম্ৰাজ্য পুনৰুদ্ধাৰ হোৱাৰ পাছত বেনিটো জুয়াজেক পুনৰ্গঠিত হোৱা সাম্ৰাজ্যৰ (১৮৬৭-৭৬) ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে দায়িত্ব দিয়ে। তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছত চেবাষ্টিয়ান লেৰ্ডো ডি টেজাজা ৰাজপাটত বহে। পৰৱৰ্তী সময়ত পফিৰিঅ' ডায়েজ নামৰ সেই সময়ৰ এজন উদাৰ সামৰিক কৰ্মীয়ে এই সাম্ৰাজ্যৰ শাসন নিজৰ হাতলৈ আনে। পফিৰিঅ' ডায়েজৰ শাসনে ক্ৰমে মেক্সিকোৰ অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক দিশত প্ৰগতি আৰু স্বাভাৰিক স্থিতিৰ সূচনা কৰে যিয়ে অৰ্ধশতাব্দী কাল জুৰি চলি থকা ৰাজনৈতিক আৰু আৰ্থিক অচলাবস্থাৰ অৱসান ঘটায়।

১৮৭৬-১৯১১ চনলৈকে চলা পফিৰিয়াটো ডায়েজৰ শাসনকাল ১৯১০ চনত মেক্সিকান বিপ্লৱৰ আৰম্ভণিৰ লগে লগে অন্ত পৰিছিল। পফিৰিয়াটো ডায়েজৰ সময়ত মেক্সিকোৱে এতিয়ালৈকে দেখা নোপোৱা কেতেবোৰ অতুলনীয় ঘটনাৰ সাক্ষী হৈছিল। পফিৰিয়াটো ডায়েজৰ মেক্সিকোৰ সাম্ৰাজ্যৰ শাসন ভাৰ হাতত লোৱাৰ পাছতে মেক্সিকোৰ জনসাধাৰণৰ সু�ৰক্ষাকে ধৰি জনস্বাস্থ্য, ৰেলপথ, খনি, উদ্যোগ, বৈদেশিক বাণিজ্য আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় বিত্ত আদি বিবিধ দিশৰ উন্নয়ন সাধন কৰিছিল। বিদেশী বিনিয়োগৰ এটা স্থিৰ প্ৰবাহৰ দ্বাৰা মেক্সিকোৰ উদ্যোগিক বিকাশ আৰু আন্তঃগাথনিৰ আধুনিকীকৰণ কৰি দেশখনক নতুন ৰূপ প্ৰদান কৰিছিল। ডায়েজৰ সময়ত বৰ্ধিত আয় কৰ আৰু উন্নত প্ৰশাসন পৰিচালনাই মেক্সিকোক এক শক্তিশালী আৰু সুস্থিৰ কিন্তু স্বৈৰাচাৰী চৰকাৰ প্ৰদান কৰিলে।

- **কাৰণ ঃ**

আগৰ খণ্ডত ইতিমধ্যে আপোনালোকে মেক্সিকান বিপ্লবৰ আৰম্ভণি হোৱাৰ পূৰ্বৰ সামাজিক-ৰাজনৈতিক পৰিৱেশ সম্পৰ্কে ধাৰণা লাভ কৰিলে। বিংশ শতিকাৰ দ্বিতীয়টো দশক অৰ্থাৎ ১৯১০-১৯২০ চনৰ মাজৰ সময়ছোৱা মেক্সিকান সাম্ৰাজ্যৰ ৰাজনৈতিক পৰিৱেশ একেবাৰে সুস্থিৰ নাছিল। এই সময়ছোৱাক মেক্সিকান সাম্ৰাজ্যৰ বাবে এক দুঃসময় বুলি অভিহিত কৰিব পাৰি। এই সময়ছোৱাত মেক্সিকানৰ ৰাষ্ট্ৰপতি পফিৰিয়া ডায়েজৰ একনায়কত্ববাদী শাসনৰ বিৰুদ্ধে আৰু তেওঁক ক্ষমতাচ্যুত কৰাৰ বাবে বিপ্লবীসকলে সশস্ত্ৰ বিদ্ৰোহ আৰম্ভ কৰিছিল। এই বিপ্লৱ ইমানেই ভয়ংকৰ আৰু হিংসুক হৈ পৰিছিল যে বহু লোকৰ ৰক্তপাত পৰ্যন্ত হৈছিল। ১৯১৭ চনত এখন নতুন সংবিধান প্ৰণীত হৈছিল, য'ত বিপ্লৱৰ বহু নীতি-আদৰ্শই আনুষ্ঠানিক ৰূপ পাইছিল। অৱশ্যে মেক্সিকান সাম্ৰাজ্যৰ নতুন ৰাষ্ট্ৰপতি আলভাৰো অৱ্ৰেগনে শাসনভাৰ চমজি নোলোৱালৈকে বিপ্লৱৰ হিংসাৰ দাবানল শাম কটা নাছিল।

বিপ্লৱৰ কাৰণসমূহ নিম্নোক্ত শীৰ্ষকৰ পৰাও অধ্যয়ন কৰিব পৰা যায়ঃ

পূৰ্বৰ খণ্ডসমূহত উল্লেখ থকা অনুসৰি পফিৰিয়া ডায়েজে শাসনভাৰ লোৱাৰ লগে লগে মেক্সিকান সাম্ৰাজ্যত আগতে দেখা দিয়া বিভিন্ন অৰাজক পৰিস্থিতি, যেনেঃ গৃহযুদ্ধ, বিদেশী আক্ৰমণ আদিৰ পৰিৱৰ্তে এক সুস্থিৰ ৰাজনৈতিক-সামাজিক বাতাবৰণে প্ৰকাশ লাভ কৰিছিল। ডায়েজে পুঁজিবাদী দৃষ্টিভংগীৰে দেশৰ অৰ্থনীতি আৰু আন্তঃগাথনি শক্তিশালী কৰাত গুৰুত্ব দিছিল। তদুপৰি দেশৰ উন্নয়নত ব্যাঘাত জন্মাব পৰা সকলো ধৰণৰ বিদ্ৰোহ যেনেঃ গ্ৰাম্য বিদ্ৰোহ, কৃষি বিদ্ৰোহ আদি দমন কৰিছিল।

যি সময়ত কৃষকসকলৰ অৱস্থা অত্যন্ত শোচনীয় আছিল সেই সময়ত অৰ্থাৎ ডায়েজৰ শাসনকালত পুঁজিপতি মালিকসকল বহু পৰিমাণে লাভান্বিত হৈছিল। তেওঁলোকৰ অৱস্থা দিনে-দিনে আঢ্যবন্ত হৈ আহিছিল। সেয়েহে সাধাৰণ কৃষক-ৰাইজে সন্মুখীন হোৱা আৰ্থিক সমস্যাই পুঁজিবাদী ৰাজনীতিত গুৰুত্ব লাভ নকৰাত ১৯১০ চনত কৃষকসকল একত্ৰিত হৈ ওলাই আহি এই ৰাজনীতি আৰু একনায়কবাদী শাসনৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰাটোও ইয়াৰ এটা অন্যতম কাৰণ আছিল। বিপ্লৱৰ আগৰ দুটা দশকত সম্পত্তিৰ কৰ আঠগুণ বৃদ্ধি পাইছিল। তদুপৰি সেই সময়ত তৰুণ যুৱকসকল 'লেভা'ৰ বাবে সতৰ্ক হৈ আছিল, যি যুৱকসকলক তেওঁলোকৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে বলপূৰ্বক ৰাষ্ট্ৰীয় সেনাত নিযুক্ত কৰাইছিল। সেই সময়ত এনে ধৰণৰ সেনাবাহিনীত ভৰ্তি হোৱাটো কামটোত উঠি অহা যুৱকসকলে সন্মানৰ পৰিৱৰ্তে ভোকাতুৰ আৰু ৰুগীয়া হোৱাৰ আশংকা দেখা পাইছিল।

চৰকাৰী কৰ্তৃপক্ষই নিজৰ ব্যক্তিগত লাভৰ বাবে ৰাজনৈতিক ক্ষমতাৰ অপব্যৱহাৰ আৰু দুৰ্নীতিৰ আশ্ৰয় লোৱাটো বিপ্লৱৰ দ্বিতীয়টো কাৰণ আছিল। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰে নিযুক্তি দিয়া স্থানীয় চৰকাৰী বিষয়াসকল বা 'জেফেজ পলিটিক'ছে' বাণিজ্যিক নিয়ন্ত্ৰণৰ যোগেদি নিজক সমৃদ্ধ কৰাই নহয় বৰং চহৰৰ দুখীয়া, ক্ষুদ্ৰ ব্যৱসায়ী, কৃষক, দোকানৰ মালিক আদিৰ ওপৰত স্বেচ্ছাচাৰীভাৱে জৰিমনা আৰু কৰ আৰোপ কৰিছিল। অৱশ্যে 'জেফেজ পলিটিক'ছ'ৰ বন্ধু আৰু স্থানীয় ধনী লোকসকলে এই কৰৰ পৰা ৰেহাই পাইছিল। ৰাজনৈতিক সংযোগ আৰু কৰৰ শিথিলতা দুয়োটাই একেলগে নিয়ন্ত্ৰিত হৈছিল। উদাহৰণস্বৰূপে গুয়ানাজুয়াটো চহৰৰ শাক-পাচলি বিক্ৰেতাসকলে চহৰৰ মাটিৰ মালিকসকলৰ তুলনাত অধিক ধন কৰ হিচাপে দিব লগা হৈছিল। চিহুয়াৱা ৰাজ্যত সৰু সৰু মাটিৰ মালিকসকলৰ বাবে সম্পত্তিৰ কৰ আনুষ্ঠানিকভাৱে পশ্চাদপসৰণশীল আছিল আৰু ইয়াৰ বাবে তেওঁলোক বিশেষ অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছিল। হুইমছিকেল জেফেজৰ ৰাজনৈতিক নেতাসকলে তেওঁলোকৰ বিৰোধীসকলক শাস্তি হিচাপে ইউকাটান নামৰ উপদ্বীপলৈ বিতাড়ণ কৰিছিল আৰু ভুক্তভোগীসকলক বলপূৰ্বকভাৱে হেনেকুৱেনৰ বাগিচাত শ্ৰমিক হিচাপে বৃক্ষ ৰোপণৰ কামত নিয়োজিত কৰাইছিল। বাগিচাসমূহৰ পৰা উৎপাদিত আঁহে পফিৰিয়ান অৰ্থনীতিত বৈদেশিক ৰপ্তানিৰ ক্ষেত্ৰত এক অন্যতম উল্লেখযোগ্য বাণিজ্যিক সামগ্ৰী হিচাপে গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল। হেনেকুৱেনৰ বাগিচাই মেক্সিকান অৰ্থনীতিৰ সমৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাইছিল যদিও বাগিচাত কাম কৰা বহু শ্ৰমিকে আগতীয়াকৈ মৃত্যু বৰণ কৰিবলগা হৈছিল। জেফেজ পলিটিক'ছৰ অনুগামী ধনী লোকসকলৰ বাদে চহৰৰ সকলো সাধাৰণ মানুহেই এই মাৰাত্মক শাস্তিৰ আশংকাত ভীতিগ্ৰস্ত হ'বলগা হৈছিল।

১৮৫৭ চনৰ সংবিধানত অনুমোদন জনোৱা স্থানীয় ৰাজনৈতিক স্বায়ত্ব শাসনৰ অধিকাৰ কাৰ্যত লাভ নকৰাৰ বিষয়টোও মেক্সিকান বিপ্লৱৰ তৃতীয় কাৰণ হিচাপে চিহ্নিত কৰিব পাৰি। ঊনবিংশ শতিকাৰ উদাৰবাদীসকলে ১৮৫৭ চনত প্ৰস্তুত কৰা সংবিধানত জনসাধাৰণৰ সেৱাৰ সুবিধাৰ্থে ৰাজ্য চৰকাৰ আৰু স্থানীয় পৌৰসভাৰ মাজত ক্ষমতাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল। ডায়েজৰ চৰকাৰে স্থানীয় প্ৰশাসন পৰিচালনা কৰিবৰ বাবে জেফেজ পলিটিক'ছক প্ৰভাৱশালী ক্ষমতা প্ৰদানেৰে নিযুক্তি দি সংবিধানৰ মূল আদৰ্শক অৱমাননা কৰিছিল। গ্ৰাম্য প্ৰদেশৰ মেক্সিকানসকলে বিশ্বাস কৰিছিল যে বাহ্যিক প্ৰশাসনৰ সহায় বা হস্তক্ষেপ নোলোৱাকৈ তেওঁলোকে নিজৰ ব্যৱসায় সক্ষমতাৰে চলাব পাৰিব। কেন্দ্ৰীয়ভাবে নিযুক্ত হোৱা স্থানীয় প্ৰশাসকসকলে নিজৰ বন্ধু-বান্ধব, অনুগামীৰ বাদে আন মানুহক চৰম বঞ্চনা আৰু অৱহেলা কৰাৰ বাবে সাধাৰণ মানুহখিনিয়ে এই প্ৰশাসকসকলক ঘৃণাৰ চকুৰে চাইছিল। এইদৰেই কেন্দ্ৰই চলোৱা একনায়কত্ববাদৰ শিপা ৰাজ্য, নগৰ আৰু নগৰৰ অন্তৰ্গত বিভিন্ন প্ৰদেশলৈও বিস্তাৰিত হৈছিল। এজন বিপ্লৱী নেতাই ডায়েজৰ এই শাসন ব্যৱস্থা প্ৰত্যক্ষ কৰি এনেদৰে কৈছিল— 'মোৰ বয়স যেতিয়া ১৯ বছৰ হৈছিল তেতিয়াই মই বাৰুকৈয়ে আমাৰ সামাজিক সংগঠনসমূহৰ পৰিৱৰ্তনৰ

প্রয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰিছিলো, যেতিয়া মই চহৰলৈ উভতি আহিছিলো তেতিয়া ৰাজ্যৰ স্বয়ং আৰক্ষী আয়ুক্তই তেওঁৰ সচিবৰ সৈতে চহৰৰ পুল হলত দিন-দুপৰতে সুৰাৰ ৰাগীত মাতাল হৈ থকা মই দেখিছিলো, তেওঁৰ লগত স্থানীয় আদালতৰ ন্যায়াধীশ আৰু কৰ সংগ্রাহকো আছিল, তদুপৰি ডাকঘৰৰ মুৰব্বী, কেইগৰাকীমান ব্যৱসায়ী তথা সামৰিক বিষয়াৰ দৰে প্রভাৱশালী ব্যক্তিসকলে এক বিশেষ গোট গঠন কৰিছিল।"

ডায়েজৰ শাসনে মেক্সিকোত যি বৃহৎ উন্নতি সাধিছিল, সেয়া কেৱল ধনীসকলৰ বাবেহে সুবিধাজনক আছিল। ডায়েজৰ শাসন কালত সাধাৰণ মধ্যবিত্ত মাটিৰ গৰাকী আৰু পশুপালকসকল তেওঁলোকৰ সমকক্ষ ধনী ব্যক্তিসকলৰ লগত জীয়াই থকাতো কঠিন হৈ পৰিছিল। অর্থনৈতিক উন্নতিৰ সম্প্রসাৰণে মেক্সিকোৰ মধ্যবিত্ত শ্রেণী সমাজত এক বিশেষ উল্লেখযোগ্য ভূমিকা গ্রহণ কৰিছিল, য'ত শিক্ষিত পেছাদাৰী ব্যক্তিসকল যেনেঃ অধিবক্তা, সাংবাদিক, ক্ষুদ্র কৃষক, পশুপালক, দোকানৰ গৰাকী, ব্যৱসায়ী, স্বনিয়োজিত শিল্পী আৰু অন্যান্য উৎপাদক আদিৰ দৰে লোকসকল অন্তর্ভুক্ত আছিল। এই শ্রেণীসমূহৰ লোকে আশা কৰিছিল যে তেওঁলোকে লাভ কৰা শিক্ষা, অভিজ্ঞতা, দক্ষতা আৰু ব্যৱসায়িক বুদ্ধিমত্তাৰ সহায়ত বিকশিত ৰূপেৰে বর্তি থাকিব পাৰিব। কিন্তু পফিৰিয়ানৰ ব্যৱস্থাই মধ্যবিত্তসকলক উন্নতি কৰিবলৈ কোনো সুযোগ নিদিলে। উদাহৰণস্বৰূপে শিক্ষিত ব্যক্তিসকল বিশেষকৈ অধিবক্তা, বুদ্ধিজীৱী, সাংবাদিকসকলক পফিৰিয়ান সমাজত প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰাৰ কোনো সুযোগ দিয়া নাছিল। ডায়েজৰ শাসন ব্যৱস্থাই ধনীসকলৰ বাবে শান্তি আৰু অর্থনৈতিক সমৃদ্ধিৰ এক বাতাবৰণ সৃষ্টি কৰিছিল, কিন্তু উচ্চাকাংক্ষী আৰু চোকা বুদ্ধিসম্পন্ন মধ্যবিত্তৰ ৰাজনৈতিক সুযোগ আৰু আর্থিক উন্নয়নৰ বাবে একো ভূমিকা লোৱা নাছিল।

মেক্সিকোৰ সমগ্র ৰাজ্য আৰু চহৰসমূহৰ মাজত থকা মিত্রজোটৰ সম্পর্কে ডায়েজৰ সম্যক জ্ঞান আছিল। কিন্তু বয়স বাঢ়ি অহাৰ লগে লগে তেওঁ শাৰীৰিক মানসিক অৱসাদৰ স্বীকাৰ হ'ল আৰু ক্ষমতাৰ বাঘজৰী সবলভাৱে ধৰি ৰখাৰ যি উৎসাহ আগতে আছিল ক্রমাৎ সেয়া নোহোৱা হৈ আহিবলৈ ধৰিলে। বিপ্লৱৰ সময়ত ডায়েজৰ বয়স আছিল আশী (৮০) বছৰ। ডায়েজ আৰু তেওঁৰ উপদেষ্টাসকলৰ বয়স বাঢ়ি অহাৰ লগে লগে ৰাজ্যৰ শাসন ভাৰ আগৰ দক্ষতাৰে চলাব পৰা নাছিল, যাৰ বাবে বিপ্লৱৰ জটিল সময়ত অসুস্থ হৈ পৰা মেক্সিকো সাম্রাজ্যৰ সামাজিক-ৰাজনৈতিক পৰিবেশ নিয়ন্ত্রণ কৰাত সম্পূর্ণৰূপে বিফল হৈছিল। সময়ৰ লগে লগে সলনি হোৱা পৰিৱর্তন হোৱা দিশসমূহৰ সন্মুখীন হোৱাটো পফিৰিয়ান শাসন ব্যৱস্থাৰ বাবে এক কঠিন সমস্যা আছিল। ১৯০৮ চনত আমেৰিকাৰ জেমছ ক্রিলমেন নামৰ এজন সাংবাদিকে লোৱা এটা সাক্ষাৎকাৰত ডায়েজে কৈছিল যে (যদিও তেওঁ ইয়াক বুজাব বিচৰা নাছিল) তেওঁ মেক্সিকোত বিৰোধী ৰাজনৈতিক দল গঠনৰ প্রতি আগ্রহী আছিল। কোৱাহিলাৰ ফ্রান্সিছকো মাদেৰো নামৰ এগৰাকী অধিবক্তাই ডায়েজৰ কথা শুনি ১৯১০ চনৰ নির্বাচনত তেওঁৰ বিৰুদ্ধে প্রতিদ্বন্দ্বিতা কৰাৰ সিদ্ধান্ত ল'লে। মেক্সিকো একনায়কত্ববাদী শাসক ডায়েজে মাডেৰোক কাৰাগাৰত বন্দী কৰি থ'লে আৰু নির্বাচনত নিজকে জয়ী হোৱা বুলি ঘোষণা কৰিলে। 'প্লান দে চান্ লুইছ পট'ছি' শীর্ষক গ্রন্থৰ ৰচক মাদেৰোৰ নেতৃত্বত মেক্সিকানসকলে ৰাষ্ট্রপতি ডায়েজৰ বিৰুদ্ধে স্ব-ঘোষিত সশস্ত্র বিদ্রোহ আৰম্ভ কৰিছিল। মাদেৰোৱে কৰা স্বাধীনতাৰ আহ্বানৰ প্রতি ৰাজ্যৰ মধ্যবিত্ত আৰু গ্রামাঞ্চলৰ দুখীয়া লোকসকলে ব্যাপক সহাৰি জনাইছিল আৰু এই আহ্বানে তেওঁলোকৰ অভিযোগ আৰু দাবীসমূহ উত্থাপন কৰাত সুযোগ দিছিল। মাডেৰো আৰু তেওঁৰ মুখ্য সহযোগীসকল ফ্রান্সিচকো ভিল্লা আৰু এমিলিয়ানো জাপাটাই তেওঁলোকৰ সতীর্থ বিপ্লৱীসকলক উত্তৰ আৰু দক্ষিণত সুপৰিকল্পিত আৰু সবলভাবে নেতৃত্ব দি ডায়েজক ক্ষমতাচ্যুত কৰাত সফল হৈছিল। মেক্সিকান বিপ্লৱীসকলৰ হাতত পৰাস্ত হৈ ডায়েজ ফ্রান্সলৈ পলায়ন কৰে ১৯১৫ চনৰ পৰা মৃত্যু পর্যন্ত নির্বাসিত হৈ থাকে। ডায়েজৰ কঠোৰ নিয়ন্ত্রণ তথা শক্তিশালী শাসন ব্যৱস্থাই গৃহযুদ্ধ আৰু বিদ্রোহীসকলক নিয়ন্ত্রণ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱাৰ লগতে একবিংশ শতিকাৰ মেক্সিকোৰ ইতিহাসত ই এক নতুন মাত্রা প্রদান কৰিছিল। কিন্তু ডায়েজৰ চৰকাৰৰ অত্যাচাৰ তথা স্বজন প্রীতিয়ে এই শাসন ব্যৱস্থাক মূৰৰ পৰা পচাই পেলাইছিল আৰু কেৱল ধনী লোকসকলৰ মুষ্টিমেয় এটা সৰু অংশহে এই শাসন ব্যৱস্থাৰ পৰা উপকৃত হৈছিল। এনেদৰে ১৯১০ চনত যেতিয়া বিদ্রোহীসকলে পুনৰ একত্রিত হোৱাৰ সুযোগ পালে তেতিয়া পুনৰ সশস্ত্র বিপ্লৱ আৰম্ভ কৰিলে, যাক মেক্সিকান বিপ্লৱ হিচাপে জনা যায়।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ মেক্সিকান বিপ্লৱৰ কাৰণবোৰ কি কি?

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ জেফেজ পলিটিক'ছ কোন আছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ মেক্সিকোৰ কাম-কাজ পৰিচালনা কৰাত ডায়েজৰ শাসন ব্যবস্থাক কিয় অকার্যকৰী বুলি গণ্য কৰা হৈছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৪ঃ পফিৰিয়ান শাসনৰ বিৰুদ্ধে মধ্যবিত্ত শ্রেণীৰ অসন্তুষ্টিৰ কাৰণ কি আছিল?

.....

১২.৪ মেক্সিকান বিপ্লৱৰ গতিপথ

১৯১০-১৯৪০ চন পর্যন্ত প্রবাহিত হৈ থকা এই বিপ্লৱৰ প্রকৃতি হিংসাত্মক হোৱাৰ উপৰিও ধীৰ গতিৰে চলি আছিল। কিছুমান দীর্ঘকালীন প্রভাৱৰ লগতে বিপ্লৱৰ কেতবোৰ তৎকালীন ফলাফলে মেক্সিকান সমাজত গভীৰভাৱে প্রভাৱ পেলাইছিল। ১৯১১ চনৰ ১০ মে তাৰিখে ডায়েজৰ সেনাধ্যক্ষ জুৱাৰেজে মাডেৰো আৰু তেওঁৰ সহযোগী বিপ্লৱীসকলৰ ওচৰত আত্মসমর্পন কৰে। ডায়েজে ঘোষণা কৰিলে যে এক চুক্তিপত্রত চহী কৰি তেওঁ পদত্যাগ কৰিব আৰু অন্তৱর্তীকালীন ৰাষ্ট্রপতি ফ্রান্সিচকো লিঅ'ন ডে বাৰাই সাধাৰণ নির্বাচন আহ্বান কৰি বিপ্লৱী শক্তিসমূহ উৎখাত কৰিব। ১৯১১ চনৰ অক্টোবৰ মাহত হোৱা নির্বাচনত মাডেৰো ৰাষ্ট্রপতি হিচাপে জয়ী হয় যদিও তেওঁৰ নেতৃত্বাধীন চৰকাৰখনে কেৱল ১৫ মাহ সময়ৰ বাবেহে ৰাজ্যখনৰ স্বাভাৰিক পৰিস্থিত বর্তাই ৰাখিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ১৯১৩ চনৰ ফেব্রুৱাৰী মাহৰ ৯ তাৰিখৰ পৰা ১৮ তাৰিখলৈকে এই দহটা দুখৰ দিনৰ অন্তত মাডেৰোক ক্ষমতাচ্যুত কৰি হুৰেটাই মেক্সিকান সাম্রাজ্যৰ ক্ষমতা দখল কৰে। হুৰেটাই ৰাষ্ট্রপতি পদ অধিকাৰ কৰাত কাৰাঞ্জাই প্রত্যাহ্বান জনাই তেওঁৰ বিৰুদ্ধে পূর্বৰ সাংবিধানিক বিপ্লৱ আৰম্ভ কৰিলে। এই আন্দোলনে সংবিধান উল্লেখ থকা অনুসৰি ৰাষ্ট্রপতিৰ নির্বাচন অনুষ্ঠিত কৰাৰ দাবী জনাইছিল। পূর্বৰ মুখীয়ালসকলে ভিল্লাৰ নিচিনাকৈ কাৰাঞ্জাৰ সৈতে মিত্রতা কৰিছিল। এই সন্ধিক্ষণত বাহ্যিক আমেৰিকাই কৰা হস্তক্ষেপে মেক্সিকোৰ ভাগ্য সলনি কৰাত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। আমেৰিকাৰ তদানীন্তন ৰাষ্ট্রপতি উদ্রু উইলছনে হুৰেটাক পৰাস্ত কৰিবলৈ সৈন্য বাহিনী প্রেৰণ কৰিছিল। ১৯৯৪ চনত সংযুক্ত বিপ্লৱী শক্তিয়ে হুৰেটাক ক্ষমতাচ্যুত কৰে আৰু তাৰ পিছত ৰাষ্ট্রপতিৰ ক্ষমতাক খণ্ডিত কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। ১৯১৫ চনৰ এপ্রিল মাহত চেলায়াৰ যুদ্ধত অৱ্রেগনে ভিল্লাৰ বিৰুদ্ধে নির্ণায়ক বিজয় সাব্যস্ত কৰে। তাৰ পিছতো গৃহযুদ্ধ সোনকালে শাম নাকাটিল, ১৯২০ চনমানলৈকে অসংলগ্ন ৰূপত চলি থাকিল।

জানি থোৱা ভাল

ভেৰাক্রুজৰ যুদ্ধঃ ভেৰাক্রুজৰ যুদ্ধ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রৰ পৰা আৰম্ভ হৈছিল আৰু সাত মাহ ধৰি চলা এই যুদ্ধ ভোক্রুজ বিমান বন্দৰ দখল কৰিছিল। মেক্সিকো আৰু আমেৰিকাৰ মাজৰ দুর্বল কুটনৈতিক সম্পর্কৰ সময়ছোৱাত এই ঘটনা সংঘটিত হৈছিল, যাৰ লগত চলিত মেক্সিকান বিপ্লৱৰ কম-বেছি পৰিমানে সম্পর্ক আছিল। মেক্সিকোৰ ভূখণ্ডৰ অন্তর্গত টাম্পিকোৰ নিষিদ্ধ অঞ্চলত যেতিয়া আমেৰিকাৰ কেইজনমান নাৰিকে প্রৱেশ কৰিছিল তেতিয়াই এই ঘটনাটো সংঘটিত হৈছিল। এই যুদ্ধই হুৰেটাৰ শাসনৰ অন্ত পেলালে।

ডায়েজৰ শাসনত অসন্তুষ্ট হোৱা এদল তৰুণৰ দ্বাৰা এই মেক্সিকান বিপ্লৱ সফলভাবে পৰিচালিত হৈছিল। বিপ্লৱলৈ স্মৰণীয় অৱদান আগবঢ়োৱা কেইগৰাকীমান বিশেষ নেতাৰ বিষয়ে তলত উল্লেখ কৰা হ'ল-

ফ্রান্সিচকো মাডেৰোঃ এজন ধনী পৰিয়ালৰ পৰা অহা মাডেৰো পেছাত এগৰাকী অধিবক্তা আছিল। তিনি দশকৰো অধিক কাল মেক্সিকোত একনায়কত্ববাদী শাসন চলোৱা ডায়েজৰ বিৰুদ্ধে গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ লক্ষ্যৰে ১৯১০ চনৰ নিৰ্বাচনত মাডেৰোৱে প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰিছিল। মেক্সিকো সাম্ৰাজ্যত নিজ ক্ষমতাৰ আধিপত্য আৰু শাসন অক্ষুণ্ণ ৰখাৰ স্বাৰ্থত ডায়েজে মাডেৰোক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি কাৰাৰুদ্ধ কৰিছিল আৰু গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ সকলো পৰিকল্পনা ধ্বংস কৰে। মাডেৰোৱে মেক্সিকোৰ পৰা পলায়ন কৰিলে আৰু ডায়েজক পৰাস্ত কৰিবলৈ এক শক্তিশালী সৈন্যবাহিনী গঠন কৰিলে। পফিৰিয়াটো ডায়েজৰ তিক্ত শাসনৰ বিষয়ে জনসাধাৰণক সজাগ আৰু জাগৃত কৰিবলৈ তেওঁ 'প্লান ডে চান লুইছ প'ট'ছি' শীৰ্ষক এখন গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিছিল, যাতে ডায়েজৰ একনায়কত্ববাদী শাসনৰ বিৰুদ্ধে জনসাধাৰণ ক্ষোভিত আৰু অসন্তুষ্ট হ'ব পাৰে। ২০১৬ চনৰ ২০ নৱেম্বৰ তাৰিখে মাডেৰোৱে তেওঁৰ মুখ্য সহযোগী জাপাটা আৰু ভিল্লাৰ সহযোগত ডায়েজৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰে। তেওঁলোকে ডায়েজক শাসনৰ গাদীৰ পৰা উৎখাত কৰিবলৈ সক্ষম হয় আৰু ১৯১১ চনত মাডেৰো মেক্সিকোৰ ৰাষ্ট্ৰপতি হয়। ১৯১৩ চনত যেতিয়া বিশ্বাসযোগ্য বিষয়াসকলৰ দ্বাৰা প্ৰতাৰিত হৈ মাডেৰোৰ চৰকাৰৰ পতন ঘটিছিল, তেতিয়া তেওঁক মৃত্যুদণ্ড দিয়া হৈছিল।

এমিলিয়ানো জাপাটাঃ জাপাটা আছিল এই বিপ্লৱৰ এগৰাকী অন্যতম আদৰ্শবাদী ব্যক্তি আছিল। এটা দৰিদ্ৰ পৰিয়ালৰ পৰা অহা তেওঁ তুলনামূলকভাৱে কম শিক্ষিত আছিল। তেওঁৰ পটভূমি কৃষক পৰিয়ালৰ হোৱা হেতুকে ডায়েজৰ শাসনকালত তেওঁ বহু কষ্টৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হৈছিল। ডায়েজৰ শাসন কালত সংঘটিত হোৱা দুৰ্নীতি, পক্ষপাতিত্ব আৰু দমন নীতিয়ে তেওঁক বিদ্ৰোহী কৰি তুলিছিল। মাডেৰোৱে স্বাধীনতাৰ বাবে সু-সংগঠিতভাৱে বিপ্লৱ আৰম্ভ কৰাৰ আগতেই জাপাটাই হাতত অস্ত্ৰ তুলি লৈছিল। কৃষকসকলৰ মাটিৰ ন্যায্য অধিকাৰ আৰু দৰিদ্ৰসকলক সন্মানেৰে জীয়াই থকাৰ ব্যৱস্থা প্ৰদান কৰাই আছিল জাপাটোৰ নতুন মেক্সিকোৰ মূল লক্ষ্য। নিজৰ মতবাদত তেওঁ ভীষণ দৃঢ় আছিল আৰু ডায়েজৰ চৰকাৰৰ পতনৰ পিছত তেওঁৰ মতবাদ প্ৰতিষ্ঠাৰ বাবে মাডেৰো, হুৰেটা, অৱ্ৰেগন আৰু কাৰাঞ্জাৰ ৰাজনীতিৰ বিৰুদ্ধে অৱস্থান কৰিছিল।

ভিক্তৰিয়ান' হুৰেটাঃ হুৰেটা ডায়েজৰ সেনাধ্যক্ষ আছিল। তেওঁ প্ৰচুৰ পৰিমাণে সুৰাপায়ী আৰু উচ্চাকাংক্ষী ব্যক্তি আছিল। বিপ্লৱৰ আৰম্ভণিৰ সময়ছোৱাৰ পৰাই হুৰেটাই ডায়েজৰ চৰকাৰৰ উপৰিও মাডেৰোৰ চৰকাৰৰ সময়তো মেক্সিকোৰ সেনাধ্যক্ষ হিচাপে সেৱা আগবঢ়াইছিল। হুৰেটা এজন চতুৰ আৰু যুদ্ধপ্ৰিয় সেনাধ্যক্ষ আছিল। যেতিয়া অৰজ'কা, জাপাটাকে আদি কৰি পূৰ্বৰ অন্যান্য সংগীসকলৰ লগত মাডেৰোৰ সম্পৰ্ক ক্ৰমাৎ দুৰ্বল হৈ আহিল তেতিয়া হুৰেটাই খুব সূক্ষ্মভাৱে সেই পৰিস্থিতি অধ্যয়ন কৰিছিল আৰু সেই পৰিস্থিতিক নিজৰ স্বাৰ্থ সিদ্ধিৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। হুৰেটাই সেই সুযোগতে ১৯১৩ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত মেক্সিকো সাম্ৰাজ্যৰ ক্ষমতাৰ বাঘজৰী নিজৰ হাতলৈ নিয়ে আৰু মাডেৰোক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি মৃত্যুদণ্ড দিয়ে। প্ৰশাসক হিচাপে হুৰেটা জনসাধাৰণৰ বাবে এজন অপ্ৰিয় ব্যক্তি আছিল। পাস্কুৱাল অৰজ'কোৰ বাহিৰে আন সকলো মেক্সিকান বিপ্লৱীয়ে তেওঁক ঘৃণাৰ চকুৰে চাইছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত জাপাটা, কাৰাঞ্জা, ভিল্লা, অৱ্ৰেগন আদি বিপ্লৱীৰ সন্মিলীত যুটিয়ে হুৰেটাক ক্ষমতাচ্যুৎ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

পাস্কুৱেল অৰজ'কোঃ পাস্কুৱেল অৰজ'কোৰ বিষয়ে ক'বলৈ গ'লে মেক্সিকান বিপ্লৱেই তেওঁৰ খ্যাতি বৃদ্ধি কৰিছিল। পেছাত এজন পেডলাৰ আৰু ঘোঁৰা চালক অৰজ'কোৱে বিপ্লৱৰ আৰম্ভণিতে এটা কথা উপলব্ধি কৰিছিল যে বিপ্লৱৰ বাবে মানুহক সংগঠিত কৰা আৰু নেতৃত্ব দিয়াৰ দক্ষতা তেওঁৰো আছে। মাডেৰোৱে প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰা ৰাষ্ট্ৰপতি নিৰ্বাচনত তেওঁ উল্লেখযোগ্য ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। তথাপি তেওঁক মাডেৰোৱে তেওঁৰ আশাত চেঁচা পানী ঢালিছিল, কাৰণ মাডেৰোক সহায় কৰাৰ বিনিময়ত তেওঁ চৰকাৰী পদ লাভৰ যি আশা কৰিছিল তেনে ধৰণৰ কোনো উল্লেখযোগ্য চৰকাৰী পদবী তেওঁক দিবলৈ মাডেৰো চৰকাৰে পক্ষপাতী নাছিল। হুৰেৰ্টা ক্ষমতালৈ অহাৰ লগে লগে অৰজ'কোৱে মাডেৰোৰ সংগ এৰি হুৰেটাৰ লগত যোগ দিয়ে। হুৰেটাৰ সময়ত অৰজ'কো এজন প্ৰভাৱশালী মানুহ আছিল। জাপাটা, কাৰঞ্জা, ভিল্লাৰ সন্মিলিত মিত্ৰযোটে যেতিয়া হুৰেটাক ক্ষমতাৰ পৰা উৎখাত

কৰে তেতিয়া অৰজ'কো এজন এৰেহা তথা পৰিত্যক্ত ব্যক্তিলৈ পৰিণত হয় আৰু আমেৰিকাত আশ্রয় গ্রহণ কৰে, তাতেই ১৯১৫ চনত তেওঁক টেক্সাছ ৰেঞ্জাৰে গুলীয়াই হত্যা কৰে।

পাঞ্চ' ভিল্লাঃ ১৯১০ চনত মেক্সিকান বিপ্লৱৰ সূচনা হোৱাৰ সময়ত পাঞ্চ' ভিল্লাই উত্তৰ মেক্সিকোৰ ৰাষ্ট্রীয় ঘাইপথত কাম কৰিছিল। তেওঁ এটা ডকাইতৰ দলক নিয়ন্ত্রণ কৰি তেওঁলোকৰ মাজত বিপ্লৱৰ চেতনা জাগৃত কৰিছিল। মেক্সিকোৰ ক্ষমতালৈ অহাৰ পিছত মাডেৰোৱে ভিল্লাৰ বাহিৰে আন সকলো বিপ্লৱীক বিচ্ছিন্ন কৰিছে। হুৰেটাৰ সময়ত ভিল্লাৰ গুৰুত্ব কমি আহিছিল যদিও ১৯১৪ চনত তেওঁৰ প্রভাব পুনৰ বৃদ্ধি পাইছিল। ক্রমাৎ তেওঁ নিজৰ বাবে ক্ষমতা দখল কৰিব পৰাকৈ শক্তিশালী মানুহ হৈ পৰিছিল। হুৰেটা শাসনৰ গাদীৰ পৰা উৎখাত হোৱাৰ পিছত ভিল্লাই অৱ্রেগন আৰু কাৰাঞ্জাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিছিল।

ভোষ্টিয়ানো কাৰাঞ্জাঃ কাৰাঞ্জা আছিল এগৰাকী আগশাৰীৰ বিপ্লৱী নেতা যিয়ে বিপ্লৱৰ অস্থিৰ বৰ্ষবোৰত নিজৰ বাবে ক্ষমতা দখল কৰিবলৈ সুযোগ বিচাৰিছিল। কাৰাঞ্জা আছিল তেওঁৰ গৃহ ৰাজ্য ক'আহুইলাৰ এজন জনপ্রিয় ৰাজনীতিবিদ। বিপ্লৱৰ পূৰ্বে মেক্সিকান কংগ্রেছ আৰু চেনেটলৈ নিৰ্বাচিত হোৱাৰ বিষয়টোৱে নিঃসন্দেহে তেওঁৰ জনপ্রিয়তা প্রতিষ্ঠা কৰে। বিপ্লৱৰ আন নেতাসকলৰ দৰেই কাৰাঞ্জাই মাডেৰোৰ সমর্থন কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল। কিন্তু যেতিয়াই মাডেৰো মৃত্যুদণ্ডৰ সন্মুখীন হ'ল তেতিয়াই কাৰাঞ্জাই নিজকে ৰাষ্ট্রপতি বুলি ঘোষণা কৰি ৰাষ্ট্রপতিৰ দৰে আচৰণ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। কাৰাঞ্জাই নিষ্ঠুৰ আলভাৰো অৱ্রেগনৰ সৈতে একত্রিত হৈ ১৯১৭ চনত ৰাষ্ট্রপতি হিচাপে নিৰ্বাচিত হয়। পৰৱৰ্তী সময়ত তেওঁ মিত্র অৱ্রেগনক প্রতাৰণা কৰে। এই কামেই তেওঁলৈ মাৰাত্মক বিপদ কঢ়িয়াই আনিলে। ৰাষ্ট্রপতি পদৰ পৰা কাৰাঞ্জা বহিস্কৃত হোৱাৰ পিছত ১৯২০ চনত অৱ্রেগনে তেওঁক হত্যা কৰে।

আলভাৰো অৱ্রেগনঃ আন সকলো বিপ্লৱীৰ তুলনাত অৱ্রেগন উল্লেখযোগ্য আছিল, কাৰণ ডায়েজৰ শাসনৰ সময়ত অৱ্রেগনৰ ভাগ্যৰ উদয় হৈছিল। অৱ্রেগন এজন মাটিৰ গৰাকী আৰু ধনী উদ্যোগী আছিল। আন নেতাসকলৰ দৰেই তেওঁ বিপ্লৱত অংশগ্রহণ কৰিছিল। তেওঁ মাডেৰোৰ সমর্থনত অৰজ'কোৰ বিৰুদ্ধে আন্দোলনত এগৰাকী সক্রিয় বিপ্লৱীৰ ভূমিকা পালন কৰিছিল। মাডেৰোক মৃত্যুদণ্ড দিয়াৰ পিছত তেওঁ কাৰাঞ্জা, ভিল্লা আৰু জাপাটাৰ সৈতে ঐক্যবদ্ধ হৈ হুৰেটাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিছিল। ইয়াৰ পিছত তেওঁ চেলায়াৰ যুদ্ধত কাৰাঞ্জাৰ সৈতে লগ হৈ ভিল্লাৰ বিৰুদ্ধে যুঁজ দিয়ে। ১৯১৭ চনত চেলায়াৰ যুদ্ধত হোৱা বিজয়ে কাৰাঞ্জাৰ বাবে ৰাষ্ট্রপতি হোৱাৰ দুৱাৰ মুকলি কৰে। অৱ্রেগনে পৰৱৰ্তী ৰাষ্ট্রপতি হোৱাৰ আশাতহে কাৰাঞ্জাৰ প্রতি সমর্থন আগবঢ়াইছিল। কাৰাঞ্জাই যেতিয়া তেওঁৰ কথা নাৰাখিলে তেতিয়া অৱ্রেগনে ১৯২০ চনত তেওঁক হত্যা কৰে। পৰৱৰ্তী সময়ত অৱ্রেগনেও প্রাণ হেৰুৱাব লগা হয়।

১২.৫ ফলাফল

১৯১৭ চনৰ সংবিধান বলবৎ হোৱাটোও মেক্সিকান বিপ্লৱৰ এক উল্লেখযোগ্য প্রভাব আছিল। ১৮৫৭ চনৰ সংবিধান সংশোধন আৰু নবীকৰণৰ বাবে কাৰাঞ্জাই ১৯১৬ চনত এখন বিশেষ কমিটি গঠন কৰিছিল। ৰাজ্যৰ আর্থিক আৰু সামাজিক সংস্কাৰৰ প্রতি লক্ষ্য ৰাখি ১৯১৭ চনৰ সংবিধানত বিপ্লৱীসকলৰ দাবী আৰু মনোভাৱক অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছিল। জাপাটা আৰু তেওঁৰ সহযোগী বিপ্লৱীসকলে গ্রাম্য কৃষি কার্যৰ সংস্কাৰৰ দাবীৰে বিপ্লব কৰিছিল আৰু আনহাতে সংবিধান সভাৰ সভ্যসকলে নগৰীয়া শ্রমৰ সুৰক্ষাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল। সংবিধানৰ ৩ নং অনুচ্ছেদত ধর্ম নিৰপেক্ষ, বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক ৰাজহুৱা শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। ৰাজ্যৰ কাম-কাজত চৰকাৰৰ নিয়ন্ত্রণ সীমিত হ'ব লাগে বুলি মেক্সিকান জনসাধাৰণে ভবা ধাৰণাটো এই সংবিধানে সলনি কৰিছিল। চৰকাৰে যাতে জনসাধাৰণৰ মংগলৰ কাৰণে কাম কৰিব পাৰে তাৰ বাবে এই সংবিধানে ব্যৱস্থা কৰিছিল। সংবিধানৰ ১৪ নং অনুচ্ছেদত ব্যক্তিগত মালিকীস্বত্বৰ ব্যৱস্থা অক্ষুণ্ণ ৰখাত গুৰুত্ব দিছিল যদিও সংবিধানৰ ২৭ নং অনুচ্ছেদত ব্যক্তিগত মালিকীস্বত্বৰ অত্যধিক ব্যৱহাৰ নিয়ন্ত্রণ কৰিবলৈ সামাজিক উপযোগিতা আৰু সামাজিক সুবিধাৰ ধাৰণা প্রৱর্তন কৰা হৈছিল। ১২৩ নং অনুচ্ছেদত কেৱল শ্রমিকসকলৰ শ্রমৰ ধাৰণাক সলনি কৰিছে আৰু

অর্থনৈতিক সামগ্রীসমূহ কম মূল্যত ক্রয় কৰি অধিক লাভ উপার্জন কৰা বিষয়ত গুৰুত্ব দিছে। ই শ্রমিকসকলক সামাজিক স্বীকৃতি আৰু সন্মান প্রদান কৰাৰ লগতে সর্বাধিক মজুৰি আৰু সংগঠিত তথা প্রতিবাদ কৰাৰো অধিকাৰ দিছে। ১৯১৭ চনৰ সংবিধানত বিপ্লৱীসকলৰ মনোবলৰ দৃঢ়তা প্রতিফলিত হোৱাৰ উপৰিও সমগ্র জনসাধাৰণৰ সামাজিক নিৰাপত্তা আৰু কল্যাণমুলক আঁচনি কার্যকৰীকৰণৰ বাবে ব্যৱস্থা লোৱা হৈছিল।

- **উত্তৰ ৰাজবংশৰ গঠন ঃ**

কাৰাঞ্জাৰ ওপৰত অব্রেগনে যেতিয়া বিশ্বাস হেৰুৱাইছিল তেতিয়াই অব্রেগন আৰু তেওঁৰ উত্তৰ মেক্সিকোৰ দুই বিশ্বাসী সহযোগী প্লুটাকো এলিয়াছ কেল্লেছ আৰু আদাল্ফো ডে লা হুৰ্টোৰ সহযোগত উত্তৰ ৰাজবংশৰ গঠন কৰিছিল। তিনিওজনৰ ৰাজনৈতিক অভ্যুত্থানে কাৰাঞ্জাক গাদীচ্যুত কৰিছিল আৰু ১৯২০ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহৰ ১ তাৰিখে অব্রেগন নতুন ৰাষ্ট্রপতি হিচাপে শাসন ভাৰ গ্রহণ কৰিছিল। উত্তৰ ৰাজবংশই সংবিধানত উল্লিখিত নীতি-আদর্শসমূহ কার্যকৰী কৰিবলৈ যত্ন কৰিছিল। মেক্সিকোৰ নাগৰিকসকলে অহৰহ সন্মুখীন হৈ থকা অস্থিৰ আৰু অশান্ত পৰিৱেশ অৱসান ঘটাই তেওঁলোকে শান্তিৰ বাতাবৰণ প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। চৰকাৰে ভূমিহীন লোকসকলক মাটি বিতৰণ কৰাৰ লগতে মাটিৰ গৰাকীসকলক পুনঃসংস্থাপন কৰিলে। মেক্সিকোৰ আঞ্চলিক শ্রমিক সংগঠনে চৰকাৰৰ পৰা উপযুক্ত সুবিধা লাভ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। তদানীন্তন শিক্ষামন্ত্রী জোছে ভাস্কনচেল'ছৰ প্রচেষ্টাত গ্রাম্য অঞ্চলত শিক্ষাৰ ব্যাপক প্রচাৰ আৰু প্রসাৰ হ'বলৈ ধৰিলে। উত্তৰ ৰাজবংশৰ শাসনৰ সময়ছোৱাত লেখক আৰু শিল্পীসকলে তেওঁলোকৰ সাহিত্য-শিল্প কর্মৰ জৰিয়তে মেক্সিকো বিপ্লৱৰ অতীতৰো অতীতৰ ঘটনা-পৰিঘটনা জীৱন্ত ৰূপত প্রকাশ কৰিবলৈ অনুপ্রেৰণা পাইছিল। ডিয়েগো ৰিভেৰা, জোছে ক্লেমেন্টে অৰজ'কো, ডেভিদ আলফাৰো ছিকেইছ আদিৰ দৰে গ্রাফিক চিত্রশিল্পীয়ে ৰাজহুৱা ভৱনত অংকন কৰা চিত্রত অতীত বীক্ষণৰ চমকপ্রদ দৃশ্য প্রতিফলিত হৈছিল। অব্রেগনৰ পিছত কেলেছ ৰাজপাটত বহে আৰু তেওঁ পূর্বৰ দৰেই শাসন পৰিচালনা কৰে। কেলেছ তেওঁৰ কার্যকালত জনসাধাৰণৰ সুবিধাৰ বাবে পথ নির্মান, জলসিঞ্চন আঁচনিৰ কাম কৰিছিল। চৰকাৰ আৰু গীর্জাৰ মাজত যেতিয়া সংঘাত আৰম্ভ হ'ল তাৰ পৰৱর্তী সময়ত চৰকাৰে ৰাজনৈতিক আৰু ধর্মীয় সংঘাতৰ বিৰুদ্ধে বিশেষ পদক্ষেপ গ্রহণ কৰিলে। চৰকাৰৰ উক্ত কার্যৰ প্রতিশোধস্বৰূপে গীর্জাসমূহে সকলো ধর্মীয় অনুষ্ঠানত অংশ লোৱাৰ পৰা বিৰত থকাৰ সিদ্ধান্ত ললে আৰু পশ্চিম মেক্সিকোত খ্রীষ্টীয় বিদ্রোহ ঘোষণা কৰিলে। পৰৱর্তী সময়ত মেক্সিকোৰ তদানীন্তন ৰাষ্ট্রদূত ডৰাইট ডব্লিউ ম'ৰৰ কুটনৈতিক প্রচেষ্টাত দুয়ো পক্ষৰ বিবাদৰ মীমাংসা হয়।

- **প্রতিষ্ঠানিক বিপ্লৱী দলৰ জন্মঃ**

চিলপানছিংগ'ৰ কংগ্রেছত (১৯২৮) ৰাষ্ট্রপতিৰ কার্যকাল চাৰি বছৰৰ পৰা ছয় বছৰলৈ বৃদ্ধি পাইছিল আৰু 'পুনৰ নির্বাচন নহয়' নীতি 'কোনো একেৰাহে পুনৰ নির্বাচন নহয়' নীতিলৈ ৰূপান্তৰিত কৰা হৈছিল। ইয়াৰ ফলত কেলেছ দ্বিতীয় বাৰৰ বাবে ৰাষ্ট্রপতি হোৱাৰ ক্ষেত্রত আইনী নিষেধাজ্ঞাৰ সন্মুখীন হ'ল। ১৯২৮ চনত অব্রেগন ৰাষ্ট্রপতি পদৰ প্রার্থী আছিল যদিও তেওঁ জোচে ডি লিঅ'ন টৰাল নামৰ এগৰাকী ধর্মীয় ধর্মান্ত লোকৰ হাতত প্রাণ হেৰুৱাব লগা হয়। কেলেছৰ নেতৃত্বত এটা নতুন ৰাষ্ট্রীয় বিপ্লৱী দলে আত্মপ্রকাশ কৰে, যি পিছলৈ প্রতিষ্ঠানিক বিপ্লৱী দল নামেৰে পৰিচিত হয়। এই দলে আঞ্চলিক আৰু সামৰিক নেতাৰ উপৰিও শ্রমিক আৰু কৃষক নেতাৰ লগত কাম কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে। বিপ্লৱৰ সুবিধাসমূহ যাতে কেৱল তেওঁলোকে উপভোগ কৰিব পাৰে তাৰ স্বার্থত তেওঁলোকে ৰোমান কেথলিক গীর্জা আৰু অন্যান্য প্রতিক্রিয়াশীল গোটক এই দলত যোগদান কৰিবলৈ দিয়া নাছিল। দলে কম সময়ৰ বাবে হ'লেও দলৰ এজন সফল নেতা অব্রেগনক ৰাষ্ট্রপিত হিচাপে নিযুক্ত কৰিছিল ।

- **কার্ডেনাচৰ অধীনত পুনৰুত্থান ঃ**

১৯৩৪ চনৰ নির্বাচনত জেনেৰেল লাজাৰো কার্ডেনাছ নামৰ এগৰাকী সন্মানীয় সামৰিক নেতা ৰাষ্ট্রপতি পদৰ সম্ভাব্য প্রার্থী আছিল। ঔদ্যোগিক বিপ্লৱী দলৰ ভিতৰৰ এটা শক্তিশালী গোটে তেওঁক সমর্থন জনাইছিল, যি ইতিমধ্যে বর্ধিত বিপ্লৱৰ সংস্কাৰৰ বাবে ছবছৰীয়া এক পৰিকল্পনা প্রস্তুত কৰিছিল। ১৯৩৪ চনত ক্ষমতালৈ অহাৰ পিছত কার্ডেনাছে অকপটে কেলেছৰ বিৰোধীতা কৰি সাময়িকভাৱে নির্বাসন লয় আৰু দলটো পুনৰ সংগঠিত

কৰে। তেওঁৰ শাসনৰ চাৰিটা খণ্ড যেনেঃ কৃষক, শ্রমিক, সামৰিক লোকৰ লগতে আমোলা আৰু শিক্ষকসকলে বিশেষ গুৰুত্ব পাইছিল, যাক তেওঁ বিশেষ 'জনপ্রিয় খণ্ড' হিচাপে অভিহিত কৰিছিল। কার্ডেনাছে জনসাধাৰণৰ অপৰিসীম সমর্থন আৰু নিজৰ কঠোৰ অধ্যবসায়ৰ বলত অর্থনীতিত এক বৈপ্লৱিক পৰিৱর্তনৰ সূচনা কৰিছিল। তেওঁ ভূমি সংস্কাৰৰ প্রক্রিয়াটো বর্ধিত ৰূপত ৰূপায়ণ কৰে আৰু ব্যক্তিগত মাটিৰ গৰাকীৰ পৰা মাটি সংগ্রহ কৰি এটা সামূহিক সমবায় গোট গঠন কৰে। কার্ডেনাছে ৰেলপথ ৰাষ্ট্রীয়কৰণ কৰাৰ লগতে এই ৰেলপথসমূহ তদাৰক কৰিবলৈ শ্রমিকসকলক নিয়োগ কৰিছিল। পেট্রলিয়াম উদ্যোগৰ ৰাষ্ট্রীয়কৰণ কৰাতো কার্ডেনাছৰ কার্যকালৰ আটাইটকৈ উল্লেখযোগ্য কীর্তি আছিল। তেওঁলোকৰ প্রাপ্য মজুৰি বৃদ্ধি আৰু পৰিচালনা সমিতিৰ অংশগ্রহণৰ দাবীৰে পেট্রলিয়াম উদ্যোগত শ্রমিকসকলে এক বিপ্লৱ কৰিছিল। আদালতত ধাৰাবাহিক গোচৰৰ অন্তত শ্রমিকসকলৰ দাবীয়ে ন্যার্যতা পাইছিল। পেট্রলিয়াম সম্পদৰ তদানীন্তন স্বত্বাধিকাৰী ব্রিটেইন আৰু আমেৰিকাৰ বিদেশী প্রতিষ্ঠানসমূহে আদালতৰ এই ৰায় অস্বীকাৰ কৰিছিল। ফলস্বৰূপে ১৯৩৮ চনৰ ১৮ মার্চত কার্ডেনাছে তেওঁলোকৰ সম্পত্তি বেদখল কৰি নিজ দেশত পেমেক্স নামৰ এটা সংস্থা গঠন কৰে আৰু পেট্রলিয়াম উদ্যোগ চলাবলৈ দায়িত্ব দিয়ে। ইয়াৰ ফলত সর্বাধিক অংশীদাৰিত্ব থকা ব্রিটেইনৰ সৈতে কূটনৈতিক সম্পর্ক বিচ্ছিন্ন হৈ পৰে। অৱশেষত যেতিয়া পেট্রলিয়ামৰ দৰে ৰাষ্ট্রীয় সম্পদক ৰাষ্ট্রীয় চৰকাৰৰ অধীনলৈ অনা হ'ল তেতিয়া ১৯৩৮ চনৰ ১৮ মার্চ তাৰিখৰ সেই বিশেষ দিনটোক মেক্সিকানসকলে অর্থনৈতিক স্বাধীনতাৰ দিন হিচাপে গণ্য কৰে। পৰৱর্তী সময়ত বিদেশী তেল প্রতিষ্ঠানসমূহে মেক্সিকোৰ শ্রমিকসকলৰ পক্ষত স্থিতি গ্রহণ কৰি তেওঁলোকৰ দাৱীসমূহ মানি ল'বলৈ বাধ্য হয়। পেমেক্সে মেক্সিকোৰ অর্থনীতিক উচ্চ শিখৰলৈ নি মেক্সিকোৰ অর্থনীতিৰ ক্ষেত্রখনত নিজৰ সুকীয়া আসন প্রতিষ্ঠা কৰে। ১৯৪০ চনত কার্ডেনাছৰ ৰাষ্ট্রপতি পদৰ কার্যকাল অন্ত পৰাত জেনেৰেল মেনুৱেল অৰিলা ৰাষ্ট্রপতি হয় আৰু তাৰ লগে লগে মেক্সিকান বিপ্লৱৰ এটা গুৰুত্বপূর্ণ অধ্যায়ৰ সমাপ্তি ঘটে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ঃ মেক্সিকান বিপ্লৱৰ আগশাৰীৰ তাৰকাসকল কোন কোন আছিল?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৬ঃ মেক্সিকান বিপ্লৱৰ তাৎপর্য কি আছিল?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৭ঃ প্রতিষ্ঠানিক বিপ্লৱী দল মানে কি?

.....

.....

প্রশ্ন নং ৮ঃ উত্তৰ ৰাজবংশ কিয় গঠন হৈছিল?

.....

.....

১২.৮ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই সময়লৈকে আপুনি নিশ্চয় কেইবা দশক ধৰি চলি থকা মেক্সিকান বিপ্লৱৰ ইতিহাস, প্রাসংগিকতা আৰু ইয়াৰ পশ্চাৎপট সম্পর্কে উপলব্ধি কৰিব পাৰিছে। মেক্সিকোৰ ইতিহাসত সঘনাই সংঘাত আৰু পৰিৱর্তন ঘটিছে। মেক্সিকান বিপ্লৱৰ এটা উল্লেখযোগ্য কাৰক হ'ল— মেক্সিকোৰ সাধাৰণ জনতাৰ নেতৃত্বত হোৱা এই বিপ্লৱৰ যোগেদি তেওঁলোকৰ মৌলিক অধিকাৰৰ ন্যার্যতাৰ দাবী কৰিছিল। বছৰ বছৰ ধৰি চলি থকা ডায়েজৰ

চৰকাৰৰ একনায়কত্ববাদী শাসনৰ পৰা পৰিত্রাণ বিচাৰি আৰম্ভ কৰা গণ বিপ্লৱে মেক্সিকান সামাজ্যৰ ৰাজনীতিৰ প্রকৃতি বহু পৰিমাণে সলনি কৰিলে। মেক্সিকান বিপ্লৱৰ কাৰণ আৰু ডায়েজৰ স্বেচ্ছাচাৰী চৰকাৰৰ চূড়ান্ত পতনৰ বিষয়ে আপুনি নিশ্চয় আগৰ খণ্ডসমূহত পঢ়িবলৈ পাইছে। বিপ্লৱক আৰম্ভণিৰ পৰা শেষলৈকে নেতৃত্ব দি আগবঢ়াই লৈ যোৱা নেতাসকলৰ বিষয়েও আপুনি ইতিমধ্যে অৱগত হৈছে। বিপ্লৱৰ সময়ছোৱাত মেক্সিকো সাম্রাজ্যত শাসক পক্ষৰ বিৰুদ্ধে কিদৰে আভ্যন্তৰীণ গৃহযুদ্ধ আৰু হিংসা সংঘটিত হৈছিল সেয়া আপুনি দেখিবলৈ পাইছে। মেক্সিকান ৰাজনীতিত বিপ্লৱৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম, ই মেক্সিকান ৰাজনীতিত এক নতুন যুগৰ সূচনা কৰিছিল। এইটো তৃতীয় বিশ্ব বিপ্লৱসমূহৰ ভিতৰত প্রথমটো সফল বিপ্লৱ আছিল আন তৃতীয় বিশ্বৰ ৰাষ্ট্রসমূহৰ পৰা স্বৈৰাচাৰী চৰকাৰ উৎখাত কৰি গণতান্ত্রিক চৰকাৰ প্রতিষ্ঠা কৰাৰ বীজ এই মেক্সিকান বিপ্লৱে সিঁচিছিল।

১২.৭ অধিক জানিবলৈ

1) Buchenau, Jurgen. (2011). The Last Caudillo: Alvaro Obregon and the Mexican Revolution, Willey Blackwell
2) Gilly, Adolfo. (2006). The Mexican Revolution, The New Press
3) Mc Lynn, Frank. Villa and Zapata: A History of the Mexican Revolution, Basic Books, (2002).
4) Ortegon, Samuel Soto and Robert Baeza Hemandez. (2012). Viva Villa: A Book on the Mexican Revolution of 1910, CreateSpace Independent Publishing Platform
5) Robinson, William Davis. (2016). Memoirs of the Mexican Revolution, Wentworth Press.

১২.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) ডায়েজৰ দীর্ঘম্যাদী স্বেচ্ছাচাৰী শাসন (খ) চৰকাৰী বিষয়াৰ দুর্নীতি (গ) চৰকাৰী ৰাজনৈতিক বিষয়াসকলৰ নিযুক্তিৰ ক্ষেত্রত সাধাৰণ জনতাৰ প্রতিনিধিৰ অনুপস্থিতি।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ দুর্নীতি, কৰ আৰোপ, ৰাজনৈতিক ক্ষমতাৰ অপব্যৱহাৰ আৰু অন্যান্য কাৰক।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) চৰকাৰৰ অত্যাচাৰ আৰু ক্ষমতাৰ অপপ্রয়োগ (খ) ৰাষ্ট্রৰ কাম-কাজ সফলভাৱে নিয়ন্ত্রণ কৰাত ব্যর্থ হোৱা বর্ষীয়ান সেনা বিষয়াসকল (গ) মেক্সিকোৰ পৰিৱর্তিত সামাজিক প্রেক্ষাপট।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) ডায়েজৰ শাসনকালত হোৱা অর্থনৈতিক উত্থানত কেৱল ধনী লোকসকলহে লাভান্বিত হৈছিল। (খ) শিক্ষিত পেছাদাৰী লোকসকলে নিজৰ অভিজ্ঞতা ব্যৱহাৰ কৰাৰ বাবে কোনো সুবিধা নাপালে (গ) ডায়েজৰ শাসন ব্যৱস্থাই তেওঁৰ ঘনিষ্ঠ বন্ধু-বান্ধব, আত্মীয়-স্বজন আৰু ধনী চৰকাৰী বিষয়াসকলকহে উপকৃত কৰিছিল।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ফ্রান্সিচকো মাডেৰো, জাপাটা, হুৱেটা।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ ১৯১৭ চনৰ সংবিধানত বিপ্লৱৰ তাৎপর্য সন্নিৱিষ্ট হৈছিল।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ মূলতঃ ৰাষ্ট্রীয় বিপ্লৱী দলৰ নামেৰে অৱ্রেগনে আৰম্ভ কৰা বিপ্লৱী দলটোৰ সদস্য হিচাপে বেছিভাগেই ৰোমান কেথলিক আৱেগৰ বিৰোধী কৃষক আৰু সামৰিক নেতা আছিল।

৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ মেক্সিকোৰ তদানীন্তন ৰাষ্ট্রপতি কাৰাঞ্জাৰ ওপৰত আস্থা হেৰুৱাই পেলোৱা।

? ১২.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চমু প্ৰশ্ন ঃ

প্ৰশ্ন ১ ঃ "El Porfiriato" মানে আপুনি কি বুজিছে?

প্ৰশ্ন ২ ঃ চিলপাৰ্চিংগোৰ কংগ্ৰেছে (১৯২৮) ৰাষ্ট্ৰপতিৰ কাৰ্যকাল কিমান বছৰলৈ বৃদ্ধি কৰিছিল?

(খ) চমু প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)।

প্ৰশ্ন ১ ঃ পফিৰিয়াটোৰ সময়ত মেক্সিকোৰ আৰ্থ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা কেনেকুৱা আছিল নিজৰ ভাষাত বৰ্ণনা কৰক ।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৯১০ চনত উত্থান হোৱা মেক্সিকান বিপ্লৱৰ কাৰণবোৰ নিজৰ ভাষাৰে ব্যাখ্যা কৰক।

(গ) দীঘল প্ৰশ্ন (৩০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)।

প্ৰশ্ন ১ ঃ "মেক্সিকান বিপ্লৱৰ সময়ত গৃহ যুদ্ধই নাগৰিক সমাজত এক অস্থিৰ আৰু অশান্তিৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰিছিল"— এই বিবৃতিটোৰ আধাৰত আপোনাৰ মতামত ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ মেক্সিকান বিপ্লৱে সমাজত কিবা দীৰ্ঘম্যাদী লাভজনক প্ৰভাৱ পেলাইছিল নেকি? মেক্সিকোৰ অৰ্থনীতি আৰু ৰাজনীতিত ইয়াৰ প্ৰভাৱ কেনেকুৱা আছিল আপোনাৰ মতামত দাঙি ধৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ মেক্সিকান বিপ্লৱৰ সময়ত আমেৰিকাই কেনকুৱা ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ১৩ঃ কিউবা বিপ্লৱ

অধ্যায় গাঁথনি

১৩.১ উদ্দেশ্য
১৩.২ পৰিচয়
১৩.৩ পটভূমি
১৩.৪ কাৰণসমূহ
১৩.৫ যুদ্ধৰ গতি-প্রকৃতি
১৩.৬ আন্তঃৰাষ্ট্রীয় প্রতিক্রিয়াসমূহ
১৩.৭ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
১৩.৮ অধিক জানিবলৈ
১৩.৯ অগ্রগতি খতিয়ান
১৩.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

১৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- কিউবা বিপ্লৱৰ পটভূমি আৰু কাৰণসমূহ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- কিউবা বিপ্লৱৰ যুদ্ধৰ গতিপ্রকৃতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।
- বিপ্লৱৰ ফলাফল আৰু আন্তঃৰাষ্ট্রীয় প্রতিক্রিয়াসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

১৩.৩ পৰিচয়

প্রিয় শিক্ষার্থীসকল, আগৰ অধ্যায়ত আমি মেক্সিকো বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলো। এই অধ্যায়টোত আমি কিউবা বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম।

কিউবা বিপ্লৱ হৈছে বিংশ শতিকাত সমগ্র বিশ্বকে জোঁকাৰি যোৱা আটাইতকৈ গুৰুত্বপূর্ণ ঘটনাবোৰৰ ভিতৰত এটা উল্লেখযোগ্য পৰিঘটনা। এই বিপ্লৱ আছিল কিউবাৰ ৰাষ্ট্রপতি ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টাৰ ৰক্ষণশীল আৰু স্বৈৰাচাৰী চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে কিউবাৰ বিপ্লৱী নেতা তথা ৰাজনীতিবিদ ফিডেল কাষ্ট্রই নেতৃত্ব দিয়া এক সশস্ত্র বিদ্রোহ। এই বিপ্লৱ ১৯৫৩ চনৰ ২৬ জুলাই তাৰিখে আৰম্ভ হৈছিল আৰু ১৯৫৯ চনৰ ১ জানুৱাৰীত বাটিষ্টাৰ উৎখাত হোৱালৈকে ছেগা- চোৱোকাকৈ ধৰি চলি আছিল।

বর্তমান কিউবা গণৰাজ্য হিচাপে পৰিচিত কিউবা হৈছে উত্তৰ কেৰিবীয় অঞ্চলত অৱস্থিত এখন দ্বীপ ৰাষ্ট্র। ইয়াৰ দক্ষিণে আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রৰ ফ্লৰিডা ৰাজ্য আৰু বাহামাছ, পশ্চিমে হাইটি, আৰু উত্তৰে জামাইকা অৱস্থিত। প্রায় ১,০৯,৮৮৪ বর্গ কিলোমিটাৰ মাটিকালিৰে কিউবা কেৰিবীয় অঞ্চলৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ দ্বীপ। দেশখনৰ ৰাজধানী চহৰ হৈছে হাভানা।

১৩.৩ পটভূমি

১৮৯৮ চনৰ স্পেইন-আমেৰিকা যুদ্ধৰ আগলৈকে কিউবা স্পেইনৰ অধিনস্থ এখন উপনিৱেশ আছিল। এই যুদ্ধৰ ফলত ১৯০২ চনত কিউবাই স্পেইনৰ ঔপনিৱেশিক শাসনৰ পৰা মুক্ত হয়। কিন্তু কিউবা নামত হে স্বাধীন হ'ল আৰু বাস্তৱত ই আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রৰ এখন আশ্রিত ৰাজ্যলৈ পৰিণত হয়। ১৯০২ চনৰ ২০ মে'

তাৰিখে কিউবাই আনুষ্ঠানিকভাৱে কিউবা গণৰাজ্য হিচাবে আমেৰিকাৰ পৰা স্বাধীনতা লাভ কৰে। কিন্তু কিউবাৰ নতুন সংবিধান অনুসৰি আমেৰিকাই কিউবাৰ পূৰ্বৰ অভ্যন্তৰীণ আৰু বৈদেশিক কাম-কাজত হস্তক্ষেপ কৰাৰ অধিকাৰ ৰাখে। আমেৰিকাৰ এই হস্তক্ষেপ আৰু সামাজিক-ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত হোৱা দুৰ্নীতিয়ে এফালে স্বাধীনতা যুদ্ধৰ সৈনিকসকল আৰু আনফালে নতুনকৈ নিৰ্বাচিত চৰকাৰৰ মাজত সশস্ত্ৰ সংঘৰ্ষৰ সূচনা কৰে। ফলস্বৰূপে, পৰৱৰ্তী দশকবোৰত কিউবাৰ ৰাজনীতিত অভ্যন্তৰীণ অস্থিৰতাই দেখা দিয়ে।

১৯৩৩ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত, ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টাৰ নেতৃত্বত হোৱা চার্জেন্টস বিদ্রোহে (Sergeants' Revolt) কিউবাৰ ৰাষ্ট্ৰপতি কার্লচ মেনুৱেল ডে চেছপেডেছক (Carlos Manuel de Cespedes) ক্ষমতাচ্যুত কৰে। বিদ্রোহীসকলে ৰামন গ্ৰাউ চান মার্টিনক (Ramon Grau San Martin) অস্থায়ী ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে নিযুক্তি দিয়ে। কিন্তু তেওঁ ১৯৩৪ চনত পদত্যাগ কৰাত বাটিষ্টাৰ বাবে পৰৱৰ্তী পঁচিশ বছৰলৈ কিউবাৰ ৰাজনীতিত আধিপত্য বিস্তাৰৰ পথ প্ৰশস্ত হৈ পৰে। বাটিষ্টাই প্ৰথমে কেইবাজনো পুতলা ৰাষ্ট্ৰপতিৰ (puppet - president) জৰিয়তে চৰকাৰ চলায়। ১৯৪০ চনত ৰাষ্ট্ৰপতি নিৰ্বাচনত জয়ী হৈ তেওঁ আনুষ্ঠানিকভাৱে ক্ষমতা দখল কৰে। ১৯৪৪ চনত ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে কাৰ্যকাল শেষ হোৱাৰ পিছত বাটিষ্টাই আমেৰিকালৈ যায় আৰু তাত তেওঁ পৰৱৰ্তী আঠ বছৰ কাল কটায়। কিউবাত উপস্থিত নাথাকিলেও বাটিষ্টাই আঁৰত থাকিয়েই পৰোক্ষভাৱেই কিউবাৰ অভ্যন্তৰীণ কাম-কাজত প্ৰভাৱশালী ভূমিকা পালন কৰিছিল। ১৯৫২ চনত আমেৰিকা চৰকাৰৰ সমৰ্থন লৈ বাটিষ্টাই ৰাষ্ট্ৰপতি নিৰ্বাচনত অৱতীৰ্ণ হ'বলৈ বুলি পুনৰ কিউবালৈ উভতি আহে। তেওঁ নিৰ্বাচনত দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে জয়ী হৈ কিউবাৰ ১১তম ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাবে নিৰ্বাচিত হয়। কিন্তু এইবাৰ তেওঁ আগৰ দৰে জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰাত ব্যৰ্থ হয় আৰু ইয়াৰ বিপৰীতে ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ৰ নেতৃত্বত হোৱা সশস্ত্ৰ বিদ্রোহৰ ফলত তেওঁ ক্ষমতাচ্যুত হৈ পৰে। তলত বাটিষ্টাৰ অজনপ্ৰিয়তা আৰু কিউবা বিপ্লৱ সূত্ৰপাতৰ কাৰণসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে।

১৩.৪ কাৰণসমূহ

আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ হস্তক্ষেপ

১৮৯৮ চনত কিউবাই স্পেইনৰ পৰা স্বাধীন হোৱাৰ পিছত আমেৰিকাৰ সশস্ত্ৰ বাহিনীয়ে দ্বীপৰাষ্ট্ৰখন দখল কৰি ৰাখিছিল আৰু নিৰন্তৰে দেশখনৰ ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰি আহিছিল। ১৯০২ চনত আমেৰিকাৰ ৰাজনীতিজ্ঞ অৰভিল এইচ. প্লটে অনা প্লটে সংশোধনী আইনৰ(Platt Amendment Act of 1902) জৰিয়তে আমেৰিকাই কিউবাৰ বৈদেশিক নীতি আৰু চুক্তি সম্পৰ্কত অহৰহ নিয়ন্ত্ৰণ কৰি আহিছিল। ১৯৩৪ চনত এই আইন বাতিল কৰা হয় যদিও এই কাৰ্য বহুতো দেশপ্ৰেমিক কিউবা নাগৰিকৰ বাবে অপমানজনক বুলি প্ৰমাণিত হ'ল আৰু ই এক বিতৰ্কিত বিষয় হৈ ৰ'ল। এই আইনখনে কিউবাৰ সৰ্বাংগীণ উন্নয়নৰ পথত বাধাৰ প্ৰাচীৰ হিচাপে থিয় দিছিল। ই যিসকল ৰাজনীতিবিদে দেশৰ ৰাজনৈতিক বিবাদ মীমাংসা কৰিবলৈ আমেৰিকাৰ সমৰ্থনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিছিল তেওঁলোকৰ কাৰ্য্যকলাপকো ই প্ৰভাৱিত কৰিছিল। এনে ৰাজনৈতিক বিবাদ স্বাধীন কিউবা গণৰাজ্যৰ প্ৰথম দশককেইটাত বহু পৰিমাণে দেখা গৈছিল। তদুপৰি কিউবাৰ প্ৰাৰম্ভিক নিৰ্বাচনসমূহ জালিয়াতিপূৰ্ণ আছিল, যাৰ বাবে সেইবোৰক লৈ কেইবাবাৰো আমেৰিকাৰ হস্তক্ষেপ বিচৰা হৈছিল। ১৯০৬ চনত নিৰ্বাচিত চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে সশস্ত্ৰ বিদ্রোহ উদ্ভৱ হোৱাৰ ফলত কিউবাৰ ওপৰত আমেৰিকাই পুনৰ হস্তক্ষেপ কৰে আৰু ১৯০৯ চনলৈকে আমেৰিকাই কিউবাত পোনপটীয়া শাসন চলায়। ইয়াৰ পিছতো যেতিয়া কিউবাত হোৱা নিৰ্বাচনত পৰাজিত দলটোৱে নিৰ্বাচনৰ ফলাফলক লৈ সশস্ত্ৰ বিদ্রোহ কৰে তেতিয়াও আমেৰিকাই ১৯১২ চনত আৰু ১৯১৭ চনত কিউবাৰ আভ্যন্তৰীণ বিষয়ত পুনৰ হস্তক্ষেপ কৰে। কিউবাৰ ওপৰত আমেৰিকাই আন এক গুৰুত্বপূৰ্ণ হস্তক্ষেপ কৰে জেৰার্ড' মাচাড'ৰ (Gerardo Machado) একনায়কত্ববাদী শাসনকালত। ১৯৫৮ চনত বাটিষ্টাৰ উৎখাত হোৱাৰ আগলৈকে আমেৰিকাই কিউবাৰ ৰাজনীতিত "ৰাজ নিৰ্মাতা" (King maker)ৰ ভূমিকা পালন কৰিছিল। ফিডেল কাষ্ট', ৰাউল কাষ্ট' আদি বিপ্লৱী নেতা আৰু দেশপ্ৰেমিকসকলে এই বিদেশী হস্তক্ষেপক সহ্য কৰিব নোৱাৰি ইয়াৰ বিৰুদ্ধে প্ৰত্যাহ্বান জনাই থিয় দিয়ে আৰু

ইয়াৰ ফলতেই ১৯৫৩ চনত কিউবা বিপ্লৱৰ সূচনা হয়।

- **ৰাজনৈতিক কাৰণসমূহ**

কিউবাৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাত দুর্বলতা, অপাৰগতা আৰু দুর্নীতিপৰায়ণতা আৰম্ভণিৰে পৰাই স্থায়ীৰূপত বিদ্যমান হৈ আহিছিল। কিউবাৰ প্রথম ৰাষ্ট্রপতি এষ্টাডা পালমাই (Estrada Palma) এনে এটা শ্রেণীৰ ৰাজনীতিবিদক নেতৃত্ব দিছিল, যিয়ে স্বাধীনতা সংগ্রামৰ পাছত দেশৰ সামগ্রিক উন্নয়ণ বিচৰাৰ বিপৰীতে কেৱল ব্যক্তিগত স্বার্থপূর্ণত গুৰুত্ব দিছিল। আনহাতে ৰিপাব্লিকান আৰু লিবাৰেল দলৰ মাজত মতাদর্শগতভাৱে বিশেষ পার্থক্য নাছিল। ইয়াৰোপৰি, স্বাধীনতাৰ পূর্বে গণতান্ত্রিক প্রতিষ্ঠানৰ অভাৱে কিউবাবাসীক স্বায়ত্ত শাসনৰ বাবে উক্তভাৱে প্রস্তুত কৰি তুলিব পৰা নাছিল। স্পেইনীয় ঔপনিৱেশিক শাসনৰ সময়ত গঢ় লোৱা সশস্ত্র বিদ্রোহৰ পৰম্পৰাইও পুনৰ গা কৰি উঠিছিল, যিয়ে সমগ্র ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ বিশ্বাসযোগ্যতাক লৈ প্রশ্ন উত্থাপন কৰিছিল।

কিউবাৰ ৰাজনীতিত নির্বাচনী জালিয়াতি এটা সাধাৰণ ঘটনাৰ দৰে হৈ পৰিছিল। কোনো এটা ৰাজনৈতিক দলৰেই প্রকৃত গণভিত্তি নাছিল। প্রাৰম্ভিক নির্বাচনসমূহত বিভিন্ন দলৰ সমর্থকে হাতত অস্ত্র লৈ ভোট কেন্দ্রত উপস্থিত থাকিবলৈ লৈছিল। নির্বাচনৰ জালিয়াতিৰ ক্ষেত্রত দেখা গৈছিল যে ১৯১৬ চনৰ নির্বাচনত ভোটদান কৰা ভোটাৰৰ সংখ্যা যোগ্য ভোটাৰৰ সংখ্যাতকৈও বেছি আছিল। মাচাড' চৰকাৰে এই সকলোবোৰ বিসংগতি সংস্কাৰ কৰাৰ প্রতিশ্রুতি দিলেও শেষত তেওঁ ব্যর্থ হয়। তেওঁৰ দ্বিতীয় কার্যকালত ব্যাপক সামাজিক অসন্তোষ, ধর্মঘট, হত্যাকাণ্ড আৰু বোমা বিস্ফোৰণৰ ঘটনা ঘটিছিল আৰু ইয়াৰ প্রতিক্রিয়াস্বৰূপে তেওঁ নিষ্ঠুৰ দমন নীতি গ্রহণ কৰিছিল। মাচাড'ৰ আমেৰিকা সমর্থিত উত্তৰাধিকাৰী কার্লছ মেনুৱেল চেছপেছে আছিল দ্বীপ ৰাষ্ট্রখনৰ আমেৰিকান ব্যৱসায়িক স্বার্থৰ প্রতি অনুকূলে থকা এজন শাসক। কার্লছ মেনুৱেল চেছপেডেছেও কিউবাৰ এই সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক অস্থিৰতাৰ সন্মুখত বিফল হৈছিল। তেওঁক ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টাৰ নেতৃত্বত নিম্নপদস্থ সেনা বিষয়াসকলৰ এটা গোটে অপসাৰণ কৰাৰ পিছত ১৯৩৩ চনত ৰামন চান মার্টিন গ্রাউক কিউবাৰ নতুন ৰাষ্ট্রপতি হিচাপে নিযুক্ত কৰা হয়। গ্রাউৰ চৰকাৰে চেনী কল ৰাষ্ট্রীয়কৰণ কৰা আৰু কিউবাত জন্মগ্রহণ কৰা নিবনুৱাসকলৰ সমস্যা সমাধান কৰাৰ দৰে কিউবাৰ হকে কিছুমান সংস্কাৰমূলক কার্যসূচী আৰম্ভ কৰিছিল। কিন্তু আমেৰিকাৰ চৰকাৰে নিজৰ অর্থনৈতিক স্বার্থৰ ওপৰত এই কার্যৰ প্রভাৱ পৰাৰ ভয়ত এই সংস্কাৰমূলক কার্যসূচীসমূহক স্বীকৃতি দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। এই পৰিস্থিতিৰ সুযোগ লৈ বাটিষ্টাই ১৯৩৪ চনত এক অভ্যুত্থানৰ জৰিয়তে ক্ষমতা দখল কৰে। প্রথম অৱস্থাত বাটিষ্টাই ১৯৪০ চনলৈকে ক্রমান্বয়ে কেইবাজনো পুতলা ৰাষ্ট্রপতিৰ সহায়ত চৰকাৰ নিয়ন্ত্রণ কৰিছিল যদিও পিছত ক্ষমতা নিজে হাতলৈ আনি ১৯৪৪ চনলৈকে শাসন কৰে। এইসময়তে সেনাবাহিনীয়ে প্রথমবাৰৰ বাবে কিউবা চৰকাৰৰ অংশীদাৰ হৈ এক সক্রিয় ভূমিকা পালন কৰে যিয়ে পৰৱর্তী সময়ৰ বাবে বিপজ্জনক পূর্বাভাসৰ উমান দিয়ে।

১৯৪৪ চনৰ নির্বাচনত পূর্বৰ ৰাষ্ট্রপতি গ্রাউ পুনৰবাৰ বিজয়ী হয় আৰু সকলোৱে এইবাৰ নির্বাচন নিৰপেক্ষ আছিল বুলি মানি লয়। কিন্তু এইবাৰৰ নতুন চৰকাৰখন কিউবাৰ ইতিহাসৰ আটাইতকৈ দুর্নীতিগ্রস্ত চৰকাৰ হিচাপেহে প্রমাণিত হ'ল। গ্রাউৰ পিছত ক্ষমতালৈ অহা প্রিঅ' ছকাৰাছৰ (Prio Socarras) চৰকাৰখনো দুর্নীতিগ্রস্ত আৰু হিংসাত্মক কার্য-কলাপেৰে ভৰা এখন চৰকাৰ আছিল। এনে পৰিস্থিতিত বাটিষ্টাৰ একনায়কত্ববাদৰ দমন-পীড়ন আৰু দুর্নীতিয়ে পৰিস্থিতি আৰু অধিক জটিল কৰি তুলিলে, যাৰ ফলস্বৰূপে বিপ্লৱৰ বাট মুকলি হৈ পৰে।

- **সামাজিক কাৰণসমূহ**

কিউবাৰ লোকসকলৰ মাজত থকা সামাজিক অস্থিৰতা আৰু ঐক্যহীনতাও বিপ্লৱৰ এটা অন্যতম কাৰণ আছিল। বিপ্লৱৰ আগলৈকে কিউবাৰ সমাজ খণ্ড-বিখণ্ড হৈ আছিল। ১৮৬৮ ৰ পৰা ১৮৯৫ লৈ হোৱা স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সময়ছোৱাত পুৰণি আভিজাত্য শ্রেণীটো সম্পূর্ণৰূপে বিলুপ্ত হৈছিল। ডাঙৰ ডাঙৰ কুঁহিয়াৰ খেতিপথাৰবোৰ বিদেশীসকলে অধিকাৰ কৰি লৈছিল। কিউবাৰ স্থানীয় উদ্যোগখণ্ড অনুন্নত আছিল আৰু শাসক শ্রেণীটোয়ে আমেৰিকাৰ সৈতে মিত্রতা ৰক্ষা কৰাসকলৰ সৈতে নিজৰ স্বার্থৰ খাতিৰত সম্পর্ক ৰক্ষা কৰি চলিছিল। আনহাতে দেশৰ নিম্ন শ্রেণীটোও সংগঠিত ৰূপত নাছিল। দেশৰ বেছিভাগ দুখীয়া মানুহেই গাঁৱত বাস কৰিছিল, ইয়াৰ বিপৰীতে কেৱল এটা ক্ষুদ্র নগৰীয়া কর্মজীৱী শ্রেণীহে চহৰ আৰু নগৰসমূহত বাস কৰিছিল। কিউবাৰ

জীৱনধাৰাৰ এটা গুৰুত্বপূর্ণ দিশ আছিল জাতিগত আৰু বংশগত বিভাজন। কৃষ্ণাংগসকলে ক্ষমতা দখল কৰিব বুলি সৃষ্টি হোৱা ভয়ে কিউবাত স্বাধীনতা আন্দোলনৰ বিকাশৰ গতি বিলম্বিত কৰিছিল। এই কৃষ্ণাংগসকলে কিউবাৰ জনসংখ্যাৰ এটা উল্লেখযোগ্য অংশ অধিকাৰ কৰি আছিল। কিন্তু তেওঁলোক আছিল সমাজৰ আটাইতকৈ দৰিদ্ৰ শ্রেণীৰ লোক। স্বাধীনতা আন্দোলনত আগবঢ়োৱা অৱদানৰ পাছতো ৰাজ্যিক কর্তৃপক্ষই তেওঁলোকক উপযুক্ত সন্মান আৰু স্বীকৃতি দিয়া নাছিল আৰু যেনেদৰে ব্যৱহাৰ কৰিছিল তাৰ বাবে তেওঁলোক অসন্তুষ্ট হৈছিল। ১৯৩৩ চনৰ বিপ্লৱৰ পাছত কিউবাত কৃষ্ণাংগসকলৰ প্রতি ভয়ৰ সৃষ্টি হৈছিল। কিউবাত সংঘটিত হোৱা জাতিগত সংঘাত নিয়ন্ত্রণ কৰিবলৈ হাইটিৰ হাজাৰ হাজাৰ কৃষ্ণাংগ লোকক দেশৰ পৰা বিতাড়িত কৰা হৈছিল।

এই ধৰণৰ বিশৃঙ্খল পৰিস্থিতিত কিউবাৰ ৰাজনৈতিক, সামাজিক বা ধর্মীয় কোনো ধৰণৰ সংগঠনেই ৰাষ্ট্রখনক একত্রিত কৰি ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰা নাছিল। ১৯০০ চনৰ আগলৈকে কেথলিক গীর্জা আৰু ৰাষ্ট্রৰ মাজত এক সম্পর্ক আছিল। কিন্তু স্বাধীনতাৰ পাছৰে পৰা কেথেলিক গীর্জা আৰু ৰাষ্ট্রৰ মাজত বিভাজন ঘটাত কিউবাত কেথলিক গীর্জাৰ স্থান দুর্বল হৈ পৰিছিল। গীর্জাক এখ শ্বেতাংগ স্পেনীয় প্রতিষ্ঠান হিচাপে ধৰা হৈছিল আৰু সেইবাবে কৃষ্ণাংগসকলৰ মাজত ইয়াৰ প্রভাৱৰ কম আছিল। ৰাজনৈতিক দলসমূহো প্রতিনিধিত্বহীন আছিল আৰু ১৯৫০ চনলৈকে পূর্বৰ পৰা থকা প্রধান দলসমূহে জনসমর্থন হেৰুৱাইছিল। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে নতুন শক্তিসমূহৰ বাবে এই খালি স্থান পূৰণ কৰিবলৈ বাট মুকলি হৈ পৰিছিল। বাটিষ্টাই ১৯৫২ চনৰ পৰা নিজৰ স্বৈৰতন্ত্রৰ জৰিয়তে সেই স্থান পূৰণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল, কিন্তু তেওঁৰ সেই প্রচেষ্টা চূড়ান্তভাৱে বিফল হৈছিল। এনে পৰিস্থিতিত ফিডেল কাষ্ট্র'এ কিউবাৰ বহুধা বিভক্ত আৰু বিচিত্র সমস্যা সমাধান কৰিবলৈ অপাৰগ হোৱা গণতান্ত্রিক দলসমূহৰ বিফলতাৰ সুযোগ ল'লে। গণতান্ত্রিক ৰাজনীতিৰ এই বিফলতাই একশ্রেণীৰ লোকক বাৰুকৈয়ে প্রভাৱিত কৰিছিল। এই শ্রেণীৰ লোকসকলে পাছলৈ বাটিষ্টাৰ বিৰোধী শক্তি গঠন কৰিছিল আৰু কাষ্ট্র'ৰ বিপ্লৱ সফল কৰাত সহায় কৰিছিল।

- **অর্থনৈতিক কাৰণসমূহ**

কিউবাই স্পেইনৰ পৰা স্বাধীনতা লাভ কৰাৰ পিছতো দেশখনৰ অর্থনৈতিক অৱস্থা উন্নত হোৱা নাছিল। ই যুক্তৰাষ্ট্রৰ বাবে এটা লাভজনক বিনিয়োগৰ বজাৰ হৈ পৰিছিল আৰু যাৰ প্রভাৱ ১৯২০ চনলৈকে ক্রমান্বয়ে বৃদ্ধি পাই আহিছিল। এইদৰে ক্রমান্বয়ে যেন কিউবা অর্থনৈতিক শোষণৰ জালত বন্দী হৈ পৰিছিল। ইয়াৰ উপৰিও, পৰৱর্তী সময়ত চেনিৰ দাম হ্রাস পাবলৈ আৰম্ভ কৰাৰ ফলত দেশখনে এক বৃহৎ অর্থনৈতিক ক্ষতিৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছিল। তদুপৰি, ১৯৫০ চনত কিউবাৰ ৰপ্তানিৰ দুই-তৃতীয়াংশ আমেৰিকালৈ পঠাব লগা হোৱাৰ বাবে দেশখনে ঘৰুৱা উৎপাদনৰ পৰা অর্থনৈতিক লাভ আদায় কৰাত ব্যর্থ হৈছিল। কিউবাৰ ওপৰত আমেৰিকাৰ এই অর্থনৈতিক নিয়ন্ত্রণে দেশখনৰ বিত্তীয় ব্যৱস্থাক গভীৰভাৱে প্রভাৱিত কৰিছিল। আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রৰ ওপৰত অর্থনৈতিক নির্ভৰশীলতাৰ ফলত কিউবাৰ ৰাজনৈতিক নেতৃত্বই নিজাকৈ কোনো কাম-কাজ কৰাৰ ক্ষেত্রত সীমাবদ্ধ হৈ পৰিছিল। কিউবাৰ অর্থনীতিৰ ওপৰত আমেৰিকাৰ নিয়ন্ত্রণ বৃদ্ধিৰ অর্থ আছিল কিউবাৰ অভ্যন্তৰীণ কার্যকলাপত আমেৰিকাৰ ৰাজনৈতিক প্রভাৱ অধিক দৃঢ় হোৱা। ইয়াৰ ফলত আমেৰিকাৰ স্বার্থ ৰক্ষা কৰাটো কিউবাৰ ৰাজনৈতিক দলসমূহৰ প্রধান চিন্তাৰ বিষয় হৈ পৰিছিল।

কিউবাত ভূমি সংস্কাৰ আইনসমূহ বিশাল ভূ-সম্পত্তিৰ অধিকাৰী কুঁহিয়াৰ খেতিয়কসকলৰ সপক্ষে আছিল। মনকৰিবলগীয়া কথা যে, ১৯৩৩ চনত গ্রাউ চৰকাৰৰ পতনৰ এটা অন্যতম কাৰণ আছিল চৰকাৰে সংস্কাৰ কার্যসূচী প্রণয়ন কৰিবলৈ কৰা চেষ্টাক আমেৰিকাই স্বীকৃতি দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰা কার্য। কিউবাৰ অধিকাংশ ৰাজনীতিকেই আমেৰিকানসকলক অসন্তুষ্ট কৰিব নোখোজিলে বা কৰিবলৈ ইচ্ছা নকৰিলে। কাৰণ তেওঁলোকে কিউবাৰ সমৃদ্ধিৰ মূল বুলি ভবা এই চেনীকলৰ উদ্যোগক ধ্বংস কৰিব বিচৰা নাছিল, কিন্তু ই দেশখনৰ অর্থনৈতিক ব্যৱস্থা, প্রশাসনীক ব্যৱস্থা, তথা সামাজিক গাঁথনিক মাৰাত্মকভাৱে দুর্বল কৰি তুলিছিল।

- **চেনীৰ ওপৰত অত্যধিক নির্ভৰশীলতা**

কিউবাৰ অর্থনীতি অন্য যিকোনো উদ্যোগতকৈও চেনী উৎপাদনৰ ওপৰত অধিক পৰিমাণে নির্ভৰশীল আছিল। এই উদ্যোগৰ সৈতে আমেৰিকাৰ স্বার্থ জড়িত হৈ আছিল। ১৯৫০ চনত কিউবাৰ প্রায় ৮৫% ৰপ্তানি

সামগ্ৰীয়েই আছিল চেনী। এই পৰিস্থিতিয়ে কেৱল কিউবাৰ অৰ্থনীতিকেই নহয়, বৰং ই ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক জীৱনকো প্ৰভাৱিত কৰিছিল। ১৯৫০ চনৰ ভিতৰত চেনীৰ উৎপাদন আৰু দাম হ্ৰাস পোৱাত দেশখনৰ অৱস্থা সংকটজনক হৈ পৰিছিল। কুঁহিয়াৰ উৎপাদনত অত্যধিক গুৰুত্ব দিয়াৰ ফলস্বৰূপে বহুতো কৃষক স্থানচ্যুত হৈ ভূমিহীন গাঁৱলীয়া শ্ৰমিকলৈ পৰিণত হৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও, শ্ৰমশক্তিৰ চাহিদা পূৰণ কৰিবলৈ হাইটি, জামাইকা আৰু চীনৰ পৰা শ্ৰমিকক আনি নিযুক্ত কৰা হৈছিল। যিহেতু কুঁহিয়াৰৰ বাগিচাসমূহৰ কাম ঋতুভিত্তিক আছিল, গতিকে ডিচেম্বৰৰ পৰা এপ্ৰিল মাহলৈকে বন্ধৰ সময়ছোৱাত এই লোকসকল নিবনুৱা হৈ পৰিছিল আৰু ফলস্বৰূপে ই সামাজিক আৰু শ্ৰম-সংক্ৰান্ত অস্থিৰতাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। কিউবাত কুঁহিয়াৰ উৎপাদনে অন্য শস্য আৰু উদ্যোগসমূহৰ বিকাশতো বাধাৰ সৃষ্টি কৰিছিল। চেনীকলৰ কোম্পানীসমূহে কিউবাৰ প্ৰায় ৭০-৭৫% কৃষি উপযোগী ভূমি অধিকাৰ কৰি ৰাখিছিল। ফলস্বৰূপে, নিজৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় হোৱা খাদ্যসামগ্ৰীৰ বহুখিনি কিউবাই আমদানি কৰিবলগীয়া হৈছিল।

চেনী উদ্যোগৰ বাবে প্ৰয়োজন হোৱা ধন আগবঢ়োৱাৰ বাবে আমেৰিকাৰ বেংকসমূহে কিউবাৰ বিত্তীয় খণ্ডত বিনিয়োগ কৰিবলৈ আকৰ্ষিত হৈছিল। ১৯২৯ চনৰ অৰ্থনৈতিক মন্দাৱস্থা আৰু শ্বেয়াৰ বজাৰৰ বিপৰ্যয়ৰ সময়ত অধিকাংশ ঋণ গ্ৰহণকাৰীৰেই ভৱিষ্যত অন্ধকাৰাচ্ছন্ন হৈ পৰিছিল। স্বাধীনতা যুদ্ধত অংশ গ্ৰহণ কৰা কিউবাৰ দেশপ্ৰেমিকসকলে বুজি উঠিছিল যে তেওঁলোকৰ সকলো দুখ-যন্ত্ৰণাৰ মূল কাৰণ আছিল চেনীৰ ওপৰত হোৱা এই অত্যধিক নিৰ্ভৰশীলতা, যি কেৱল আমেৰিকাৰ স্বাৰ্থৰ বাবেহে লাভজনক আছিল। সেইবাবে তেওঁলোকে কুঁহিয়াৰ খেতিৰ কৃষিভূমি আৰু চেনীকলসমূহক লক্ষ্য কৰি ইয়াৰে ভালেমান খেতিপথাৰ আৰু চেনীকলক জ্বলাই দিছিল।

- **বাটিষ্টাৰ একনায়কত্ববাদ**

কিউবা সেনাবাহিনীত কৰ্মৰত বাটিষ্টাই ১৯৩৩ চনত "চাৰ্জেন্ট বিদ্ৰোহ" নামেৰে পৰিচিত এটা বিদ্ৰোহৰ নেতৃত্ব দি প্ৰভাৱশালী নেতা হৈ উঠিছিল। এই বিদ্ৰোহে জেৰাৰ্ড' মাচাড'ৰ অসফল চৰকাৰখনক উচ্ছেদ কৰাত কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰিছিল। কৰ্ণেল পদত থাকি সেনাৰ মুখ্য বিষয়া হিচাপে বাটিষ্টাই ১৯৪০ চনত নিজে ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে নিৰ্বাচিত নোহোৱালৈকে কাৰ্যত কিউবাৰ ৰাষ্ট্ৰপতিৰ দৰে প্ৰশাসন যন্ত্ৰক নিয়ন্ত্ৰণ কৰি আছিল। ১৯৪৪ চনত ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাপে কাৰ্যকাল শেষ হোৱাৰ পিছত বাটিষ্টাই আমেৰিকালৈ যায় আৰু তাত তেওঁ পৰৱৰ্তী আঠ বছৰ কাল কটায়। কিউবাত উপস্থিত নাথাকিলেও বাটিষ্টাই আঁৰত থাকিয়েই পৰোক্ষভাৱেই কিউবাৰ অভ্যন্তৰীণ কাম-কাজত প্ৰভাৱশালী ভূমিকা পালন কৰিছিল। ১৯৫২ চনত আমেৰিকা চৰকাৰৰ সমৰ্থন লৈ বাটিষ্টাই ৰাষ্ট্ৰপতি নিৰ্বাচনত অৱতীৰ্ণ হ'বলৈ বুলি পুনৰ কিউবালৈ উভতি আহে। তেওঁ নিৰ্বাচনত দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে জয়ী হৈ কিউবাৰ ১১তম ৰাষ্ট্ৰপতি হিচাবে নিৰ্বাচিত হয়। খুব কম সময়ৰ ভিতৰতে বাটিষ্টাই এক স্বৈৰতান্ত্ৰিক শাসন প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ফিডেল কাষ্ট্ৰৰ নেতৃত্বত হোৱা সশস্ত্ৰ বিপ্লৱে পাছত তেওঁক উৎখাত কৰিলেও ১৯৫৮ চনলৈকে বাটিষ্টাৰ এই 'স্বৈৰতান্ত্ৰিক শাসন চলি আছিল। সেয়ে হ'লেও বিদেশী সমৰ্থনৰ ওপৰত অধিক নিৰ্ভৰশীলতাৰ ফলত বাটিষ্টাৰ বাবে জনসমৰ্থন লাভ কৰা আৰু নিজৰ ক্ষমতা অটুট ৰাখাটো কষ্টসাধ্য হৈ পৰিছিল। শাসনৰ প্ৰাৰম্ভিক পৰ্যায়ত আমেৰিকালৈ আগবঢ়োৱা নিঃস্বৰ্ত সমৰ্থনে বাটিষ্টাক অন্য দেশৰ সৈতে অৰ্থনৈতিক ক্ষেত্ৰত সংযোগ স্থাপন কৰাত সহায় কৰিছিল। কিন্তু আমেৰিকা চৰকাৰে সমৰ্থন প্ৰত্যাহাৰ কৰাৰ পিছত আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় ৰাজনীতিত বাটিষ্টা প্ৰভাৱহীন হ'বলৈ ধৰে। ঘৰুৱা ৰাজনীতিৰ ক্ষেত্ৰত, বিশেষকৈ তেওঁৰ চৰকাৰে যিবোৰ নীতি-প্ৰণয়ন কৰিছিল সেইবোৰ জনহিতৰ বিৰোধী আছিল। চৰকাৰে যিবোৰ নীতি প্ৰণয়ন কৰিছিল সেইবোৰৰ দ্বাৰা জনসাধাৰণ একপ্ৰকাৰে নিৰ্যাতিত হ'বলগীয়া হৈছিল আৰু ই চৰকাৰৰ ব্যৰ্থতাকহে সূচাইছিল। ইয়াৰ ফলত বাটিষ্টা চৰকাৰ পতনৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয়। ইয়াৰ উপৰিও বাটিষ্টাই দুৰ্নীতি আৰু জুৱাখেল, বেশ্যাবৃত্তি, উৎকোচ আদিৰ দৰে কিছুমান অসামাজিক কাৰ্যকলাপক উৎসাহিত কৰিছিল, যিয়ে কিউবাৰ সমাজখনক গভীৰভাৱে ক্ষতিগ্ৰস্থ কৰিছিল।

- **ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ৰ নেতৃত্ব**

ফিডেল আলেহান্দ্রো কাষ্ট্ৰ' ৰুজৰ (Fidel Alejandro Castro Ruz) জন্ম হৈছিল ১৯২৬ চনৰ ১৩ আগষ্টত কিউবাৰ পূব অ'ৰিয়েণ্টে প্ৰদেশৰ বিৰান নামৰ ঠাইডোখৰৰ ওচৰত। পৰিয়ালৰ সাত ভাই-ভনীৰ মাজত কাষ্টো আছিল তৃতীয় সন্তান। কিউবা বিপ্লৱৰ অন্যতম সহযোগী ৰাউল কাষ্ট আছিল ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ৰ সৰু ভায়েক। তেওঁৰ দেউতাক এঞ্জেল কাষ্ট্ৰ' আছিল স্পেইনমূলীয় এজন ধনী কুঁহিয়াৰ বাগিচাৰ মালিক আৰু তেওঁ বেছিভাগ ব্যৱসায় আমেৰিকাৰ মালিকানাধীন ইউনাইটেড ফ্ৰুট কোম্পানীৰ (United Fruit Company) সৈতে কৰিছিল। ফিডেল কাষ্ট্ৰ'এ চেণ্টিয়াগোৰ ৰোমান কেথলিক বৰ্ডিং স্কুল আৰু তাৰ পিছত হাভানাৰ বেলেনৰ কেথলিক হাইস্কুলত পঢ়িছিল আৰু স্কুলত পঢ়ি থকাৰ সময়চোৱাতে তেওঁ এজন অসাধাৰণ খেলুৰৈ বুলি প্ৰমাণিত হৈছিল। ১৯৪৫ চনত কাষ্ট্ৰই হাভানা বিশ্ববিদ্যালয়ত আইনৰ স্কুলত নামভৰ্তি কৰে, য'ত ছাত্ৰ সক্ৰিয়তা, হিংসা আৰু দলগত সংঘৰ্ষৰ দৰে কৰ্ম-কাণ্ডবোৰ তেনেই সাধাৰণ ঘটনাৰ নিচিনা আছিল। কাষ্ট্ৰই সোনকালেই সক্ৰিয় কৰ্মীসকলৰ লগত যোগদান কৰে আৰু তেনে এটা দলৰ সৈতে জড়িত হয়।

১৯৫০ চনত স্নাতক হোৱাৰ পিছত কাষ্টই সংস্কাৰবাদী কিউবান পিপলছ পার্টিৰ সদস্য হয়। ১৯৫২ চনৰ জুন মাহত অনুষ্ঠিত হ'বলগীয়া নিৰ্বাচনত হাভানা জিলাৰ পৰা প্ৰতিনিধি সদনৰ আসনৰ বাবে দলৰ পৰা কাষ্ট্ৰ'ক প্ৰাৰ্থী হিচাপে নিৰ্বাচন কৰা হয়। কিন্তু সেই বছৰৰ মাৰ্চ মাহতে বাটিষ্টাই ৰাষ্ট্ৰপতি কাৰ্লচ ছকাৰাছৰ (Carlos Socarras) চৰকাৰক উৎখাত কৰে আৰু ফলত হ'বলগীয়া নিৰ্বাচন বাতিল হয়। বাটিষ্টাই সামৰিক অভ্যুত্থানৰ জৰিয়তে ক্ষমতা দখল কৰাত কাষ্ট'ৰ ৰাজনৈতিক কেৰিয়াৰৰ পৰিকল্পনা ব্যৰ্থ হয়। ইয়াৰোপৰি, বাটিষ্টাই দমনমূলক শাসনেৰে কাষ্ট্ৰ'ৰ ঘনিষ্ঠ সহযোগীসকলক হত্যা কৰোৱাত কাষ্ট্ৰ'ৰ গণতন্ত্ৰৰ প্ৰতি থকা বিশ্বাস নোহোৱা হয়। এনে পৰিস্থিতিত সশস্ত্ৰ বিপ্লৱৰ পন্থা অৱলম্বন কৰাই আছিল কাষ্ট্ৰৰ বাবে চূড়ান্ত সমাধান পথ।

কিউবা বিপ্লৱ সফল হোৱাৰ এটা মুখ্য কাৰণ আছিল ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ৰ নেতৃত্বসুলভ গুণ। কাষ্ট্ৰৰে সংস্কাৰিত এখন নতুন কিউবাৰ পৰিকল্পনা কৰিছিল। তেওঁ বিদেশী মালিকীস্বত্বক সীমিতকৰণ কৰা, আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ ওপৰত থকা কিউবাৰ নিৰ্ভৰশীলতাৰ অন্ত পেলোৱা আৰু ৰাজহুৱা সেৱাসমূহক ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ কৰাৰ দৰে সিদ্ধান্তসমূহক নিজৰ লক্ষ্য হিচাবে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি লৈছিল। দুখীয়া কৃষকসকল আৰু সাধাৰণ জনতাৰ প্ৰতি থকা সহানুভূতি আৰু সমৰ্থনে তেওঁ সেইসকলৰ হৃদয় জয় কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। তেওঁ এক প্ৰভাৱশালী আৰু উদ্দীপক বক্তা আছিল। জনতাৰ পক্ষত থাকি বিপ্লৱী নেতা হিচাবে কাষ্ট্ৰ'এ ৰাইজৰ পৰা যথেষ্ট সন্মান অৰ্জন কৰিছিল। তেওঁৰ দৃঢ়তা, অধ্যৱসায়, নিষ্ঠা আৰু শক্তিশালী চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্ট্যই বিপ্লৱক চূড়ান্ত সফলতাৰ দিশলৈ আগুৱাই লৈ গৈছিল।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

তলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ লিখকঃ

প্ৰশ্ন নং ১ঃ ১৮৯৮ চনৰ আগলৈকে কিউবা ..... নামৰ ইউৰোপীয় দেশখনৰ উপনিৱেশ আছিল।

প্ৰশ্ন নং ২ঃ কিউবা বিপ্লৱৰ নেতা আছিল ..... ।

প্ৰশ্ন নং ৩ঃ কিউবা ..... উৎপাদনৰ ক্ষেত্ৰত অধিক নিৰ্ভৰশীল আছিল।

প্ৰশ্ন নং ৪ঃ বিপ্লৱৰ সময়ছোৱাত .....কিউবাৰ ৰাষ্ট্ৰপতি আছিল।

১৩.৫ যুদ্ধৰ গতি-প্ৰকৃতি

১৯৫২ চনৰ ১০ মাৰ্চত বাটিষ্টাৰ সামৰিক অভ্যুত্থানৰ পিছত ফিডেল কাষ্ট্ৰ' আৰু তেওঁৰ দলটোৱে অন্যান্য বাটিষ্টা-বিৰোধী দলৰ সৈতে সংগ্ৰামৰ বাবে যুৱকসকলক প্ৰশিক্ষণ দিবলৈ আৰম্ভ কৰে। ১৯৫৩ চনৰ ২৬ জুলাইত, ফিডেল কাষ্ট্ৰ' আৰু তেওঁৰ ভায়েক ৰাউলৰ নেতৃত্বত শতাধিক বিদ্রোহীয়ে চেণ্টিয়াগোৰ "মনকাডা বেৰেক"

(Moncada Barracks) নামৰ এটা সেনা শিবিৰত আক্ৰমণ চলায়। কিন্তু তেওঁলোক এই প্ৰচেষ্টাত ব্যৰ্থ হয় আৰু বিদ্ৰোহীসকল চৰকাৰী সৈন্যৰ হাতত পৰাস্ত হ'বলগীয়া হয়। ইয়াৰ পৰিণামত কিছুমান বিদ্ৰোহী যুদ্ধত নিহত হৈছিল। আনহাতে কাষ্ট' ভাতৃদ্বয়সহ বহুতো বিদ্ৰোহীক চৰকাৰে বন্দী কৰিছিল।

এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ ৰাজনৈতিক বিচাৰত ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ক পোন্ধৰ বছৰৰ বাবে কাৰাদণ্ডৰ শাস্তি দিয়া হৈছিল। এইসময়তেই কাষ্ট্ৰই তেওঁৰ বিখ্যাত ইতিহাসে মোক মুক্তি দিব' (history will absolve me) নামৰ ভাষণটো দিছিল। তেওঁৰ ভায়েক ৰাউলক তেৰ বছৰ কাৰাদণ্ড বিহা হৈছিল। অৱশ্যে ১৯৫৫ চনত ব্যাপক ৰাজনৈতিক হেঁচাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত বাটিষ্টা চৰকাৰে মনকাডা আক্ৰমণকাৰীসহ কিউবাৰ সকলো ৰাজনৈতিক বন্দীক মুক্ত কৰি দিয়ে। বাটিষ্টাই ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ক ক্ষমা প্ৰদান কৰি মুক্ত কৰি দিয়ে যদিও কাষ্ট্ৰ'এ মেক্সিকোলৈ গৈ পুনৰ কিউবাত আক্ৰমণৰ পৰিকল্পনা কৰে। ততালিকে কাষ্ট্ৰ' ভ্ৰাতৃদ্বয়ে অন্যান্য নিৰ্বাসিত বিপ্লবীসকলৰ সৈতে মিলি বাটিষ্টাক উৎখাত কৰাৰ বাবে প্ৰস্তুতি আৰম্ভ কৰে।

১৯৫৫ চনৰ জুন মাহত ফিডেল কাষ্ট্ৰ'এ আৰ্জেণ্টিনাৰ বিপ্লৱী আৰ্নেষ্টো 'চে' গুৱেৰাৰ (Ernesto 'Che' Guevara) সৈতে দেখা কৰে আৰু গুৱেৰাই বাটিষ্টাৰ আন্দোলনত যোগদান কৰে। ১৯৫৩ চনত মনকাডা বেৰেক আক্ৰমণৰ তাৰিখৰ সৈতে সম্পৰ্ক ৰাখি বিপ্লবীসকলে নিজৰ দলৰ নাম "২৬ জুলাই আন্দোলন" (26th of July Movement) ৰাখে। ১৯৫৬ চনৰ ২৫ নৱেম্বৰত, ৰাউল কাষ্ট্ৰ, চে গুৱেৰা আৰু কেমিল' চিয়ে ফুৱেগোসকে (Camilo Cienfuegos) ধৰি প্ৰায় ৮০ জন বিদ্ৰোহীৰ সৈতে ফিডেল কাষ্ট্ৰ'এ মেক্সিকোৰ পৰা কিউবালৈ জাহাজেৰে যাত্ৰা কৰে। তেওঁলোকে ২ ডিচেম্বৰত দ্বীপখনৰ দক্ষিণ উপকূলৰ লাছ ক'লৰাডাছ তীৰত উপস্থিত হয়। অৱশ্যে চৰকাৰী বাহিনীৰ সৈতে হোৱা প্ৰথম সামৰিক সংঘৰ্ষত বিদ্ৰোহীসকল পৰাস্ত হয়। জীৱিত বিদ্ৰোহীসকলে কিউবাৰ চিয়েৰা মাইট্ৰা (Sierra Maestra) নামৰ জংঘললৈ প্ৰৱেশ কৰে। ইয়াত তেওঁলোকে অধিক সদস্য ভৰ্তি কৰি আৰু অধিক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ সংগ্ৰহ কৰি নিজৰ সংগঠনক অধিক সুসংগঠিত কৰি তুলে। তিনিবছৰ ধৰি চলা এই যুদ্ধত পৰ্বত আৰু নগৰবোৰ সংঘৰ্ষৰ স্থলি হিচাবে পৰিগণিত হৈছিল। কামিলো চিয়েনফুৱেগোস, জুৱান আলমেইডা বস্কেজ আৰু এৰ্নেষ্টি চে গুৱেৰাৰ নেতৃত্বত তেওঁলোকে চৰকাৰী সামৰিক চকীসমূহত আৰু যোগাযোগ কেন্দ্ৰবোৰত আকস্মিক আক্ৰমণ চলায়। ১৯৫৮ চনৰ মাজভাগলৈকে ফিডেল আৰু ৰাউল কাষ্ট্ৰ'এ দক্ষিণৰ পৰা উত্তৰলৈ আৰু তাৰ পিছত পশ্চিমলৈ ৰাজধানী হাভানাৰ ফালে আগবাঢ়ি যোৱাৰ সমান্তৰালকৈ চাৰিও ফালৰ পৰা আক্ৰমণ আৰম্ভ কৰে। ১৯৫৮ চনৰ ৩০ ডিচেম্বৰত কামিলো চিয়ে ফুৱেগোচে য়াগুৱাহাইৰ যুদ্ধত (Battle of Yaguajay) প্ৰায় তিনিশজন সৈন্যৰে গঠিত এটা চৰকাৰী সেনা গোটক পৰাস্ত কৰে। পিছদিনা অৰ্থাৎ ৩১ ডিচেম্বৰত বিদ্ৰোহীসকলৰ তিনিটা গেৰিলা ইউনিটে ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টাৰ সেনাবাহিনীক ছান্তা ক্লাৰাৰ যুদ্ধত (Battle of Santa Clara) পুনৰ পৰাস্ত কৰে। এই পৰাজয়ৰ কথা জানিব পাৰি ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টাই কিউবা এৰি ড'মিনিকান ৰিপাব্লিকলৈ আঁতৰি যায়। কাস্ত্ৰৰ বিপ্লৱী বাহিনীয়ে ১৯৫৯ চনৰ ২ জানুৱাৰীত হাভানাত প্ৰৱেশ কৰে। ৰাষ্ট্ৰপতি পদৰ বাবে কাষ্ট্ৰ'ৰ প্ৰাৰম্ভিক পছন্দৰ প্ৰাৰ্থী মেনুৱেল উৰুটিয়াই (Manuel Urrutia) ৩ জানুৱাৰীৰ দিনা কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰে।

বাটিষ্টাৰ পতনৰ পিছত তেওঁৰ চৰকাৰৰ বহু আৰক্ষী, সৈনিক আৰু এজেণ্টক জনসাধাৰণৰ সন্মুখত ৰাজহুৱাভাৱে বিচাৰ কৰা হয়। ইয়াৰে বেছিভাগকে মানৰ অধিকাৰ উলংঘন, অপৰাধ হত্যা আৰু অত্যাচাৰৰ অভিযোগত অভিযুক্ত কৰা হৈছিল। অভিযুক্ত লোকসকলৰ ভিতৰত অধিকসংখ্যককে বিপ্লৱী ন্যায়াধিকৰণে ৰাজনৈতিক অপৰাধত দোষী সাব্যস্ত কৰি মৃত্যুদণ্ড দিছিল আৰু আন বহুতকে কাৰাদণ্ড বিহা হৈছিল। ছান্টিয়াগো দখলৰ পিছত ৰাউল কাষ্ট্ৰই যুদ্ধবন্দীৰ ভিতৰত সত্তৰৰো অধিক লোকৰ মৃত্যুদণ্ডৰ নিৰ্দেশ দিছিল। কাষ্ট্ৰ'ৰ বিপ্লৱী মিত্ৰ চে গুৱেৰাক হাভানাৰ লা কাবানা দুৰ্গত (La Cabana Fortress) সৰ্বোচ্চ বিচাৰপতি হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

তলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ লিখক ঃ

প্ৰশ্ন নং ৫ঃ কিউবা বিপ্লৱৰ আৰম্ভণি হৈছিল ..... বেৰেকত আক্ৰমণ সময়ৰ পৰা।

প্ৰশ্ন নং ৬ঃ ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ই মেক্সিকোত আৰ্জেন্টিনাৰ বিপ্লৱী ..... লগ পাইছিল।

প্ৰশ্ন নং ৭ঃ বাটিষ্টাই ১৯৫৮ চনৰ ৩০ ডিচেম্বৰত ..... যুদ্ধত পৰাস্ত হৈছিল।

প্ৰশ্ন নং ৮ঃ বাটিষ্টাই ..... লৈ নিৰ্বাসিত হৈছিল।

১৩.৬ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰতিক্ৰিয়াসমূহ

কিউবা বিপ্লৱে কিউবাৰ বৈদেশিক সম্পৰ্কৰ দিশলৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ পৰিৱৰ্তন কঢ়িয়াই আনে। বাটিষ্টাৰ পতনৰ পিছত আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰই ততালিকে ফিডেল কাষ্ট্ৰৰ নতুন চৰকাৰক স্বীকৃতি দিয়ে। অৱশ্যে আমেৰিকাই কাষ্ট্ৰ'ৰ বৰ্ধিত সাম্যবাদী প্ৰৱণতাক লৈ কিছু সন্দেহ প্ৰকাশ কৰিছিল আৰু অতি সোনকালেই লেটিন আমেৰিকাৰ দেশবোৰলৈও এই সাম্যবাদী বিদ্ৰোহ বিয়পিব বুলি শংকা কৰিছিল।

১৯৬০ চনৰ আগষ্ট মাহত কাষ্ট্ৰ'ৰ বিপ্লৱী চৰকাৰে কিউবাত থকা সকলো আমেৰিকান সম্পত্তি ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ কৰাত যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ এই শংকা আৰু অধিক স্পষ্ট হৈ পৰিল। আমেৰিকাৰ ৰাষ্ট্ৰপতি আইজেনহাৱাৰৰ (David Dwight Eisenhower) চৰকাৰে ইয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়া স্বৰূপে খাদ্য আৰু চিকিৎসা সামগ্ৰী বাদে সকলো বস্তুৰ ওপৰত বানিজ্যিক নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰে। ফলত কাষ্ট্ৰ'এ ছোভিয়েট ইউনিয়ন আৰু অন্যান্য পূব ইউৰোপীয় সাম্যবাদী ৰাষ্ট্ৰৰ সৈতে বাণিজ্যিক চুক্তি স্বাক্ষৰ কৰে যাতে এই দেশবোৰে কিউবাত উৎপাদিত সামগ্ৰী ক্ৰয় কৰে। এইবাৰ আইজেনহাৱায়েও কাষ্ট্ৰ'ৰ চৰকাৰক উৎখাত কৰাৰ পৰিকল্পনা তৈয়াৰ কৰিবলৈ অনুমোদন দি প্ৰতিক্ৰিয়া জনায়। ১৯৬১ চনত আমেৰিকান চৰকাৰৰ সমৰ্থনত কিউবাৰ দক্ষিণ উপকূলৰ বে অৱ পিগছত (Bay of Pigs) এক সশস্ত্ৰ প্ৰতিবিপ্লৱী আক্ৰমণ সংঘটিত হয়। কিন্তু এই প্ৰতিবিপ্লৱী আক্ৰমণকাৰী বাহিনীক প্ৰধানমন্ত্ৰী ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ৰ প্ৰত্যক্ষ নেতৃত্বত কিউবাৰ বিপ্লৱী সশস্ত্ৰ বাহিনীয়ে মাত্ৰ তিনি দিনৰ ভিতৰতে পৰাস্ত কৰে। কিউবা বিপ্লৱৰ পৰৱৰ্তী কালত বিশ্বজুৰি প্ৰতিক্ৰিয়া ঘটা দেখা গৈছিল। কাষ্ট'এ কেৰিবিয়ান আৰু ইয়াৰ বাহিৰৰ অন্যান্য দেশলৈ বিপ্লৱী ধাৰণা বিয়পোৱাত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। ১৯৬০ চনৰ আৰম্ভণিতে ফৰাচী ঔপনিৱেশিক চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে স্বাধীনতাৰ হকে যুঁজ দিবলৈ তেওঁ আলজেৰিয়াৰ বিদ্ৰোহীসকললৈ যুদ্ধৰ সাহায্য প্ৰেৰণ কৰিছিল। ঘানা, নিকাৰাগুৱা, য়েমেন আৰু এংগোলাৰ দৰে বহু উন্নয়নশীল দেশৰ সাম্যবাদী বিদ্ৰোহ আৰু স্বাধীনতা আন্দোলনলৈ কিউবাই সামৰিক সাহায্য প্ৰেৰণ কৰিছিল। ১৯৭০ আৰু ১৯৮০ৰ দশকত এংগোলাৰ গৃহযুদ্ধত তেওঁৰ হস্তক্ষেপো লেখত ল'বলগীয়া আছিল।

ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ৰ নেতৃত্বত কিউবা চৰকাৰে ১৯৯১ চনত ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ পতন হোৱালৈকে ইয়াৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰি চলিছিল। এই দুয়োখন সাম্যবাদী ৰাষ্ট্ৰই পুঁজিবাদৰ বিৰুদ্ধে চলি থকা যুদ্ধ অব্যাহত ৰাখিবলৈ তেওঁলোকৰ সামৰিক আৰু কূটনৈতিক সম্পৰ্ক উন্নত কৰিছিল। ইয়াৰ চূড়ান্ত পৰিণতিৰ প্ৰকাশ ঘটিছিল ১৯৬২ চনত কিউবাত ছোভিয়েট ইউনিয়নৰ পাৰমাণৱিক ক্ষেপনাস্ত্ৰ স্থাপন কাৰ্যৰ দ্বাৰা আৰু এই কাৰ্যই পৰৱৰ্তী সময়ত বিখ্যাত কিউবাৰ মিছাইল সংকটৰ (Cuban Missile Crisis) সৃষ্টি কৰিছিল।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

তলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ লিখক ঃ

প্ৰশ্ন নং ৯ঃ ফিডেল কাষ্ট্ৰই ক্ষমতালৈ অহাৰ সময়ত আমেৰিকাৰ ৰাষ্ট্ৰপতি আছিল.....।

প্ৰশ্ন নং ১০ঃ বে অৱ পিগচৰ আক্ৰমণ সংঘটিত হৈছিল ..... চনত।

প্ৰশ্ন নং ১১ঃ কিউবাই .....সৈতে বিপ্লৱোত্তৰ কালত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক গঢ়ি তুলিছিল।

১৩.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

এই অধ্যায়টোৰ অধ্যয়নৰ অন্ততঃ

- কিউবা বিপ্লৱৰ ঐতিহাসিক পটভূমিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলোঁ।
- কিউবা বিপ্লৱৰ বিভিন্ন কাৰণ যেনে- আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ হস্তক্ষেপ, ৰাজনৈতিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, চেনীৰ ওপৰত অধিক নির্ভৰশীলতা, বাটিষ্টাৰ একনায়কত্ববাদ আৰু ফিডেল কাষ্ট'ৰ নেতৃত্বৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলোঁ।
- বিপ্লৱৰ সময়ত সংঘটিত হোৱা উল্লেখযোগ্য ঘটনাৱলী তথা বিপ্লৱৰ গতি-প্ৰকৃতিৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলোঁ।
- আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰ, ছোভিয়েট ইউনিয়ন আৰু লেটিন আমেৰিকাৰ দেশসমূহৰ ওপৰত পৰা বিপ্লৱৰ প্ৰভাৱ সম্পৰ্কে জানিব পাৰিলোঁ।

১৩.৮ অধিক জানিবলৈ

1) Quirk, RE., (1995), Fidel Castro, Norton, New York.
2) Chomsky, Aviva, (2010), A history of the Cuban Revolution, Wiley Blackwell, New York.
3) Fernandez, Luis, (2014), Revolutionary Cuba: A History, University Press, Florida.

১৩.৯ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ স্পেইন।
২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ফিডেল কাষ্ট।
৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ চেনী।
৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টা।
৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ মনকাড়া।
৬নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ চে গুৱেৰা।
৭নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ য়াগুৱাহাই ।
৮নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ড'মিনিকা ৰিপাব্লিক।
৯নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ আইজেনহাৱাৰ ।
১০নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ১৯৬১।
১১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ছোভিয়েট ইউনিয়ন।

১৩.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চমু উত্তৰৰ প্ৰশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ কোনখন আইনৰ যোগেদি আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰই কিউবাৰ আভ্যন্তৰীণ আৰু বৈদেশিক বিষয়ত হস্তক্ষেপ কৰিছিল ?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ফিডেল কাষ্ট্ৰ'ৰ সম্পূৰ্ণ নাম কি আছিল?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ কোনবিধ সামগ্ৰীৰ ওপৰত কিউবা অধিক নির্ভৰশীল আছিল?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ কোন চনত ফিডেল কাষ্ট'ৰ বিপ্লৱী বাহিনীয়ে বাটিষ্টাক উৎখাত কৰিছিল?

(খ) চমু উত্তৰৰ প্ৰশ্ন (১৫০-৩০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ চমুটোকা লিখক।

ক) ফিডেল কাষ্ট'

খ) ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টাৰ একনায়কত্ববাদ

গ) চে গুৱেৰা

প্ৰশ্ন ২ ঃ কিউবা বিপ্লৱৰ অৰ্থনৈতিক কাৰকসমূহ আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ কিউবা বিপ্লৱৰ বাবে ফুলজেনচিঅ' বাটিষ্টা কিমানদূৰ জগৰীয়া? আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ বিপ্লৱপূৰ্ব কিউবাৰ ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি কেনেধৰণৰ আছিল? আলোচনা কৰক।

(গ) দীঘল উত্তৰৰ প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ কিউবা বিপ্লৱৰ পটভূমি আৰু কাৰকসমূহৰ বিষয়ে বিৱৰি লিখক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ কিউবা বিপ্লৱৰ ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক কাৰকসমূহৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ কিউবা বিপ্লৱৰ কালছোৱাৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ঘটনাৱলীৰ বিষয়ে বহলাই লিখক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ কিউবা বিপ্লৱক কেন্দ্ৰ কৰি সৃষ্টি হোৱা আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰতিক্ৰিয়াসমূহ কেনেধৰণৰ আছিল? আলোচনা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ১৪ ঃ ইৰাণীয় বিপ্লৱ

অধ্যায় গাঁথনি

১৪.১ উদ্দেশ্য
১৪.২ পৰিচয়
১৪.৩ ইৰাণীয় বিপ্লৱ
- শ্বাহৰ শাসন আৰু আমেৰিকাৰ ভূমিকা

১৪.৪ ইছলামীয় প্রতিৰোধ
১৪.৫ অধ্যায়টোৰ পৰা আমি কি কি শিকিলোঁ
১৪.৬ অধিক জানিবলৈ
১৪.৭ অগ্রগতি খতিয়ান
১৪.৮ আৰ্হি প্রশ্ন

১৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ ঐতিহাসিক পটভূমি ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।
- শ্বাহৰ অধীনত ইৰাণৰ শাসন ব্যৱস্থাৰ বিষয়ে আৰু ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ আমেৰিকাৰ ভূমিকা সম্পর্কে ব্যাখ্যা কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।
- ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ প্রভাৱ আৰু ইছলামীয় প্রতিৰোধৰ বিষয়ে বিশ্লষণ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

১৪.২ পৰিচয়

আগৰ অধ্যায়ত আমি কিউবা বিপ্লৱৰ বিষয়ে বিস্তাৰিতভাৱে আলোচনা কৰি আহিছোঁ আৰু আমি কিউবা বিপ্লৱৰ পটভূমি, বিপ্লৱৰ কাৰণসমূহ, বিপ্লৱৰ সময়ৰ ঘটনাৱলী, লগতেইয়াৰ প্রভাৱ আৰু বিশ্বব্যাপী ইয়ে সৃষ্টি কৰা সচেতনতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিলোঁ। এই অধ্যায়ত আমি সমগ্র বিশ্বক কঁপাই তোলা অন্যএটা গণ বিপ্লৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। সেয়া হ'ল ইৰাণীয় বিপ্লৱ(Iranian Revolution), যাক ইছলামীয় বিপ্লৱ(Islamic Revolution) বুলিও জনা যায়। এই বিপ্লৱবিংশ শতিকাৰ আটাইতকৈ জটিল বিপ্লৱসমূহৰ ভিতৰত অন্যতম হিচাবে বিবেচিত হৈছিল। এই বিপ্লৱ১৯৭৮ চনৰ ৭ জানুৱাৰীৰ পৰা ১৯৭৯ চনৰ ১১ ফেব্রুৱাৰীলৈকে চলিছিল আৰু ই ইৰাণৰ ৰাজনৈতিক প্রেক্ষাপটলৈ এক গভীৰ পৰিৱর্তন কঢ়িয়াই আনিছিল।

১৪.৩ ইৰাণীয় বিপ্লৱ

ইৰাণীয় বিপ্লৱে শ্বাহ মোহাম্মদ ৰেজা পাহলৱী (Shah Mohammad Reza Pahlavi) ৰশাসনাধীন পাহলৱী ৰাজবংশৰ পতন ঘটাইছিল। শ্বাহ মোহাম্মদ ৰেজা পাহলৱী এনে এজন শাসক আছিল যিয়ে পশ্চিমীয়া ৰাষ্ট্রসমূহৰ সৈতে, বিশেষকৈ আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ সম্পর্ক ৰক্ষা কৰি চলিছিল। ইৰাণীয় সমাজত ইছলামৰ প্রকৃতি আৰু গুৰুত্ব সম্পর্কে বিভিন্ন মতামত বা দৃষ্টিভংগী লক্ষ্য কৰিব পাৰি। কিছুমানে এই বিপ্লৱক ধর্মীয় পুনৰুত্থান হিচাপে গণ্য কৰিছিল। তেওঁলোকৰ মতেই ইৰাণীয় সমাজৰ নৈতিক অৱক্ষয়, বস্তুবাদিতা আৰু উচ্চ পর্যায়ৰ দুর্নীতিৰ বিৰুদ্ধে সৃষ্টি হোৱা এক প্রতিক্রিয়াৰ ফল আছিল। আন কিছুমানে ইয়াক আধুনিকীকৰণ আৰু পাশ্চাত্যকৰণৰ দ্বাৰা অনা সামাজিক পৰিবর্তনসমূহৰ প্রতি সাধাৰণ মানুহৰ প্রত্যাখ্যান বুলি গণ্য কৰিছিল। এই

দৃষ্টিভংগীৰ মূল শিপাডাল বুজিবলৈ হ'লে শ্বিয়া ইছলাম (Shi'ite Islam)ৰ ঐতিহাসিক আৰু মতাদর্শগত দিশসমূহ, বিশেষকৈ ইয়াৰ নিজস্ব ৰাজনৈতিক তত্ত্ব অন্বেষণ কৰাটো প্রয়োজন। ষোল্লশ শতিকাত ছাফাভিড ৰাজবংশ (Safavid Dynasty)ৰ প্রতিষ্ঠা হোৱাৰ আগলৈকে প্রথম অৱস্থাত অস্থায়ী ক্ষমতা আৰু সীমিত অভিজ্ঞতাৰে নিজস্ব মতবাদক স্বকীয় ধৰণে গঢ় দিয়া শ্বিয়াবাদ এক সংখ্যালঘু আন্দোলন আছিল। চুন্নী ইছলামত(Sunni Islam)"জনসাধাৰণৰ ঐক্যমত"ৰ কর্তৃত্বক প্রাধান্য দিয়া হয়, কিন্তু ইয়াৰ বিপৰীতেশ্বিয়া মতবাদে ইমাম(Imam)ৰ চূড়ান্ত কর্তৃত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। শ্বিয়াবাদ অনুসৰি ইমামহৈছে এক আধ্যাত্মিক ব্যক্তিত্ব, যাক ধর্মগুৰুসকলে পৃথিৱীত প্রতিনিধিত্ব কৰে। শ্বিয়াবাদে এনে এক আইনী ব্যৱস্থাক গঢ় দিছিল, যি চুন্নীৰ তুলনাত একেসময়তে অধিক কঠোৰ আৰু নমনীয় আছিল। মনকৰিবলগীয়া কথা যে ধর্মগুৰু(Ejtehad)সকলে ইমামৰ ইচ্ছাৰ নিৰন্তৰ পুনৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়াই ধর্মীয় শ্রেণীটোক পৰিৱর্তিত সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক অৱস্থাৰ লগত খাপ খুৱাবলৈ প্রয়োজনীয় নমনীয়তা প্রদান কৰিছিল।

শ্বিয়া ইছলামৰ ইতিহাসত বিশেষকৈ ইৰাণত ধর্মীয় আৰু ধর্মনিৰপেক্ষ শক্তিৰ মাজৰ উত্তেজনাই স্পষ্টৰূপত ধৰা দিছিল। শ্বিয়াবাদৰমতে ধর্মীয় শক্তি ন্যায়ৰ সৈতে জড়িত আৰু ধর্মনিৰপেক্ষ শক্তিসদায়েই অন্যায়ৰ সৈতে জড়িত আৰু এই দুয়োটাই বিপৰীতমুখী। ইয়েই শ্বিয়া চিন্তাধাৰাৰ মূল আধাৰ। এই মতাদর্শ ঐতিহাসিক অভিজ্ঞতাৰ পৰা উদ্ভৱ হৈছে। শ্বিয়াবাদৰ ইতিহাস অনুসৰি কেলিফ আলী (Caliph Ali) আৰু তেওঁৰ পুত্র হাচান আৰু হোচেইন(Hasan and Hosein) আছিল শ্বিয়াৰ হকে শ্বহীদ হোৱা প্রাৰম্ভিক শ্বিয়া নেতা। শ্বিয়াবাদে বিশ্বাস যে ধর্মনিৰপেক্ষ চৰকাৰসমূহে ইছলামৰ পৰিত্র আইনৰ ভুল উপস্থাপন কৰিছে বা বিচ্যুতি ঘটাইছে আৰু ইয়াৰ ফলত শতিকাজুৰি ইছলামৰ অৱনতি ঘটিছে। ১৯০৬ চনৰ সাংবিধানিক বিপ্লৱ(Constitutional Revolution)ৰ সময়ত এই উত্তেজনা বিশেষভাৱে প্রকাশ পাইছিল। এই সময়ছোৱাত ধর্মীয় শ্রেণীটোৱে প্রথমেএক দমনমূলক ধর্মনিৰপেক্ষ শক্তিৰ বিৰুদ্ধে হোৱা এক আন্দোলনক সমর্থন কৰিছিল। কিন্তু সাংবিধানে এটা ধর্মনিৰপেক্ষ কর্তৃত্ব (ৰাজতন্ত্র)ক আন এটা (জনতা)ৰে সলনি কৰিব বিচাৰে নেকি তাৰ ওপৰত বিভেদৰ সৃষ্টি হৈছিল। অর্থাৎ এচামে সংবিধানে ৰাজতন্ত্রৰ পৰা জনসাধাৰণৰ হাতলৈ ক্ষমতা হস্তান্তৰ কৰিছে বুলি ভাবিছিল আৰু আন এচামে জনসাধাৰণৰ শাসনৰ পৰিৱর্তে সংবিধানে ইছলামিক ধর্মীয় শাসন স্থাপন হ'ব লাগে বুলি ভাবিছিল। যাৰ ফলত দুই ধৰণৰ ধর্মীয় শ্রেণীৰ সৃষ্টি হ'ল। এচামে প্রতিষ্ঠিত চৰকাৰৰ সৈতে সহযোগিতাক সমর্থন কৰিছিল, আনটোৱে বিৰোধী ভূমিকা গ্রহণ কৰিছিল আৰু এনেদৰেই এই বিভেদ অব্যাহত আছিল। এই বিভাজনে ১৯৭৭ চনলৈকে ইৰাণৰ ধর্মীয়-ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতিক গঢ়ি তুলিছিল। ইৰাণত ধর্ম আৰু ৰাজনীতিৰ মাজৰ জটিল সম্পর্কই চৰকাৰক সমর্থন কৰা আৰু বিৰোধী শক্তিৰ মাজৰ ঐতিহাসিক সংঘর্ষক প্রতিফলিত কৰে। এই সম্পর্কই ১৯৭৯ চনৰ ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ আগলৈকে ইৰাণৰ ধর্মীয় মতাদর্শ, সামাজিক পৰিৱর্তন আৰু ৰাজনৈতিক গতিশীলতাৰ জটিল আন্তঃক্রিয়াক উন্মোচন কৰে। এই আন্দোলনটোৱে বিপ্লৱৰ আৰম্ভণি বর্ষৰ শেষৰ কেইমাহমানত যথেষ্ট গতি লাভ কৰিছিল যদিও ইয়াৰ বীজ কিন্তু বহু আগতেই ৰোপণ কৰা হৈছিল। এই বিষয়ে অধিক জানিবলৈ আমি অতীতলৈ উভতি যাব লাগিব।

- **ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ পটভূমি ঃ**

ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে বুজিবলৈ হ'লে ইৰাণীয় সমাজত শ্বিয়া উলামা(Shia Ulama) বা মৌলবী(Clergy)সকলৰ গুৰুত্বপূর্ণ প্রভাৱ সম্পর্কে বুজাটো অতি প্রয়োজনীয়। ১৭৮৫ চনত ছাফাভিদ ৰাজবংশ (Safavid Dynasty)ৰ পিছত কাজাৰ ৰাজবংশ (Qajar Dynasty)ই ইৰাণৰ শাসনভাৰ গ্রহণ কৰে আৰু এই ৰাজবংশই ১৯২১ চনলৈকে ইৰাণৰ শাসন কৰে। কাজাৰ ৰাজবংশৰ শাসনকালৰ সময়ছোৱাতে ইৰাণীয় সমাজত উলামা বা মৌলবীসকলৰ প্রভাৱ স্পষ্ট ৰূপত ধৰা দিয়ে। (ধর্মীয় পণ্ডিতৰে গঠিত উলামাসকলক ধর্মীয় আৰু কিছু ন্যায়িক ক্ষমতাৰ সৰু সৰু বিষয়ত ন্যায় প্রদানৰ কর্তৃত্ব প্রদান কৰা হৈছিল)। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে শ্বিয়া মৌলবী (উলামা)সকলে ইৰাণীয় সমাজত এক উল্লেখযোগ্য প্রভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। ১৮৯১ চনত ধপাত প্রতিবাদ (Tobacco Protest)ৰ সময়ত ৰাজতন্ত্রৰ বিৰোধীতা কৰা এক শক্তিশালী ৰাজনৈতিক শক্তি হিচাপে ধর্মগুৰুসকলৰ উত্থান স্পষ্ট হৈ পৰিছিল। ধর্মীয় পণ্ডিত, বেপাৰী, উদাৰনৈতিক বুদ্ধিজীৱী, বিষয়া আৰু আধুনিকতাবাদী ইছলামসকলৰ নেতৃত্বত ইৰাণত হোৱা এই প্রতিবাদ আছিল শ্বিয়া মুছলমানৰ এক বিদ্রোহ। পাৰস্যৰ (Persia) নাছিৰ উদ্দিন

শ্বাহে (Nasir al-Din Shah) যুক্তৰাজ্যক (United Kingdom) ধপাতৰ (tobacco) ৰেহাই প্ৰদান কৰা আৰু ইয়াৰ ফলত বৃটিছসকলে ধপাতৰ খেতি, বিক্ৰী আৰু ৰপ্তানী নিয়ন্ত্ৰণৰ একচেটিয়া অধিকাৰ লাভ কৰাৰ বিৰুদ্ধে ১৮৯০ চনত এই বিদ্ৰোহ সংঘটিত হৈছিল। কাজাৰ চৰকাৰে নিজৰ দমনমূলক কাৰ্য্য আৰু বিদেশী স্বাৰ্থৰ প্ৰতি সমৰ্থন আগবঢ়োৱাৰ বাবে, বিশেষকৈ তেওঁৰ ইৰাণৰ সম্পদকবিদেশী শক্তিক হস্তান্তৰ কৰা মনোভাৱৰ বাবে সমালোচনাৰ সন্মুখীন হৈছিল। এই সময়ছোৱাত বিদেশীৰ স্বাৰ্থৰ অনুকূলে প্ৰদান কৰা ৰেহাইসমূহে ইৰাণীয় খেতিয়কসকলৰ জীৱিকাত ভয়াবহ আঘাত হানিছিল। ইয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়াস্বৰূপে ইৰাণীয় মৌলবীসকলে শ্বাহৰ শাসনৰ বিৰুদ্ধে ধাৰাবাহিক প্ৰতিবাদৰ আয়োজন কৰিছিল। এইটোৱেই আছিল শ্বাহ আৰু বিদেশী স্বাৰ্থৰ বিৰুদ্ধে প্ৰথম গুৰুত্বপূৰ্ণ ইৰাণীয় প্ৰতিৰোধ।

১৯০৬-১৯১১ চনৰ সাংবিধানিক বিপ্লৱৰ আগলৈকে শ্বিয়া মৌলবী আৰু ধৰ্মনিৰপেক্ষ কৰ্তৃপক্ষৰ মাজৰ উত্তেজনা ক্ৰমান্বয়েবৃদ্ধি পাই আহিছিল। এই বিপ্লৱ আছিল সাংবিধানিক ৰাজতন্ত্ৰ গ্ৰহণৰ বাবে হোৱা এক বিপ্লৱ। আৰম্ভণিতে ধৰ্মীয় নেতাসকলে এই বিপ্লৱক সমৰ্থন কৰিছিল, কিয়নো তেওঁলোকে ই এক দমনমূলক ধৰ্মনিৰপেক্ষ শক্তিক প্ৰত্যাহ্বান জনাব পাৰে বুলি ভাবিছিল। কিন্তু পিছত স্পষ্ট হৈ পৰিল যে সংবিধানবাদ (Constitutionalists)-সকলে ৰাজতন্ত্ৰৰ ঠাইত নতুন কৰ্তৃত্ব হিচাপে জনসাধাৰণক স্থাপন কৰিব বিচাৰিছিল। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে ধৰ্মীয় নেতাসকলৰ মাজত বিভাজন সৃষ্টি হয়। কিছুমানে সংবিধানক এক 'অবৈধ' ধৰ্মনিৰপেক্ষ কৰ্তৃত্বৰ ক্ষমতা সীমিত কৰাৰ উপায় বুলি ভাবিছিল, আনহাতে আন কিছুমানে ধৰ্মীয় আইন বলৱৎ কৰিবলৈ ৰাজতন্ত্ৰৰ সৈতে সহযোগিতা কৰাটো প্ৰয়োজনীয় আছিল বুলিবিশ্বাস কৰিছিল। সাংবিধানিক আন্দোলনৰ সময়ত, মৌলবী(Clergy)সকলৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ আছিল, যাৰ ফলত ১৯০৭ চনৰ পৰিপূৰক সংবিধানিক আইন(Supplementary constitutional law) গৃহীত হৈছিল। এই আইনে শ্বিয়াবাদৰএক নিৰ্দিষ্ট ৰূপক ইৰাণৰ চৰকাৰী ধৰ্ম হিচাপে ঘোষণা কৰিছিল আৰু আইন পৰ্যালোচনা কৰি ধৰ্মীয় আইনৰ সৈতে মিল থকাটো নিশ্চিত কৰিবলৈ পাঁচগৰাকী ধৰ্মীয় পণ্ডিত (Mojtahedi)ৰ এক সমিতি গঠন কৰিছিল। অৱশ্যে এই ব্যৱস্থাটো সম্পূৰ্ণৰূপে কাৰ্যকৰী নহ'ল আৰু উলামাসকলে বিপ্লৱৰ পৰা সমৰ্থন প্ৰত্যাহাৰ কৰাৰ বাবে বিপ্লৱটোৱে এক সুস্থিৰ ৰাষ্ট্ৰ গঠন কৰিবলৈ ব্যৰ্থ হয়।

- **শ্বাহৰ শাসন** (১৯২৫-১৯৪১) **আৰু আমেৰিকাৰ ভূমিকা**

প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ত ইৰাণত তেল আৱিষ্কাৰ হোৱা বাবে দেশখনে বিশেষভাৱে গুৰুত্ব লাভ কৰিছিল। এই মূল্যবান সম্পদৰ সুবিধা লাভ কৰিবৰ বাবে ব্ৰিটেইন আৰু ৰাছিয়া দুয়োখন দেশেইএই অঞ্চলটোত নিজৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। বিশ্বযুদ্ধত বিজয়ী হৈ ব্ৰিটেইনে এই অঞ্চলৰ ওপৰত নিজৰ নিয়ন্ত্ৰণ স্থাপন কৰে। ইৰাণত এংলো-ইৰানিয়ানতেল কোম্পানী(Anglo Iranian Oil Company) স্থাপন কৰা হৈছিল, যিটো পিছলৈ ব্ৰিটিছ পেট্ৰোলিয়াম হিচাপে পৰিচিত হৈছিল। বৃটিছসকলে ইৰাণীৰ তেলৰ উৎপাদন আৰু বিক্ৰীৰ ক্ষেত্ৰত একচেটিয়া আধিপত্য ভোগ কৰিছিল। এই সময়ছোৱাতে বৃটিছ চৰকাৰৰ দ্বাৰা ৰেজা খান (Reza Khan) নামৰ এজন সেনা প্ৰধানলৈ সমৰ্থন আগবঢ়োৱা হৈছিল। তেওঁ কাজাৰ শাসকক উৎখাত কৰি পাহলৱী ৰাজবংশৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। এই ৰেজা খানেই পাছলৈ ৰেজা শ্বাহ পাহলৱী নামেৰে পৰিচিত হয়। ৰেজা শ্বাহে প্ৰথমে ১৯২১ চনৰ এক অভ্যুত্থানৰ পিছত দেশৰ চৰকাৰত প্ৰৱেশ কৰিছিল। পৰৱৰ্তী সময়ত তেওঁ ১৯২৫ চনত ইছলামীয় আৰু ধৰ্মনিৰপেক্ষ জাতীয়তাবাদী শক্তিৰ সমৰ্থনত শ্বাহৰ পদত অধিষ্ঠিত হৈ পাহলৱী ৰাজবংশৰ আৰম্ভণিকৰে। বৃটিছে ইৰাণৰ তেল বিক্ৰী আৰু উৎপাদনত একচেটিয়া অধিকাৰ ৰখাৰ উদ্দেশ্যে ৰেজা শ্বাহক সমৰ্থন কৰিছিল। পৰৱৰ্তী ৫০ বছৰত ৰেজা শ্বাহে প্ৰধানতঃ গ্ৰাম্য আৰু যাযাবৰ-জনজাতীয় নিজৰ দেশখনৰ পৰম্পৰাগত আৰু খণ্ডিত সমাজক লৈ এক দ্ৰুত আধুনিকীকৰণ অভিযান (modernization campaign) আৰম্ভ কৰে। সাংস্কৃতিকভাৱে, পাহলৱী শ্বাহসকলে জাতীয়তাবাদৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল, যিয়ে প্ৰাক্-ইছলামীয় ইৰাণক পশ্চিমীয়া শৈলীৰ আধুনিকীকৰণক আদৰি লোৱাৰ এক উপায় হিচাপে গণ্য কৰিছিল।

ৰেজা শ্বাহ পাহলৱীৰ অধীনত ইৰাণত শিক্ষা আৰু আইনৰ সংস্কাৰ হৈছিল, যিয়ে দেশখনক আধুনিকীকৰণ কৰিছিল আৰু ধৰ্মীয় নেতাসকলৰ প্ৰভাৱ হ্ৰাস কৰিছিল। উৰণি(Veil) নিষিদ্ধ কৰা হৈছিল, বিবাহৰ বাবে ন্যূনতম বয়স বৃদ্ধি কৰা হৈছিল আৰু বিবাহ বিচ্ছেদৰ আইন অধিক ন্যায়সঙ্গত হৈ পৰাৰ ফলত মহিলাৰ অধিকাৰ উন্নত

হৈছিল। অধিক পৰিমাণে ধর্মনিৰপেক্ষ স্কুল খোলা হৈছিল আৰু ১৯৩৪ চনত তেহৰাণ বিশ্ববিদ্যালয়(University of Tehran) স্থাপন কৰা হৈছিল। অৱশ্যে, ৰেজা শ্বাহে শ্রমিক সংঘ (trade unions), ৰাজনৈতিক দল নিষিদ্ধ কৰি আৰু সংবাদ মাধ্যমক নিয়ন্ত্রণ কৰি স্বাধীনতা সীমিত কৰিছিল। ১৯০১ চনত তেলৰ ৰেহাইক লৈ সংঘাত আৰম্ভ হৈছিল আৰু ই পাছলৈও সংঘাতৰ উৎস হৈ ৰৈছিল। ৰেজা শ্বাহে এই চুক্তিসমূহৰ পুনৰীক্ষণ কৰিছিল, যাৰ ফলত ইৰাণৰ জনসাধাৰণৰ মাজত উত্তেজনাৰ সৃষ্টি হৈছিল। ১৯৩০ চনত ৰেজা শ্বাহে ছোভিয়েটৰ প্রভাৱ আৰু ব্রিটিছ উপস্থিতিৰ উদ্বেগৰ বাবে নাজী জার্মানী(Nazi Germany)ৰ সৈতে বেহা-বেপাৰ কৰিবলৈ মন মেলিছিল। ইয়াৰ ফলত ১৯৪১ চনত মিত্রশক্তিয়ে ইৰাণ আক্রমণ কৰে আৰু ৰেজা শ্বাহক তেওঁ পুত্র মোহাম্মদ ৰেজা শ্বাহ পাহলৱী (Mohammad Reza Shah Pahlavi)ৰ সপক্ষে ক্ষমতা ত্যাগ কৰিবলৈ বাধ্য কৰোৱায়।

১৯৪১ চনত নিজৰ পিতৃৰ ঠাইত সিংহাসন আৰোহণ কৰা মোহাম্মদ ৰেজা শ্বাহ মিত্রশক্তি—ব্রিটেইন আৰু ৰাছিয়াৰ দ্বাৰা সমর্থিত আৰু পৰিচালিত হৈছিল। দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধত ইৰাণীয় চৰকাৰৰ নিৰপেক্ষ স্থিতি থকাৰ স্বত্বেও ৰেজা শ্বাহে জার্মানীৰ সৈতে সম্পর্ক ৰক্ষা কৰিছিল আৰু ইয়াৰ ফলতেই মিত্রশক্তিয়ে এই পদক্ষেপ গ্রহণ কৰিছিল। মিত্রশক্তিয়ে ইৰাণ দখল কৰি ৰেজা শ্বাহৰ শাসনকালত অৱদমিত হৈ থকা সামাজিক শক্তিসমূহক মুক্ত কৰিছিল। ৰেজা শ্বাহৰ অপসাৰণে ইৰাণীয় সমাজত এক জটিল পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰে। ইয়াৰ ফলত শ্রেণী আৰু ধর্মীয় উত্তেজনা বৃদ্ধি পাইছিল, মজলিছ (সংসদ), মন্ত্রীসভা, আদালত আৰু অন্যান্য সামাজিক গোটসমূহৰ মাজত প্রকৃত ৰাজনৈতিক ক্ষমতা কাৰ হাতত আছে সেই সম্পর্কে অনিশ্চয়তাৰ সৃষ্টি হৈছিল। মিত্রশক্তিৰ ইৰাণ দখল আৰু শ্বাহৰ অপসাৰণে সৃষ্টি কৰা বিভ্রান্তি স্বত্বেও ই স্বৈৰাচাৰিতাৰ পৰা আঁতৰি আহি সংবিধানিক শাসন অংশিকভাৱে পুনর্স্থাপন কৰে। এই সময়ছোৱাতে স্বাধীন সংবাদ মাধ্যমৰ পুনর্স্থাপন আৰু নতুন ৰাজনৈতিক দলৰ গঠন হোৱা দেখা গৈছিল। অৱশ্যে, দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধ আৰু মিত্রশক্তিৰ দখলৰ ফলত এই সময়ছোৱা ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক সংকটৰ দ্বাৰাও ভাৰাক্রান্ত আছিল। ইৰাণত অর্থনৈতিক আৰু সামাজিক উত্থান-পতনে ৰাজনৈতিক কার্যকলাপ আৰু ১৯৪১ৰ পৰা ১৯৫৩ চনলৈকে অব্যাহত থকা সংকটৰ বৃদ্ধিত অৰিহণা যোগাইছিল। ১৯৫৩ চনত মোহাম্মদ মোচাদ্দেক (Mohammad Mosaddeq)ৰ জাতীয়তাবাদী চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে আমেৰিকা সমর্থিত সামৰিক অভ্যুত্থানৰ ফলত এই অশান্ত সময়ছোৱাই চূড়ান্ত ৰূপ ধাৰণ কৰে। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে বিৰোধী সামাজিক শক্তিসমূহক দমন কৰা হৈছিল।

অভ্যুত্থানৰ পিছত মোহাম্মদ ৰেজা শ্বাহে আমেৰিকাৰ সমর্থনত এক স্বেচ্ছাচাৰী ৰাষ্ট্র স্থাপন কৰে। প্রাথমিক অৱস্থাত তেওঁ প্রভাৱশালী মাটিৰ মালিক আৰু উলামা (Islamic scholars)সকলৰ সৈতে মিত্রতা স্থাপন কৰি ক্ষমতা সুদৃঢ় কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। তেওঁ এক ধাৰাবাহিক সংস্কাৰ প্রৱর্তন কৰিছিল, যিয়ে পৰম্পৰাগত ইছলামীয় সাংস্কৃতিক মূল্যবোধৰ ঠাইত পশ্চিমীয়া মূল্যবোধক প্রতিষ্ঠাপন কৰিছিল। ১৯৬০ৰ দশকত পশ্চিমীয়া মূল্যবোধৰ সৈতে প্রৱর্তন কৰা এই সংস্কাৰসমূহৰ ধাৰাক 'শ্বেত বিপ্লৱ'(White revolution)বুলি জনা যায়। যদিও এইশ্বেত বিপ্লৱ একবিস্তৃত আধুনিকীকৰণ কার্যসূচী আছিল তথাপি ইয়াৰ ৰূপায়নত বিভিন্ন মহলৰ পৰা বাধাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছিল। শ্বাহে তেল উদ্যোগৰ বিকাশ, আধুনিক বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন আৰু মহিলাসকলক এই অনুষ্ঠানসমূহত অংশগ্রহণৰ বাবে ভাট্টা প্রদানৰ দৰে সংস্কাৰসমূহ প্রৱর্তন কৰিছিল। এই পৰিৱর্তনসমূহে ইৰাণীয় সমাজক পশ্চিমীকৰণৰ দিশে আগবঢ়াই নিছিল। কিন্তু ইৰাণীয় সমাজৰ ৰক্ষণশীল গোটসমূহে এনে উন্নয়নৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। এজন বিশিষ্ট মৌলবী(Cleric) আৰু ধর্মীয় নেতা আয়াতুল্লাহ ৰুহোল্লাহ খোমেনী (Ayatollah RuhollahKhomeini)য়ে শ্বাহৰ এই সংস্কাৰ আঁচনিৰ তীব্র বিৰোধিতা কৰিছিল। খোমেনীয়ে বিশেষকৈ নাৰী অধিকাৰৰ গুৰুত্ব বৃদ্ধিআৰু ইৰাণীয় সমাজৰ সামগ্রিক পশ্চিমীকৰণৰ বিৰোধিতা কৰিছিল, কিয়নো এই সংস্কাৰসমূহে পৰম্পৰাগত ইছলামীয় নীতি-নিয়মক প্রত্যাহ্বান জনাইছিল বুলি গণ্য কৰিছিল। অৱশেষত শ্বেত বিপ্লৱে ইৰাণত ইছলামীয় দীর্ঘদিনীয়া সাংস্কৃতিক নীতি-নিয়মসমূহক সলনি কৰি আগন্তুক সময়ৰ বাবে সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক পৰিৱর্তনৰ বাট মুকলি কৰে।

শ্বেত বিপ্লৱত ভূমি সংস্কাৰো অন্তর্ভুক্ত আছিল, যিয়ে জমিদাৰ শ্রেণীৰ প্রতিভাবুকিৰ সৃষ্টি কৰিছিল, উলামাসকলৰ প্রভাৱ হ্রাস কৰিছিল আৰু বজাৰী(Bazaari)সকলে (ইৰাণৰ পৰম্পৰাগত বজাৰৰ সৈতে জড়িত

বেপাৰী আৰু শ্ৰমিক শ্ৰেণী) প্ৰতিনিধিত্ব কৰা পৰম্পৰাগত অৰ্থনৈতিক খণ্ডক প্ৰত্যাহ্বান জনাইছিল। এই আধুনিকীকৰণ প্ৰচেষ্টাই শ্বাহৰ শাসনক কিছু সুস্থিৰতা প্ৰদান কৰিছিল। অৱশ্যে এই প্ৰচেষ্টাক আমেৰিকাৰ দ্বাৰা সমৰ্থিত তীব্ৰ ধৰ্মনিৰপেক্ষ জাতীয়তাবাদী অপপ্ৰচাৰ বুলি কোৱা হৈছিল। ইয়াৰ ফলত উলামা আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ মাজৰ বিৰোধ আৰু অধিক তীব্ৰতৰ হৈ পৰে। শ্বাহৰ শাসনকালত সৃষ্টি হোৱা অসন্তুষ্টি, অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক সংকটৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনাই ১৯৬৩ চনৰ জুন মাহত আয়াতুল্লাহ ৰুহোল্লাহ খোমেনীয়ে শ্বাহৰ শাসনৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰে। কিন্তু এই প্ৰতিবাদক সেনাই নিৰ্মমভাৱে দমন কৰে, যাৰ ফলত নেচনেল ফ্ৰণ্ট (National Front)ৰ নেতাসকলক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয় আৰু খোমেনীক প্ৰথমে তু�ৰস্ক(Turkey)লৈ আৰু তাৰ পিছত ইৰাকলৈ নিৰ্বাসিত কৰা হয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

তলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ দিয়ক—

প্ৰশ্ন নং ১ঃ শ্বিয়াবাদী ইছলামৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক।

.....

প্ৰশ্ন নং ২ঃ ১৯০৭ চনৰ সাংবিধানিক পৰিপূৰক আইন(Supplementary Constitutional Law)ৰ গুৰুত্ব কি আছিল?

.....

১৪.৪ ইছলামীয় প্ৰতিৰোধ

শ্বাহ শাসনৰ এক জাত বিৰোধীৰূপে আৰু ১৯৬৩ চনৰ বিদ্ৰোহৰ প্ৰৱৰ্তক হিচাবে আয়াতুল্লাহ খোমেনীৰ উত্থানৰ সমান্তৰালকৈ এক নতুন ধৰণৰ খোমেনী-প্ৰভাৱিত উলামা আৰু নতুন এক প্ৰকাৰৰ তুলাব (ধৰ্মীয় ছাত্ৰ)ৰ বিকাশ ঘটে। খোমেনীৰ নিৰ্দেশনা মৰ্মে এই নতুন গোটটোৱে ইছলামীয় বিপ্লৱৰ নেতৃত্ব দিয়াসশস্ত্ৰ উলামাৰ কেন্দ্ৰ হিচাপে পৰিগণিত হৈছিল আৰু ইছলামীয় ৰাষ্ট্ৰ স্থাপনত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। ১৯৫৩ চনৰ অভ্যুত্থানৰ পিছৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা শ্বিয়াবাদী ৰাজনৈতিক মতাদৰ্শক এক বিপ্লৱী মতাদৰ্শৰূপে পুনৰ্গঠন কৰা প্ৰক্ৰিয়াই ১৯৬০ আৰু ১৯৭০ৰ দশকৰ সময়ছোৱাত উচ্চ শিখৰত আৰোহণ কৰিছিল। এই পৰিৱৰ্তনক "ehyay-e fekr-e dini" বা ধৰ্মীয় চিন্তাৰ পুনৰুজ্জীৱন বুলি স্বীকৃতি দিয়া হৈছিলআৰু ই ১৯৭৮-১৯৭৯ চনত সংঘটিত ইৰাণৰ ইছলামীয় বিপ্লৱৰ বৌদ্ধিক ভেটি স্থাপন কৰিছিল।

ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ প্ৰধান কাৰণ আছিল ধৰ্মনিৰপেক্ষ চৰকাৰৰ প্ৰতি ব্যাপক অসন্তুষ্টি। এই ধৰ্মনিৰপেক্ষ চৰকাৰখনক বহু সময়ত দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত বুলি গণ্য কৰা হৈছিল। জনসাধাৰণে অনুভৱ কৰিছিল যে তেল উদ্যোগৰ সুবিধাসমূহ দুখীয়ালোকৰ হাতলৈ নাযায়, বৰঞ্চ এই সুবিধাসমূহৰ বেছিভাগেই পশ্চিমীয়া তেল কোম্পানীসমূহে ভোগ কৰিছিল। যাৰ ফলতনিবনুৱা সমস্যা আৰু অৰ্থনৈতিক বৈষম্য ক্ৰমাৎ বৃদ্ধি পাই আহিছিল। ইয়াৰ উপৰিও ইৰাণীয় সমাজৰ সামাজিক-ধৰ্মীয় পৰিৱৰ্তনসমূহক ৰক্ষণশীল গোটসমূহে মানি লোৱা নাছিল। বহুতে এই পৰিবৰ্তনসমূহক ইৰাণত আমেৰিকাৰ সাম্ৰাজ্যবাদ বুলি গণ্য কৰিছিল। গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা হ'ল যে প্ৰাথমিকভাৱে বিপ্লৱৰ লক্ষ্য ইছলামিক গণৰাজ্য স্থাপন কৰা নাছিল, বৰঞ্চ চৰকাৰক অপসাৰণ কৰাটোহে আছিল ইয়াৰ মুখ্য উদ্দেশ্য। ১৯৭৫ চনত শ্বাহৰ ৰিজাৰ্জেন্স পাৰ্টি(Resurgence Party of Shah)ৰ বাহিৰে বাকী সকলো ৰাজনৈতিক দলকে বিলুপ্ত কৰা হৈছিল। আমেৰিকাৰ ওপৰত শ্বাহৰ অতিমাত্ৰা নিৰ্ভৰশীলতা, ইজৰাইলৰ সৈতে ঘনিষ্ঠ মিত্ৰতা আৰু ত্ৰুটিপূৰ্ণ অৰ্থনৈতিক নীতিয়ে ইৰাণত শ্বাহ বিৰোধী আন্দোলনক তীব্ৰতৰ কৰি তুলিছিল। এই আন্দোলনত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল আছিল মুখ্য শক্তি। ১৯৭৮ চনৰ জানুৱাৰী মাহত এখন ৰাষ্ট্ৰীয় বাতৰি কাকতে আয়াতুল্লাহ খোমেনীক 'পশ্চিমা দেশৰ এজেণ্ট' বুলি অভিহিত কৰাৰ পিছত উত্তেজনা অধিক বৃদ্ধি পায়। ক'ম(Qom) চহৰত খোমেনীৰ

ক্ষুদ্ধ সমর্থকসকলে ৰাস্তাপথলৈ ওলাই অহাৰ ফলত আৰক্ষীৰ সৈতে সংঘর্ষৰ সৃষ্টি হয়। যেতিয়া এই প্রতিবাদ দেশজুৰি বিয়পি পৰে আৰু ইয়াক প্রতিৰোধৰ বাবে চৰকাৰে প্রাণঘাটি বলপ্রয়োগ কৰে তেতিয়া এই ইৰাণীয় বিপ্লৱে গুৰুতৰ ৰূপ ধাৰণ কৰে।

আনহাতে আমেৰিকাই শ্বাহক সমর্থন কৰিছিল আৰু সামৰিক সহায়ৰ প্রতিশ্রুতি দিছিল। ১৯৭৮ চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহত সামৰিক আইন (Marshall law)বলবৎ কৰা হয় আৰু বহু লোকক হত্যা কৰা হয়। এই ঘটনাৰ ফলত ইৰাণৰ বহু ঠাইত প্রতিবাদৰ ঢৌ তীব্রতৰ হৈ উঠে। ফ্রান্সত নির্বাসিত হৈ থকা অৱস্থা পৰাই খোমেনীয়ে এই বিৰোধী আন্দোলনক সংঘবদ্ধ ৰূপ দিয়াত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। ১৯৭৯ চনৰ জানুৱাৰী মাহত শ্বাহে ইৰাণৰ পৰা পলায়ন কৰে আৰু সেনাবাহিনীয়ে নিজকে নিৰপেক্ষ ঘোষণা কৰাত শ্বাহৰ শাসনৰ অন্ত পৰে। ১৯৭৯ চনৰ ফেব্রুৱাৰী মাহত খোমেনীয়ে বিজয়ীৰূপে ইৰাণলৈ প্রত্যাবর্তন কৰা ঘটনাটোৱে এক ঐতিহাসিক পৰিৱর্তনৰ সূচনা কৰে আৰু ইয়াৰ ফলত অধিক সংঘর্ষৰ সৃষ্টি হয়। ফেব্রুৱাৰী মাহতেই গেৰিলা আৰু বিদ্রোহী সেনাসকলে শ্বাহৰ অনুগামীসকলক ৰাজপথৰ যুঁজত পৰাস্ত কৰে আৰু ইয়াৰ লগে লগে খোমেনীয়ে আনুষ্ঠানিকভাৱে ক্ষমতা লাভ কৰে। ১৯৭৯ চনৰ এপ্রিল মাহত ৰাষ্ট্রীয় গণভোটত অভূতপূর্ব সমর্থন লাভ কৰাৰ পিছত খোমেনীয়ে ইৰাণক এখন ইছলামীয় প্রজাতন্ত্র(Islamic Republic) হিচাপে ঘোষণা কৰে।

অৱশ্যে ইয়াৰপৰৱর্তী সময়ত নতুন শাসনব্যৱস্থাৰ ধর্মগুৰুসকলে বিপ্লৱৰ লগত জড়িত বামপন্থী, ধর্মনিৰপেক্ষবাদী, জাতীয়তাবাদী আৰু বুদ্ধিজীৱীসকলকে ধৰি বিভিন্ন পক্ষক পর্যায়ক্রমে একাষৰীয়া কৰিছিল। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে ইৰাণীয় সমাজ পুনৰ ৰক্ষণশীল সমাজিক মূল্যবোধলৈ পর্যবেক্ষিত হয়। ১৯৭৯ চনৰ ভিতৰত বৈপ্লৱীক সেনাবাহিনীয়ে (Revolutionary Guards)খোমেনী আৰু ধর্মগুৰুসকলৰ বিৰোধীতা কৰা ৰাজনৈতিক দলসমূহক পদ্ধতিগতভাৱে নির্মূল কৰে। নতুনশাসন ব্যৱস্থাই পশ্চিমীয়া সাংস্কৃতিক প্রভাৱক দমন কৰি খোমেনীৰ 'velayat-e faqih'(ধর্মীয় শাসন)ৰ ধাৰণাৰ আধাৰত সংবিধান প্রণয়নকৰি এক ধর্মীয় ঈশ্বৰতান্ত্রিক(religious theocratic) চৰকাৰ প্রতিষ্ঠা কৰে। এই সংবিধানে ৰাহবাৰ(rahbar)ক অতিৰিক্ত ক্ষমতা প্রদান কৰে আৰু এই পদ খোমেনীয়ে নিজে আৰম্ভণিতেদখল কৰে।

- **ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ প্রভাৱ ঃ**

১৯৭৯ চনৰ ইৰাণীয় বিপ্লৱে দেশীয় আৰু আন্তঃৰাষ্ট্রীয় পর্যায়ত এক গভীৰ প্রভাৱপেলাইছিল। এই বিপ্লৱে মধ্যপ্রাচ্যৰ চুন্নী ইছলামৰ ঐতিহাসিক আধিপত্যক প্রত্যাহ্বান জনাই শ্বিয়া ইছলামৰ পুনৰুজ্জীৱনৰ সূচনা কৰি ধর্মীয় দৃশ্যপটৰ মৌলিক পৰিৱর্তন ঘটাইছিল। ধর্মীয় পৰিৱর্তনৰ উপৰিও এই বিপ্লৱে জটিল ভূ-ৰাজনৈতিক (geopolitical) পৰিৱর্তনৰ সূচনা কৰিছিল। আন্তঃৰাষ্ট্রীয় প্রতিক্রিয়াস্বৰূপে আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্রই ইৰাণৰ ওপৰত অর্থনৈতিক নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰিছিল আৰু ই ইৰাণৰ অর্থনীতিলৈ গুৰুতৰ ভাবুকি কঢ়িয়াই আনিছিল।

আনহাতে ইৰাণৰ নতুন নেতৃত্বই ইজৰাইল বিৰোধী স্থিতি গ্রহণ কৰি ইজৰাইল বিৰোধীতা কৰা সশস্ত্র গোট(Militant Group)সমূহলৈ সমর্থন আগবঢ়াইছিল। এই নতুন ভূ-ৰাজনৈতিক পুনৰ সংহতিয়ে মধ্যপ্রাচ্যত উত্তেজনা বৃদ্ধি কৰিছিল। বিশেষকৈ কাটাৰ, চৌদি আৰৱ আৰু কুৱেইতৰ দৰে উপসাগৰীয় (Gulf State) ৰাষ্ট্রসমূহক এই ঘটনাই উদ্বিগ্নকৰিতুলিছিল। ১৯৮০ চনত উপসাগৰীয় ৰাষ্ট্রসমূহৰ অর্থনৈতিক সমর্থনত আৰম্ভ হোৱা ইৰাক-ইৰাণ যুদ্ধই এক দীর্ঘস্থায়ী আৰু ধ্বংসাত্মক সংঘাতৰ ৰূপ লৈছিল।ইৰাণীয় বিপ্লৱেলেবাননৰ গৃহযুদ্ধত এক মুখ্য ভূমিকা পালন কৰা শ্বিয়া অর্ধসামৰিক গোট হিজবুল্লাহ(Hezbollah)ৰ সৃষ্টিতোগুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। দেশীয় পৰিৱর্তন স্বৰূপে এই বিপ্লৱে শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্য সেৱাৰ ক্ষেত্রত উল্লেখযোগ্য উন্নতি সাধন কৰিছিল। বিশেষকৈ অর্থনৈতিকভাৱে পিছপৰা দুখীয়া শ্রেণীৰ লোকক ই উপকৃত কৰিছিল। কিন্তু এই উন্নতিৰ মাজতো ৰাজনৈতিক স্বাধীনতা, নিকা চৰকাৰী ব্যৱস্থা পৰা আৰম্ভ কৰি আর্থিক বৈষম্যতা আৰু আত্মনির্ভৰশীলতা আদি দিশসমূহক লৈ আভ্যন্তৰীণ সমালোচনাৰ সৃষ্টি হৈছিল। এই বিপ্লৱটোক লৈ ইৰাণীয়সকলৰ মাজত এক সূক্ষ্ম দৃষ্টিভংগী দেখা গৈছিল। এচামে এই বিপ্লৱক এক পৰিৱর্তনশীল আৰু গভীৰ পৰিঘটনা হিচাপে চোৱাৰ বিপৰীতে আন এচামে ইৰাণীয় সমাজত ইয়াৰ দ্বাৰা সৃষ্টি হোৱা প্রত্যাহ্বান আৰু দুর্ভাৱনাক লৈ আশংকা প্রকাশ কৰিছিল। সেয়ে হ'লেও ইৰাণী বিপ্লৱে যে ইৰাণক এক গুৰুত্বপূর্ণ আঞ্চলিক শক্তি হিচাপে প্রতিষ্ঠা কৰিছিল সেই কথা

অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। এই বিপ্লৱে ইৰাণৰ ভৱিষ্যৎ গতিপথ নির্ধাৰণ কৰি গোলকীয় ৰাজনীতিত ইয়াৰ ভূমিকা কেইবা দশক ধৰি প্রভাৱিত কৰি আহিছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

তলত দিয়া প্রশ্নবোৰৰ উত্তৰ দিয়ক—

প্রশ্ন নং ৩ঃ 'velāyat-efaqīh'ৰ ধাৰণাটো কোনে আগবঢ়াইছিল?

.....

প্রশ্ন নং ৪ঃ 'তুলাব'ৰ অর্থ কি?

.....

১৪.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- পইছলামীয় বিপ্লৱ বুলি জনাজাত ইৰাণীয় বিপ্লৱে পাহলৱী ৰাজবংশৰ পতন ঘটাইছিল আৰু ইৰাণত ইছলামীয় গণৰাজ্য স্থাপন কৰিছিল।
- এই বিপ্লৱৰ মূল কাৰণসমূহৰ ভিতৰত আছিল ধর্মনিৰপেক্ষ চৰকাৰৰ দুর্নীতি, অর্থনৈতিক বৈষম্য আৰু পশ্চিমীয়া প্রভাৱৰ প্রতি গভীৰ অসন্তোষ।
- এই বিপ্লৱে চুন্নী ইছলামীয় আধিপত্যক প্রত্যাহ্বান জনাই শিয়া ইছলামৰ পুনৰুজ্জীৱনৰ সূচনা কৰিছিল আৰু ইয়াৰ লগত আমেৰিকাৰ সৈতে জটিল সম্পর্ক, ইজৰাইল বিৰোধীস্থিতি আৰু সশস্ত্র সংগঠনসমূহৰ প্রতি সমর্থনৰ দৰে জটিল ভূ-ৰাজনৈতিক পৰিৱর্তন জড়িত হৈ আছিল। এইবিপ্লৱে চুবুৰীয়া উপসাগৰীয় ৰাষ্ট্রসমূহক আতংকিত কৰি তুলিছিল আৰু ইয়াৰ ফলত ইৰাক-ইৰাণ যুদ্ধ, হিজবুল্লাহ গঠন আৰু সমগ্র অঞ্চলটোত উত্তেজনা বৃদ্ধি পাইছিল। দেশীয় পৰিৱর্তন স্বৰূপে এই বিপ্লৱে শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্য সেৱাৰ ক্ষেত্রত উল্লেখযোগ্য উন্নতি সাধন কৰিছিল যদিও ৰাজনৈতিক স্বাধীনতা, অর্থনৈতিক সমতা আৰু ভক্তি-ধর্ম সম্পর্কে সমালোচনাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হৈছিল। এই বিপ্লৱৰ অন্ততঃ ইৰাণ যে এক ডাঙৰ আঞ্চলিক শক্তি হিচাপে প্রতিষ্ঠিত হৈছিল সেই কথা অনস্বীকার্য।

১৪.৬ অধিক জানিবলৈ

1) Axworthy, Michael, (2013), 'Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic', Oxford University.
2) Elwell, L. P. (1979). The Iranian Revolution in Race and Religion. Vol. 34, No. 3. Pp. 391-407. Sage Publications.
3) Amineha, M.P., Eisentadtb, S.N. (2007). The Iranian Revolution: The Multiple Contexts of the Iranian Revolution in Perspective on Global Development and Technology, Vol-06, No.1-3. Pp.129-157.
4) Iranian Constitutional Revolution, 1906, Iran, Model United Nation of Chicago.

১৪.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ শিয়া মতবাদে ইমামৰ চৰম আধ্যাত্মিক কর্তৃত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে, যাক পৃথিৱীত ধর্মীয় পণ্ডিতসকলে প্রতিনিধিত্ব কৰে।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ এই আইনে শ্বিয়াবাদৰ এক নিৰ্দিষ্ট ধৰ্মমতক ইৰাণৰ চৰকাৰী ধৰ্ম হিচাপে ঘোষণা কৰিছিল।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ আয়াতোল্লাহ খোমেনী।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ধৰ্মীয় ছাত্ৰ।

? ১৪.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) অতি চমু প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ বজাৰীসকল কোন আছিল?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৯৭৯ চনৰ ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ কাৰ নেতৃত্বত হৈছিল?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ পাহলৱী ৰাজবংশৰ প্ৰতিষ্ঠাপক কোন আছিল?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ ইৰাণীয় বিপ্লৱে ব্যাপক সমৰ্থন লাভ কৰাৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ সামাজিক কাৰক চিনাক্ত কৰক।

খ) চমু প্ৰশ্ন(প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ চমুটোকা লিখক।

ক) শ্বেত বিপ্লৱ (White Revolution)

খ) মোহাম্মদ ৰেজা শ্বাহ (Mohammad Reza Shah)

গ) ১৯০৬ চনৰ বিপ্লৱ (1906 Revolution)

গ) দীঘলীয়া প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ৩০০-৪৫০ শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ পৰিণতিস্বৰূপে দেশৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ওপৰত পৰা প্ৰভাৱৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ শ্বিয়া ইছলামৰ ওপৰত ইৰাণীয় বিপ্লৱৰ প্ৰভাৱ আৰু ইয়াৰ বিশ্বব্যাপী তাৎপৰ্যৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ইৰাণীয় বিপ্লৱত আয়াতোল্লাহ খোমেনীৰ ভূমিকা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

*** ***** ***